NEKI TO ZOVU MIR
U IŠČEKIVANJU RATA NA BALKANU

Josef Bodanski

NEKI TO ZOVU MIR

U IŠČEKIVANJU RATA NA BALKANU

PREDGOVOR

Možda je najznačajniji strateški aspekt tekuće runde sukoba u prethodnoj Jugoslaviji bila kombinacija tuposti, pometnje i pogrešnog usmerenja koje je proželo javnost širom sveta i političke stavove - pa prema tome i udruženo nacionalno donošenje odluka u svim zemljama - kao rezultat najuspešnijih nizova poduhvata psihološkog ratovanja posle Drugog svetskog rata. Na mnogo načina, psihološke strategije i izvršenja bili su najsofisticiraniji ikad viđeni i istinski su odražavali doba kojim dominiraju informativne tehnologije.

Jasno je da je sukob, od propasti prethodne Jugoslavije, bio obeležen sa dva značajna činioca:

- Pobednici su vodili rat kao psiho-politički sukob, sa svim konvencionalnim ratnim sredstvima i drugim incidentima koje su oni preduzimali i kontrolisali kao deo šire važne strategije. Za njih, konvencionalno ratno sredstvo, uključujuci odbranu teritorije i građana, bilo je podređeno višim, spolja nametnutim političkim ciljevima određenih uticajnih grupa velesila.

- Gubitnici su bili oni koji su sukob vodili sa "klasičnog" stanovišta: koristeći mobilizovano društvo da brane i učvrste teritoriju svoje domovine i kulture tražeci snagu i uzajamnu zaštitu unutar sebe.

Neki od učesnika - oni povezani u to vreme s "pobednicima" - delovali su s pretpostavkom da će pobeda proisteći iz toga kako međunarodna zajednica sagleda "istinu" i "pravednost" situacije i da će oni prema tome odrediti upravo kako će "istina" i "pravda" biti predstavljeni. U tu svrhu, njihovi napori su bili usredsređeni na kontrolisanje krajnje osnovice oblasti sukoba: percepcija i oruđa koja grade tu percepciju.

Pa ipak, drugi učesnici - oni koji su bili ocrnjeni i koji su izgubili najviše teritorija i pretrpeli najviše gubitaka i progona, sa sigurnim izgledima da će se još toga desiti - delovali su s pretpostavkom da će braniti svoju zemlju, kulturu, religiju i istoriju svojim životima, želeći radije da tako urade sami i izolovani. Njihovo stanovište da će "istina na kraju izaći na videlo" i da će, konačno, "pravda prevladati", bilo je zasnovano na nemoći da sagledaju da su njihovi protivnici instinktivno znali: istoriju, istinu i pravdu pišu i određuju pobednici. Istorija je zaboravila civilizacije koje nisu trijumfovale.

Josef Bodanski, koji je napisao knjigu OFANZIVA NA BALKANU: MOGUĆNOST ZA IZBIJANjE ŠIREG RATA KAO POSLEDICA INOSTRANE INTERVENCIJE U BOSNI I HERCEGOVINI, koju je objavilo Društvo za međunarodne strateške studije (International Strategic Studies Association - ISSA), novembra 1995., nastavio je svoja pomna istraživanja balkanskog sukoba kao dela sveobuhvatnog studijskog programa ISSA. Knjiga NEKI TO ZOVU MIR: U IŠČEKIVANjU RATA NA BALKANU, jeste jedna još podrobnija studija o tome kako situacija u prethodnoj Jugoslaviji i dalje čeka na rešenje.

G. Bodanski, temeljan i ozbiljan istraživač sa snažnim poimanjem istorije, pokazuje u ovoj studiji kako su se kratkoročni politički ciljevi u administraciji Sjedinjenih Država tako tesno priljubili uz dugoročne političke ciljeve iranske vlade, i drugih, da bi omogućili klimu da budu ostvareni, što će voditi u dalji i još tragičniji rat u prethodnoj Jugoslaviji. On zasigurno jasno pokazuje istinske strukturne promašaje, iz čega proizlazi da je potpuno ciničan pokušaj da se "iznudi" u osnovi nefunkcionalan mir u Bosni i Hercegovini samo da bi se udovoljilo političkom programu administracije Sjedinjenih Država koja traga za "pobedama" napolju da bi se to odrazilo na biračko telo kod kuće.

Obimno i nepristrasno istraživanje i analiza koju je preduzeo Bodanski čini ovu knjigu temeljnom literaturom za više vladine službenike širom sveta, zato što je balkanska kriza - ako sasvim zanemarimo koliko je u ekonomskom smislu već kostala članice Ujedinjenih Nacija - već imala snažan uticaj na oblikovanje posthladnoratovskog sveta. Još više značajnih grananja uslediće tokom godina.

Kritičko odobravanje OFANZIVE NA BALKAN i njen politički uticaj širom sveta ohrabrio je ISSA da nastavi s izučavanjem sukoba. NEKI TO ZOVU MIR je knjiga koja ne zahteva da je čitalac već upoznat s knjigom OFANZIVA NA BALKAN, ali ove dve knjige dobro upotpunjuju jedna drugu. U ovom najnovijem delu Bodanski iscrpno pokazuje da je ono što se danas dogodilo na Balkanu sastavni deo temeljnih globalnih strateških tokova koji će uticati na ravnotežu sutrašnjice.

Sukob u prethodnoj Jugoslaviji je već ozbiljno uticao na američko-evropske odnose, uključujući i odnose Sjedinjenih Država sa Rusijom i drugim ranijim sovjetskim državama. On je ozbiljno uticao i na "specijalne odnose" između Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Država. Isto tako, možda još dublje, sukob se sasvim dobro može istorijski sagledati kao razvode koje je obezbedilo politički raskol koji je predupredio političku saglasnost evropskih država. Rat koji se simbolično usredsredio u velikoj meri oko Sarajeva 1990. jeste vulkanska grmljavina u poređenju s udarom groma što je bilo ubistvo nadvojvode Ferdinanda u Sarajevu 1914. Ali oba događaja su se stekla da osiguraju da mir ostane varljiv za veći deo sveta u budućnosti.

Ovoga puta, međutim, balkanski sukob u svojoj srži sadrži jedan bitan momenat koji ga vezuje za strateške ambicije i realnosti države koje su dalje na Istoku: Iran i iranske strateške partnere, kao što je Kina. I za druge islamske zemlje. Balkanski sukob će takođe imati dubok uticaj na to da li je Iran u stanju da održi svoju stratešku ofanzivu, ne samo u Evropi, već isto tako širom Arapskog poluostrva, u Severnoj Africi, Podsaharskoj Africi i u drugim oblastima.

Ako "nijedan čovek nije ostrvo", onda je još više tačno da se nijedan sukob dugo ne nastavlja a da nema značajnog uticaja izvan svog neposrednog područja. A istorija pokazuje da efekti sukoba ostavljaju ožiljak na ljudski napredak na načine nesagledive za stoleća pa čak i milenijume koji dolaze.

Balkanski sukob neće moći da bude sprečen sve dok činioci o kojima ovde raspravlja Bodanski ne budu uzete u obzir. A malo je prilika - zbog uspeha psiho-političke kampanje koja se još uvek odvija - da se dobiju te suštinske, uravnotežujuće informacije iz drugih izvora. S te strane, delo Josifa Bodanskog od vitalne je važnosti za sve nas.

Gregori G. Koupli.

Predsednik ISSA,

Aleksandrija, Virdžinija,

Avgust 1996.

UVOD

Činilo se da je klizanje prema ratu u prethodnoj Jugoslaviji bilo zaustavljeno i čak preokrenuto 21. novembra 1995. Potpisivanje nacrta sporazuma "rešenja" u Dejtonu, Ohajo, kao posledice tronedeljnih intenzivnih pregovora nametnutih od Sjedinjenih Država, bilo je predstavljeno kao prekretnica. Ubrzo potom, 14. decembra 1995., u Parizu je potpisana konačna verzija tih sporazuma. S tim je otpočelo raspoređivanje 60.000 ljudi IFOR (Implementation Force - izvršne snage) u kom preovlađuje NATO. Trećina te sile bile su trupe SAD, pa su Sjedinjene Države ostvarile kontrolu nad njima.

Valjanost, održivost i legitimnost sporazuma Dejton-Pariz kao kamena temeljca za mirovno rešenje gorkog rata u Bosni i Hercegovini daleko je od izvesnosti. Slično tome, sposobnost IFOR-a u kome sve više dominiraju Sjedinjene Države - čak i ako bi to moglo biti nepristrasno - da nametne mirovni proces trebalo bi da bude odmerena na osnovu situacije u Bosni i Hercegovini i spremnosti ključnih lokalnih učesnika da prihvate mirovni proces. Pomnije istraživanje dinamika u prethodnoj Jugoslaviji od jeseni 1995. pohranjuje ozbiljnu sumnju u logiku koja stoji iza toga i održivost procesa Dejton-Pariz.

Od kraja 1995., došlo je do glavne polarizacije situacije u prethodnoj Jugoslaviji i na čitavom Balkanu. Taj tok je pogoršan aktivnim sprovođenjem sporazuma Dejton-Pariz. U Bosni i Hercegovini se odvojeno ali paralelno odvijaju dva različita sukoba. Ključna tačka trvenja za oba jeste propast muslimansko-hrvatske federacije koju je izmislio i nametnuo Vašington. Te dve krize su:

- 1. Islamizacija i radikalizacija Bosne i Hercegovine, uključujući konsolidaciju infrastrukture islamističkog terorizma naročito usmerenog prema IFOR-u. Glavni cilj tog procesa jeste da se osigura islamistički karakter Bosne i nadalje razvoj globalnog islamističkog džihada. Da bi ostvarila ovaj program, Izetbegovićeva administracija u Sarajevu obilno se oslonila na stalno prisustvo više od 10.000 inostranih mudžahedina kao i više desetina hiljada bosanskih muslimana preobraćenih u militantne islamiste i najlojalnije čvrsto jezgro oružanih snaga, obaveštajnih i bezbednosnih organa. Uzimajući u obzir ovaj različit karakter odbrambenog uređenja bosanskih muslimana, biće nemoguće za bilo kog lidera u Sarajevu da se oslobodi zavisnosti od islamista čak i ako taj lider to stvarno bude želeo.

- 2. Eskalacija trke u naoružanju između Hrvatske i ostatka Jugoslavije u pripremi za regionalni rat da bi se odlučila sudbina Balkana posle krize. Jedina stvar gde su izgleda saglasni Zagreb (Hrvatska) i Beograd (Jugoslavija) jeste neizbežnost podele Bosne i Hercegovine: odnosno, eliminacija muslimanskog političkog entiteta. Razlike u vojnom ustrojstvu u novoj Jugoslaviji i Hrvatskoj jesu odraz nastajućih nacionalnih prioriteta ova dva ključna aktera na Balkanu. Oba su ujedinjena u svom pristajanju na koegzistenciju na novom Balkanu, pošto su prethodno tranzirali Bosnu i Hercegovinu između sebe.

Dramatičan razvoj događaja nije se dogodio iznenada ili u vakuumu. Pre bi se moglo reći da su oni posledica glavnog razdora - nametanja sporazuma Dejton-Pariz od strane Sjedinjenih Država - da bi eskalirale unutrašnje tenzije i pokretačke sile u prethodnoj Jugoslaviji. Ovaj proces, već po sebi opasan i destabilizujući, evoluirao je s početka devedesetih godina u i oko Bosne i Hercegovine. Kao što je opisano u prethodnoj knjizi ovog autora, OFANZIVA NA BALKAN, rešenost sarajevskog vođstva da prizna i prihvati želju ključnih nacionalnih grupacija prethodne Jugoslavije - Srba i Hrvata - da ostvare svoju potragu za nacionalnim samoodređenjem i odlučnu kampanju nastranog savezništva Sjedinjenih Država i islamista pod vođstvom Irana da učvrste muslimansku upravu nad čitavom Bosnom i Hercegovinom, već je vodila u produženje i eskalaciju bratoubilačke borbe tokom četiri godine. Dosad, nametanje "mira" posredstvom Sjedinjenih Država samo je ohrabrilo Sarajevo da pojača svoju borbu za maksimalističko rešenje terajući druge regionalne sile da pokušaju da ostvare njihove vlastite ciljeve pre nego se sporazumi preobrate u novu regionalnu stvarnost: od Sjedinjenih Država nametnut novi bosanski poredak.

Zbog toga postoji duboka razlika u sagledavanju bliske budućnosti ključnih aktera kao posledice sporazuma Dejton-Pariz. Zagreb predsednika Franje Tuđmana veruje da se ne može izbeći značajniji rat pre nego što se uspostavi novo pregrupisavanje snaga na teritoriji prethodne Jugoslavije. Beograd predsednika Slobodana Miloševića se još uvek nada da će biti u stanju pregovorima da obezbedi priznanje Zapada za pojavu nove Jugoslavije u kojoj dominiraju Srbi i nove Hrvatske, koje dominiraju teritorijom prethodne Jugoslavije, uključujući podelu Bosne i Hercegovine između njih. Nova Jugoslavija je iscrpljena sankcijama i klonulošću srpskog duha. Hrvatska je, u žestokom kontrastu, podmlađena uspehom ofanzive u Krajini i Bosni i Hercegovini, naročito zapadnom tolerancijom etničkog čišćenja Srba koje je usledilo. Tuđman je ophrvan borbenim duhom, uveren da će Zagreb biti u stanju da ostvari svoje regionalne aspiracije snagom oružja.

U ovom procesu Sarajevo nije upadljivo. Potpuno svesno veličine pretnje za vlastito postojanje, Izetbegovićeva administracija je nepopustljiva u podsticanju kriza da bi SAD/NATO snage uništile Srbe i Hrvate za njih tako da ne postoji pretnja Sarajevu. Sarajevo ima krupniji cilj na umu: da razvije regionalnu dinamiku, a naročito da uspostavi potpuno zauzimanje Sjedinjenih Država za Sarajevo, što će odvratiti Berlin i Moskvu od mešanja i olakšanja svojim štićenicima eliminaciju muslimanskog entiteta. Izetbegović i njegovi najbliži pomoćnici, naročito general Rasim Delić, uvereni su da se na Klintonovu administraciju može uticati da odigra tu ulogu čak uprkos očitim pripremama i aktivnoj podršci antievropskom islamističkom terorizmu sa teritorije koju kontroliše Sarajevo.

Islamističke aktivnosti su, uključujući i manipulaciju Klintonovom administracijom, glavni destabilizujući činilac koji preti izgledima za uspostavljanje dugotra-

jnog mira u prethodnoj Jugoslaviji. Sarajevo je rešeno da oslobodi varnicu koja može da zapali region i tako da postane katalizator eskalacije svake erupcije u ostatku Evrope.

• • •

Ispitujući i analizirajući ove pokretačke sile, knjiga NEKI TO ZOVU MIR: U IŠČEKIVANjU RATA NA BALKANU podeljena je na tri dela:

Deo I - ISLAMISTIČKI MIR - podrobno analizira islamističke aktivnosti u Bosni i Hercegovini u pripremama za sporazume Dejton-Pariz i u svetlu njihovih posledica. Ovaj deo uključuje i podroban opis sadašnje infrastrukture islamističkog terorizma i mudžahedina u Bosni i Hercegovini, otvoreno kršenje sporazuma i pripreme za islamističke terorističke napade na IFOR i Zapadnu Evropu.

Deo II - REGIONALNO VOJNO NAORUŽANjE I DINAMIKA - analizira vojno naoružanje u Hrvatskoj, ostatku Jugoslavije i Bosni i Hercegovini. Posebna pažnja je posvećena nastojanjima Zagreba da profitira u krizi u Istočnoj Slavoniji kao katalizator za regionalni rat čija se objava očekivala u novoj podeli moći u prethodnoj Jugoslaviji. Takođe je analizirano i hrvatsko naoružanje u iščekivanju odlučnog sukoba sa snagama bosanskih Muslimana, koji će zapaliti sukob u Mostaru.

Deo III - POSLE EKSPERIMENTA - zaključuje knjigu analizom sudara istinskih dinamika moći u prethodnoj Jugoslaviji, kao i opasnosti povezanih s velikim jazom između strateške stvarnosti na Balkanu i poželjne politike koju slede Sjedinjene Države. Posebna pažnja je posvećena islamističkim pripremama za eskalaciju subverzivnih aktivnosti i terorizma u srpskoj pokrajini Kosovo, u Jugoslaviji. Izučavano je i dugoročnije povlačenje IFOR-a. Posebna pažnja je posvećena globalnom grananju sporazuma Dejton-Pariz. - arbitrarnog nametanja "rešenja" od strane Sjedinjenih Država - i naročito reakcije na neprijateljske sile u muslimanskom svetu i Istočnoj Aziji, kao i lekcije naučene od njih.

• • •

Kao i OFANZIVA NA BALKAN, ova knjiga naglašava potpunu razliku između islamsko-muslimanskih naroda i vlada, uglavnom umerene prirode, i onih označenih kao islamisti: islamisti upotrebljavaju - ili zloupotrebljavaju - Islam kao ulepšanje ili pokriće za svoj radikalan politički program.

Mir islamista

Euforija koja je pratila potpisivanje sporazuma u Dejtonu i Parizu krajem 1995. godine stvorila je utisak da je reč o spasonosnom političkom rešenju za gorak i surov rat u prethodnoj Jugoslaviji. Ključ za novu eru mira trebalo je da bude pojavljivanje jedinstvene Države Bosne i Hercegovine. Mada je podeljena u dva odvojena entiteta (muslimansko-hrvatski i srpski) i pod vlašću pretežno muslimanske vlade, sporazumi su predviđali da nova Bosna treba da bude istinski multinacionalna, demokratska Država. U sporazumima Dejton-Pariz potpuno je zanemaren islamistički činilac: sila koja je omogućavala sarajevskom vođstvu da istraje i bori se od početka devedesetih, i sila koja je najviše u stanju da krši sporazume sve dok se ne sučeli s NATO snagama i to ne iznudi.

Od sredine novembra 1995., sarajevska administracija je naglašavala rastuću važnost islamističkog činioca za vlastiti opstanak i sposobnost da učvrsti svoju kontrolu nad Bosnom i Hercegovinom. U tom procesu, Sarajevo je isticalo i potvrđivalo antiamerički i antizapadni karakter islamista. Prema tome, utrošivsi mnogo vremena da bi obezbedila potpunu podršku Sjedinjenih Država za vreme pregovora u Dejtonu početkom novembra, Sarajevo nije moglo da čeka da ponovo započne zastupanje svoje istinske politike, budući da je već postigla, po rečima pregovarača vlade Sjedinjenih Država Ričarda Holbruka, 85 % svojih ciljeva. Vašington ne bi trebalo da bude iznenađen brzim, oštrim oživljavanjem islamističkog karaktera Sarajeva, jer je čak i za vreme dejtonskih pregovora vođstvo bosanskih muslimana istrajavalo na svom putu da osigura da niko ne bi smeo da sumnja u stalno zauzimanje Sarajeva za radikalan islamistički cilj.

Stvarno Sarajevo posle Dejtona

Nepopustljivost Sarajeva u očuvanju i širenju svojih bliskih odnosa sa islamistima - posebno sa Islamskom Republikom Iran - neprestano je naglašavana i demonstrirana tokom dejtonskih pregovora. Od kraja novembra 1995., Sarajevo je isticalo svoje bliske odnose sa Iranom i svoju predanost islamističkoj stvari. Ove aktivnosti su vođene u dva glavna pravca: a) političke aktivnosti na visokom nivou u kojima su bili naglašavani sarajevska zahvalnost Teheranu i rešenost da se daje poboljšavaju i šire odnosi; i b) mnoštvo tajnih i polutajnih aktivnosti u kojima su bili jasno demonstrirani pripravnost Sarajeva i rešenost da se nastavi sa islamističkim džihadom u Bosni i Hercegovini. Kasnije aktivnosti su najznačajnije zato što su u očitoj suprotnosti sa obećanjem Sarajeva Vašingtonu da će proterati sve mudžahedine do sredine januara 1996.

Već sredinom novembra 1995., bosansko-muslimanski izvori u Dejtonu i širom Bliskog Istoka otkrili su da je, tokom pregovora, delegacija Sjedinjenih Država

činila učestale i uzaludne napore da pritisne Sarajevo da svede nivo svojih bliskih odnosa sa Iranom. Sarajevo ne samo da je to odbilo, već je pohitalo da demonstrira svoju vezanost za Teheran. Uoči potpisivanja sporazuma u Dejtonu, 21. novembra, bosanski ambasador u Teheranu, Omar Bahman, uveravao je vladu da su veze Teheran-Sarajevo bile "duboke i sveobuhvatne" i da on "nije čuo ni za kakav izveštaj (iz Sarajeva) o sečenju ili ograničenju odnosa sa Iranom". On je neprestano ponavljao sarajevsku vezanost za političku saglasnost sa Teheranom.

Ambasador Bahman je takođe rutinski izveštavao Teheran o toku i karakteru dejtonskih pregovora. Suština Bahmanovog, pa prema tome i sarajevskog tumačenja dejtonskog procesa, odražavao se u analizi sporazuma proislamskih krugova u Teheranu od 23. novembra. Oni ukazuju da je sporazum nametnut Sarajevu putem pretnji i pritisaka Sjedinjenih Država. Ovi krugovi, veoma bliski stanovištu vođstva Pasdarana (Iranska revolucionarna garda) i VAVEK-a (Iranska obaveštajna služba), zbog toga predviđaju nastavak borbi u Bosni i Hercegovini. "Surova priroda sporazuma nametnutog u Ohaju otkriva zašto taj sporazum ima mnogo disidenata među političarima, borcima i stanovništvom u Bosni i Hercegovini. Niko ne zna da li bosanski narod i borci pretpostavljaju nepravedne sporazume ratu. Bosanska kriza se neće završiti sa sporazumom iz Ohaja. On će tinjati pod pepelom i izbiti u veliki požar pre ili kasnije." Teheran, uveravaju oni, iskreno će podržati snage bosanskih muslimana u slučaju obnove islamističke borbe u Bosni i Hercegovini.

U međuvremenu, reakcije zvaničnog Teherana na vest o sporazumu u Dejtonu bile su odmerene i mirne, odražavajuci unutrašnju spoznaju i uverenje da će stvari produžiti teheranskim putem. Kamal Karazi, iranski ambasador pri UN i viši obaveštajni oficir Pasdarana umešan u pokroviteljstvo terorizma, izjavio je da Teheran "deli osećanje koje su izrazili Bosanci da mada sporazum (potpisan u Dejtonu) nije pravedan, on jeste korak da se spreči dalje krvoproliće u Bosni i Hercegovini". U Teheranu, pomoćnik ministra inostranih poslova Mahmud Vaezi naglasio je podršku Teherana Izetbegoviću. Ako je Izetbegović zadovoljan sporazumom, Teheran će ga podržati. Isti pristup je izražen u čestitki koju je Izetbegoviću uputio iranski predsednik Hasemi Rafsandžani.

Ali iranska šarada nije dugo potrajala. Ebrahim Rahimpur, visoki zvaničnik ministarstva inostranih poslova, 27. novembra 1995. naglasio je rešenost Teherana da osigura islamski karakter Bosne i Hercegovine. Sporazum nametnut od strane Sjedinjenih Država ima svoje mane, objasnio je Rahimpur, od kojih je najvažnija nastojanje da se uguši islamski karakter zemlje. "Bosna je opstala zahvaljujući žrtvama njenih muslimanskih građana i pomoću njenih prijatelja, naročito Irana", naglasio je on. Kao posledica dejtonskog sporazuma, "obaveza muslimanskih zemalja prema Bosni i njenom muslimanskom stanovništvu postala je dublja nego pre".

Teheran je do sada bio na čelu više nego samo islamske solidarnosti. Jedinstven položaj Irana u muslimanskom svetu u bosanskom pitanju bio je jasno demonstriran u vanrednom okupljanju u Teheranu Mobilizacione grupe islamskih zemalja za pomoć Bosni. Prisustvovali su ministri inostranih poslova uključujuci i one iz Egipta, Jordana i Saudijske Arabije, a svi su navodno priznavali nadmoć i vodeću ulogu Irana.

Kao odraz istinske važnosti konferencije, predstavnik Sarajeva bio je Rasim Delić, bosanski šef generalštaba i tvorac njihove dugoročne vojne strategije.

Uoči konferencije, u odvojenom susretu s iranskim ministrom inostranih poslova Velajatijem, Delić je definisao dejtonski sporazum kao "nepravedan" i "preporučivao ustrajnu podršku islamskih zemalja bosanskom narodu". On je izdvojio Iran zbog njegove "bezrezervne podrške" Sarajevu i izrazio uverenje da će se takva pomoć nastaviti. Velajati je uverio Delića da će se iranska podrška, naročito vojna, samo uvećati.

Zaista, u svom obraćanju na teheranskoj konferenciji, Delić je ponovio svoj argument da je "dejtonski mir bio nepravedan prema bosanskim muslimanima" i nagovarao "islamske zemlje da uvećaju svoju podršku Bosni i Hercegovini naročito u vojnoj oblasti". Delić je nagovestio vojni sukob da bi zaključio da je to "zato što nepravedan mir može izazvati nove sukobe u budućnosti". Prema tome, nastavio je Delić, "pod sadašnjim okolnostima Bosna i Hercegovina treba da nastavi da bude strateška oblast za sve islamske zemlje i te (islamske) Države treba da uvećaju svoju političku i vojnu pomoć Bosni da ublaže pritiske koji su primenjeni na nju".

Kao odgovor, predsedavajući konferencije, Xafar Kamal iz Malezije, ponovo je potvrdio obavezu islamskih Država da obezbede opsežnu političku i vojnu podršku muslimanima iz Bosne i Hercegovine. Vojni faktor je dominirao u ključnim govorima. U svom govoru, Haseni Rafsandžani je naglasio da je podrška "muslimanskoj Bosni" uvek bila "islamska dužnost". "Uspostavljanje vojne ravnoteže u Bosni i Hercegovini da bi se garantovao trajan mir... jeste prvenstvena dužnost ove grupe", izjavio je iranski ministar inostranih poslova Velajati. "Poruka koju ovaj skup treba da prenese jeste da smo svi mi kao pripadnici jedinstvenog islamskog Ummah (naroda) osetljivi na budućnost i napredak drugih članova". Zaista, konferencija je odlučila da obezbedi "novu vojnu podršku" Bosni i Hercegovini.

Teheran je Konferenciju zaključio izjavom: "Islamske zemlje ne treba da štede napore da pojačaju odbrambenu sposobnost Bosne kao i da aktivno sudeluju u obnovi te zemlje".

U međuvremenu, Konferencija mobilizacione grupe islamskih zemalja za pomoć Bosni poslužila je takođe kao pokriće za daleko značajnijie susrete između Delića i njegovih pomoćnika sa vođama terorista i obaveštajnih službi i viših koman-

danata iz Irana, Libije, Sirije, Libana, kao i predstavnika iz Sudana, Pakistana i Avganistnaa, uključujući i više vođe Hizb-Alaha i Arapsko-avganistanske grupe. Njihova promišljanja su bila posvećena borbama koje predstoje, nagoveštavajući naglašenu eskalaciju pre nego eru mira. Oni su raspravljali o prebacivanju dodatnih boraca-terorista i oružja u Bosnu i Hercegovinu da bi bila u stanju da se nosi s "invazijom" NATO-a i zahtevima kasnije eskalacije islamističkog džihada u Zapadnoj Evropi.

Kao odjek tih odluka, proislamistički krugovi u Teheranu su naglasili antiislamski karakter sporazuma iz Dejtona. "Zapad samo misli na to da ... spreči da jedna islamska Država uhvati koren u Bosni", uveravali su oni. Svestrana podrška iz čitavog muslimanskog sveta treba da obezbedi da se takav plan ne ostvari.

U međuvremenu, 29. novembra 1995., na osnovu odluka teheranske konferencije, iranski ministar inostranih poslova, Ali Akbar Velajati, otputovao je u Zagreb i Sarajevo na čelu delegacije na visokom nivou.

Na njihovom sastanku, hrvatski predsednik Franjo Tuđman je zamolio Velajatija da Teheran posreduje u nerešenim sporovima sa Sarajevom da bi se poboljšali odnosi između sve tri zemlje. Tuđman je naglasio da Zagreb uvažava jedinstven položaj Teherana u Sarajevu.

Najvažniji deo Velajatijeve posete bilo je raspravljanje bilateralnih - iransko-hrvatskih - strateških odnosa. Te razgovore je Velajati vodio sa Gojkom Šuškom, hrvatskim ministrom odbrane. Iran se složio da proda jeftinu naftu Hrvatskoj i kupi brodove iz hrvatskih brodogradilišta kao deo pospešenja iranskog doprinosa "obnovi" i "učvrsćenju" bosanskih muslimana: naročito prebacivanja oružja i osoblja preko Hrvatske. Zagreb je naglasio važnost "vojne saradnje između Bosne, Irana i Hrvatske" slažući se sa Velajatijem. Pre nego što će napustiti Zagreb, Velajati je objavio da će Iran i Hrvatska zaključiti ugovor o vojnoj saradnji pre kraja 1995.

Velajati je 30. novembra stigao u Sarajevo avionom UN. Odbijen je njegov zahtev da leti u specijalnom avionu iranske vazduhoplovne kompanije da se ne bi naljutili Srbi. Teheran je ovaj incident istakao kao primer antimuslimanskog stava UN i NATO.

Zvaničan razlog Velajatijeve posete Sarajevu bila je inauguracija novog velikog kompleksa iranske ambasade. Predsednik Alija Izetbegović i praktično čitava sarajevska elita prisustvovali su ceremoniji. U svom obraćanju, Izetbegović je naglasio važnost stalnih bliskih odnosa između Irana i Bosne i Hercegovine. Karakteristično je da kompleks nove ambasade obuhvata i glavni komunikacioni centar, kao i golemi kompleks za pokroviteljstvo obaveštajnog rata i terorizma. Ti objekti su bili izgrađeni u skladu sa sporazumom o iransko-bosanskoj saradnji koji je Bakir Izetbegović, sin Alije Izetbegovića, potpisao u Teheranu još u novembru

1994. Danas taj kompleks iranske ambasade služi takođe i kao "legalno" pokriće za brojne (blizu 100) više iranske eksperte koji su pre toga polutajno delovali u redovima vojne i obaveštajne službe bosanskih muslimana.

U Sarajevu, Velajati je vodio duge razgovore sa Izetbegovićem o regionalnoj i strateškoj situaciji, njihovoj zajedničkoj reakciji na dejtonski sporazum i izazovima koji su pred njima. Velajati je neprestano ponavljao iransku sveopštu podršku, naročito vojnu, za sarajevsko vođstvo. Velajati se takođe sreo i sa bosanskim ministrom inostranih poslova Muhamedom Šaćirbejem i članom predsedništva Ejupom Ganićem.

Tokom Velajatijeve posete, Teheran i Sarajevo su ostvarili novi memorandum o razumevanju između njihovih zemalja. Oni su se saglasili da Iran treba da igra značajnu ulogu u obnovi i osiguranju muslimanske Bosne, čak i ako to bude "izvor nezadovoljstva" za neke vlade, naročito Sjedinjene Države.

Velajati i iranska delegacija su se takođe sreli i sa bosanskim muslimanskim verskim vođama predvođenim Reis-ul-Ulemom Mustafom Efendi Cerićem i Hadži Haset Ismet Efendi Spahićem da bi razgovarali o položaju bosanskih muslimana u regionu i iranskoj podršci da se ojača Islam u Bosni i Hercegovini i na Balkanu u celini.

Velajati se vratio u Teheran uveren da iranski odnosi i sa Hrvatskom i sa Bosnom i Hercegovinom "imaju nadalje svetlije izglede nego u prošlosti".

Glavni razlog za optimizam Teherana bilo je brzo izvođenje vojno-terorističkih priprema u Bosni i Hercegovini uprkos dejtonskih sporazuma. Bosanske specijalne snage, uključujući mudžahedine, igraju centralnu ulogu u tim aktivnostima.

Mudžahedini? Koji Mudžahedini?

Odmah pošto su dejtonski sporazumi stupili na snagu, zvanično Sarajevo je izrazilo svoju bojazan da će se borbe ubrzo obnoviti. U intervjuu za sarajevski nedeljnik Ljiljan, predsednik Izetbegović nije isključio "da će srpska strana prekršiti (Dejtonski) sporazum, ali ako se to dogodi... borba će se nastaviti, ali pod mnogo povoljnijim uslovima po nas. Onda će Srbi voditi rat protiv ostatka sveta". Izetbegović je uz to ishod Dejtona pripisao, barem u izvesnoj meri, doprinosu muslimanskog sveta. "Islamski svet još uvek nije dobro organizovan i dovoljno jak. Ipak, sama činjenica da islamski svet postoji uticao je na ponašanje Zapada u nekoj meri, a posebno na ono nekih zapadnih zemalja". Prema tome, za muslimansku Bosnu nije moguće da veruje ili se pouzda u Zapad po pitanju svoje budućnosti i spasenja. Izetbegović je zaključio da se vratio iz Dejtona uveren da je, pod vođstvom Zapada, "ovo svet u kom je moguće započeti nepravedan rat i nametnuti nepravedan mir".

Zaključak do kog je došlo zvanično Sarajevo krajem 1995. bio je da je, bez obzira na dejtonske sporazume i očekivani raspored jakih NATO snaga, za snage bosanskih muslimana imperativ bio da se pripreme za skori nastavak borbi.

Nisu to bile prazne pretnje. Započevši krajem novembra, kada su dejtonski pregovori bili privedeni kraju, veći broj viših inostranih eksperata sa bosanskim muslimanskim snagama, uključujući više iranske obaveštajne oficire, organizovali su pokret otpora. Mnogi iranski i arapski "Avganistanci" bili su tajno raspoređeni u oblasti Tuzle i na drugim mestima gde se očekivalo da budu raspoređene snage Sjedinjenih Država, da bi obavljali izviđanja i pripreme za operacije ako se javi potreba da se preduzmu napadi protiv snaga Sjedinjenih Država.

Za to vreme, porastao je broj pokušaja od strane jedinica komandosa bosanskih muslimana u širem području Sarajeva da se preseku srpske linije. Prevashodni cilj ovih operacija bio je da se podstaknu provokacije koje bi mogle da okaljaju sliku o Srbima i ojačaju muslimansko priznanje u predstojećoj borbi za srpske sektore Sarajeva. 27-28. novembra, na primer, odred 445. brigade lake pešadije (stalno smeštene u Konjicu) bio je ubačen u srpsku pozadinu blizu planine Igman. 3-4. decembra, jedan drugi izviđačko-saboterski odred bosanskih muslimana bio je ubačen iza srpskih položaja na području planine Ozren. Bilo je takođe i nekoliko slučajeva snajperskih napada na muslimanski deo Sarajeva iz "sivih zona" između srpskih i muslimanskih položaja. Bosanski Srbi su poricali da su za to odgovorne njihove snage, a UNPROFOR "nije mogao da ustanovi" ko je bio odgovoran za te snajperske napade.

U isto vreme, armija bosanskih muslimana je nastavila da uklapa mudžahedine u svoje redove. Taj proces je očevidno demonstriran u Zenici na paradi od 10. decembra. Bila je to velika predstava sile koju su predvodili Rasim Delić i predsednik Alija Izetbegović. Prodefilovalo je oko 10.000 vojnika predstavljajući brojne jedinice, a bilo je predstavljeno i razno teško naoružanje - tenkovi, artiljerijsko oruđe, protivavionski topovi i merzeri, rakete i projektili. "Ovo je naša demonstracija sile. Mi moramo da pokažemo da imamo snage za dalju borbu ako je to neophodno; ako Dejton ne funkcioniše", objasnio je jedan vojni predstavnik. Ispred Izetbegovića i Delića su defilovali borci više elitnih jedincia uzvikujuci slogane kao što su: "Alah-hu-Akbar!" (Bog je velik) i "Američki tenkovi nas neće prepasti!"

Središnji deo inostranog sastava bosanske armije bio je očit, mada nije posebno pomenut. U svom komentaru, Izetbegović je istakao doprinos 3. korpusa - matične jedinice Mudžahedina - ratnom naporu. Elitni delovi 3. korpusa su defilovali noseći zelene i crvene trake oko glave s islamskim sloganima.

Prisutni posmatrači su zabeležili da je "Najbolje opremljena bila elitna 7. muslimanska brigada... čiji pripadnici oponašaju žestinu i hrabrost inostranih islamskih ratnika, poznatih kao mudžahedini, uz čiji su se bok borili". Zapravo, čak i po

najsuzdržanijim procenama, u redovima 7. muslimanske brigade stacionirane u Zenici, u decembru 1995. nalazilo se još uvek preko 800 mudžahedina iz islamskih zemalja. Mnogi borci 7. muslimanske brigade nosili su preko uniformi bele odore. Zvanično, to su bila "bela zimska maskirna odela", ali zelene trake koje su ti ratnici vezivali oko glave nisu ostavljale sumnju u to da se zapravo radilo o šahidskim pokrovima.

Parada u Zenici jasno je demonstrirala nastojanje Sarajeva da bosansku armiju prikaže kao muslimansku silu koja se oslanja koliko na javne molitve i motivaciju jedinica iranskog stila toliko i na konvencionalno naoružanje. Velika većina mudžahedina bila je dugo potpuno integrisana u te elitne snage. Budući da su sada glatko izbrijani, nemoguće ih je otkriti sa rastojanja.

Bliže ispitivanje ukupnih armijskih snaga bosanskih muslimana s kraja 1995. jasno pokazuje ne samo veličinu islamskih snaga, već da njihova srazmerna važnost i uticaj znatno premašuju njihov puki broj. Karakteristično je da su sve islamističke jedinice - takozvani mudžahedini - sačinjavale integralan deo armijskih snaga bosanskih muslimana. Islamisti danas služe u bosanskim nacionalnim uniformama i kao takvi su upisani u bosanske građane i tako izuzeti od proterivanja prema sporazumu Dejton-Pariz.

Krajem 1995., ključne jedinice mudžahedina su bile:

Armija republike BiH, 3. korpus, Odred 'el-Mudžahedin' ostala je glavna jedinica mudžahedina, služeći kao prvenstveno jurišna grupa Armije bosanskih muslimana. Glavni štab je bio u Zenici. 3. korpus mudžahedina se sastojao od tri brigade, od kojih je svaka brojala oko 1.500 vojnika. Te brigade su bile: 7. muslimanska oslobodilačka brigada u Zenici, 9. muslimanska oslobodilačka brigada u Travniku (danas deluje u sastavu 2. korpusa osnovanog u Tuzli) i 4. muslimanska oslobodilačka brigada prvobitno raspoređena na čelnim položajima u "džepu" a onda u Konjicu. Jedna druga brigada - 807. muslimanska oslobodilačka brigada - bila je ustanovljena i položila je zakletvu 20. decembra 1995.; ona je integralan deo 81. divizije osnovane u Goraždu.

Postojale su odvojene elitne snage islamista u području Zenica-Travnik, poznate kao Dobrovoljački bataljon mudžahedina, Ansar. Ansar je u svom sastavu imao 300 do 600 vojnika. Glavni štab je bio u zgradi fabrike Vatrostalno u Podbriježju (blizu Zenice). Uz to, postojao je i novi logor nazvan "Mučenicki odred", koji je, od proleća 1995., apsorbovao više stotina novih mudžahedina (uključujući samoubilačke teroriste i druge eksperte) dospele iz Irana, Pakistana i Avganistana.

Druga jedinica specijalnih elitnih snaga koja se i dalje povećavala, u vreme kada se pretpostavljalo da inostrani mudžahedini napuštaju Bosnu i Hercegovinu, bila je Kataeb-al-Munimin (Bataljon vernika). Vojnici, uglavnom Arapi uključujući "Av-

ganistance", Prištizali su iz Sudana. Oni su služili pod komandom vojnih oficira iz Pakistana i Avganistana. Ljudi za obuku i vođstvo bili su iz Irana. Svaki bataljon je bio jačine 300 do 600 vojnika. Prvi operativni bataljon je bio osnovan u rejonu Buzima (severozapadna Bosna i Hercegovina). Još jedan bataljon je služio kao jedinica specijalnih snaga za 2. korpus u području Tuzle. Širom Bosne i Hercegovine su bili organizovani drugi bataljoni. Prema Abu-Ma'aliju, komandantu mudžahedina, ukupne snage organizovanih mudžahedina brojale su između 5.000 i 6.000 vojnika. Jugoslovenski, Hrvatski i vojni izvori bosanskih muslimana procenjivali su broj na više od 7.000 vojnika.

Preostala je još jedna glavna islamska snaga: Handžar divizija, nazvana prema 13. SS Handžar diviziji koja je služila pod nemačkom zastavom u Drugom svetskom ratu. Današnja Handžar divizija je sarajevska pretorijanska garda i sastoji se od 2.500 do 3.000 elitnih ratnika raspoređenih u Sarajevu i 6.000 do 7.500 jakih snaga za podršku u glavnoj bazi za obuku osnovanoj u okolini Fojnice, ali se šetala naokolo da pojača glavne borbene frontove. Najveći deo vojnika Handžar divizije dosao je iz oblasti nebosanskih muslimanskih manjina, prvenstveno Albanaca, a vodili su ih eksperti veterani Pakistana i Avganistanci.

Tokom eskalacije sukoba iz 1995., delovi Handžar divizije su sudelovale kao specijalne snage u borbama u okolini Sarajeva, Tuzle i u talasanjima u zapadnoj Bosni i Hercegovini. U mnogim slučajevima, posebno u zbivanjima u zapadnoj Bosni i Hercegovini u leto-jesen 1995., oni su delovali u bliskom sadejstvu sa "istočnoevropskim" jedinicama mudžahedina.

Bilo je tu takođe i nekoliko hiljada islamskih vojnika eksperata iz Irana, Turske, Pakistana, Egipta, Malezije i drugih muslimanskih zemalja koji su služili na ključnim mestima u regularnim jedinicama snaga bosanskih muslimana. Oni su obezbeđivali ekspertizu u artiljeriji, protivavionskoj odbrani, logistici, itd. Njihov broj nije uračunat u gornje procene. Krajem decembra 1995. nije bilo indikacija da su se oni spremali da se vrate u svoje matične zemlje.

Bilo je i drugih velikih islamističkih snaga uključenih u subverzivne i terorističke operacije u Bosni i Hercegovini. Glavna komponenta islamske terorističke infrastrukture podržavane od Irana u prethodnoj Jugoslaviji, a naročito u Bosni i Hercegovini, bila je skrivena u redovima raznih iranskih humanitarnih organizacija. Glavne islamske humanitarne organizacije su potvrdile da rade pod pokroviteljstvom iranske obaveštajne službe. Te organizacije deluju iz Zagreba, u Hrvatskoj, u saradnji i saglasnosti sa lokalnim predstavnicima iranske obaveštajne službe i Hizbolaha. Mohamed Dževad Azajes, viši diplomata u Iranskoj ambasadi u Zagrebu, odgovoran je za nadzor nad obaveštajnom službom i terorističkim operacijama na Balkanu i u Evropi pod okriljem humanitarnih aktivnosti. Najveći deo fondova za te "humanitarne organizacije" koordinirani su preko fondacije Mostazafin (pročelje iranske obaveštajne službe) i mnoštva fondacija iz Saudijske

Arabije i Persijskog zaliva koje, preko Usama bin Ladina, odgovaraju sudanskom radikalnom islamističkom vođi, Hasanu-al-Turabiju. U celosti, krajem 1995., između 4.000 i 6.000 islamskih terorista je delovalo u Bosni i Hercegovini pod okriljem "humanitarnih organizacija" i "humanitarnih projekata". (Velik broj ih je u vrhu snaga mudžahedina u redovima Armije bosanskih muslimana.)

Što se tiče očekivanog otpuštanja mudžahedina do sredine januara 1996. - kao što je obećao predsednik Izetbegović - i islamski i američki izvori su se složili da će, u najboljem slučaju, to biti mlak, vidljiv napor. Sa zvaničnim procenama da se u zemlji nalazi samo nekoliko stotina mudžahedina koje su Sjedinjene Države prihvatile, Sarajevo bi sprovelo šaku bradatih tvrdokornih slučajeva do sarajevskog aerodroma i "prognalo" ih, najverovatnije do zaslužene RiR u Sudanu ili Pakistanu. Zaista, najveći deo od 15.000-20.000 inostranih dobrovoljaca bilo je Već potpuno integrisano u jedinice bosanskih muslimana. Islamistički izvori kao i oni UN u Sarajevu složili su se da dogod ti mudžahedini budu ostali glatko izbrijani i u propisnim uniformama, niko ih neće dirati.

Istinsko značenje sporazuma Dejton-Pariz

Od sredine novembra 1995., čim je postalo jasno da će se dejtonski pregovori završiti nekim oblikom sporazuma, međunarodno islamsko vođstvo (prvenstveno u Iranu i Sudanu) i njihovi visoki predstavnici u Bosni i Hercegovini proučavali su posledice sporazuma na njihove aktivnosti na Balkanu i izvan njega. Prvi ishod koji su islamisti proučavali jeste karakter buduće islamske države u Bosni i Hercegovini kao posledica sporazuma koje su posredovale Sjedinjene Države. Ubrzo, islamsko vođstvo nije ostavilo mesta sumnji u svoju rešenost da obezbedi ustanovljenje islamske države u Bosni i Hercegovini čak i silom oružja. Karakteristično je da su islamisti snage Sjedinjenih Država smatrali prevashodnom pretnjom za svoje trenutne i dugoročne ciljeve, postavljajući prema tome opravdanje za vojne sukobe ili terorističke napade u budućnosti.

Ova obaveza je najpre autoritativno izneta 18. novembra 1995. Abu- Ma'ali, komandant mudžahedina, saopštio je njihovu spremnost da nastave rat i protiv Srba i protiv Hrvata samo ako pravedni zahtevi bosanskih muslimana ne budu ispunjeni u Dejtonu. "Bosna je zemlja koju je Islam osvojio", naglasio je on. Takva situacija je nepovratna, kaže, čak i ako politički proces preti tom razvoju. "Za nas nema razlike između Srba i Hrvata. Hrvatska ima tritorijalne pretenzije prema Bosni, a Srbija želi da stvori veliku Srbiju. Muslimani u Bosni nikada neće prihvatiti takav ishod", zaključio je Abu Ma'ali.

Stanovište Abu-Ma'alija precizno odražava glavnu analizu situacije u Bosni i Hercegovini vođene od međunarodnog islamskog vođstva. Ta interna studija, koja je takođe bila potpisana 18. novembra istrazivala je situaciju u Sarajevu dok su dejtonski pregovori vođeni uspešnom dovršenju. Karakteristično je da ta studija

danas kruži među visokim islamističkim vođama kao smernica za buduće aktivnosti.

Međunarodno islamističko vođstvo je zabrinuto za temelje buduće Bosne i Hercegovine kako je zacrtana u Dejtonu. Ali oni naglašavaju, uprkos nastupima i nasuprot javnim utišćima, da nema istinskih iznenađenja u pregovaračkom procesu i načelima sporazuma.

Prema islamističkoj studiji, stvarna uloga i stav Sjedinjenih Država obrazuje ključ za razumevanje i suprotstavljanje nastupajućoj situaciji u Bosni i Hercegovini. Bliže proučavanje i pregovaračkog procesa i krajnjeg ishoda otkrilo je, prema studiji, istinsko lice Vašingtona, naslikanog kao aktivnog saveznika srpske antimuslimanske kampanje. Islamistička studija iznosi da će "istorija videti tu trgovinu kao zapadnu popustljivost prema srpskim teritorijalnim zahtevima, brutalno sprovedenim do sada putem genocida pod vođstvom novog američkog prijatelja u Srbiji, Slobodana Miloševića, kog su mnogi nazvali 'Balkanskim Kasapinom'." Zaista, krajnji cilj NATO IFOR-a nema ništa zajedničkog s dobrobiti bosanskih muslimana. "NATO trupe će ući da pokušaju da zaštite kredibilitet NATO i UN", zaključuje studija.

Međunarodno islamističko vođstvo je već utvrdilo da "stvaran mir neće biti moguć pošto je mirovni sporazum potpisan pod pritiskom pa je stoga ilegalan, ništavan i jalov". Studija dalje naglašava da su se prvaci u Sarajevu saglasili s takvim isčitavanjem situacije. Međunarodno islamističko vođstvo je uveravalo sredinom novembra da je Dejtonski sporazum već bio "odbačen" od strane centara moći u Sarajevu, naročito "generala bosanske armije i svih njihovih vojnika."

Islamistička elita nije zabrinuta zbog očite podrške pregovoračkom procesu i predloženom sporazumu koji je pokazao predsednik Alija Izetbegović. Oni podsećaju na četiri prethodna slučaja kada je elita u Sarajevu oborila Izetbegovićev potpis na takozvanim međunarodnim rešenjima i planovima za zaustavljanje rata zato što su takvi planovi propustili da izraze maksimalističke zahteve tvrdog jezgra vođa u Sarajevu i njihovih islamističkih saveznika.

Ali upravo u slučaju da je Izetbegović bio kooptiran od Sjedinjenih Država, međunarodno islamističko vođstvo je takođe odložilo legalan i moralan povod za svrgavanje Izetbegovića. Vođstvo je naglasilo nesiguran legalan položaj Izetbegovića, naime, da on nema legalnu potvrdu da ostane na vlasti. Oni su naveli, vrlo tačno, da Izetbegović nastavlja da služi kao predsednik "tri godine pošto je ustavom propisan rok (12 meseci) i mandat trebalo da mu isteknu". Sama takva situacija čini njegov potpis na ma kom sporazumu neobaveznim, pa prema tome Izetbegovićevo "forsirano i ilegalno podupiranje ovih planova" ne obavezuje lojalno vođstvo u Sarajevu.

Upravo u kontekstu oduzimanja legimiteta Izetbegoviću međunarodno

islamističko vođstvo je priznalo da su "srpske smrtonosne granate" korišćene tako efikasno da podupru sarajevsku stvar bile samozadate. Studija objašnjava da je, zato "što je bosanski narod odbacio njegov zahtev da bude predsednik", Izetbegović morao da pribegne sredstvima terora kako bi ostao na vlasti. U tu svrhu, "on je često koristio srpske granate protiv Sarajeva kao pregovarački argument za svoj položaj terorističko-zastrašujućeg stila da bi bio prihvaćen od Bosanaca i potvrđen od SAD".

Glavni izazov s kojim se suočavaju islamisti u Bosni i Hercegovini još uvek je najavljeni raspored golemih NATO snaga i posebno veliki kontingent Sjedinjenih Država. Studija tumači mandat NATO-a kao međunarodno nastojanje da se obuzdaju bosanski muslimani i spreče da ustanove islamsku državu. "Preliminarni NATO mandat jasno saopštava gotovo doslovno da će se preduzeti odlučna vojna akcija protiv ma koje strane koja bude povredila nove granice'," što, za islamističko vođstvo, znači aktivno sprečavanje muslimanskih snaga da dovrše oslobađanje Bosne i Hercegovine. "Šta god se desilo s bosanskim međunarodno priznatim granicama ili međunarodno priznatim (1992) pravnim sistemom?"

Prema tome, dogod je to briga međunarodnog islamističkog vođstva: "Vojnici Sjedinjenih Država su u Bosni u misiji... da zaštite postignuća srpskog generala Mladića u oblasti Srebrenice i zaštite njegovog logističkog koridora blizu tuzlanskog područja". Oni naglašavaju da takav razvoj ne može i neće tolerisati muslimanski borci i svi oni koji su se obavezali na ustanovljenje islamske Države u Bosni i Hercegovini.

Međunarodno islamističko vođstvo zaključuje svoju studiju od 18. novembra 1995. a prividno prikrivenom pretnjom snagama Sjedinjenih Država: "Pitanje će se svesti na samo jedno: koliko će američkih mladića morati da plati svojim životima od snajperskih hitaca srpskih kriminalaca i nagaznih mina ovog Božića novu odlučnu američku politiku u Bosni?... Amerikanci su upali u balkansku zamku ulaskom u Bosnu da štite borbene položaje bosanskih Srba".

Podrobnije proučavanje ovog stava pokazuje da je ovo veoma teška pretnja. Budući da je prethodno naglašena korist od samoispaljivanja "srpskih" granata za islamističku stvar, studija ne mora opširno da tumači istinsko poreklo srpskih snajperskih hitaca, mina i drugih pretnji. Osim toga, studija žuri da naglasi da je sadašnji cilj snaga Sjedinjenih Država da sačuva postignuća srpskih snaga, što znači da Srbi nemaju razloga da napadaju svoje američke zaštitnike. Islamističke snage, s druge strane, budući da su se obavezale na oslobađanje čitave Bosne i Hercegovine i ustanovljenje islamske Države, imaju sve razloge da se odupru snagama Sjedinjenih Država i ostalih članica NATO raspoređenih u Bosni da bi sprečile pohod Islama na Balkan.

Na mogućost islamističkih provokacija protiv NATO snaga aludirao je isto tako i Morteza Sarmadi, iranski pomoćnik ministra inostranih poslova. U intervjuu od

19. decembra, on je upozorio da “postoje izvesni ratni huškaci u Bosni - poput bosanskih Srba - koji će dovesti u pitanje obavezu Sjedinjenih Država i NATO-a prema mirovnom sporazumu iz Dejtona”. Onda je on raspravljao naširoko o rezervama koje je gajilo više muslimanskih vođa i zajednica na Balkanu i Bliskom Istoku, naglašavajuci Izetbegovićevo zapažanje da je Dejtonski sporazum bio “nepravedan” prema bosanskim muslimanima. Sarmadi je podvukao i uverenost Teherana da su bosanski muslimani bili ostećena strana protiv čijih interesa je raspored NATO snaga zapravo bio usmeren.

Međutim, sredinom decembra 1995., uloga Izetbegovića nije više bila sporno pitanje. Međunarodno islamističko vođstvo je bilo uvereno da njeni saveznici i pristalice u Sarajevu potuno kontrolišu situaciju. Konačno, islamisti su sada čak uvereni da mogu i samog Izetbegovića da svrstaju među sebi odane osobe pošto nije bio kooptiran od Sjedinjenih Država, kao što se ranije strahovalo (kada je bio u Dejtonu). Puko potpisivanje mira u Parizu zahtevalo je podrobnije proučavanje situacije u Bosni i Hercegovini.

• • •

Potpisivanje sporazuma u Dejtonu i Parizu, i širom sveta izražena obaveza i podrška za Izetbegovićevu administraciju bosanskih muslimana u Sarajevu, samo je pogoršalo situaciju što se tiče međunarodnog islamističkog vođstva. U Kartumu je, 13. decembra, vođa Sveislamskog pokreta (Pan-Islamic Movement - PIM) osnovanog u Sudanu, Hasan al-Turabi, presudio da je dejtonski sporazum “zavera usmerena na iskorenjivanje Islama u Bosni na način koji podseća na iskorenjivanje Islama u Evropi i pre 500 godina”.

16. decembra 1995., međunarodno islamističko vođstvo je objavilo novu analizu sporazuma Dejton-Pariz pod naslovom “Iskorenjivanje Islama iz Bosne!” Njihov ključni argument jeste da je suština diplomatskih i vojnih nastojanja Sjedinjenih Država da obezbede, pod izgovorom “mirovnog ugovora”, da se uspostavi zapadnjačka sekularna Država tako da bosanski muslimani ne budu u stanju da ustanove islamsku državu u Bosni i Hercegovini.

Islamistički analitičari su izgradili priču da je antimuslimanski plan bio glavni cilj Vašingtona od samog početka dejtonskog procesa. Da to dokažu, muslimanski analitičari su ukazali na napomene koje je izneo zamenik državnog sekretara Sjedinjenih Država Strob Talbot 1. novembra 1995. i nazvao ih “Jačanje američke bezbednosti kroz svetsko vođstvo - Bosna i posle nje”.

Islamistički analitičari su naglasili da je g. Talbot potvrdio da su Sjedinjene Države imale globalne planove pokrečući dejtonski proces. Citirali su g. Talbota: “Čitav islamski svet, od Maroka do Indonezije, motri kako se događaji odvijaju. Muslimani posvuda čekaju da vide da li će njihovoj verskoj sabraći biti data ista prava i zaštita kao i drugim Evropljanima. Odgovor na to pitanje mogao bi da ima uticaja

na budućnost umerenih, prozapadnih vođa kao što su turski premijer (Tansu) Ciler i pakistanski premijer (Benazir) Buto. Druge manje prijateljske sile na Bliskom Istoku i u Persijskom zalivu vide Balkan kao metu povoljnih prilika".

Analitičari korene zavere vide u ovim rečenicama. "Strob Talbot priznaje da muslimani osećaju i reaguju kao jedno telo, potvrđujući ponovno buđenje Islama širom sveta".

Islamistički analitičari ukazuju na kasnije izjave kojima je Talbot dokazivao 1. novembra svoju analizu: "Bilo je posebno teško uraditi pravu stvar na Balkanu... Ali nije bilo sumnje u to šta danas znači uraditi pravu stvar - a danas je odlučan trenutak. To znači poslužiti se kombinacijama diplomatske veštine i verodostojne pretnje silom da se strane zadrže za pregovaračkim stolom".

Za analitičare, te rečenice predstavljaju dokaz antimuslimanske zavere. "Talbot ovde govori onako kako jeste: verodostojna pretnja je definitivno korišćena da se prisili bosanska muslimanska Država da pristane i na podelu i na ideje o federaciji koje je projektovao NATO".

Bliže ispitivanje sporazuma Dejton-Pariz jasno pokazuje uspeh anti-muslimanskih planova i zavera na Zapadu. Osim toga, naglašavaju islamistički analitičari, sporazum o Bosni bi se mogao smatrati prototipom za buduća anti-muslimanska nastojanja Zapada predvođenog Sjedinjenim Državama. "(Dejtonski) dokument je od velike važnosti zato što je snabdeo muslimane američko-evropskom strategijom u postupanju s nastupajućim Islamom". Unutar ukupnog sporazuma, islamisti su posebno zabrinuti zbog segmenta koji određuje "državno uređenje" Bosne i Hercegovine.

Islamistički analitičari navode: "NATO zemlje su projektovale državno uređenje koje ima za cilj da likvidira svako islamsko prisustvo u Bosni; reč 'musliman' se retko pominje".

Dva glavna problema koje islamistički analitičari imaju sa slaganjem oko državnog uređenja jesu: (a) da će "pravno postojanje" Bosne i Hercegovine biti zajamčeno "međunarodnim zakonom kao Država"; i (b) da "Bosna i Hercegovina treba da budu demokratska Država, što treba da se sprovede vladavinom zakona i kroz slobodne i demokratske izbore". (Ovo su neposredni navodi iz Dejtonskog sporazuma). Islamistički analitičari vide u ovim klauzulama "prvi korak u iskorenjivanju Islama, koji se očituje u proglašenju Države za demokratsku" (sic).

Analitičari vide u unutrašnjoj podeli Bosne i Hercegovine na Muslimansko-Hrvatsku Federaciju i Republiku Srpsku sledeću fazu u razaranju Islama u Bosni. "Drugi korak (u) iskorenjivanju svakog islamskog entiteta (sastoji se) prvo u podeli zemlje, a onda sabijanju i priključenju pretežno muslimanskog dela u Hrvatsku federaciju, oduzimajući tako muslimanima svako političko ili drukčije nezavisno postojanje."

Sledeća faza u namernom nastojanju da se uništi Islam u Bosni može se naći u segmentu sporazuma Dejton-Pariz posvećenom osiguranju "Ljudskih prava i temeljnih sloboda" svim građanima Bosne i Hercegovine. Islamistički analitičari naglašavaju važnost rešenosti da će prava i slobode dopuštena svim Bosancima biti zasnovana na "međunarodnim standardima" kao što su "postavljena nadalje u Evropskom ugovoru o zaštiti ljudskih prava i temeljnim slobodama i njegovim protokolima". Ta načela, određuje sporazum Dejton-Pariz, "imaće prvenstvo nad svim drugim zakonima". (Ovo su neposredni navodi iz Dejtonskog sporazuma.)

Za islamističke analitičare, ove rečenice sadrže "treći korak" u kampanji za obuzdavanje Islama. Ističući prevlast međunarodnih zakona, Zapad obezbeđuje da šerijatski ili islamski zakon nikad ne može da bude sproveden jer će ga drugi zakoni ukinuti. Evropljani su to izveli u svakoj muslimanskoj zemlji koju su kolonizovali. Sjedinjene Države su to izričito uradile u Egiptu. Egipat predsednika Hosnija Mubaraka smatra se jednim od najljućih neprijatelja međunarodnog islamističkog vođstva. Puko poređenje sporazuma Dejton-Pariz sa Kairom predsednika Mubaraka održava stepen islamističkog neprijateljstva prema sporazumima.

Islamistički analitičari vide u definiciji bosanskog Predsedništva još jedan vid zavereništva protiv Islama. Ova definicija naveliko zadire u delikatno ustrojstvo centralizovanih institucija i procesa donošenja odluka s ciljem da obezbedi da prava svih nacionalnih grupa budu uzeta u obzir. Za analitičare, te nagodbe predstavljaju klicu namernog gušenja muslimanskih prava. "Sličnosti između Bosne i Libana su zaćuđujuće. Francuzi su ustanovili društveno uređenje koje je osiguravalo minimalnu zastupljenost muslimanske većine i preobratili vlast u šarenu torbu etničke smeše. Postojao je jedan problem - izjalovilo se!" Ono što je ovde ostalo neizrečeno jeste činjenica da je bratoubilački libanski građanski rat koji je konačno usmrtio od Francuza montiran sistem vlasti bio razularen udruživanjem islamista i palestinskih terorista. Upućeni čitaoci ovih analiza potpuno su svesni onoga što se desilo u Libanu sedamdesetih-osamdesetih godina i, za njih, ovo poređenje je više od puke akademske studije.

Islamistički analitičari su takođe zabrinuti za ovlašćenja Predsedništva u Sarajevu. Oni pronalaze korene još jedne zavere dalekosežnih uticaja u činjenici da se od Predsedništva očekuje da preuzme odgovornost za "vođenje spoljne politike Bosne i Hercegovine", uključujući i "naimenovanje ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine od kojih najviše dve trećine može biti izabrano sa teritorije Federacije..." (Ovo su, ponovo, neposredni navodi iz Dejtonskog sporazuma.)

Za islamističke analitičare, glavni razlog za ovu nagodbu ovlašćenja Predsedništva nad spoljnom politikom jeste da se Bosna i Hercegovina odvoji od muslimanskog sveta. "Još jedan korak u iskorenjivanju Islama jeste da se osigura da važne grane vlasti kontrolišu nemuslimani. Gornja odredba bi lišila Bosnu vitalne

spoljnopolitičke veze s drugim muslimanskim zemljama." Prema tome, bez izdašne pomoći od sestrinskih islamističkih Država i organizacija, i uz dodatni pritisak sa zapada, bilo bi izuzetno teško za muslimansko vođstvo u Sarajevu da ustanovi pravu islamsku državu.

Sastav više ključnih državnih institucija snabdeva islamističke analitičare dokazima o planu Zapada da spreči ustanovljenje islamske Države. Jedan takav primer jeste multietnički sastav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, naročito kad se uzme u obzir da će neki od njegovih članova biti naimenovani od Evropskog suda da bi se obezbeđila nepristrasnost i sudska valjanost. "Čak i Ustavni sud je okupiran od strane stranaca koji će najverovatnije obezbediti da se spreče bilo kakve islamske težnje", objašnjavaju islamistički analitičari.

Veća pretnja Islamu su "ljudska prava i temeljne slobode", kako su dopušteni sporazumom Dejton-Pariz svim građanima Bosne i Hercegovine. Islamistički analitičari naglašavaju skriveni plan iza propisa da "ni jedan amandman na ovaj Ustav ne može da poništi ili umanji ni jedno od prava ili sloboda" koji su garantovani svim građanima. (Neposredni navodi iz Dejtonskog sporazuma.) Za islamističke analitičare, to je pravni "hitac u prazno": "Eto vam muslimani: Čak ni Kur'an ne može ukinuti zakone koji su za bosanske muslimane postavile Sjedinjene Države i evropske vojske. To je istinska okupacija na svim nivoima života u toj muslimanskoj zemlji".

Islamistički analitičari dalje jadikuju i potkrepljuju ovo stanovište obezbeđujući detaljan spisak 15 međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima čiju je primenu obezbedio sporazum Dejton-Pariz za sve građane Bosne i Hercegovine. "Začuđujuće je videti neprijatelje Islama gde pišu stotine knjiga o slobodi, sastavljaju zakone o ljudskim pravima i održavaju brojne konferencije i skupove za ljudska prava, ali kada dođe do primene tih prava na muslimane, najednom nema nikoga da sluša. Gornja takozvana ljudska prava nisu ni bila predviđena da štite muslimane, ona su smerala isključivo da štite interese neprijatelja Islama tako da ih oni mogu selektivno upotrebljavati po svom nahođenju i kad im se prohte".

Islamistički analitičari zaključuju svoju studiju do 16. decembra o sporazumu Dejton-Pariz sa prećutnom pretnjom da će gušenje Islama u Bosni i Hercegovini biti katalizator nastupajućeg širenja Islama u Zapadu Evropu. Oni navode razgovor između Proroka Muhameda i Amr Ibn al-Asija. Amr Ibn al-Asi je upitao: "Koji će se od dva grada prvi otvoriti za Islam? Konstantinopolj ili Rim?" Muhamed je odgovorio: "Herkulov grad će se prvi otvoriti za Islam". Zaista, Vizant, a s njim i Istočno Hrišćanstvo kao regionalna sila, pali su pod vlast Turaka 1453. Sada je, objašnjavaju islamistički analitičari, došlo vreme na Rim, a s njim i Zapadno Hrišćanstvo kao regionalnu silu. Upravo zato je od NATO-a smišljeno nametanje antimuslimanskog poretka u Bosni i Hercegovini određeno da podstakne povratni udarac protiv Zapadne Evrope. Islamistički analitičari zaključuju svoju analizu

sporazuma Dejton-Pariz s obećanjem: "I Rim će se otvoriti za Islam. To je Božje obećanje koje nam je saopštio Prorok i čini se kao da je NATO započeo ispunjenje tog obećanja".

Međunarodno islamističko vođstvo je puno optimizma kada je u pitanju očekivana konfrontacija s NATO-om. U navedenoj analizi koju je međunarodno islamističko vođstvo objavilo 18. decembra, stoji: "Velika je sreća videti NATO koji je toliko uplašen od mudžahedina" kao i od napredovanja "Islama u Evropi". Islamisti uživaju u toj pojavi. "Prisećamo se reči našeg Proroka, mir i blagoslov bili s njim, kada kaže: 'Alah mi je pomogao s užasom u srcu neprijatelja da istrajem u jednomesečnom hodu'."

U isto vreme, međunarodno islamističko vođstvo smatra da je NATO, a posebno Sjedinjene Države, odgovoran za mogućnost oružanog sukoba između mudžahedina i vojnika NATO-a. Islamisti su besni na vojne odeljke Dejtonskog sporazuma koji pozivaju na deportaciju barem nekih mudžahedina iz Bosne i Hercegovine. Islamistički analitičari smatraju da je taj zahtev sastavni deo zavere Sjedinjenih Država da se oslabe muslimanske snage i ojačaju srpske snage. "Sporazum o Bosni koji je bio nametnut muslimanskoj vladi rezimira sve to. S jedne strane Sjedinje Države tobože zahtevaju naoružavanje i obuku muslimanskih snaga, (ali) s druge strane oni im govore da proteraju svoje najbolje branioce (iz redova) mudžahedina, zažmurivši uz to na hiljade tona opskrbe, koje su prolazile ispred nosa američkih nadzornika embarga, iz Rusije i Grčke za Srbiju". Združeno dejstvo ovih koraka, ako Sjedinjene Države znaju šta rade, smišljeno je da značajno oslabi snage bosanskih muslimana, a taj razvoj događaja islamisti su rešeni da ne dopuste.

Islamistički analitičari ne sumnjaju da NATO pripreme u Bosni i Hercegovini imaju za cilj da stvore povoljne okolnosti za eskalaciju borbi protiv mudžahedina i lojalnih snaga bosanskih muslimana. Oni ukazuju da prema Članu IV: "Sve strane shvataju i slažu se da će se potčiniti vojnim akcijama IFOR-a, uključujući i neophodnu upotrebu sile da bi se osigurala popustljivost" prema brojnim klauzulama za povlačenje na nove linije prestanka neprijateljstava. (Dejtonski sporazum.) Islamistički analitičari sparuju ovu odredbu s onom iz Člana III koja određuje raspuštanje nezavisnih neregularnih snaga, što teoretski uključuje neke delove mudžahedina: "Strane takođe sebe obavezuju da razoružaju i raspuste sve naoružane civilne grupe... u roku od trideset dana od prenosa vlasti". (Dejtonski sporazum.) Uzeta zajedno, zaključuje međunarodno islamističko vođstvo, ova dva člana obrazuju zakonski ključ za započinjanje oružanih sukoba između NATO-a i islamističkih snaga. "Obratite pažnju na to da će, u skladu sa sporazumom, NATO upotrebiti silu ako mudžahedini ne odu za trideset dana", zaključuju islamistički analitičari.

Prema zamisli sporazuma Dejton-Pariz, a u skladu s obećanjima koja je Izetbegović

dao Holbruku, velika većina mudžahedina trebalo bi da napusti Bosnu i Hercegovinu tokom prvih trideset dana. Teorijski, ako bi se mudžahedini razoružali i otišli, ne bi trebalo da bude ikakve pretnje od oružanih sukoba između njih i NATO IFOR-a. Mogućnost takvog sukoba ne bi trebalo da brine islamističke vođe. Ipak, to nije slučaj. Međunarodno islamističko vođstvo zna vrlo dobro da velika većina mudžahedina i drugih islamističkih snaga, kao i legije bosanskih i drugih balkanskih muslimana, koje su oni indoktrinirali, obučili, organizovali i još uvek ih vode, ima nameru legalno da ostane u Bosni i Hercegovini. Budući da su primili bosansko državljanstvo i budući da su se integrisali u bosansku armiju, oni su izuzeti iz sporazuma Dejton-Pariz. Ne čudi mnogo što su islamistički analitičari ubeđeni da će doći do sukoba NATO-a i njihovih snaga. Prema tome, najavu sukoba s NATO snagama trebalo bi smatrati još jednim vidom građenja okolnosti za eskalaciju islamističke borbe za uspostavljanje islamske Države u Bosni i Hercegovini.

Uzete zajedno, analize koje je napisalo međunarodno islamističko vođstvo grade čvrsto opravdanje da su sporazumi Dejton-Pariz suštinski anti-muslimanski i da je oružana borba - džihad - osnovni metod za ostvarenje islamske Države u Bosni i Hercegovini. Krajem decembra 1995., sarajevski nedeljnik Ljiljan, koji se smatra Izetbegovićevim glasilom, rasvetlio je doprinos islamističkih dobrovoljaca bosanskoj vojnoj sili kroz njihove lične žrtve i opštu islamizaciju bosanskih muslimanskih snaga. Parada u Zenici od 10. decembra bila je predstavljena kao primer poslednjeg dostignuća. Ljiljan je pohvalno naveo više arapskih mudžahedina koji su još uvek u Bosni i Hercegovini uveravajući u njihovu privreženost islamskoj stvari i izražavajuci prezir prema sporazumima Dejton-Pariz. “Neće nam nevernici govoriti kako da živimo i šta da radimo. Ovo je muslimanska zemlja i muslimani moraju da je brane”, objasnio je jedan arapski mudžahid. Ljiljan nije ostavio mesta sumnji da su mudžahedini bili spremni da se bore za islamsku Bosnu protiv NATO snaga. Uzevši u obzir jedinstvenu ulogu Ljiljana u političkom Sarajevu, samo objavljivanje ovog članka može se protumačiti samo kao Izetbegovićeva prećutna potvrda islamističkog prkosa i spremnosti da se sukobe sa SAD/NATO snagama.

Karakteristično je da ta osećanja nisu ograničena na ekstremističke islamističke krugove. Čak i relativno “umerene” frakcije muslimanskog bratstva u Zapadnoj Evropi čvrsto su protiv sporazuma Dejton-Pariz zbog njegovih “antiislamističkih odredbi”. Oni su čak i mirovni ugovor potpisan u Parizu označili kao ugovor “Kasapina Bila”. Ovi islamisti takođe kažu da će potpisivanje u Parizu ishoditi samo u obnovu borbi. “Ugovor o predaji je potpisan u Parizu 14. decembra 1995. čime je navodno zaustavljen rat u Bosni i Hercegovini”, objašnjavaju oni. “Klintonov bosanski mir može se preobratiti... u ‘period prevare između dva razdoblja borbi’.”

Važnost ova dva islamistička dokumenta, uzetih zajedno, posebno onog od 18. novembra, a još više analiza sporazuma Dejton-Pariz od 16. decembra - "Iskorenjivanje Islama iz Bosne!" - koju je objavilo međunarodno islamističko vođstvo, leži u tome da su ti analitičari takođe vrhovne vođe mudžahedina i snaga bosanskih muslimana koje s njima deluju. Ova dokumenta suštinski obrazuju pravno valjano duhovno i ideološko opravdanje za odupiranje primeni sporazuma Dejton-Pariz, uključujući nametanje oružanih sukoba sa NATO trupama. U njihovim dokumentima iz decembra 1995., islamističke analize takođe tumače opravdanje za eskalaciju borbe širom muslimanske Bosne i Hercegovine u odlučan sukob čiji je cilj da razori "Rim". Mada radikalan militantni Islam nije u stanju da osvoji Evropu ili uništi zapadno hrišćanstvo, on svakako može da izrazi svoj gnev i frustriranost u obliku spektakularnih terorističkih napada u srcu Evrope.

Polazno operativno grananje

S obzirom na to da je vođstvo bosanske muslimanske vojske veoma blisko, kako na ideološkom tako i na nivou delovanja, sa islamističkim vođstvom, ovaj islamistički dokument - "Iskorenjivanje Islama iz Bosne!" - treba da se shvati takođe i kao odraz čitanja sporazuma u Sarajevu. Uz to, od početka devedesetih godina, a posebno posle 1994., tumačenje događaja na Balkanu od strane islamističkog vođstva zaista je bilo identično sa analizom istih događaja od strane predsednika Izetbegovića i njegovih bliskih saradnika. Prema tome, puko postojanje i distribucija dokumenata "Iskorenjivanje Islama iz Bosne!" krajem 1995. izdiglo se do polaganja duhovnih i ideoloških temelja za obaveznu objavu džihad-a protiv zapadnih sila zbog upletenosti u pokušaj da se u Bosni i Hercegovini uništi Islam, odnosno u ono što se u Vašingtonu još uvek imenuje kao "primena sporazuma Dejton-Pariz".

Ovo nisu bile isprazne pretnje. Međunarodno islamističko vođstvo je objavilo svoje prvo eksplicitno upozorenje Sjedinjenim Državama u vezi s prisustvom NATO snaga u Bosni i Hercegovini poslednjih dana decembra 1995. Upozorenje je objavljeno kao kominike Islamskog komiteta za odbranu prognanih (ICDP) pod nazivom "Čuvajte se pogrešnog baratanja pitanjem mudžahedina". Kominike je raširen preko merodavnih islamističkih kanala u Kairu i Zapadnoj Evropi, ne ostavljajuci tako mesto sumnji da je poteklo sa najviših nivoa međunarodnog islamističkog vođstva u Teheranu i Kartumu. U propratnom pismu je predstavljen Islamistički komitet za odbranu prognanih kao "telo sastavljeno od istaknutih vođa arapskih religioznih grupa koje su u bliskom kontaktu s arapskim mudžahedinima u Bosni. ICDP je, poput Grupe za međunarodnu pravdu koja je već izdavala komnikee o terorističkim operacijama u Švajcarskoj i Pakistanu, čelna organizacija korišćena kao organ za objavljivanje merodavnih kominikea na visokom nivou za islamističke vođe bez njihovog neposrednog uplitanja.

Suština kominikea ICDP jeste da upozori Vašington na grananje njegovog bara-

tanja pitanjem mudžahedina, kao i da ponovo naglasi da većina mudžahedina namerava da ostane u Bosni. ICDP upozorava da Sjedinjene Države "vode neprijateljsku NATO kampanju protiv muslimanskih mudžahedina. Ova ozbiljna situacija nije jedinstvena u Bosni i Hercegovini. Naprotiv, to je prirodna komponenta položaja Sjedinjenih Država, koji je neprijateljski prema svemu što je islamsko, što je postalo prepoznatljivo obeležje spoljne politike Sjedinjenih Država". S ovim opisom sveukupne situacije, ICDP utemeljuje logiku za sveislamske aspekte stalnog prisustva mudžahedina u Bosni i Hercegovini i za mogućnost islamističke borbe širom sveta da bi se osigurali interesi ovih mudžahedina u kontekstu globalnog antiameričkog džihada.

Kominike ICDP-a najpre objašnjava da su Sjedinjene Države neprijateljski nastrojene prema mudžahedinima zato što oni sprečavaju plan Sjedinjenih Država da unište Islam u Bosni i Hercegovini. "Sjedinjene Države se nisu uznemirile zbog hiljada ljudi što pomažu raznim stranama, dok nastavlja da se diže graja zbog nekoliko stotina mudžahedina, mada su ovi često ponavljali da nemaju političkih ciljeva u Bosni i da će otići čim se uvere u bezbednost muslimana i vraćanje njihovih prava. Zašto onda Sjedinjene Države njih osuđuju? To je zato što oni kvare njihove planove herojskim ostajanjem uz svoju braću, braneći ih svojim životima, dok su one (Sjedinjene Države) sve stavljale na kartu muslimanskog poraza i predaje dok su oni bili opsednuti od Srba i Hrvata? Ili ih Sjedinjene Države osuđuju zbog njihove uloge u Islamskom pozivu i njihovim naporima da muslimane upoznaju s njihovom verom, što je, uz pomoć Alaha, imalo velik uticaj na muslimansku doslednost i nepokolebljivost?"

ICDP naglašava da mudžahedini polažu račun jedino Islamu. Kominike navodi da, mada "mudžahedinima nije potreban niko da prizna njihovu ulogu i napore u Bosni... ako Sjedinjene Države ili ma ko drugi želi da se upozna sa njihovom (mudžahedina) ulogom, treba da ode na groblja i pogleda njihove grobne oznake". ICDP, međutim, osvetljava vitalan doprinos mudžahedina procesu islamizacije u Bosni i Hercegovini, naglašavajuci da bi "Sjedinjene Države trebalo da odu u gradove i sela da osete njihov (mudžahedina) uticaj i prebroje one koje su oni podučili".

ICDP kominike sada otvara pitanje terorizma, optužujuci Sjedinjene Države da tendenciozno prikazuju mudžahedine kao teroriste samo zato što su islamisti. Najpre, kominike snažno poriče da mudžahedini imaju bilo kakvu vezu s terorizmom. Ali onda ICDP preti Sjedinjenim Državama i NATO-u terorizmom ako se suprotstave mudžahedinima. "Kakva prava imaju Sjedinjene Države da optužuju mudžahedine za terorizam? Siluju li oni žzene? Ubijaju li decu? Uništavaju li ljudski rod kao što čine srpski i hrvatski kriminalci? Ni govora... standardi su narušeni i rasizam i zle namere su prevagnuli."

ICDP se sada zadržava na svedočanstvu o herojskoj borbi mudžahedina u Bosni, a

posebno na njihovoj spremnosti da se sukobe s neprijateljem uprkos krajnje neravnopravnim odnosima. Mudžahedini su nadvladali zahvaljujući svom junaštvu i spremnosti da podnesu teške gubitke. Kominike ističe da su "mudžahedini pokazali briljantne primere žrtvovanja, islamskog bratstva i samoinicijative, dokazujući da su islamski narodi, arapski i nearapski, osposobljeni da se ponesu i s najtežim zadacima, čak i ako su neke vlade kolebljive".

U tom kontekstu, ICDP upozorava da baš kao što je moćno oružje islamističke žrtve bilo tako efikasno upotrebljeno protiv Srba i Hrvata, moćno oružje mučeništva - samoubilački terorizam - može isto tako biti usmeren protiv Sjedinjenih Država. "Ovde je oružje mučeništva i smrti u slavu Alaha još jednom visoko vrednovano: smrtonosno oružje koje brine Sjedinjene Države."

Umesto da se suprotstavlja Islamu, sugerira kominike, Zapad bi trebalo da se složi s prisustvom mudžahedina u Bosni i Hercegovini. ICDP naglašava da bi "pitanje mudžahedina trebalo da bude pretresano u okvirima razboritosti i preko bosanske vlade, prema kojoj su mudžahedini uvek gajili poštovanje. Oni su takođe pokazali nameru da je ne dovode u nepriliku. Njihova politika se neće uplitati u njene poslove. Bosanski narod, zastupljen u svojoj vladi, dobro zna svoje interese".

Gore rečeno, međutim, ne znači da su svi mudžahedini spremni da napuste Bosnu i Hercegovinu. Umesto toga, ICDP iznosi primarne metode koje je već koristila sarajevska vlada da prikrije stalno prisustvo mudžahedina kao legalne razloge za njihov stalan boravak u Bosni. Kominike objašnjava da su "u svetlu stvarnosti proistekle iz četvorogodisnjeg rata, tokom kojeg su se mudžahedini mešali s bosanskim narodom, ženeći se međusobno i rađajuci decu, neki stekli pravo da žive u ovoj zemlji, za čiji narod su vezani. Humanitarni vid ovog pitanja se ne može prenebregnuti, niti bosanska vlada ima prava da uskrati boravišne dozvole ili državljanstvo onima koji su se borili uz svoju bosansku braću da bi branili taj narod".

Uz to, prema ICDP-u postoje legitimni razlozi čak i za stalan boravak jezgra islamističkih terorista u prethodnoj Jugoslaviji: da se izravnaju računi s Hrvatskom. Islamisti su rešeni ne samo da osvete hapšenje i proterivanje Fuada Talata Kasima kao i ubistvo šeika Anvara Šabana i četvorice njegovih pratilaca, za šta odgovornost jasno pripisuju najvišim vrhovima hrvatske vlade u Zagrebu, već isto tako i da spreče dalje hrvatske sukobe s islamistima koji putuju u Bosnu i iz nje preko Hrvatske. Karakteristično je da ICDP naglašava da je zaseda postavljena mudžahedinima 16. decembra "bila očito kršenje prekida vatre proglašenog skorašnjim (Dejton-Pariz) sporazumom". Prema tome, pošto su Hrvati već prekršili sporazum, to mogu i bosanski muslimani i mudžahedini težeći uzvišenijim i plemenitijim ciljevima.

U zaključku, kominike ICDP-a se vraća rastućoj pretnji od sukoba između

mudžahedina i snaga NATO-a i Sjedinjenih Država. ICDP ističe da je praktično nebitno šta mudžahedini rade ili ne rade zato što sadašnji problemi između Sjedinjenih Država i mudžahedina "proističu iz neprijateljskog stava Sjedinjenih Država prema svemu što je islamističko". Prema tome, zaključuje ICDP, sasvim je moguće da će do sukoba dići. Pod ovakvim okolnostima, mudžahedini nemaju nameru da ostanu pasivni. "Ako neka od njih (SAD/NATO snage) pokuša da upotrebi batinu i jezik pretnji, zastrašivanja i izdaje prema mudžahedinima, arapska poslovica kaže: batina ima dva kraja."

Početak IFOR-a

Islamistički terorizam nije bila jedina pretnja s kojom su se moguć NATO snage u Bosni i Hercegovini krajem 1995. Vojska bosanskih muslimana je već intenzivirala svoje pripreme za moguću obnovu borbi u proleće 1996. Sarajevska glavna komanda je bila rešena da bude u stanju potpuno da iskoristi, ako ne da zaista podbode, očekivane sukobe velikih razmera između američkih snaga i IFOR-a i bosanskih Srba. U obraćanju na sarajevskoj TV još 10. decembra 1995. general Delić je aludirao na te pripreme. "Ako dejtonski sporazum nije poštovan, bosanska armija mora da bude garancija da će on biti sproveden na drugi način", sarkastično je primetio. Sledećeg dana, brigadni general Sead Delić, komandant 2. korpusa osnovanog u Tuzli, bio je još određeniji. Bosanskoj armiji su hitno potrebni borbeni avioni, helikopteri, artiljerija i tenkovi da bi stvorila "vojnu ravnotežu koja mora biti postignuta što je pre moguće", objasnio je. "Bosanska armija mora da bude spremna da reši situaciju vojnim sredstvima ako je potrebno. Mi moramo biti spremni da oslobodio teritoriju." Karakteristično je da je islamističko vođstvo već bilo propisalo tu borbu kao obavezu.

NATO snage su bile raspoređene u toj Bosni i Hercegovini, ne u Sarajevu iz večernjih vesti na televiziji. Bez obzira na domašaj podrške Klintonove administracije Sjedinjenih Država za sarajevsku stvar, elitne snage bosanskih muslimna i njihovi saveznici mudžahedini ostali su žestoko antiamerički i obavezni na podupiranje islamističkog džihada protiv "Velikog Satane". Borbeni islamisti i teroristi nisu i još uvek ne haju za objavljenu prirodu vojne misije Sjedinjenih Država, već reaguju na samo prisustvo vojnih snaga Sjedinjenih Država.

Bliže ispitivanje predložene uloge Sjedinjenih Država, i drugih NATO snaga u Bosni i Hercegovini, ukazalo je na potencijalnu pretnju koja postupno raste. Islamistički teroristi su najpre smerali da izazovu provokacije, podstičući snage Sjedinjenih Država da napadaju snage bosanskih Srba i Hrvata da bi ostvarili pobedu za Sarajevo. Onda, pošto bi IFOR preživeo svoju upotrebljivost, posebno u slučaju da Sjedinjene Države nisu ostvarile potpunu pobedu nad bosanskim Srbima, islamisti bi stekli "dokaz" o antimuslimanskoj zaveri Sjedinjenih Država. To bi zasigurno obezbedilo željeno opravdanje za osvetu: antiamerički terorizam da se pobije i ponizi što je više moguće Amerikanaca (islamisti, barem, pamte Bejrut). Krajnji

cilj ovih terorističkih napada bio bi da se snage Sjedinjenih Država nateraju da ubijaju muslimane, makar i u samoodbrani, pokrečući tako masovniji džihad za koji su i Sarajevo i islamisti uvereni da bi se onda rasirio Zapadnom Evropom i Sjedinjenim Državama.

Prema tome - sa od Amerike nametnutim mirovnim sporazumom koji ratne sile smatraju nečim što je jedva malo više od kratkog predaha unutar krvavog marša istorije - važnije pokretačke sile koje dominiraju zbivanjima na Balkanu tokom skoro čitave decenije ostaju nepobitne i veoma efikasne. Stoga, mogućnost velikog požara koji se preobraća u regionalni pa čak i evropski rat ostala je, krajem 1995., najuverljivija pretnja. Konačno, najgore je moguće: sa snagama Sjedinjenih Država i teroristima koje podržava Iran što krstare po Bosni i Hercegovini; sa Sarajevom još uvek pristalim da manipuliše Vašingtonom da uništava njihove neprijatelje za njih; i sa Klintonovom administracijom pohlepnom da ugodi sarajevskim radikalima čak i na račun NATO snaga raspoređenih u Bosni.

Hvatanje u koštac s prisustvom IFOR-a

Jedinice IFOR-a su 16. decembra 1996. formalno preuzele odgovornost za nametanje niza prisilnih razdvajanja milicija i za pregrupisavanje lokalnih snaga, u skladu s odredbama sporazuma Dejton-Pariz. Od početka je bilo jasno da je IFOR, mada formalno snaga NATO-a, bio zapravo instrument za sprovođenje bosanske politike Klintonove administracije. Ta razlika će odrediti čitav opseg vojnih i subverzivnih aktivnosti snaga bosanskih muslimana i njihovih islamističkih saveznika: mudžahedina. U međuvremenu, prisustvo islamističkih terorista otvoreno spremnih da se suprotstave Sjedinjenim Državama i uspostave islamističku državu u Bosni priznavano je kao jedna od najvećih pretnji s kojom se suočavalo raspoređivanje snaga Sjedinjenih Država u Bosni i Hercegovini.

A Sarajevo je, od početka, umanjivalo opseg islamističkog prisustva i njihove potencijalne pretnje. Klintonova administracija je žudela da veruje Sarajevu. 29. decembra 1995., zvaničnik Bele kuće je rekao da se bosanski ministar inostranih poslova Muhamed Šaćirbej sreo sa savetnikom za bezbednost Sjedinjenih Država Entoni Lejkom i uverio ga da će "između 400 i 500 islamističkih fundamentalističkih boraca poreklom iz Irana, Egipta i Turske napustiti Bosnu, kao što je planirano, do sredine januara".

NATO/IFOR je, 31. januara 1996., formalno objavio uspešnu evakuaciju mudžahedina: "Poslednja grupa islamskih mudžahedina, koji su se borili na strani pretežno muslimanske armije u trogodišnjem bosanskom ratu, napustila je zemlju". Ipak, kad se uzmu u obzir pripreme islamista - mudžahedina kao i njihovih bosanskih muslimanskih pokrovitelja - da se suprotstave IFOR-u, takvo poverenje se pokazalo kao veoma prenagljeno.

Ne bi trebalo biti sumnje u to da su islamisti i njihovi bosanski muslimanski

zaštitnici bili rešeni da napadaju IFOR i posebno snage Sjedinjenih Država. To su neprestano razjašnjavali najmerodavniji islamistički lideri.

Već krajem decembra 1995., međunarodno islamističko vođstvo je objavilo svoje prvo otvoreno upozorenje Sjedinjenim Državama u vezi s prisustvom NATO snaga u Bosni i Hercegovini. Kominike je upozoravao da baš kao što je moćno oružje islamističke žrtve bilo tako efikasno upotrebljeno protiv Srba i Hrvata, moćno oružje mučeništva - samoubilački terorizam - može takođe biti direktno usmereno protiv Sjedinjenih Država. "Ovde je oružje mučeništva i smrti u slavu Alaha još jednom visoko vrednovano - smrtonosno oružje koje brine Sjedinjene Države."

Sredinom januara 1996., islamističko vođstvo je emitovalo propoved šeika Amar Abd-al-Rahmana sačinjenu uoči njegove osude (zbog njegove vodeće uloge u mrežama islamističkih terorista u Njujorku u 1993.). Ta propoved je naglašavala središnje mesto Bosne za islamističku stvar i posebno je pretila Sjedinjenim Državama terorizmom s tim u vezi.

"Amerika je neumorno radila na slabljenju Muslimana u Bosni... takva akcija čini Ameriku saučesnikom Srba u ubijanju stotina hiljada muslimana, kao i u silovanju žena i uništavanju dece. Ako Nemačka podržava Hrvate, a Rusija ojačava Srbe, mi shvatamo da su se svi, predvođeni Amerikom, ujedinili da izoluju i oslabe muslimane, a čitav plan je da se unište muslimani na Balkanu.

"Vidi, čitavi svete, slušaj! Islam se ne može zaustaviti nasiljem, ratom, trošenjem miliona dolara, lažima, prevarom, korupcijom i fabrikovanjem suđenja poput ovog... Sjedinjene Države, sa svojom moći i uticajem, ne smeju uništavati sebe zaustavljanjem ovih islamskih snaga, a šta god da one rade prema tom cilju samo će sebi naškoditi i dovešće sebe do bankrotstva i propasti ako pokušaju da zaustave Islam".

Prizivanje izjave šeika Abd-al-Rahmana imalo je nameru da dalje inspiriše i motiviše teroriste koji pripremaju napade na IFOR. U drugoj polovini januara 1996., arapski islamisti koji su prolazili uglavnom kroz Egipatsku islamističku zajednicu u Beču, u Austriji - dobro organizovano telo već umešano, između ostalih stvari, u podršku islamističkom terorizmu u Njujorku 1993. - izvestili su da arapski mudžahedini s bosanskim pasošima "kuju smrtnu osvetu vojnicima Sjedinjenih Država", kako zbog zločina protiv Islama počinjenih u Bosni i Hercegovini, tako i zbog smtne presude izrečene šeiku Umar Abd-al-Rahmanu u Njujorku. Ti Arapi nemaju nameru da napuste Bosnu i Hercegovinu dogod je tu IFOR i dogod na vlast u Sarajevu ne dođe islamska vlada. Oni smatraju da je svako nastojanje da se u Bosni ustanovi sekularna multietnička vlada, kako je određeno sproazumima Dejton-Pariz, ozbiljan zločin protiv Islama. Kao što će se kasnije videti, poklonici šeika Umara Abd-al-Rahmana igraju jedinstvene i ključne uloge u širenju islamističke terorističke infrastrukture na Balkanu.

Novo lice bosansko-muslimanskih snaga

Sarajevske vlasti su, krajem 1995., hitro preradile islamističku infrastrukturu da bi se uhvatile u koštac sa posebnim uslovima proizašlim iz prisustva IFOR-a. Ipak, te promene su bile u suštini kozmetičke prirode, prerađujuci islamističku infrastrukturu da bi se prekrilo njeno prisustvo u Bosni i pojačale njene pripreme za terorističke operacije prvenstveno protiv IFOR-a.

Kao deo toga, 3. armijski korpus je službeno bio "raspušten" početkom januara 1996., a onda preobražen u jedinicu za obuku gde su nekadašnji mudžahedini koji su postali bosanski državljani obučavali bosanske muslimanske vojnike. Prva skupina od 1.000 bosanskih muslimana počela je sa obukom još u novembru 1995. da bi poslužila kao zamena za mudžahedine prebačene u druge jedinice širom zemlje. Uz to je arapski komandant korpusa - Abu-Mali - bio zamenjen brigadnim generalom Sakibom Mahmuljinom, bosanskim islamistom. Gde se tačno nalazi Abu-Mali nije poznato.

Tokom zime 1995-96., Armija bosanskih muslimana je započela glavni program za prikrivanje mudžahedina u svojim redovima. Najveći broj mudžahedina sa vojnim iskustvom - uglavnom Pakistanaca, Avganistanaca i Iranaca - bilo je integrisano u bosansku armiju, a onda rastureno širom čitave armije. Radikalnim islamistima, od kojih su većinu činili Arapi, bilo je dopušteno da deluju u vlastitim grupama, bilo unutar većih jedinica ili u ne-vojnim entitetima.

Krajem januara 1996., hrvatski i bosansko-hrvatski činovnici službe bezbednosti bili su zabrinuti zbog stalnog prisustva mudžahedina i drugih islamističkih elemenata u bosanskoj armiji, naročito s obzirom na njihov rastući uticaj. Šef generalstaba HVO (hrvatska vojska) general Živko Budimir, na primer, istakao je da mnoštvo islamističkih dobrovoljaca "još uvek nije napustilo" Bosnu i Hercegovinu iako su ključne jedinice mudžahedina bile "raspuštene". Hrvatski zvaničnici su počeli da upozoravaju na užasna granjanja u regionalnim strateškim položajima ako Sjedinjene Države krenu sa svojim najavljenim planovima da naoružaju i obuče tu bosansku armiju. Dalmatinski zvaničnik je objavio da su "mudžahedini" (sic.) "rastureni u male grupe... naoružane samo lakim oružjem". Ipak, glavna komanda IFOR-a s kojom je on poslovao bila je uverena da ti mudžahedini "ne predstavljaju vojnu pretnju" za IFOR. Međutim, zapaža hrvatski zvaničnik, IFOR je sakrio obim sukoba između britanskih vojnika IFOR-a i mudžahedina sredinom januara. Iznoseći taj pogrešan izveštaj, hrvatski zvaničnici službe bezbednosti se čude i brinu i za to da li je IFOR svestan istinske veličine islamističke pretnje i zbog njegove nespremnosti da podeli podatke u vezi sa terorizmom sa Zagrebom i drugim saveznicima.

U feruaru 1996., kad je stalno prisustvo velikog broja mudžahedina postalo političko "pitanje", Sarajevo je preuzelo dodatne korake da bolje prikrije njihovo prisustvo i operacije u Bosni i Hercegovini. Sredinom februara, sve više

"nekadašnjih" arapskih mudžahedina, naročito u elitnim jedinicama bosanske armije, postajali su "humanitarni radnici" u međunarodnim organizacijama akreditovanim u međunarodnim telima i podržanim od strane Sarajeva. U ovoj novoj nadležnosti, oni su mogli da ostanu u svojim ranijim bazama i objektima, naročito u centralnoj Bosni. 20. februara, hrvatske vlasti zadužene za bezbednost u Mostaru upozorile su da su "islamistički teroristi, mudžahedini, koji su već morali da napuste Bosnu i Hercegovinu u skladu sa dejtonskim sporazumom, još uvek bili gde su bili".

Drugi ispitan i potvrđen mehanizam da se legalizuje prisustvo mudžahedina - oženiti ih bosankama tako da dobiju bosansko državljanstvo - bio je izrazito raširen. Hrvatski i bosansko-hrvatski zvaničnici službe bezbednosti izvestili su da se od kraja 1995. "veliki broj mudžahedina oženio u Bosni i time stekao sva potrebna dokumenta da ostane u Bosni".

Nejasno je koliki je broj mudžahedina iskoristio ovo sredstvo da ostane. Predsednik Izetbegović insistira da je samo 50 do 60 mudžahedina, koji su svi ili otpušteni iz vojne službe ili postali invalidi, ostali u Bosni i Hercegovini zato što su venčali lokalne žene. I hrvatska i srpska obaveštajna služba smatraju da se nekoliko hiljada mudžahedina oženilo i ostalo. Uzevši u obzir da je ukupno oko 40.000 islamista služilo u Bosni i Hercegovini od početka devedesetih godina, procenjen broj oženjenih mudžahedina - nekoliko hiljada - moglo bi predstavljati oko 10-15% ukupno prisutnih islamista. Postoji samo jedan poznat nezavisan statistički dokaz: onaj jedne od prvih libanskih islamističkih jedinica koje su organizovali Iranci i otpremili u Bosnu 1992. na dvogodišnje služenje. Od njih oko 300 mudžahedina, samo se nekih 200 vratilo u Liban, dok se oko 50 oženilo i ostalo u Bosni i Hercegovini. Ostatak, takođe, oko 50, bilo je ubijeno u akciji. To je stopa venčanja od oko 15-17%, neznatno više od procene hrvatske i srpske obaveštajne službe.

Novo pregrupisavanje mudžahedina

Promena službenog statusa mudžahedina bila je završena u februaru i martu 1996. Ovo raspršivanje bio je samo jedan, mada veoma važan, aspekt daleko dubljeg procesa: reorganizacije armije Bosne i Hercegovine da bi se nosila s budućim izazovima. Početkom 1996., zvanično Sarajevo je naglasilo svoj krajnji cilj, naime, da će "do sledećeg leta (1996) armija Bosne i Hercegovine postati regionalna sila".

Nagoveštaj namera i prioriteta Sarajeva jeste postavljenje, u januaru 1996., Hasana Čengića na položaj pomoćnika ministra odbrane: Čoveka zaduženog za sprovođenje reorganizacije. Veteran SS Handžar divizije iz Drugog svetskog rata, Čengić je blizak lični prijatelj i poverenik Alije Izetbegovića, naročito od vremena kad su skupa služili kaznu u zatvoru jugoslovenskog predsednika Tita.

Hasan Čengić je zakleti islamista i blizak saveznik Teherana. On je proveo veći deo

sadašnjeg rata u Beču i Teheranu, zadužen za operacije nabavljanja oružja i drugu stratešku saradnju sa Teheranom. U tom svojstvu Čengić je blisko sarađivao sa islamskom obaveštajnom službom u nabavci ilegalnog oružja i prenosu fondova, gradeći poverljive odnose i duboko uzajamno poverenje sa mulama iz Teherana.

Čengić je neprestano uveravao da je jedini ključ za spasenje Izetbegovićeve administracije usvajanje nedvosmislenog islamističkog identiteta i vođenje islamističke borbe. S obzirom na Čengićeve poznate i čvrste stavove, njegovo naimenovanje na tako ključno mesto - pomoćnika ministra odbrane - znači da je njegovo stanovište bilo usvojeno od strane zvaničnog Sarajeva.

Zaista, sredinom 1996., većina mudžaheidna je još uvek služila u redovima armije Bosne i Hercegovine, gde su sve više preobraćani u elitno jezgro koje je pomagalo da se sprovede sveopšta islamizacija vojnog establišmenta. Mudžahedini su bili podeljeni u tri skupine operativnih jedinica a četvrta skupina jedinica je bila neposredno angažovana u terorističkim i drugim tajnim operacijama. Kao što će se kasnije videti, ova podela nije bila stroga. Naročito su neke od glavnih jedinica koje su uključivale mudžahedine takođe korišcene da prikriju i obezbeđe pokriće za islamističke terorističke elemente. Te četiri skupine jedinica su:

- Kvalitetno jezgro Muslimanskih oslobodilačkih brigada;

- Operativne jedinice u centralnoj Bosni i Hercegovini;

- Operativne jedinice u Bihaćkom džepu; i

- Specijalne jedinice povezane sa terorizmom i tajnim operacijama.

Ove jedinice su u svojim redovima imale između 11.000 i 15.000 inostranih mudžahedina.

Uz te snage mudžahedina, postojali su brojni islamistički teroristički objekti - razvrstani od škola do ekstremnih operativnih baza - pod čvrstom kontrolom sarajevske vlade, posebno AID (nova obaveštajna služba Bosne i Hercegovine) i u okrilju nebrojenog mnoštva humanitarnih organizacija.

• • •

Kvalitetno jezgro Muslimanskih oslobodilačkih brigada: Tri Muslimanske oslobodilačke brigade imaju glavne organizovane delove nastale iz raspuštene Armije Republike Bosne i Hercegovine, 3. korpus, odred ‘el-Mudžahedin”, glavne jedinice mudžahedina tokom rata. Do jeseni 1995., 3. korpus mudžahedina sastojao se od tri brigade. Počev od kraja 1995., te brigade su bile potčinjene drugim korpusima. Njihov broj se bio uvećao od oko 1.500 vojnika na preko 2.000 svaki. Te brigade su bile izgradene oko čvrstog jezgra inostranih mudžahedina dok su ostali vojnici bili bosanski islamisti. Te brigade su:

- 1. Sedma muslimanska oslobodilačka brigada 3. korpusa sa štabom u Zenici;

- 2. Deveta muslimanska oslobodilačka brigada 2. korpusa sa štabom u Travniku (2. korpus je osnovan u Tuzli); i

- 3. Četvrta muslimanska oslobodilačka brigada 4. korpusa sa štabom u Konjicu.

Zvanično Sarajevo je naglašavalo presudnu važnost ovih brigada za sveopštu vojnu delotvornost bosanskih muslimanskih snaga.

Početkom marta 1996., sarajevski nedeljnik Ljiljan, koji se smata Izetbegovićevim glasilom, objavio je članak koji je isticao važnost muslimanskih jedinica i pretio Sjedinjenim Državama ako budu smetale njihovim aktivnostima. Sarajevo ukazuje na rastuću napetost između Armije Sjedinjenih Država i Bosanske armije zbog prevage muslimanskih jedinica, a naročito zbog insistiranja Sarajeva da zadrži 9. muslimansku oslobodilačku brigadu, koja je potčinjena 2. korpusu osnovanom u Tuzli, garnizonski smeštenu u neposrednoj blizini baza Armije Sjedinjenih Država u Tuzli. U tom kontekstu, članak iz Ljiljana naglašava da je 9. brigada "bila ustanovljena prema modelu 7", što znači da se "jedinica sastoji isključivo od muslimanskih mladića, koji su u brigadu došli dobrovoljno iz drugih jedinica 2. korpusa zato što prihvataju islamistički kodeks života koji se nudio u brigadi, a njihov jedini 'greh' - njihova spoljašnja sličnost sa mudžahedinima iz islamističkih zemalja - izazvao je u bazi Sjedinjenih Država kraj Tuzle strah pre dva meseca da bi oni mogli da budu 'bosanski teroristi'."

Članak naglašava da će "te čuvene jedinice Armije Bosne i Hercegovine - 7., 4. i 9. - obrazovati jezgro budućeg profesionalnog kontingenta Armije Bosne i Hercegovine". Razmatrajući teroristički faktor, članak ismeva "iracionalan strah koji vojnici Sjedinjenih Država imaju od Irana". Ta iracionalnost, zaključio je članak u Ljiljanu, bila je u pozadini ponovljenih antiislamističkih provokacija i uznemiravanja koje je sprovodila armija Sjedinjenih Država protiv 9. brigade. Članak je zaključen prikrivenom pretnjom armiji Sjedinjenih Država: "Niko čak ni ne pomišlja šta bi se moglo desiti ako bi 'bosanski teroristi' zaista uzvratili!"

Krajem aprila 1996., jugoslovenski i hrvatski vojni eksperti su se saglasili da je u kvalitetnom jezgru sarajevske politički verodostojne moći - čuvara Izetbegovićeve uprave - bilo "nešto više od 8.000 (od Irana kontrolisanih stranih) vojnika raspoređenih u tri vrlo jake brigade". Ovi vojnici su clanovi iranskih "al-Kuds" snaga pregrupisanih u Bosni i Hercegovini posle intenzivne obuke i indoktrinacije u Iranu, Pakistanu, Avganistanu i Sudanu i sačinjavaju jezgro 4., 7. i 9. muslimanske oslobodilačke brigade.

Zaista, do sredine aprila, važnost islamističkih jedinica je dalje rasla pošto je trebalo da one budu modifikovane i da posluže kao visokokvalitetno jezgro čitave armije. Prva koja će se tako preobratiti jeste 7. muslimanska viteška brigada 3. korpusa. Nova i sada "mehanizovana" 7. brigada sastoji se od delova 319. i 330. brigade, tri manevarska bataljona, trupe zelenih beretki (Islamističke specijalne

snage kojima dominiraju mudžahedini) i tenkovske trupe. “Mi sada stvaramo novu armiju. U tom procesu moramo da promenimo mnogo stvari; ipak, 7. brigada će postojati dogod smo mi živi”, izjavio je brigadni general Sakib Mahmuljin, komandant 3. korpusa.

Drugi vid ove reorganizacije je još jedno izigravanje sporazuma Dejton-Pariz. Pošto su Sjedinjene Države uslovile snabdevanje Bosne i Hercegovine teškim naoružanjem uklanjanjem “zaostalih” islamističkih elemenata iz operativnih jedinica armije bosanskih muslimana, Sarajevo je premestilo islamističke snage u centralnoj Bosni i Hercegovini u novi status: rezervne jedinice. Takva nagodba je omogućila bosanskom vojnom zvaničniku da krajem maja 1996. ustvrde da su “islamistički borci iz Irana i drugih zemalja uglavnom udaljeni iz bosanske armije”. Ipak, priznao je on, “četiri bosanske brigade mudžahedina koje broje preko 6.000 boraca ostaju u rezervi”. To su tri muslimanske brigade sa četvrtom koja je novoustanovljena 17. muslimanska laka brigada 1. korpusa u Sarajevu, koja je “zamenila” Handžar diviziju.

Operativne jedinice u centralnoj Bosni i Hercegovini: Još krajem decembra 1995., snage bosanskih muslimana su počele da uvode i aktiviraju dodatne jedinice mudžahedina, koje su obuhvatale kadrove inostranih dobrovoljaca i bosanskih muslimana koje su oni obučavali, da bi raširili i prikrili inostrane mudžahedine kroz sve armijske snage. Jedan od primera je 807. muslimanska oslobodilačka brigada, koja je bila ustanovljena i zakleta u Goraždu, 20. decembra 1995. Do juna 1996., postojalo je barem deset takvih jedinica u armiji Bosne i Hercegovine:

- 1. 807. muslimanska oslobodilačka brigada 81. divizije s Glavnim štabom u Goraždu;

- 2. 117. brigada - “Džemišetski golubovi” - sa štabom u Lukovcu;

- 3. 119. brigada specijalnih snaga mudžahedina sa štabom u Banovicima. Ova brigada je podeljena u dva odreda poznata kao: a) “Tigrići”, b) “Zelena Strela”;

- 4. 203. brigada sa štabom u Tešnju. Ova brigada je podeljena na tri “nezavisna specijalna” odreda mudžahedina poznata kao: a) “Krtice”, b) “Vitezovi”, c) “Tigrovi”;

- 5. 204. laka brigada - “Čitlučki Vukovi” - sa štabom u Čitluku;

- 6. 115. muslimanska brigada s isturenim štabom u Vogošću;

- 7. 17. muslimanska laka brigada 14. divizije 1. korpusa sa štabom u Pazariću;

- 8 379. motorizovana brigada 37. divizije sa štabom u Tešnju;

- 9. Operativna grupa poznata kao “Živiničke Ose” sa štabom u Živinicama;

- 10. Operativna grupa sa štabom u Tuzli. Ona je podeljena u dva specijalna odreda poznata kao: a) “Janičari”, b) “Taut”. (Ova operativna grupa je nezavisna

od 2. tuzlanskog korpusa).

Tačan broj inostranih mudžahedina u svakoj od ovih brigada teško je ustanoviti. Sve pouzdane procene ukazuju da je prosecna velicina inostranih elemenata oko 750-1.000 mudžahedina po brigadi.

Krajem marta 1996., mudžahid, pripadnik 117. brigade u Lukovcu, identifikovan samo po ratnom imenu "Muharam", naglasio je kontinuitet između ovih brigada i ranijih snaga mudžahedina. On je objasnio da su sva religijska pravila i obaveze koje su upražnjavane u formacijama mudžahedina bila takođe upražnjavana i u islamističkim brigadama, mada su one zvanično potpadale pod komandu bosanske armije. Ali zato što su one zauzimale istaknut položaj, zvali su ih brigade mudžahedina". "Muharam" se požalio da su američke i švedske snage bile namerile da uznemiravaju njegovu jedinicu zbog njenog islamističkog karaktera, uprkos stalnim protestima generala Seada Delića, komandanta 2. korpusa, kao i nastojanjima da se blokiraju patrole IFOR-a da ne zalaze u logor brigade.

Od sredine marta 1996., bile su primetne pojačane aktivnosti među islamističkim i terorističkim elementima prikrivenim u Oružanim snagama bosanskih muslimana. Članovi ovih jedinica su počeli da sudeluju u specijalnim operacijama unutar položaja bosanskih Srba.

Jedna od prvih operacija se zbila u noći 22. marta 1996. Odred bosanskih muslimanskih terorista je pokušao da izvrši sabotažu na putu Pale-Lukavica ali su ih zarobile snage bosanskih Srba. Oni su odali da su članovi izviđačko-diverzantske jedinice 115. muslimanske brigade. Još 15. marta, Šaban Begović, brigadni zapovednik, nalozio je brigadnim komandnim ešalonima i zapovednicima izviđačko-diverzantskih jedinica da pripreme više tročlanih ekipa za seriju sabotažza i terorističkih operacija na području Grbavice. Ekipa otkrivena i zarobljena 22. marta bila je prva upućena unutar srpskih položaja.

Sredinom aprila 1996., da bi se aktivno pripremila za terorističke operacije protiv IFOR-a u oblasti Doboj-Tešanj, Armija bosanskih muslimana obrazovala je novu elitnu jedinicu - 379. motorizovanu brigadu - u sastavu 37. divizije bosansko-hercegovačke armije da bi služila i obezbeđila podršku za rastuću islamističku terorističku infrastrukturu u toj oblasti. 379. motorizovana brigada je jedinica specijalnih snaga satavljena od najboljih boraca sa područja Tešnja, Teslića i Doboja.

Tokom leta 1996., došlo je do opšteg rasta islamističkih borbenih aktivnosti u mestima gde su bile raspoređene jedinice mudžahedina. Većinom su to bile demonstrativne akcije, da se pokaže islamističko prisustvo uprkos uveravanjima Sarajeva u suprotno. Sredinom aprila je, na primer, zapovednik 17. muslimanske brigade major Kasim Podžić, rekao svojim ljudima, i velikoj grupi islamističkih dostojanstvenika koja je bila u poseti, da "smo spremni da se borimo pod bilo

kakvim uslovima sve dok svaka stopa okupirane bošnjacke zemlje ne bude pod našom kontrolom". Jedan takav incident se zbio krajem aprila u Goraždu, sedištu 807. muslimanske oslobodilačke brigade. Nekoliko islamista je bacilo potpirujuće letke koji pozivaju na džihad protiv Srba pod zastavom Hamas-a. Leci su bačeni iz vozila koja su bila u konvoju bosanske vlade dok je prolazio kroz srpsko Goražde na glavnom putu Sarajevo-Goražde. Ti leci su razdeljeni naočigled pratnje IFOR-a koji je propustio da spreči ovu aktivnost.

Operativne jedinice u Bihaćkom Džepu: 5. korpus smešten u Bihaću odnedavno je postao sklonište za jedinice mudžahedina. Prve specijalne snage mudžahedina su raspoređene u toj oblasti u tajnosti preko Hrvatske (mnoge od njih su prokrijumčarene od strane UN i međunarodnih organizacija za pomoć, dok su se druge uvukle u nju s ilegalnim pošiljkama oružja) da bi potpomogle lokalne jedinice verne sarajevskom vođstvu Izetbegovića u njihovom sukobu sa snagama vernim Fikretu Abdicu, lokalnom narodnom (muslimanskom) vođi. Sarajevu su bili potrebni muslimani koji nisu otud kao tvrdo jezgro vlastitih snaga u Bihaćkom džepu da bi se oduprli masovnom prelasku vlastitih vojnika u Abdićev tabor.

Početkom jeseni 1995., velik broj mudžahedina koji su proterani iz centralne Bosne i koji su trebali da se vrate u svoje rodne zemlje preko Hrvatske zapravo su prokrijumčareni nazad u Bihaćki džep. Zaista, krajem januara 1996., general Zivko Budimir, zapovednik generalštaba HVO (hrvatska vojska), upozorio je da su se na području Bihaća organizovale velike snage mudžahedina. Mudžahedini koje je IFOR proterao u Hrvatsku da bi dalje otputovali u svoje rodne zemlje bili su integrisani u ove jedinice.

Pojavljivanje islamističkog jezgra u kom dominiraju mudžahedini u 5. korpusu ne iznenađuje i posebno ne uznemirava ako se zna ko je zapovednik korpusa: general Atif Dudaković. General Dudaković je poklonik Izetbegovića i član Izvršnog komiteta SDA (Stranke demokratske akcije). On je takođe i nepokolebljiv proiranski islamista. Sredinom februara 1996., na primer, general Atif Dudaković je, u svojstvu zapovednika 5. korpusa, organizovao proslavu godišnjice Homeinijeve Revolucije u Bihaću. Iranski i arapski islamisti iz čitave Bosne i Hercegovine, uključujući i obaveštajne oficire i zapovednike terorista, bili su pozvani na tu proslavu. Mnogi su prisustvovali.

Ključne jedinice mudžahedina 5. korpusa su:

- 1. 501. brdska brigada IDG poznata kao "Tigrovi";

- 2. 503. brdska brigada IDG poznata kao "Čaruge";

- 3. 505. brdska brigada IDG poznata kao "Tajfun", "Hamze" i "Balije";

- 4. 511. laka brigada IDC poznata kao "Apači".

Po određenju, sve jedinice mudžahedina 5. korpusa su elitni izviđački, diver-

zantski, avionsko-helikopterski (desantni) odredi (poznati pod inicijalima IDG - izviđačko-desantne grupe). Teško je pouzdano ustanoviti tačan broj inostranih mudžahedina u svakoj od ovih brigada. Verodostojne procene ukazuju da je prosečan broj stranih elemenata oko 1.200-1.500 mudžahedina po brigadi. IDC jedinice su manje od IDG brigada, ali takođe kombinuju određen broj specijalističkih službi.

Specijalne jedinice povezane sa terorizmom i tajnim operacijama: I hrvatska i srpska obaveštajna služba naglašavaju da mudžahedini ostaju "kičma" elitnih izviđačko-saboterskih jedinica kao i samih muslimanskih defanzivnih snaga SDA. Ova poslednja obuhvata preko 1.000 bosanskih islamista, od kojih je većina prešla prekomorsku vojnu i versku obuku. Inostrani mudžahedini su takođe ključni instruktori za "specijalne akcije" (specijalne operacije i terorizam), obaveštajni oficiri, kao i verski komesari i operativni zapovednici specijalnih taktičkih jedinica. I inostrani mudžahedini i bosanski islamisti uključeni u specijalne operacije i terorizam podeljeni su između dve glavne "jedinice" Armije Bosne i Hercegovine i raspoređeni po tajnim terorističkim bazama, bilo da je reč o objektima za obuku ili operativno dejstvo.

Glavne "jedinice" su:

1. Bošnjacka brigda "Noćne Ptice". To je visoko specijalizovana "matična jedinica" koja obuhvata velik izbor specijalista i eksperata iz Turske, Egipta, Avganistana, Pakistana i Libana. I brigada obezbeđuje pokriće za brojne islamističke terorističke elemente kao što su "Alahovi Borci" i druge male relativno samostalne terorističke jedinice. Među ekspertima koji služe u I brigadi nalaze se eksperti za automobile-bombe iz Libana, od kojih su neki veterani koji su planirali samoubilačke napade na kasarne američkih marinaca i druga postrojenja u Bejrutu početkom osamdesetih godina. I brigada je jedinica koja će biti pokrovitelj, operativno podržavati i sudelovati u terorističkim opercijama protiv IFOR-a.

2. III korpus. Kao što je gore pomenuto, neposredan sastavni deo mudžahedina 3. korpusa danas je jedinica za obuku bosanskih i inostranih islamista, za službu sa drugim elitnim jedinicama kao i za teroriste. 3. korpus, međutim, obezbeđuje zaklon i pokriće za specijalne operativne jedinice poznate pod šifrom "G" ili "G odred". "G" je oznaka za "Gazija" (u srpskohrvatskoj transkripciji); odnosno "Gazi'a": odmazda, osveta, kazna na arapskom. To je odred za obuku s opertivnim sposobnostima koja je apsorbovala neke od najosetljivijih elemenata prvobitnog 3. korpusa. "Odred Mučenika" i logor za obuku odreda Ansar su, na primer, integrisani u "G odred". Operativno jezgro ovih terorističkih i specijalnih snaga sastoji se od grupe saudijskih islamista zakletih na osvetu "zločina nevernika" protiv islamske Bosne. Oni su formalno pripojeni, i dobijaju podršku i ljudstvo iz istog, izviđačko-diverzantskog bataljona bosanske armije u Vukoviji. Postoje nepotvrdeni izveštaji da je sadašnji zapovednik "G odreda" Abu-Ma'ali.

AID i teroristička elita

Različite terorističke baze usmerene prema IFOR-u najvažnije su za buduće usmeravanje situacije u Bosni i Hercegovini. Pripreme u tim bazama se vode pod pokroviteljstvom AID, nove obaveštajne službe Bosne i Hercegovine.

Krajem januara 1996., Bakir Alispahić, nekadašnji visoki službenik stare komunističke jugoslovenske tajne policije, SDB, i državnih bezbednosnih organa i nekadašnji ministar unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine, bio je naimenovan za šefa Agencije za istraživanje i dokumentaciju (AID) bosanske službe bezbednosti. Skrojena prema starim jugoslovenskim komunističkim tajnim službama, AID je odgovoran i za unutrašnju i za spoljnu bezbednost. Alispahić je bio neposredno odgovoran Izetbegoviću i redovno mu je podnosio izveštaje.

Zvanično, najveća pretnja s kojom se AID suočava su "Četnici", odnosno srpsko nepristajanje na predaju. Srpsku agresiju, a ne islamistički terorizam, AID je oznacio kao glavnu pretnju za IFOR. AID smatra da je "neodrživost" federacije s Hrvatskom "najveći teret" zato što, hrvatsko ometanje dotura opreme i eksperata zahteva da se AID potpomogne, naročito s Bliskog Istoka.

U stvarnosti, prvenstveni zadatak AID jeste da osigura uspostavljanje islamističke Države širom čitave Bosne i Hercegovine. Predsedništvo Bosne i Hercegovine je ustanovilo Agenciju za istraživanje i dokumentaciju Bosne i Hercegovine (AID) 12. januara 1996. Kao centralizovana bezbednosna i obaveštajna služba AID zamenjuje bezbroj tajnih i bezbednosnih službi nasleđenih iz prethodne Jugoslavije i postepeno prilagođavanih tokom devedesetih godina osobenim potrebama Sarajeva, uz podršku iranskih obaveštajnih eksperata. AID je postao, kao što je planirano, Izetbegovićeva lična služba bezbednosti: politička tajna policija zakleta da uspostavi "potpunu kontrolu" nad Bosnom i Hercegovinom.

Najbolji izraz ovog cilja jeste nasleđe njenih prethodnica. Do leta 1994., tokom najjače opsade Sarajeva, prethodnica AID-a su održavali dosijee približno 160.000 pojedinaca u gradu, uglavnom da bi kontrolisali crnu berzu i druge sitne prestupe. Uprkos vojnim pretnjama bosanskih Srba i neprestanoj opsadi, Izetbegović je naložio sveobuhvatno razvrstavanje ljudstva i novčanih sredstava radi neposrednog nadzora pretežno muslimanskog stanovništva. Među "zločincima" koje je istrazivala i progonila tajna policija bio je slučaj nekolicine nemuslimanskih vojnika (i hrvatskih i srpskih) u vojšći 1. korpusa koji su ulovili divljeg vepra u vreme kada nije bilo hrane u zimu 1993-94. Oficiri bosanskih muslimanskih jedinica naredili su uništenje mesa, a nadležni je izvestio službu bezbednosti i uverio je da će počinioci biti kažnjeni u skladu sa smernicama tajne policije. Do 1995., prema opreznim i suzdržanim procenama, tajna policija je već imala preko četvrt miliona dosijea samo na području Sarajeva.

Najvažnija grana tajne policije bila je odgovorna jednom od najviših službenika

tajne vojne policije 1. korpusa bosansko-hercegovačke armije. Njihovi pripadnici su se jednako prepoznavali po svojim crnim uniformama i novim novcatim oružjem - kao što je Hekler i Koh MP5 automat - koji je "nekako" dospeo u Sarajevo uprkos opsadi i na štetu osetno ljute nestašice hrane. U isto vreme, tajna policija je takođe uspostavila zamašan kompjuterizovan sistem dosijea kao glavni deo novog kompjuterskog sistema i centra tajne policije. Novi kompjuteri su takođe dospeli u Sarajevo uprkos opsadi. Istovremeno, tajna policija je koristila mnogo "tradicionalnije" metode unutar Sarajeva da bi osigurala stabilnost Izetbegovićeve vlasti. Prema hrvatskim obaveštajnim ekspertima, "izvršioci su bili kriminalci i profesionalne ubice koji su nagrađivani puštanjem iz zatvora" za uklanjanje Izetbegovićevih neprijatelja u Sarajevu.

Sredinom februara 1996., suočeni sa primenom sporazuma Dejton-Pariz, hrvatski eksperti su upozorili na stvaran karakter sarajevske centralizovane tajne službe u formiranju; novoustanovljene AID. Oni su naglasili da su postojali "jasni dokazi da je od početka rata Izetbegović gradio svoj bezbednosni sistem na načelima KOS-a (kontra-obaveštajna služba) i SDB (služba državne bezbednosti) organizacija koje su postojale u prethodnoj Socijalistickoj Federativnoj Republici Jugoslaviji". Hrvatski eksperti su posebno bili zabrinuti takvim razvojem s obzirom na Izetbegovićevu ličnu i političku pozadinu. Pošto je odabrao da zadrži svoj položaj na taj način, tragajući za glavnim neprijateljima u vlastitom narodu, čak iako je rat besneo, on je "očigledno zaboravio da je i sam bio žrtva istog sistema". Ovaj trend se samo pogoršavao zato što su s ustanovljavanjem AID, januara 1996., "sve Izetbegovićeve obaveštajne i kontra-obaveštajne službe bile tako ujedinjene pod jednom upravom". Hrvatski eksperti su zaključili da skorašnja evolucija tajnih službi Bosne i Hercegovine predstavlja tačan odraz ranije dinamike u Sarajevu:

"Posebno je zabrinjavajuća, ipak, činjenica da je AID ustanovljena pošto je vođstvo vladajuće partije i zapovedništvo bosansko-hercegovačke armije bilo očišćeno od svih onih koji se nisu slagali s onima koji su zastupali čvrstu muslimansku liniju, čak i pošto je postalo poznato u Dejtonu da će se ubrzo održati izbori u Bosni i Hercegovini. Vođa AID upozorava da je to praktično pretvorilo AID u obaveštajnu agenciju i - imajući na umu sadašnje iskustvo sa sličnim Izetbegovićevim službama - takođe u represivno telo Stranke demokratske akcije (SDA).

Sve nas to navodi da zaključimo da se potpun nadzor građana na teritoriji pod kontrolom Bosne i Hercegovine, koja je izvedena na načelima KOS-a i SDB prethodne SFRJ - možda opravdan u vreme rata - nastavlja za vreme mira. Jedina razlika leži u formi i imenu iza kog su ljudi zaduženi za 'zaštitu' građana skriveni. Činjenica je da sada kontrolu sprovode verne pristalice Alije Izetbegovića i njegovi sledbenici, što vodi zaključku da je SDA započela okrutnu borbu protiv svakog. Oni nisu zainteresovani ni za Dejton, ni za Federaciju Bosne i Hercegovine, niti za svoje građane; to je puka borba za vlast, za održanje njihovog režima."

Prvobitno vođstvo AID potvrdilo je hrvatske analize i strepnje. Prvi šef AID-a, Bakir Alispahić, bio je verni službenik SDB pre rata koji ga je preobratio u "predanog izvršioca" Izetbegovićevih ličnih naređenja, kao i drugih "delikatnih zadataka" za SDA tokom rata. Preuzimajuci svoju novu dužnost, Alispahić je istakao da će primarni zadatak AID-a biti "da štiti i razvija činioce za integraciju čitave Bosne i Hercegovine".

Drugi ključni službenici u AID došli su iz redova aparata stare jugoslovenske tajne policije. Fikret Muslimović, veteran oficir KOS-a više od dvadeset godina službe, bio je zadužen za bezbednost i kontra-obaveštajne službe u armiji Bosne i Hercegovine za vreme rata pre prelaska u AID. Enver Mujezinović, takođe sa dvadeset godina službovanja u KOS-u, bio je odgovoran za iste zadatke u Ministarstvu unutrašnjih poslova.

Oni su doveli poverljive kolege da vode obaveštajnu službu za Izetbegovića. Krajem maja 1996., Avdo Hebib, ministar unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine, naglasio je postojanu važnost ovih obaveštajnih veterana za Izetbegovićev bezbednosni aparat: "Samo znam da su se dogodile neke kvalitetne promene s dolaskom novog direktora, Kemala Ademovića, veličanstvenog borca za Bosnu i Hercegovinu. Činjenica je da je određen broj ljudi koji su radili za obaveštajnu službu prethodne JNA (Jugoslovenske narodne armije) radio u Agenciji. Pošto ja lično poznajem te ljude, reći ću vam da su oni na vreme napustili JNA i stavili se u službu vlastitog naroda. Prema tome, nije fer praviti optužbe protiv tih ljudi zato što su bili članovi KOS-a i UDB-e".

Zagreb nije imao iluzija u vezi sa stvarnim ciljevima AID. Sredinom februara 1996., hrvatski obaveštajni zvaničnici u Zagrebu zlurado su uživali što je jedna od prvih kriza i glavobolja bilo to što su "zapadne obaveštajne službe dobile informacije o infiltriranju mudžahedina u armiju Bosne i Hercegovine". Izetbegović je naložio da se problem brzo reši i spreče buduća neugodna odavanja tajni praktično po svaku cenu. Posle francuskog napuštanja terorističke baze u Fojnici (o cemu će kasnije biti reći), pitanje mudžahedina će postati glavni razlog za premeštanja u vrhu mlađane AID.

15. marta 1996., posle pritisaka iz NATO zemalja u vezi s očiglednom povezanošcu terorističke baze s AID i stalnim prisustvom mudžahedina u Bosni i Hercegovini, aktuelni predsednik Ejup Ganić je otpustio Bakira Alispahića sa mesta šefa AID i umesto njega postavio Kemala Ademovića. Taj "premeštaj" nije bio samo kozmetičke prirode, već je demonstrirao stalnu vezanost Sarajeva za islamistički terorizam. Ademović je bio zapovednik brigade specijalnih snaga u ministarstvu unutrašnjih poslova: jedinice mudžahedina. On je preveo tu brigadu, skupa sa ključnim delovima Handžar divizije, u AID po svom naimenovanju za šefa AID.

U isto vreme, Zija Dizdarević, vodeći provladin komentator, optužio je Sjedinjene Države zbog otpuštanja Alispahića. Alispahić je morao da ode "pod pritiskom iz

Vašingtona", zbog sumnji da je "bio neposredno zadužzen za održavanje iranske veze." Dizdarević je protestovao, ali nije poricao, optužbe Zapada da AID služi interesima Izetbegovićeve SDA u svojstvu "stranačke (tajne) policije koja održava posebne veze s iranskom obaveštajnom službom".

Jedan drugi odani sledbenik Izetbegovića u Sarajevu podvukao je da nisu samo Sjedinjene Države bile iza tih promena, već su one sprovedene prema najboljoj proceni Sarajeva. On je istakao da su čistke bile "rezultat sugestija i pritisaka moćnih prijatelja iza scene, prvenstveno Sjedinjenih Država. Bakir Alispahić je bio uklonjen sa čela AID-a pod pritiskom iz Sjedinjenih Država". Uz to, njegovi najbliži saradnici, Nedžad Ugljen, Enver Mujezinović i Irfan Ljevaković bili su takođe premešteni kao "deo istog paketa". On je naglasio da je čistka u vrhu AID-a sprovedena isključivo zbog otkrića logora za obuku terorista sredinom februara, a da ni Sjedinjene Države ni njihovi NATO saveznici nisu imali nikakvog drugog razloga da protestvuju zbog operacija i dela AID-a.

Pobliže ispitivanje sarajevske elite, međutim, pokazuje da su čistke bile sasvim kozmetičke prirode. Bakir Alispahić je bio naimenovan za zamenika ministra inostranih poslova zaduženog za odnose sa muslimanskim svetom, naročito sa Iranom i drugim islamističkim silama. Za sve namere i ciljeve, on je nastavio da dominira inostranim obaveštajnim službama i aktivnostima koje se tiču islamista. Slično njemu, Irfan Ljevaković, nekadašnji oficir SDB, premešten je sa mesta pomoćnika direktora AID na položaj "savetnika" novog šefa AID. Enver Mujezinović i njegov zaštitnik, Fikret Muslimović, oba nekadašnji KOS-ovci, izgubili su ranije položaje ali su im ponuđeni ugledni "alternativni" položaji.

Jedini viši službenik AID, uostalom, koji je kažnjen "za primer" bio je Munir Alibabić-Munja - nekadašnji šef CSB (Centra službe bezbednosti) Sarajeva. On je odavno bio poznat po onom što su upućeni u Sarajevu zvali "sukobom s Bakirom Alispahićem" kako zbog lične moći tako i zbog političkih pitanja. Njegova čistka je poslužila kao "lekcija i upozorenje svima", ne zbog značaja AID-a, nego da struktura moći i mreža ličnih odanosti koju je Alispahić ustanovio ne bude narušena njegovim premeštajem iz AID-a.

Zaista, novi direktor AID-a, Kemo Ademović, samo je pojačao nametanje islamizacije. Kemo Ademović je nekadašnji ministar unutrašnjih poslova i zapovednik njegovih specijalnih snaga. On je bliski saradnik Izetbegovića i ima bliske veze s Iranom. Bitne promene među osobljem AID-a koje su usledile tokom proleća 1996. dalje su učvrstile dominaciju Izetbegovićevih prisnih prijatelja koji su bili bliski Teheranu koliko i Sarajevu. U proleće 1996., ukupna veličina osoblja AID-a prelazila je 10.000.

Prema hrvatskim obaveštajnim izvorima, u proleće 1996., AID je imao 1.400 dobro uvežbanih operativaca. Poređenja radi, na vrhuncu Titove vladavine, njegova UDB-a je imala samo oko 350 operativaca u istoj oblasti. Uz to, AID uposljava

neke od najiskusnijih nekadašnjih "udbaša". Zadatak ovih operativaca AID-a jeste "da sprovode likvidaciju istaknutih političara i inostranih državljana".

U tu svrhu, AID je "vezan" za tajne vojne logore za obuku, koje vode muslimanski borci iz Irana, koji su mogli da planiraju napade na vojnike Sjedinjenih Država". Glavni instruktori su oficiri VEVAK-a (iranska obaveštajna služba), mnogi sa praktičnim iskustvom u ubijanju neprijatelja Teherana u Evropi. Turski obaveštajni zvaničnici su identifikovali neke od iranskih instruktora AID kao oficire VEVAK-a koji su bili umešani u "neposredno ubijanje iranskih disidenata u Turskoj". Ohrabreni od Sarajeva, instruktori VEVAK-a su regrutovali više desetina ključnih oficira AID-a, obučenih kao operativci u Bosni i Hercegovini, pa su ih poslali na dugoročnu naprednu obuku u Iran. U međuvremenu, Sarajevo je već organizovalo i aktiviralo ubilačke i terorističke odrede obučene od Iranaca. Ovi timovi AID-a su skrojeni prema teheranskim vrhunskim timovima koji su delovali sasvim uspešno širom Evrope i Bliskog Istoka.

Druga glavna obaveza AID-a jeste da obezbedi zaklon za tvrdo jezgro mudžahedina čije proterivanje je Sarajevo obećalo. AID je ovim mudžahedinima obezbedila novi identitet i odgovarajuća bosansko-hercegovačka dokumenta i pasoše. Ključnim članovima jedinice El Mudžahid, na primer, koja je bila osnovana u zeničkom predgrađu Pobrežje, nedavno je obezbeđena maska, bosansko državljanstvo i smeštaj u okolnim selima: oblast poznata kao "zeleni trougao". Neki od tih mudžahedina su bili sakriveni u konfiskovanim kućama u obliznjim hrvatskim selima pod kontrolom Bosne i Hercegovine kako bi mogli da osiguraju lojalnost hrvatskih seljaka Sarajevu i konačno da ih islamizuju. U proseku, tu je 30 do 50 mudžahedina, uz lokalne žene i decu, u svakom selu. Jedna od tih grupa još uvek boravi u kući Ante Tavića u Pobrežju. Drugi odredi mudžahedina su skriveni u selima Orašac i Mehurić, nastanjenim Hrvatima, blizu Travnika. Nedavni regrutni odredi mudžahedina su preneti u Mehurić. U centralnoj Bosni i Hercegovini mudžahedini su skriveni u Han Bilu i nekoliko drugih sela. Još jedna skupina sela u kojima se kriju mudžahedini postoji oko Zavidovića.

Ne bi trebalo sumnjati u to da ti mudžahedini, preobračeni u bosanske državljane, ostaju zakleti u svoj islamistički džihad. Mnogi od njih drže da je njihov sadašnji izmeštaj kratko međurazdoblje između raznih faza njihovog Svetog Rata. Marta 1996., na primer, mladi arapski stanovnik zelenog trougla smatrao je da muslimansku Bosnu očekuje još nevolja i patnji. "Jedino Alah zna šta će se dogoditi s Bosnom. Ako su muslimani u Bosni zadovoljni s ovom situacijom, a mi ćemo biti s našim narodom, Alah će sigurno obezbediti neko rešenje. Moramo biti svesni, ipak, da nevernici neće odustati od svog krajnjeg cilja: da posade krst u Meki i da služe misu u Medini. Oni neće biti zadovoljni sve dok mi ne prihvatimo njihovu veru. Moramo se nadati da će muslimani uvideti da je Islam njihova jedina podrška i snaga i da neće prodati i odbaciti svoju veru." Lokalna zajednica mudžahedina je

rešena kao i uvek da nastavi svoj džihad sve dok Alahov Zakon ne bude ustanovljen u Bosni i Hercegovini. U međuvremenu, ti "Bošnjaci" su uključeni u opsežan islamistički obrazovni program čiji je cilj da uspostavi islamistički način zivota u čitavoj oblasti.

Hrvatski obaveštajni izvori ističu važnost puke upotrebe AID-a i njenih mudžahedina da bi se osigurala lojalnost i islamizacija oblasti Bosne i Hercegovine za razumevanje istinskih ciljeva Sarajeva. "Iluzorno je očekivati da će se Izetbegović odreći AID-a, koji osigurava njegovu kontrolu nad političkim procesom u sopstvenom narodu", naglašavaju oni. Ono što AID izvršava u Bosni i Hercegovini "jednostavno obuhvata transfer iranskog koncepta paradržavne vojne policije uz čiju pomoć zemlja održava kontrolu nad vlastitom populacijom i obezbeđuje uticaj među čuvenim terorističkim grupama u Egiptu (Gama-al-Islamija), Izraelu (Hamas), Libanu (Hizb-Alah), itd. AID bi služio toj svrsi u Bosni, odnosno Evropi.

Hrvatski izvori beleže sličnost između stvarne strukture moći AID-a i iranskog obaveštajnog carstva. U obe zemlje, "mozgovi čitave službe su zapravo u islamskim verskim zajednicama i u diplomatiji". Nije čudo što, kao zamenik ministra inostranih poslova, Bakir Alispahić nastavlja da vrši dominantan uticaj nad bosanskim obaveštajnim sistemom. Uz blisku podršku iz VEVAK-a, AID nastavlja da sledi "ostvarenje ciljeva zbog kojih je bio ustanovljen, to jest stvaranje muslimanske Države na određenoj teritoriji Bosne i Hercegovine, sa unutrašnjom organizacijom koja bi održavala iranski koncept islamske Države".

Ipak, beleže Hrvati, pod zapadnim pritiskom da obezbedi privid demokratizacije, "ostvarenje Izetbegovićevih ideja" je poremećeno opozicijom od strane "partija i političara među muslimanima koji se zalažu za sekularno unutrašnje uređenje turskog tipa". AID je prvenstveni instrument Sarajeva da brzo neutrališe opoziciju, naročito kad Vašington očekuje da Sarajevo sprovede slobodne izbore narednog leta. Važnost potencijalnog doprinosa AID-a učvršćenju Izetbegovićeve moći jasno je demonstrirana u Hrvatskoj.

8. aprila 1996., hapšenje jedne grupe bosanskih muslimana od strane hrvatskih vlasti koja je bila na putu "da izvrši akt državnog terorizma" trebalo bi da raspriši svaku preostalu sumnju u vezi sa umešanošću Sarajeva u terorizam. Hrvatske snage bezbednosti su otkrile grupu od šest bosanskih muslimana (pet muškaraca i jedna žena) koju su identifikovali kao "terorističku grupu poslatu iz Bosne" da ubije Fikreta Abdića, nekadašnjeg i još uvek veoma popularnog vođu iz područja Bihaća.

Hrvatske snage bezbednosti su uhapsile petoro zaverenika kraj Senja na jadranskoj obali, 80 km juzno od Rijeke samo zbog saobraćajnog prekršaja. Istraga koju je sprovela hrvatska služba bezbednosti otkrila je da ti bosanski muslimani rade za bosansku policiju i/ili obaveštajnu službu s područja Bihaća. Teroristi su planirali da ispale RPG (granate na raketni pogon) na Abdićev automobil na pro-

metnom putu između industrijske luke u Rijeci i turističkog naselja Opatija na jadranskoj obali.

Petoro uhapšenih su bili operativni kadar. Šesti osumnjičeni, poznat kao viši oficir AID-a, pobegao je. Hrvatska obaveštajna služba je saznala da su iza operacije stajali mozgovi "iz Bihaćke Stranke demokratske akcije (SDA) koji su hteli fizički da se oslobode Fikreta Abdića, opasnog političkog protivnika". Operaciju je planirala i izvela Bihaćka AID prema određenim instrukcijama iz Sarajeva.

Neki članovi mreže su bili bosanski državljani koji su izvesno vreme živeli Hrvatskoj. Oni su već uspeli da pridu Abdiću u desetak situacija ali nisu imali priliku da ispale svoja oružja ili aktiviraju bombe.

Prema hrvatskoj službi bezbednosti, grupa je imala veliku zalihu oružja skrivenog u Hrvatskoj, uključujući veliku količinu eksploziva, granatnih lansera, automata kao i antitenkovskih i ručnih bombi. Deo zaplenjenog skrovišta oružja je uključivao dva portabl raketna lansera sa četiri granate, četiri ručne bombe, mašniku kalibra 7,62 mm i 14 kotura municije, pet rasprskavajucih protivtenkovskih ručnih bombi, kilogram plastičnog eksploziva i tri ručne bombe. Oružje je bilo skriveno u šumici zvanoj Kostabela kraj logora Preluka duž puta Rijeka-Opatija. Druga skrovišta za koja se zna da ih je AID unapred bio pripremio za ličnu podršku tek treba da budu otkrivena. Samo postojanje takvog sistema skrovišta oružja ukazuje da AID ima veću i rasprostranjeniju mrežu terorista i operativaca u Hrvatskoj.

U međuvremenu, šestoro zaverenika je bilo optuženo (jedan in absentia) 10. aprila u Rijeci za "državni terorizam" u formi aktivnih priprema za ubistvo Abdića.

Ne čudi mnogo, ipak, što hrvatski obaveštajni izvori sada brinu zbog dugoročnog grananja "muslimanskog državnog terorizma" izvezenog iz Bosne i Hercegovine. Oni naglašavaju da "islamistički terorizam, koji izgleda da zadobija snagu u ovoj oblasti, nije samo hrvatski problem". Pošto su islamistički gardisti iz SDA koji drže vlast u Bosni i Hercegovini jednako zakleti u širenje islamističkog džihada širom sveta, sada je došao red na druge!" Hrvatski obaveštajni izvori ne ostavljaju sumnju u njihovo iščitavanje situacije u Bosni i Hercegovini: "Međunarodna zajednica je žigosala samo nekoliko zemalja kao one koje podržavaju i finansiraju međunarodni terorizam. Iranu i Libiji bi sada takođe trebalo pridodati Bosnu i Hercegovinu, odnosno, da budemo tačni, muslimanske vlasti iz Sarajeva".

Suočavanje sa stvarnošću

Glavni štab IFOR-a je, međutim, već bio zadao udarac neposrednoj izloženosti islamističkoj terorističkoj pretnji u Bosni i Hercegovini. 15. februara 1996., francuske snage IFOR-a su upale i osvojile jednu islamističku terorističku bazu za obuku zapadno od Sarajeva, uhapsivsi 11 terorista. Objekat za obuku je bio smešten u nekadasnjoj skijaškoj kolibi udaljenoj oko 24 km zapadno od Sarajeva i oko 10 km južno od Fojnice. Ta koliba je deo sastava Handžar divizije. Bosanski vladini

izvori su saopštili Rojteru da je "to mesto bila obaveštajna škola u postupku zatvaranja".

Među uhapšenima su bili tri iranska instruktora i osam bosanskih obaveštajnih oficira: šestorica Bosanaca su bili rođeni bosanski muslimani, ali izvorna nacionalnost preostale dvojice nije bila jasna. Oni su više ličili na Avganistance ili Pakistance koji su primili bosansko državljanstvo. Sva osmorica su služila kao oficiri i obaveštajni operativci ministarstva unutrašnjih poslova bosanske Države. IFOR se domogao njihovih poverljivih oznaka za otpremu, uključujući adrese kancelarija državne bezbednosti u kojima su bili zaposleni. Trojica Iranaca su bile starešine za obuku terorista. Izetbegović je rekao reporterima da je saznao da ova trojica imaju diplomatski status.

Teroristička škola se sastojala od učionica i jedne prostrane oružarnice. Na zidovima i klupama su bile slike Izetbegovića i iranskog pokojnog Ajatolaha Homeinija. Arsenal je sadržao eksploziv i šezdeset oružja: pištolja, snajperskih puški, raketnih i granatnih lansera, kao i jurišne puške i velike količine municije. Mnogo je značajnijia bila zaplenjena diverzantska oprema, uključujući ručne bombe, detonatore, upaljače i velike količine snažnih eksploziva. Među otkrivenim sistemima su bile bombe ugrađene u dečje plastične igračkice, uključujući automobil, helikopter i jedan kornet za sladoled, kao i boca za šampon napunjena eksplozivom i drugi minirani predmeti. Jedan crveni plastični auto-igračka napunjen eksplozivom bio je već opremljen detonatorom s radio-okidačem spremnim za neposrednu upotrebu.

IFOR je zaplenio i priličnu količinu instrukcionog matrijala, veći deo toga u Farsi. Jedna od učionica je korišćena za obuku špijuna, a oprema tu pronađena uključivala je i izdubljene igračke i pera za označavanje tajnih poruka "kapljicama" a srodni instrukcioni materijali su obuhvatali i studentske ispitne radove. IFOR je takođe pronašao i detaljne kartonske makete kuća i mnoštvo građevina koje su korišćene za aktivnu pripremu za terorističke operacije.

IFOR je zaplenio i fašćiklu s naslovom "specijalni operativni projekt za otmicu srpskog oficira za vezu u tehničkoj zgradi PTT-a". Bio je to veoma profesionalni ciljni dosije, sa više od trideset fotografija i detaljnim skicama zgrade i opširan, rukom pisan operativni plan. Zgrada PTT-a u Sarajevu je korišćena kao glavni štab NATO-a. Samo je upad u fojničku školu sprečio pokušaj da se ova operacija izvede.

Otkrivena islamistička baza za obuku terorista u Fojnici samo je jedna od takvih instalacija koje deluju pod zaštitom sarajevske vlade. Zaista, 17. februara 1996., reagujući na francusko osvajanje terorističke baze, Izetbegović je branio čin svoje vlade na bosanskoj televiziji: "Mi imamo još takvih logora u Bosni i Hercegovini, gde obučavamo ljude da love ratne zločince. Nastavićemo s takvom aktivnošću", izjavio je.

Zbog krajnje političkog profila fojničke operacije i pritiska iz Vašingtona koji je usledio, kasnije antiterorističke operacije koje su obavljali evropski delovi IFOR-a su izvodili gotovo potajno. Prema italijanskim izvorima, oko 20-21. februara, evropske NATO snage su bez buke otkrile i "neutralisale" još jednu terorističku bazu u sirem području Sarajeva. U ovoj bazi su takođe bili zaposleni iranski instruktori a zaplenjena dokumentacija je ukazivala na aktivne pripreme za terorističke napade protiv IFOR-a.

Oko 21. marta, francuske specijalne snage s IFOR-om su upale u glavni štab 4. korpusa, naročito u bazu 4. muslimanske oslobodilačke brigade kraj Konjica, u potrazi za mudžahedinima. Zapovednik 4. korpusa je opisao upad IFOR-a kao "varvarski". Vojna obaveštajna služba bosanskih muslimana je bila najviše zabrinuta zbog toga što su Francuzi pokupili fotografije vojnika i lična dosijea. Francuski oficir je rekao da su rezultati bili "neuverljivi" zato što nisu mogli da zadrže osumnjičene osobe radi dalje istrage. Francuzi su bili posebno uznemireni zbog "10 ljudi koje su otkrili u kući" u sastavu 4. muslimanske oslobodilačke brigade.

Tih nekoliko poharanih terorističkih baza, uglavnom sa žalosnim rezultatima, bile su delić islamističke terorističke infrastrukture koja je bujala u Bosni i Hercegovini za koju se znalo da će se uključiti u aktivne pripreme za operacije čim se vreme poboljša.

Islamistička teroristička infrastruktura

Istinske pripreme za terorizam protiv IFOR-a započete su onog trenutka kada je postalo vidljivo da bi snage Sjedinjenih Država mogle da se rasporede u Bosni. Započevši u jesen 1995., čim su dejtonski pregovori pokazali znake napretka, snage bosanskih muslimana su počele da utemeljuju niz objekata za obuku terorista namenjenih za suprotstavljanje IFOR-u. Jedan od prvih objekata za obuku namenjenih naročito za pripremu operacija protiv IFOR-a - bilo sabotaža ili bombaških napada na objekte i ubijanje pojedinačnih vojnika IFOR-a - nalazi se u Gradačcu. Tu smešteni operativci obuhvatali su mudžahedine, operativce bosanskih muslimana, pa čak i srpske "plaćenike" koji su trebali da budu korišćeni za provokacije. Teroristička jedinica u Gradačcu je postala operativna krajem decembra 1995. Drugi objekti za organizaciju i obuku mudžahedina terorista locirani su na područjima Zavidovića, Ozrena, Fojnice i Banovića.

Početkom februara 1996., glavni štab islamističkih terorista u zgradi fabrike Vatrostalno u Podbriježju (blizu Zenice) bio je još uvek operativan. Specijalnim snagama Sjedinjenih Država koje su patrolirale ovim područjem pristup su uporno branile turske snage koje su opkoljavale i čuvale veliki fabrički kompleks. Lokalni mudžahedini su dobijali sledovanja od 7. muslimanske oslobodilačke brigade u Zenici. Prema tome, logor "Odreda Mučenika" je nastavljao da funkcioniše. Nagoveštaj onoga što se nalazilo u kompleksu stigao je 18. februara 1995., kada

je golemi automobil-bomba eksplodirao na parkingu fabrike Vatrostalno. Jedan inostrani mudžahid je bio ubijen a više drugih je bilo ranjeno. Islamisti su konstruisali moćan automobil-bombu i napravili tehničku grešku. Početkom 1996., mnogi islamistički teroristi su se povukli u ilegalu. Mudžahid nastanjen u Tuzli, identifikovan samo kao "Abu-Rašid", priznao je krajem marta 1996., da je većina njegovih kolega u oblasti Zenice "morala da obrije brade da ih NATO snage ne bi uznemiravale".

Bilo je više zloslutnih nagoveštaja islamističkih priprema za terorističke operacije protiv IFOR-a. Počev od decembra 1995., islamisti iz zapadnoevropskih Država - naročito Francuske, Holandije i Nemačke - premestili su se iz tako očiglednih jedinica mudžahedina u tajne baze. Što je važno, ti islamistički mladići su bili rođeni i odrasli u Zapadnoj Evropi i tako su mogli da se predstavljaju kao vojnici NATO/IFOR-a. Postoje brojni izveštaji da se između 100 i 120 tih mladih Islamista spremalo da se predstave kao vojnici IFOR-a/NATO u terorističkim operacijama.

Početkom januara 1996., došlo je do pregrupisavanja islamističkih terorista koji mogu da deluju kao američki tehničari u naprednoj bazi u Tuzli. Ti "Amerikanci" su pojačali terorističku infrastrukturu koju su vodili Iranci na području Tuzle.

Počevši još od novembra 1995., više starijih iranskih obaveštajnih oficira i islamističkih terorističkih eksperata "Avganistanaca" tajno se rasporedilo u oblasti Tuzle da bi vodili izviđanje i pripreme za slučaj da se ukaže potreba da se pokrenu napadi protiv snaga Sjedinjenih Država. Iranci su prvo uspostavili, i još uvek održavaju, bazu za podršku za oko 25 mudžahedina u Čeliću, nekih 20 km istočno od Tuzle. Mnogi od ovih mudžahedina su stekli bosansko državljanstvo preko braka. Krajem marta 1996., jedan od tih mudžahedina, identifikovan samo kao "Abu-Rašid", objasnio je da su on i njegovi prijatelji "radili na polju religijskjog usmerenja i da su spremni da nastave Sveti džihad ako se ukaže potreba". Početkom 1996., Iranci su takođe ustanovili naprednu operativnu bazu u Lukovcu, nekih 10 km od glavne baze Sjedinjenih Država u Tuzli. Danas, neki od terorističkih objekata sakriveni su u garnizonu 117. brigade.

Američko islamisti su se rasporedili upravo u naprednoj operativnoj bazi. Među "Amerikancima" je bio i Kevin Holt, takođe poznat i kao Isa Abdulah Ali, koji je sudelovao u bejrutskim bombaškim napadima Hizb-Alaha s početka osamdesetih godina. Drugi Amerikanac je veteran vođa mudžahedina koji se borio u Avganistanu i Bosni. Poznat samo kao Abu-AbdAlah, on je palestinskog porekla, dezerter iz marinaca Sjedinjenih Država i veoma je blizak Hamasu i međunarodnom islamističkom vođstvu. On je veteran iz Bejruta s početka osamdesetih godina, nekadasnji član islamističke brigade AbdAlah Azama u Avganistanu i poklonik šeika Umar Abd-al-Rahmana od 1990-92. Marta 1993., Abu-AbdAlah je vodio prvu grupu od desetak američkih islamista koju je organizovao bruklinski ogranak Al-Kifaha na Zagreb i na Mikosovica kasarnu kraj Tuzle.

Početkom 1996., Abu-AbdAlah je provodio vreme između napredne baze u Tuzli gde je, u tesnoj saradnji s iranskim terorističkim ekspertima Pasdaranima, vodio "američke snage" od preko 20 američkih islamističkih terorista, i vodenja obaveštajnih i terorističkih skola u Sarajevu gde je vodio naprednu terorističku obuku. U ovom obaveštajnom objektu su se takođe održavale pripreme za složene i spektakularne terorističke napade protiv IFOR-a, uključujući i pripremu preko sto kompleta američkih i evropskih NATO uniformi.

Druge aktivne pripreme za terorizam takođe su se dogodile u samom Sarajevu. Od novembra i decembra 1995., islamistički teroristi su započeli više ciklusa aktivnih priprema u samom Sarajevu. Više delegacija terorističkih eksperta, neki sa iranskim diplomatskim papirima, obišli su područja da bi nadgledali i procenili pripreme za posebne operacije. Uz to, priliv oružja, municije, eksploziva i stručnih islamističkih teritorija se nastavio bar od kraja februara 1996.

Druge pripreme za terorističke napade se nastavljaju. Početkom marta 1996., činilo se da islamističko jezgro u Zenici nije pogađala potraga za teroristima i da su još rešeniji da napadaju NATO. Jedan alžirski zapovednik lokalne terorističke jedinice mudžahedin, identifikovan samo kao Abu-Salim, naglasio je islamističku zakletost na islamistički džihad: "Mi nismo ovde došli da bismo otišli čim se Amerikanci pojave. Mi živimo u vremenu kada će Islam odneti prevagu. Bosna je muslimanska zemlja i mi ćemo je braniti". Još jedan mudžahedin u Zenici je istakao da su oni u Bosni i Hercegovini zato što "islamistički borci treba da brane svaku muslimansku zemlju, bez obzira gde je to". On je potvrdio da su on i njegovi drugovi bili doskora pripojeni 7. iranskoj brigadi revolucionarnih gardista.

Druga teroristička baza je postala operativna sredinom aprila u selu Svračići, 10 km od Kalesije. Jezgro ove terorističke snage su mudžahedini iz Saudijske Arabije koja pripada posadi "Gazija". Teroristi žive u verskom objektu, "Menzet", a direktno su potčinjeni efendiji Nusretu Imamoviću iz Kalesije. On je organizovao njihov dolazak u ovu oblast. Pripadnici bataljona za izviđanje i sabotaže u Vukoviji raspoređeni su u Svračićima skupa sa saudijskim islamistima. Bataljon obezbeđuje podršku, snabdevanje i ljudstvo za ovu islamističku terorističku jedinicu. Ovo raspoređivanje islamističkih terorista je od strateške važnosti zato što dobro uvežbane specijalne snage - kao što su osoblje "Gazija" i vojnici izviđačko-saboterskog bataljona iz Vukovije - mogu lako da stignu do Drine i glavnog mosta na području Zvornika iz baze u Kalesiji. Takve operacije mogu da razbiju komunikacione linije između Srbije i bosanskih Srba.

Ovi objekti su samo neki primeri kako se teroristička infrastruktura brzo širi. Počev od sredine marta 1996., bosansko-srpska i jugoslovenska obaveštajna služba izveštavali su da je islamistička teroristička infrastruktura obuhvatila i objekte u Teslići, Petrovu, Modriči, Bosanskom Šamcu, Bosanskom Brodu i Derventi. Krajem tog meseca, zapadni obaveštajni izvori su potvrdili da je IFOR znao za oko

"desetak malih, tajnih logora za obuku, od kojih je većina u centralnoj ili severnocentralnoj Bosni". Od njih, pet do sedam su bili tajni vojni logori u centrlanoj Bosni gde su se mudžahedini obučavali i pripremali teroriste za predstojeće operacije protiv IFOR-a. Ovi logori pripadaju službi bosanske obaveštajne službe - AID - ali ih vode iranski oficiri VEVAK-a. Iranci takođe vođe opsežne tajne programe, uključujući i vlastite tajne operacije za kontrolu IFOR-a i pripremu napada na njih. Mudžahedini uključeni u ove aktivnosti snabdeveni su bosanskim papirima, neki za vojnu službu a drugi kao "civilni tehničari". U isto vreme, hrvatske obaveštajne vlasti su ukazale da se područje Zenice pretvara u sklonište za islamističke teroriste, operativni centar koji vodi VEVAK pod zaštitom 7. muslimanske brigade.

Tajna infrastruktura

Do sredine februara 1996., sve više nekadašnjih mudžahedina, naročito članovi elitnih jedinica Armije Bosne i Hercegovine, prelazilo je u "humanitarne radnike" u organizacijama akreditovanim kod međunarodnih tela i podržavanih od vlasti u Sarajevu. Izveštaj hrvatske obaveštajne službe o nedavnim incidentima podigao je uzbunu u vezi s uplivom islamističkih terorističkih aktivnosti pod maskom humanitarnih atktivnosti.

Početkom februara 1996., hrvatska policija je u Travniku uhapsila Ahmada Z.S. Zuhairija, saudijskog državljanina koji je putovao od Bihaća u Sarajevo, u Nisanu koji pripada Saudijskom Komitetu, humanitarnoj organizaciji. U kolima su otkrili tri AK-47, bombe i bodež. Jedina dokumenta koje je Zuhairi imao pri sebi bio je saudijski pasoš i dozvola Bosanske armije "da se iseli iz centra jedinice" izdata od VJ 5680 u Travniku i s pečatom "Izviđačko-diverzantskog bataljona 7. korpusa armije Bosne i Hercegovine", jedinice specijalnih snaga. Pasoš je bio pun pečata koji su ukazivali da je mnogo putovao po Pakistanu, Jordanu, Siriji, Sloveniji, Italiji i Hrvatskoj, ali nije bilo traga o formalnom ulazu u, ili izlazu iz Bosne i Hercegovine. Mada oženjen i otac petoro dece u Saudijskoj Arabiji, Zuhairi je rekao hrvatskoj policiji da uskoro očekuje da dobije bosanska dokumenta, pošto je takođe oženio jednu Bosanku, koja je već bila trudna. Zuhairi je isto tako priznao da je bio član saudijske "Organizacije za Islamsku Revoluciju na Arabijskom poluostrvu", islamističke organizacije udružene sa Kartumom i Teheranom.

10. februara, HVO je uhapsio četvoricu mudžahedina na putu Kreševo-Kiseljak dok su vozili Nisan UN za koju se sumnjalo da je ukraden. Bili su to Ahmad bin-Muhamed al-Nusajrat (iz Jordana, a službenik UNPROFOR-a), Hermas Sami (iz Konjica, Bosna i Hercegovina, od oca Jordanca i majke bosanske muslimanke, a sa jordanskim pasošem), Al-Rajis Husain bin-Ramadan Ramadan (roden u Gazi, služi u lekarskoj jedinici Armije Bosne i Hercegovine) i Muhamed bin-Ali al-Humani (iz Jordana, nekadašnji službenik UNPROFOR-a u Sarajevu, sada tamo nastanjen). Vozilo je bilo uzeto od UN/IFOR-a bez dozvole i trebalo je da se iskoristi za krijumčarenje ljudi u Sarajevo.

16. februara, na jednom kontrolnom mestu IFOR-a blizu Sarajeva uhapšen je saudijski mudžahid u vozilu UN krcatom oružjem i eksplozivom. On je bio na vožnji za snabdevanje islamističke mreže na širem području Sarajeva.

17. februara, hrvatska policija je uhapsila devet Iranaca u Jajcu (zapadna Bosna pod kontrolom Hrvata). Njih sedmorica su putovali autobusom od Tešnja do Bihaća, a druga dvojica u autu iza autobusa. Oni su stigli u Bosnu i Hercegovinu petnaest dana pre toga i imali su dokumenta studenata i profesora. U vozilima nije pronađeno oružje. Iranci su nosili mnogo propagandnog materijala i "kontrolne tehničke opreme koja se uglavnom koristi u obaveštajne svrhe". Utvrđeno je da su oni bili deo islamističke grupe za agitaciju s područja Viteza koja je poslata u Bosnu da pojačaju kampanju islamizacije. Ova "kulturna" aktivnost uključuje kontraobaveštajne aktivnosti protiv antiislamističkih elemenata. Kada je bila zaustavljena, iranska grupa se zaputila na proslavu godišnjice Homeinijeve Revolucije koju je u Bihaću organizovao general Atif Dudaković, zapovednik 5. korpusa. Pošto su bili nenaoružani, Iranci su predati IFOR-u koji ih je prebacio u iransku ambasadu u Sarajevu.

Otkrivanje ovih i sličnih "humanitarnih radnika" nije zastrašilo Sarajevo i Teheran. Zaista, islamističke "humanitarne" mreže nastavljaju da se sire kroz Bosnu i Hercegovinu. Do sredine marta 1996., Iranci su držali "humanitarne" kancelarije u Mostaru, Zenici, Bihaću, Visokom i Sarajevu. Početkom juna 1996., Iran je otvorio veliki medicinski centar u Bihaću sa iranskim osobljem. Kancelarija u Tuzli je nedavno zatvorena usled "komunikacionih poteškoca". Umesto toga, marta 1996., mudžahid veteran poznat kao "Abu-Sulejman" (jedan od prvih mudžahedina koji su stigli u Bosnu još u jesen 1992.), vodi islamističku "organizaciju za pomoć" u Tuzli udruženu s lokalnim Dar al-Fatvom. "Abu-Sulejmanov" centar ne obezbeđuje humanitarnu i religijsku pomoć samo lokalnoj zajednici, nego isto tako i mnogim "inostranim borcima" koji još uvek služe u "sedam brigada poznatih kao 'Islamističke brigade'" bosanske armije. Prema "Abu-Sulejmanu", ove brigade su raspoređene u Tuzli, Zenici, Sarajevu, Konjicu i Bihaću.

Prava Iranska efektiva

Revitalizacija "humanitarne" mreže je samo jedan vid transformacije iranskih aktivnosti i operacija širom Bosne i Hercegovine uoči sporazuma Dejton-Pariz.

Između 1992. i kraja 1995., ZIRG, Zbor Iranskih Revolucionarnih Gardista (Pasdarani), održavali su organizovanu jedinicu - 7. brigadu Revolucionarnih Gardista jačine 2.000 Pasdarana - u Bosni i Hercegovini unutar armijskih snaga bosanskih muslimana. Sa glavnom bazom u Zenici, iranska brigada se kretala između obuke kadrova i sudelovanja u najopasnijim operacijama na liniji fronta. 7. brigada Revolucionarnih Gardista bila je zvanično raspustena u decembru 1995. za vreme Velajatijeve posete Sarajevu.

Uz to, Iran je održavao jedinicu za visoko-kvalitetnu obuku od nekih 400 oficira obaveštajne službe Pasdarana i VEVAK-a za rad sa mladim obaveštajnim snagama bosanskih muslimana i srodnim terorističkim jedinicama. Dugotrajno prisustvo i uloge ovog iranskog kontingenta bio je ozakonjen iransko-bosanskim sporazumom od 15. novembra 1994. Sporazum je bio postignut uoči tajne posete Bakira Izetbegovića, predsednikovog sina, Teheranu, u kome Iran i Bosna i Hercegovina dogovaraju dugoročan program za ojačanje svoje sveobuhvatne bezbednosne saradnje: u rasponu od izrazitog pojačanja iranske vojne podrške do tajnog smeštaja kadrova i HizbAlaha i VEVAK-a u Bosni i Hercegovini.

Posle potpisivanja sporazuma Dejton-Pariz, ključni kadrovi jedinica Pasdarana - najmanje nekih 150-200 ZIRG podoficira i oficira, ali, prema drugim procenama, čak između 750-1.000 - bili su kasnije integrisani u elitne segmente i segmente za obuku bosanske armije. U međuvremenu, iranski komandni ešalon i ključni obaveštajni savetnici bili su priključeni kancelariji vojnog atašea iranske ambasade u Sarajevu. Uz to, više desetina iranskih obaveštajnih eksperata, prvenstveno vrhunski obaveštajni instruktori VEVAK-a i Pasdarana, bili su ponovo dodeljeni AID-u.

Uz to, neki iskusni iranski treneri - od kojih je većina provela više godina u Bosni i Hercegovini, naučila jezik i upoznala narod - vratili su se u Iran i bili dodeljeni logorima za obuku koji su pripremali bosanske kadrove poslate u Iran. Nekoliko stotina vojnika bosanskih muslimana bilo je poslato u Iran početkom 1996. na podučavanje za specijalne snage i terorizam. Od početka marta 1996., broj bosanskih zvaničnika - i vojno i AID osoblje slato u Iran - počeo je ujednačeno da se uvećava. Većina Bosanaca bila je slata na različitu bezbednosnu (obaveštajnu i terorističku) i vojnu obuku. Ovo slanje predstavlja značajno uvećanje u odnosu na rutinsku obuku Bosanaca u Iranu početkom devedesetih godina.

Najznačajnijia je, međutim, bila promena teheranskog stava prema svom prisustvu u Bosni. Od marta 1996., Teheran se usredsredio na dugoročno i tajno prisustvo u Bosni i Hercegovini, dalje učvršćujući svoju infrastrukturu u iščekivanju da IFOR ode, bilo po svom nahođenju ili kroz sukobe, pre nego što izbije na videlo puna mera iranskog uticaja. Sarajevo potpuno podržava rastuće iransko prisustvo uprkos nepovoljnom učinku optužbi NATO-a u vezi s prisustvom terorista. 18. marta, Sarajevo se formalno pozalilo da je Izetbegovićeva vlast “bila ucenjena sa zahtevima da se suspenduju svi odnosi sa prijateljskom Islamskom Republikom Irana”. Ubrzo potom, sarajevski mediji su obelodanili iranski demanti da vode logore za obuku terorista u Bosni i Hercegovini, ističući važne i postojane humanitarne i civilne odnose.

Krajem marta 1996., NATO je potvrdio ne samo da je Iran nastavio da obučava bosansku armiju, Već i da iranski kadrovi predstavljaju terorističku pretnju za snage IFOR-a. “Ostaje pretnja od inostranih snaga u Bosni”, rekao je kapetan

Mark van Dajk (USN), glavni predstavnik NATO-a. "To je pretnja od terorističkih aktivnosti, a to je takođe i kršenje Dejtonskog mirovnog sporazuma". Pod pritiskom, Izetbegović je priznao da je 50 do 60 Iranaca ostalo u Bosni i Hercegovini, naglašavajuci ipak da su svi oni otpušteni vojnici oženjeni bosanskim ženama.

Islamističke elitne snage

Skorašnje aktiviranje međunarodne islamističke mreže terorističkih eksperata osnovane u Bosni i Hercegovini - i najkvalitetnijeg pozadinskog štaba u Sofiji, u Bugarskoj - bilo je i jeste najznačajnijie.

Krajnji dometi ove mreže bili su da se pozabavi, početkom marta 1996., s dolaskom 40 egipatskih islamističkih terorističkih eksperata u Bosnu i Hercegovinu. Oni su odmah bili otposlati da potpomognu mreže mudžahedina u Zenici, Konjicu (poznata kao "Al-Muderis"), i Kaknju ("Crni Labudovi") u centralnoj Bosni, i Tešnju ("Al-Mudžak") u severnoj Bosni. Drugi objekti za obuku terorista koje su koristili ovi islamisti bili su u Mehuriću (selo) kraj Busovače u centralnoj Bosni, Pazariću (selo) kraj Sarajeva i Bistričaku (selo) severno od Zenice.

Najznačajnijie je konkurentsko aktiviranje višeg štaba u Sofiji. Od početka 1992., mera islamističke zakletosti u džihad protiv Zapada bila je testirana na Balkanu. Eskalacija islamističkog terorizma bila je neposredan ishod izrazite ekspanzije zakletosti međunarodnih islamističkih organizacija u borbu Islama u Bosni i Hercegovini. Napredni centar za podršku i koordinaciju bio je Već ustanovljen u jesen 1991. u Bugarskoj, gde Sudanac Hasan al-Turabi uživa "specijalne odnose" s dr Ibrahimom Natalijem, članom bugarskog Parlamenta i članom bugarske Partije prava i sloboda.

Centar u Sofiji, u Bugarskoj, bio je postepeno poboljšavan od kraja leta 1994., kad je bio predat u nadležnost Ajmanu Zavahiriju. On je prvi put posetio Sofiju septembra 1994. i ostao tu pod imenom Muhamed Hasan Ali. Učestalost poseta je porasla tokom 1995., održavajuci rastuću važnost balkanskog Fronta islamističke internacionale. U leto 1995., posle pokušaja ubistva egipatskog predsednika Hosni Mubaraka pod njegovim zapovedništvom, Zavahiri je počeo da premešta neke od svojih štabova iz Zeneve u Sofiju. Samo naimenovanje Zavaharija za regionalnog islamističkog zapovednika od velike je važnosti. Zavahiri je veoma iskusan teroristički komandant, egipatski sledbenik šeika Umara Abd-al-Rahmana, kome potpuno veruju i Teheran i Turabi u zatvoru. U jesen 1993., Zavahiri je bio islamistički zapovednik na položaju u Mogadišu i licno je nadgledao smrtonosne sukobe sa trupama Sjedinjenih Država. Tokom 1994-95., glavna obaveza njegovog štaba u Ženevi bila je da pripremi i, ako Teheran tako naredi, da vodi spektakularne terorističke operacije unutar Sjedinjenih Država.

Krajem 1995., kada je postalo jasno da će se IFOR razmestiti po Bosni i Herce-

govini, Zahvairi je premestio svoj štab u predgrađe Sofije, koristeći i dalje ime Muhamed Hasan Ali. Ubrzo potom, on je aktivirao pozadinski viši štab za antizapadne/antiameričke operacije na Balkanu. Uz to, kad je hrvatska lokalna vlast postala nepouzdana - zbog hapšenja Fuada Talata Kasima i ubistva drugih islamista u Hrvatskoj i delovima Bosne i Hercegovine pod hrvatskom kontrolom - Bugarska je postala ključni štab za porecive operacije (da se Sarajevo ne bi dovodilo u nepriliku). Sredinom novembra 1995., 20-25 viših islamskih zapovednika srelo se u Sofiji da bi razgovaralo o novom talasu operacija posle hapšenja Fuada Talata Kasima u Zagrebu (u avgustu 1995.) i tada Već nespornog raspoređivanja IFOR-a u Bosni i Hercegovini. 20. novembra 1995., islamisti su "najavili" izlazak na videlo svog centra u Bugarskoj, šaljući naoružanog napadača da otvori vatru na egipatsku ambasadu: "opomena" egipatskoj vladi da ne zabada nos u islamističke aktivnosti u Sofiji.

Početkom 1996., pun poverenja u svoju sposobnost da održava sigurne i čvrste veze sa terorističkim snagama u Bosni i Hercegovini, Zavahiri je naložio raspoređivanje ključnih eksperata koji su u stanju da planiraju, nadgledaju i prevode važnije spektakularne terorističke napade protiv takvih ciljeva kao što su objekti američkog IFOR-a. Dolazak 40 egipatskih terorista je bio prvo značajnijie drsko pregrupisavanje u tu svrhu. Dodatni iranski i drugi islamistički teroristički eksperti nastavili su da Prištižu u Bosnu i Hercegovinu u aprilu 1996.

Početkom maja 1996., ove islamističke snage su bile spremne za akciju. Ubrzo potom, oni su objavili novu i verodostojnu pretnju spektakularnim i visokosmrtnim terorističkim napadima protiv američkih delova IFOR-a. Upozorenje je pobliže navodilo samoubilačke bombaške napade kao najprikladnije.

Upozorenje je objavio jedan egipatski islamista koristeći nom de guerre "Salim al-Kursani". "Al-Kursani" je veteran jedinice mudžahedina koji je oženio bosansku ženu i sada legalno zivi u Bosni i Hercegovini.

Al-Kursani navodi sebe kao zapovednika džihadističke organizacije zvane "Islamistička grupa (al-Džamah al-Islamijah) - vojni ogranak u Bosni". On je upozorenje objavio, ipak, u ime nove grupe zvane Bosanski islamistički džihad.

Al-Kursani je isticao središnji položaj mučeništva za svoje snage. "Mi tražimo načine kako da umremo kako bismo mogli da se sretnemo s Alahom na Nebu s dostojanstvom", objasnio je. Naglasio je da će njegovi napadi biti najefikasniji zato što IFOR nema odbranu protiv mučeničkih operacija. "Imam poruku za NATO snage u Bosni. Niko od vas neće mirno spavati. Mi cemo slati bombaše samoubice da kazne Sjedinjene Države i IFOR zbog okupacije islamističke zemlje".

Al-Kursani ima i posebno upozorenje za američke delove IFOR-a. "Gde god oni imali interese, mi ćemo biti njihova senka. Ne postoje mere obezbeđenja protiv onih koji su rešeni da umru. Mi smo fundamelisti. Mi smo teroristi i mi ćemo ih

terorisati." Dodao je da je "Hrvatska na vrhu ciljne liste", odmah iza Sjedinjenih Država.

Karakteristično je da se glavna udarna snaga Bosanskog Islamističkog Džihada sastoji od mladih bosanskih islamista - plavokosih Kavkazana u ranim dvadesetim godinama - koji lako mogu da produ kao Evropljani ili Amerikanci. "To su naša bosanska braća", objasnio je al-Kursani, predstavljajući neke od njih. "Vrlo brzo će svet čuti njihovu poruku. Oni su obučeni za otmice, ubistva, upotrebu eksploziva i za izvođenje samoubilačkih misija bez oklevanja." Njihov Bosanski Islamistički Džihad je junačka družina koja sledi primere koje su postavila "njihova braća" na Bliskom Istoku: HizbAlah i Islamistički Džihad.

Pretnja koju je objavio al-Kursani trebalo bi da bude najozbiljnije uzeta u obzir. U svojoj izjavi, al-Kursani je razjasnio svoje, i svoje organizacije, srodstvo sa egipatskom islamističkom terorističkom elitom pod Oružanim Islamističkim Pokretom. Pokret danas ima napredni štab u Sofiji, u Bugarskoj, pod zapovednistvom Ajmana al-Zavahirija. On se licno zakleo da osveti hapšenje i izgnanstvo u Egipat svog pomoćnika, Fuada Talat Kasima, od strane hrvatske vlade. Islamističke terorističke snage pod zapovednistvom Zavahirija bile su aktivirane početkom aprila 1996.

Upozorenje koje je početkom maja objavio Salim al-Kursani, dakle, trebalo bi shvatiti kao proglas na terenu islamističkih terorističkih snaga koje su, posle duge i visokoprofesionalne obuke i priprema, sada spremne i nestrpljive da udare.

Prepoznavanje pretnje

Mnoge obaveštajne službe aktivne u nekadasnjoj Jugoslaviji, počev od sredine februara 1996., počele su da dižu uzbunu zbog tekućih priprema za islamističke terorističke napade protiv osoblja IFOR-a, a posebno Sjedinjenih Država.

15-16. februara 1996., hrvatska obaveštajna služba u Vitezu, u Bosni i Hercegovini, upozorila je da se "pripadnici jedinica mudžahedina, od kojih je većina ostala u Bosni, pripremaju da izazovu ozbiljne incidente predstavnicima IFOR-a, za koje bi onda optužili hrvatsku stranu. O tome je IFOR bio obavešten". Hrvatska strana se požalila da su zvaničnici Sjedinjenih Država kojima je upozorenje bilo uručeno bili spori i opirali su se da preduzmu akciju.

U isto vreme, izvor u italijanskoj vojnoj obaveštajnoj službi pri IFOR-u upozorila je da je "zvanično povlačenje jednog broja islamističkih 'vojnih savetnika' bilo praćeno dolaskom novih ljudi povezanih sa fundamentalistickim terorističkim grupama. A ovog puta meta napada ne bi bile milicije bosanskih Srba već, pre, NATO snage".

Krajem februara, izveštaj Grčke obaveštajne službe (EIP) pri IFOR-u upozorio je da bi "bosanski muslimani mogli da napadnu grčke vojnike unutar IFOR-a i da učine

da izgleda kao da su to izvršili Srbi... Takve akcije smeraju da izazovu intervenciju IFOR-a protiv Srba". "Muslimani su najveća pretnja IFOR-u", navodio je izveštaj. EIP izvor je naglasio da se američko obaveštajni zvaničnici na terenu slažu s tom procenom, ali viši američki krugovi u NATO-u sprečavaju akciju. To najviše uznemirava, prema izveštaju EIP-a, zato što su obaveštajni podaci Već upotrebljivi. "I grčka i američka obaveštajna služba su potvrdile da su se grupe bosanskih muslimana spremale da izvedu terorističke napade".

Početkom marta, britanska obaveštajna služba je imala specifične izveštaje da su najviši krugovi vlade u Sarajevu već odlucili da će, čim određena količina oružja bude isporučena, snage bosanskih muslimana započeti operacije i konačno pokrenuti rat protiv I-FOR-a. U slučaju da zalihe oružja sa zapada ne budu stigle, Sarajevo je spremno da odobri upotrebu spektakularnog islamističkog terorizma da bi podstakao sukobe s IFOR-om.

Sredinom marta 1996., obaveštajne službe Jugoslavije i bosanskih Srba prenele su upozorenja da se teroristi mudžahedina i bosanskih muslimana aktivno pripremaju za operacije u širem području Doboja. Finalne pripreme za diverzantske operacije održavaju se u Tesliću, Petrovu, Modriči, Bosanskom Šamcu, Bosanskom Brodu i Derventi. Prvobitne mete napada su I-FOR i objekti međunarodnih humanitaraca. Islamisti planiraju da pokrenu antisrpske operacije kako bi zapoceli sukobe s IFOR-om, kao i da stvore javni nemir u oblastima koje drze bosanski Srbi. Kao što je ranije receno, 379. motorizovana brigada je formirana aprila 1996. da bi osigurala podršku za rastuću islamističku terorističku infrastrukturu na području Doboj-Tešanj.

Krajem marta 1996., jugoslovenska obaveštajna služba je očekivala početak islamističkih terorističkih operacija iza linija bosanskih Srba. Beograd je došao do veoma pouzdanih informacija prema kojima "čim se linija razdvajanja očisti od mina, grupe od tri do četiri mudžahedina će prodreti duboko u (bosansku) srpsku teritoriju i otpočeti napade na vojnike IFOR-a, naročito Amerikance. Oni planiraju da postave mine na putevima kojima se kreću trupe IFOR-a, a isto tako da povedu direktne napade na njihove komandne položaje".

"Terorističke grupe su dobro opremljene da opstanu dugo vremena na neprijateljskoj teritoriji. Naređenje koje su primili glasi (izričito) da ni jednog teroristu neprijatelj ne sme da zarobi živog. U slučaju mogućeg zarobljavanja, ipak, očekuje se da oni počine samoubistvo aktiviranjem eksplozivne naprave ušivene u njihovu odeću. Oni (mudžahedini) koji uspešno obave svoj zadatak mogu da očekuju visoku novčanu nagradu - nagrada za ubistvo američkog vojnika se kreće od 5.000 do 50.000 dolara po glavi, u zavisnosti od žrtvinog čina."

Ovi izveštaji ne bi trebalo da su iznenadili IFOR. Krajem marta, zapadni obaveštajni izvori su potvrdili da su znali za oko 10 malih, tajnih logora za obuku terorista, uglavnom u centralnoj i severocentralnoj Bosni. Pet od sedam ovih logora, koji

su svi u centralnoj Bosni, tajni su vojni logori za obuku i pripremu mudžahedina za napade na IFOR. Ovi logori pripadaju AID-u, ali ih vode iranski oficiri VEVAK-a, neki sa bosanskim državljanstvom, a drugi sa iranskim diploomatskim papirima akreditovani za ambasadu u Sarajevu. Sredinom aprila, islamistički teroristi su ustanovili napredne baze za operacije iza linija bosankih Srba. Najvažniji su objekti "G" snaga kraj Kalesije, u istočnoj Bosni, za operacije protiv glavnih linija za snabdevanje iz Srbije, i u Tešnju, u centralnoj Bosni, za operacije u strateški presudnoj dobojskoj oblasti.

U međuvremenu, počevši od sredine marta 1996., sarajevski zvanični mediji su nastavili da ističu ne samo tobožnju lažnost u izveštajima o prisustvu inostranih mudžahedina i Iranaca u Bosni i Hercegovini, već i da sve jače pripisuju takve izveštaje antimuslimanskim zaverama podsticanim od strane Sjedinjenih Država. Ljiljan je posebno ismevao američka "strahovanja" od navodnog prisustva Kevina Holta u Bosni i Hercegovini.

Krajem marta, Zija Dizdarević, provladin komentator u Sarajevu, kritikovao je pritisak Sjedinjenih Država na Sarajevo da prekine svoje veze sa Iranom kao preduslov za obimniju američku pomoć. On smatra da, ako se prisili da bira između Teherana i Vašingtona, Izetbegovićeva vlada će stati uz one prve. Vašington ne brine o dobrobiti muslimanske Bosne i njegove zamerke na tesne veze Sarajeva sa Teheranom zasnovane su na antimuslimanskoj politici. "Sve u svemu, za Sjedinjene Države, Iran je opasan ideološki protivnik koji dovodi u opasnost njegove globalne interese i čak preti terorističkim akcijama u Sjedinjenim Državama." Nasuprot tome, Iran ima neokaljan zapisan trag o opsežnoj potpunoj podršci Bosni i Hercegovini tokom njenih teških vremena. "Tokom agresje na Bosnu i Hercegovinu, Iran je bio naš najuporniji i najpouzdaniji saveznik. Iranci ne samo da su nas pomagali oružjem, nego isto tako i političkim akcijama. Oni su posredovali u poboljšanju odnosa između Zagreba i Sarajeva i u uspostavljanju posrednih kontakata sa Beogradom." Prema tome, zaključuje Dizdarević, Izetbegovićevo Sarajevo mora da ostane trajno lojalno svojim dokazanim saveznicima pre nego da postane žrtva Vašingtonskih manipulacija.

Nece trebati dugo vremena za prosarajevske posmatrače da nagoveste rastuće pritiske da poboljšaju mandat IFOR-a da postane izrazito probosansko-muslimanska snaga. Propust NATO-a da udovolji željama Sarajeva mogao se izroditi u krizu. Početkom aprila, na primer, slovenački komentator Đuro Kozar upozorio je da "IFOR-u nije potrebno mnogo provokacija da postane neugodan u izvršenju svog mandata". Zapad je zloupotrebio "opravdanje mudžahedina" do te mere da prisustvo IFOR-a čini kontraproduktivnim, naročito otkad je srpska vojna pretnja popustila. S obzirom na konkurentski rast vojne moći bosanskih muslimana, Kozar je preporučio da bi "Sarajevo trebalo da inicira ispravke u mandatu IFOR-a i trebalo bi da zahteva smanjenje njegovog sadašnjeg naoružanja i ljudstva. Ne bi trebalo dozvoliti da status Quo predugo potraje".

Udeo Irana

Dinamika između Sarajeva, Teherana i islamističke elite je, kao i uvek, nastavljala da dominira donošenjem odluka bosanskih muslimana, uključujući ukupni pristup izvršenju međunarodne rešenosti kao što su sproazumi Dejton-Pariz. Izetbegovćevo Sarajevo nije ostavljalo sumnju u vezi sa svojim prioritetima. U proleće 1996., kao što je bio slučaj i u jesen 1995., na nivou diplomatskog procesa koji je vodio u Dejton, Sarajevo je jasno izrazilo središnje mesto svojih odnosa sa Teheranom. Teheran je još jednom demonstrirao svoju dobru volju da preduzme krupne korake da bi potpomogao svoje islamističke saveznike u Sarajevu.

Sarajevo je, od početka marta 1996., sve jače demonstriralo svoju nagnutost prema Iranu i muslimanskom svetu, uprkos sve većem pritisku Evrope i Sjedinjenih Država. Mada se Bosna i Hercegovina protivila da se suprotstavi Sjedinjenim Državama, dobijajući njenu potpunu podršku, izbio je na videlo jasan stav poretka u Sarajevu: Izetbegovićeva Bosna i Hercegovina nije spremna, i nije sposobna, da prekine svoje bliske odnose s Iranom i Islamistima. Naprotiv, Sarajevo je otad sve više naglašavalo svoju rešenost da dalje poboljšava i širi te odnose.

Ovaj politički proces je započet otvorenim činom. Početkom marta, bosanski premijer dr Hasan Muratović je otputovao u Teheran na čelu delegacije na najvišem nivou. Stigavši u Teheran, Muratović je naglasio da to nije slučajno što je njegova prva zvanična poseta inostranstvu kao premijera bio put u Iran. Objasnio je da Bosna i Hercegovina "nikada neće narušiti svoje veze sa Iranom" uprkos montiranju "izvesnih inostranih pritisaka" na Sarajevo da raskine te odnose. Muratović je istakao odlučnu podršku Irana Bosni "sve vreme presudnih etapa rata" kada je Zapad posmatrao kako muslimani umiru.

Govoreći za iranske medije, Muratović je razradio ove teme, ističući narasli potencijal bilateralnih odnosa. "Odnosi između Bosne i Hercegovine i Islamske Republike treba da se preurede na temelju novih uslova koji su nastali i treba da se usaglase sa mirovnom situacijom u zemlji." On je takođe istakao važnost iranske podrške opstanku Bosne i Hercegovine. "Islamska Republka je prijateljska zemlja koja je mnogo učinila da pomogne našem narodu da opstane." Muratović je izrazio malu nadu da će sprovođenje sporazuma Dejton-Pariz rešiti krizu u Bosni i Hercegovini. On je sporazume okarakterisao kao "nepravedan plan ali bolji od rata" koji služi da se obustave neprijateljstva. Ipak, biće potreban snažan međunarodni napor "na usklađen način" da se osigura da "trajan mir može da se postigne".

Zvanično, cilj Muratovićeve posete bio je "dalje širenje bilateralnih veza a isto tako i korišćenje iranskog iskustva u projektima poratne obnove". Zaista, javni deo posete je naglašavao humanitarna i ekonomska pitanja i jedinstvenu ulogu koju je Iran igrao u spašavanju islamske Bosne kad je to bilo neophodno. Muratović je rekao u Teheranu da se iranska humanitarna pomoć Bosni i Hercegovini u raznim

osetljivim etapama rata u njegovoj zemlji "pokazala kao vitalna i presudna". U svim svojim javnim nastupima, Muratović je ukazivao na efikasnu pomoć Irana tokom rata. On je neprestano izjavljivao da "kada ni jedna druga zemlja nije bila spremna da pomogne Bosni, Islamska Republika Iran je davala neprocenjivu pomoć Bosni".

Ipak, postojao je važniji tajni aspekt posete: usaglašavanje sledeće faze strateške saradnje s obzirom na prisustvo IFOR-a i sve većeg pritiska Sjedinjenih Država i Zapada na Sarajevo da prekine svoje odnose sa Teheranom. Nije bilo sumnje u to da će savez Bosna-Iran samo jačati. Muratović je bio u Teheranu da raspravlja o načinima kako da se to postigne po najmanjoj mogućoj ceni za Sarajevo. Važno je da je Teheran naglasio da su najvažniji i bitni susreti Hasana Muratovića u Teheranu bili sa prvim potpredsednikom Hasanom Habibijem u palati Sadabad. Habibi je odgovoran za iranske strateške projekte i politički poredak, od učvršćenja Islamističkog bloka i Transazijske osovine, do podrške raznim islamističkim terorističkim organizacijama i diverzantskim grupama.

Tajni, a važniji deo Muratovićeve posete Teheranu, bio je posvećen formulisanju i koordiniranju zajedničkih aktivnosti za očekivanu obnovu nasilja u Bosni, od islamističkog terorizma protiv IFOR-a do sveopšte borbe i protiv Srba i protiv Hrvata. Sarajevo se uverilo u opštu, od Irana predvođenu islamističku podršku u predstojećoj krizi. Mohamed Džavad Asajes Zarki, ambasador Islamske Republike Iran u Zagrebu, aludirao je na taj sporazum raspravljajući o nastupajućim težnjama u Iransko-bosanskim odnosima. Teheran je bio najviše zabrinut zbog sporog grananja dejtonskog procesa. "Bošnjaci su istinski gubitnici. Oni su izgubili više nego drugi". Kao posledica toga, upozorio je ambasador Zarki, ne samo da sadašnja situacija ne može da potraje, nego je ponovna erupcija verovatnija. "Nadam se da to neće izazvati novi rat, ali ratovi izbijaju u Evropi mnogo češće nego drugde u svetu", podrugljivo je rekao Zarki.

Iranska analiza Muratovićeve posete istakla je njen politički značaj i dugoročan potencijal bilateralnih odnosa uprkos sadašnjim nepovoljnim okolnostima. "Činjenica da je prva inostrana poseta Muratovića, ubrzo pošto je preuzeo dužnost, bila poseta Islamskoj Republici Iranu, ukazuje na stratešku važnost Teherana u bilateralnim i multilateralnim odnosima sa Bosnom i Hercegovinom". Cilj Muratovićeve posete, objasnio je Teheran, bio je "da ojača bilateralne odnose" i da dogovori s iranskim zvaničnicima "načine i sredstva za obnovu Bosne i Hercegovine".

Iranska vlada sada ne sumnja u to da će Sarajevo odoleti svim pritišćima SAD/NATO/IFOR-a da naruši njene bliske veze s Teheranom. Pun poverenja, Teheran podseća da nije bila "tajna ni za jednu (NATO/IFOR) zemlju da je Islamska Republika Iran obezbeđivala neograničenu pomoć Sarajevu u najtezim okolnostima što je potpomagalo legitimnu bosansku vladu protiv srpskih odmetnika... Teheran je

čak bio optužen da krši embargo na isporuku oružja što - bez obzira na verodostojnost ili ne optužbe - ukazuje da je Islamska Republika Iran uradila sve što je mogla da spase živote bosanskih muslimana". Sarajevo mnogo duguje Teheranu i potpuno je svesno ovog istorijskog duga.

Teheran ne sumnja da je Sarajevo voljno da plati. "Sada kada se rat završio u Bosni i Hercegovini, bosanski narod nije zaboravio svoje istinske prijatelje. Svi zvaničnici vlade Bosne i Hercegovine priznaju presudnu ulogu Islamske Republike Iran u istorijskom otporu ove zemlje protiv srpskih agresora i nikada neće podleći pritisku nekih inostranih zemalja i okrenuti leđa svojim prijateljima." Teheran smatra da je Muratovićeva poseta Iranu dokaz da je Sarajevo bilo rešeno da pokaže "vlastitu nezavisnu čvrstu rešenost u vezi svoje budućnosti." Uprkos prisustvu 60.000 NATO vojnika na bosanskom tlu i strateško-političkom pritisku koji oni vrše na Sarajevo, Bosna i Hercegovina nastavlja da "smatra sebe delom golemog korpusa islamskog sveta" a ne marionetom Sjedinjenih Država. Zaista, "bosanska vlada je (tako) željna da se okoristi o pomoć i iskustvo Islamske Republike Iran u obnovi zemlje", kao i da rizikuje suprotan uticaj Muratovićeve posete na njene odnose sa Sjedinjenim Državama i Zapadom.

Vlastite sarajevske analize i komentari Muratovićeve posete Iranu slagale su se sa tumačenjem Teherana. Sarajevo ne sumnja da je Muratovićeva poseta Iranu bila poput "trna u oku Zapada". Jedan bosanski komentator se radovao: "Kosa na glavama viših zvaničnika američkog Ministarstva spoljnih poslova se dizala uvis pri pogledu na sliku Muratovićevog srdačnog susreta s iranskim predsednikom Hasemi-Rafsandžanijem". Sarajevo je od samog početka znalo da će poseta imati suprotan učinak na njegove odnose sa Zapadom predvođenim Sjedinjenim Državama. Zapad je, međutim, a naročito Sjedinjene Države, Već razočarao Bosnu i Hercegovinu u vreme nevolje. Čak i pošto je Sarajevo pristalo na nepovoljne sporazume Dejton-Pariz, ni finansijska a ni vojna pomoć nije stizala. Umesto toga, Sarajevo je iskusilo pritisak iz Sjedinjenih Država za još kompromisa da bi se proces Dejton-Pariz održao u životu kad je postalo jasno da on nema izgleda. U upadljivom kontrastu, ističe Sarajevo, Iran i muslimanski svet su nepogrešivo demonstrirali iskrenu rešenost i podršku stvari bosanskih muslimana.

Sarajevo je ipak potpuno svesno ozbiljnosti krize s kojom se suočava i mučnih odluka koje moraju da se donesu. Sarajevo je naglašavalo da su Sjedinjene Države bile koren problema. "Nedavno je bilo velikih pritisaka iz Vašingtona na Bosnu da svede svoje veze s Iranom. Tu su i pretnje, isto tako; inače će, na primer, armiji federacije biti uskraćena pomoć. Može li Bosna napustiti Iran?" Odgovor Sarajeva je glasno "ne".

U prvoj polovini 1996., Sarajevo je pomno ispitivalo konflikt između Sjedinjenih Država i Irana, kao i njegove posledice za Bosnu i Hercegovinu. Od samog početka, nije bilo sumnje u dug Sarajeva prema Teheranu. Sarajevo je spremno priznalo

da je "od svih muslimanskih zemalja najgori neprijatelj Sjedinjenih Država, Iran, Bosni najviše pomogao. Bosna je došla u situaciju u kojoj je mnogo zavisilo od prijatelja koji jedan drugog ne mogu da podnesu". U stvari, zvaničnici bosanskih muslimana su shvatili da, s obzirom na opšti krus odnosa Sjedinjenih Država/ Iran, njihova koegzistencija u Bosni ne može dugo da potraje. Drugim rečima, bilo Sjedinjene Države/Zapad, bilo Iran/Islam moraju da odu sa Balkana.

Sarajevo i dalje ističe da je činjenica da je Vašington već odlučio da Iran treba da ode daleko od toga da bude unapred određen zaključak, definitivno ne u Sarajevu. Zvaničnici bosanskih muslimana su opisali svoje tumačenje položaja Sjedinjenih Država u Bosni i Hercegovini: "Sjedinjene Države su mera za sve; Iran je sinonim za islamski fanatizam i međunarodni terorizam. Sjedinjene Države je strah da bi veći uticaj Teherana u Bosni mogao da bude odskočna daska za veći uticaj Irana među sve većim brojem evropskih muslimana. Sjedinjene Države se bore protiv tog problema, zaboravljajući na bosanske kontraargumente". Pod tim okolnostima, zvaničnici bosanskih muslimana zaključuju da Sarajevo nema potrebe da plati cenu američkih strahova i koristoljublja.

Pobliže razmotreno, Sarajevo je postalo veoma kritično kada je u pitanju obim i važnost uticaja Sjedinjenih Država u Bosni i Hercegovini. Bez ikakvog uzimanja u obzir samih želja Sarajeva, "interesi Sjedinjenih Država su 'suptilno' nametnuti u regionu". Izvan oka javnosti, zvaničnici bosanskih muslimana su bili vrlo kritični prema optužbama Sjedinjenih Država koje se tiču ostanka iranskih "instruktora" i mudžahedina u Bosni i Hercegovini. Oni su naglasili da su te "neosnovane tvrdnje" bile samo slabašan izgovor Vašingtona da nametne "globalan američko interes, koji teži potpunoj negaciji bilo kakvog uticaja Irana u ovoj oblasti. Ovaj interes bi se mogao sagledati kao deo nastojanja američkog ministarstva inostranih poslova da suzbije terorizam na Bliskom Istoku, za koji Sjedinjene Države uvek optužuju iranske vlasti". U izvrsnom intervjuu, Alispahić je odbacio brige Sjedinjenih Država u vezi s prisustvom i uticajem Irana kao "vrlo šašave". Sarejevo ne bi trebalo, i neće, biti deo ovog antiislamističkog plana Vašingtona, istakli su zvaničici bosanskih muslimana.

Nasuprot tome, zvanično Sarajevo je moglo samo da pozdravi bliskost sa, i dobrobit od, svojih odnosa sa Teheranom. Bosna i Hercegovina je izrazila veliko zadovoljstvo sa sadašnjim bilateralnim odnosima s Iranom, uključujući obilje ekonomske pomoći i saradnju. Sarajevo je rešeno da dalje širi i razvija ove odnose, kao što je tokom martovske posete Teheranu izrazio premijer Muratović.

Sredinom marta 1996. situacija u Bosni i Hercegovini se pogoršala i sa političke i sa strateške tačke gledišta. Stroge procene američke obaveštajne službe i eksperata za tu oblast pojavile su se kao tajne odate Njujork Tajmsu. Samo objavljivanje ovih procesa uverilo je vođstvo u Sarajevu da su te odate tajne održavale verodostojan stav Klintonove Bele kuće, a da su bosanski muslimani bili u pravu.

Ono što je najviše zanimalo Sarajevo bilo je da se procena američke obaveštajne službe zasnivala na vrlo preciznim informacijama i nije mogla da se ukori zbog uticaja. Krajem marta 1996., procena obaveštajne službe Pentagona upozoravala je da se Bosna i Hercegovina cepala na delove s verovatnošću da će se vratiti borbama onog časa kada se IFOR bude povukao, sem ako u nju ne bude ušla znatna ekonomska i politička pomoć. Pentagon je upozoravao da bi samo zamašan i skup međunarodni program za pomoć i postizanje takvih čuda kao što je brza obnova bosanske privrede i revitalizacije političkih institucija, mogao da zaustavi i možda čak odvrati zemlju od brzog klizanja u podelu i obnovu bratoubilačkih borbi.

Eksperti Sjedinjenih Država su procenili da su izgledi za održanje jedinstvene Bosne i Hercegovine "mutni" osim ako ne ostane pod oružjem IFOR ili slična "međunarodna" snaga koja je nasledi a kojom dominiraju Sjedinjene Države. Ključ situacije je bilo priznanje američkih eksperata da se strateški ciljevi sve tri grupe u Bosni i Hercegovini "nisu bitno promenili" od samog početka rata. U odsustvu bilo kakvog opipljivog rezultat iz Dejton-Pariza, vođstva i stanovništvo podjednako, vratili bi se na bojno polje da ispuni svako svoju očevidnu rešenost silom oružja. Američko obaveštajni eksperti su zaključili da je verovatno da bi nebrojena "krhka savezništva" nametnuta mirovnim sporazumom ubrzo propala. Što je važno, obaveštajni analitičari Sjedinjenih Država su najviše bili zabrinuti zbog izgleda da izbije žestoka erupcija između Muslimana i Hrvata, članova "federacije". Oni su zapazili da su bosanski Hrvati čvrsto bili za "de facto" ujedinjenje" s Hrvatskom i da su spremni da se bore sa Sarajevom da bi postigli ovaj cilj.

Ovu čvrstu procenu deli i elita bosanskih Muslimana u Sarajevu. Nekadašnji bosanski premijer, Haris Silajdžić, bio je jedini dovoljno hrabar da otvoreno raspravlja o ovom problemu.

Sredinom marta 1996., Silajdžić je upozorio arapski svet da je Bosna u opasnosti. Tvrdio je da čak ni od Vašingtona nametnuta "federacija", a kamoli Bosna i Hercegovina koja je dobila mandat u Dejtonu, nije sprovedena. "Zapravo, do sada, Vašingtonski sporazum nije ugledao svetlo dana. U Bosni imamo dva bloka, jedan hrvatski koji brane hrvatske milicije, a drugi muslimanski, koji štiti bosanska armija. Ako situacija ostane ovakva, to će značiti kraj za Bosnu i islamističko prisustvo ovde." Za Silajdžića, Hrvatska je najvažnija pretnja Islamu u Bosni i Hercegovini. On je oštro kritikovao Izetbegovića i njegove bliske saradnike što čine previše ustupaka Hrvatima koji "rade u Bosni šta im se sviđa, kao da su Hrvati bili ti koji su se borili za nas i branili nas, kad su zapravo oni ti koji su razarali našu zemlju, ubijali nas narod, a nisu ostavili ni jednu džamiju uspravnu u njihovim oblastima. Mi se sada odnosimo prema tom narodu kao prema političkom partneru". Silajdžić je više puta izjavio "da dejtonski sporazum propada" i da će "Bosna i Hercegovina biti podeljena".

Ne čudi mnogo, dakle, što je krajem marta Sarajevo javno izražavalo svoju

ogorčenost zbog stava Vašingtona prema bosansko-američkom odnosima. Uprkos ponavljanog i doslednog nastojanja Sarajeva da se nagodi s Vašingtonom, Sjedinjene Države su nastavile da dolaze s novim zahtevima. "Postoje određene granice do kojih saradnja može da se raspravlja na pozitivan način, ali postoji i granica, ipak, pri kojoj se saradnja preobraća u defetizam", objasnio je covek iz Sarajeva. Alispahićeva paljba, i naročito određen razlog za to - bliski odnosi Bosne i Hercegovine i Teherana - nadmašuju sposobnost Sarajeva da sarađuje sa Sjedinjenim Državama.

Osim toga, objašnjava čovek iz Sarajeva, Bosna i Hercegovina nema šta da ponudi za svoj pristanak na "saradnju" prema uslovima Vašingtona. Dogod je Vašington upleten, "kada je izvršenje mirovnog sporazuma ozbiljno ugrožzeno, čini se da proces izvršavanja takođe treba da bude išćeljen popuštanjem, ili tačnije defetizmom bosanskog vođstva". Umesto da se svim silama stvara podrška Zapada za ponovno zauzimanje čitave teritorije Bosne i Hercegovine, Sarajevo se sve više pritiska da se pomiri sa Srbima i Hrvatima, gubeći tako islamistički karakter Države. Zahtevi Vašingtona da se "zamrznu svi ozbiljni kontakti s Iranom" samo je jedna od komponenti na "spisku značajnijih ustupaka" zahtevanih od Sarajeva u ime Dejtona. A čovek iz Sarajeva ispred vidi samo žalosnu budućnost. Pristajući na poslednji zahtev Vašingtona "verovatno je ne bi zaokružio, ipak, pošto ako inostrani pritisak stalno ubira plodove, kao što je slučaj sa Sarajevom, on može samo da postane veći. Obicno su ratni krivci ili gubitnici prisiljeni da prave ustupke i saginju glave posle rata. Bosna misli da nije ni izazvala ni izgubila rat. Sjedinjene Države i Evropljani očigledno ne dele ovo mišljenje, bar što se tiče jednog od ova dva aspekta".

Krajem marta 1996., međutim, odluka Sarajeva je postajala jasna čak i ako je njegov javni stav ostao nejasan. Obaveštajne analize jugoslovenskih i bosanskih Srba o trgovini Sarajeva sa Sjedinjenim Državama i Iranom isticale su da Sarajevo mora da odabere: da ostane ili sa Sjedinjenim Državama ili sa Iranom. I dok se najviše sarajevsko vođstvo opiralo da dosegne formalno i konačno rešenje, sarajevske akcije su već silno govorile. Uprkos bujici reči, zaključili su obaveštajni analitičari, Sarajevo je "sve više jačalo svoje veze s Iranom, i tajno i javno, kao i sa drugim militantnim islamističkim zemljama. Te veze zapravo znače stvaranje islamističke fundamentalisticke zemlje ili centra islamističkog terorizma na jugu Evrope".

Zaista, Sarajevo je takođe sve više isticalo da je došlo vreme obračuna. Bosanski zvaničnici su naoštrili svoj kriticizam na američkom zahtevima od Sarajeva. Naročita pažnja je posvećena neopravdanom mešanju Sjedinjenih Država u unutrašnje stvari u Bosni. Sarajevo se žalilo da su Sjedinjene Države "žigosale Džemala Merdana, šefa Odseka za vojno obrazovanje u glavnom štabu bosansko-hercegovacke armije; Bakira Alispahića, šefa Agencije za istraživanje i dokumentaciju; Omera Bahmena, ambasadora Bosne i Hercegovine u Iranu; i Hasana

Čengića, pomoćnika ministra odbrane, kao 'neprikladne Bošnjake' zbog njihovih veza s Iranom". Nema načina da Sarajevo može da očisti ove i mnoge druge više zvaničnike sa sličnim uverenjima iz najviših redova bosansko-hercegovačkog vođstva. Pravi problem, priznaje čovek iz Sarajeva, nije u tome što se Izetbegović plaši štetnih širenja ovakve opsežne čistke, već što te osobe predstavljaju autentično čvrsto jezgro SDA, njegove vlastite partije i temelja moći.

Krajem marta, glavni problem s kojim se Sarajevo suočilo nije bio da odabere između Sjedinjenih Država i Irana - jer je poslednji bio odabran bez pogovora - već da se Izetbegović natera da donese konačnu i javnu odluku. Ljudi iz Sarajeva i zvaničnici počinju da traže da se odgovori na zahteve Sjedijenih Država, "da Bosna odluči između SAD i Irana".

Ljudi iznutra su počeli ljuto da kritikuju javnu politiku Sarajeva u tom pogledu. "Umesto da obnaroduje svoje veze s Iranom; umesto da ih dokumentuje i brani, bosanska vlada prećutno sudeluje u žigosanju sebe i svojih državljana kao kriminalaca." Sarajevo mora da se suprotstavi "najnovijim optužbama" Vašingtona koje se tiču slanja vojnog i bezbednosnog osoblja "u Iran na intenzivno paravojno i obaveštajno obrazovanje. Nema, ponovo, odgovora iz Sarajeva da će braniti dostojanstvo svojih građana koji su za vreme rata putovali u Iran". Ljudi iz Sarajeva traze da zvaničnici SDA smesta odgovore na te optužbe zato što "kriticizam Sjedinjenih Država cilja na njihovo vlastito ponašanje" i preti najtemeljnijem pravu Sarajeva da izabere i odredi vlastite savetnike i dobrotvore.

Izetbegoviću je bilo nemoguće da ne odgovori na sve glasnije otvorene izazove iz najdubljih krugova vlastitih temelja moci. Ponavljana tajna i interna uveravanja davana višim zvaničnicima i upućenima da je Sarajevo već odlucilo da njegova budućnost leži uz islamistički blok predvođen Iranom nisu više bila dovoljna. Visi zvaničnici, utonuli u tajno širenje saradnje sa Iranom, tražili su priznanje i naročito prestanak zlostavljanja od strane Sjedinjenih Država i sarajevskih medija koji izveštavaju o najnovijim američko-bosanskim odnosima.

Krajem marta, zbog toga, Izetbegović je odabrao javno da odgovori dajući intervju Ljiljanu, vlastitom glasilu. Bilo je prepušteno intervjuisti, Džemaludinu Latiću, da iznese i objasni stvarnu politiku Sarajeva u vezi s krizom sa Sjedinjenim Državama. U razgovoru s Izetbegovićem, Latić je objasnio da "pošto su otkrili jednog ili dva iranska državljanina blizu Fojnice, Amerikanci su počeli da diktiraju uslove i koje osoblje će biti uzeto, što se ogrešuje o suverenitet nase zemlje. Nije više tajna da oni žele da unište Izetbegovićevu vlast. Njegov mogući prestup zbog veza s islamskim svetom, a posebno s Iranom, tokom agresije, kada niko drugi nije hteo da da ni jedan metak Armiji Bosne i Hercegovine, naveden je kao glavni razlog".

Izetbegović je uzvratio s onim što se činilo kao pripremljen odgovor. Izrekavši svoj odgovor kao pitanje, on se obratio Latiću: "Pustite me da vas nešto upitam:

Hoćete li vi, ili hoćemo li svi mi biti srećniji ako potvrdim skriven dublji smisao vaseg pitanja da su Sjedinjene Države naš neprijatelj?" Izetbegović je onda dodao da Sjedinjene Države nisu neprijatelj, pa je objasnio zašto je došao do tog uverenja. Rekao je da je prisustvo IFOR-a na bosanskom tlu glavni razlog za takav stav. "Iran je dokazao da je nas istinski prijatelj tokom rata, ali Iran je daleko, dok je nas neprijatelj sasvim blizu, možemo gotovo da dodirnemo jedni druge." Jednostavno rečeno, Sarajevu je neophodan IFOR predvođen od Sjedinjenih Država da pritisne Srbe i Hrvate pre nego on povrati kontrolu nad čitavom teritorijom Bosne i Hercegovine. Uz to, Izetbegović je naglasio da to što Sjedinjene Države smatra za prijatelje ne sme ići na štetu Irana. "Kad govorimo o saveznicima, moj puni odgovor glasi: mi moramo imati i Sjedinjene Države i islamistički svet na nasoj strani, a do najveće moguće mere takođe i ostali svet," zaključio je.

Kao što su predvidali i Izetbegović i sarajevska elita, intervju u Ljiljanu je poslužio kao katalizator za dalje javno razjašnjenje sarajevske politike. Jedan komentar na intervju u Ljiljanu početkom aprila obilno se nadovezao na onaj deo Izetbegovićevog odgovora koji se ticao Irana. Komenatator Ljiljana je izneo eksplicitno ono što je Izetbegović mogao samo da nagovesti. "Analiza ove primedbe, kao i nekih prethodnih primedbi predsednika Izetbegovića, navodi na zaključak da je došlo do promene u njegovoj političkoj taktici. Ova promena je bila iznudena sumornim viđenjem Bosne i Hercegovine, situacijom u vladajućoj partiji i novim pritišćima iz Sjedinjenih Država, koje veruju da je Izetbegović dugo uživao u njihovoj popustljivosti. "Pošto nije bilo načina za Izetbegovićevo Sarajevo da sprovede drastičnu promenu u svojoj jezgrovitoj politici i ciljevima da bi izašao u susret uslovima koje je postavio sporazum Dejton-Pariz, nije bilo spasa od krize i sukoba sa Sjedinjenim Državama.

Teheran nije sumnjao u stvarnu politiku i rešenost Sarajeva. Početkom aprila, Teheran je završio glavnu analizu privrednih i političkih tokova u Bosni i Hercegovini. Posebna pažnja je posvećena ispitivanju islamskog versus zapadnog stava. Teheran je bio zadovoljan napretkom Sarajeva. "Neki politički analitičari veruju da, mada se čini da se sarajevska vlast pokorila pritisku Zapada, ona naglašava održavanje religioznog aspekta vlasti". Teheran je zapazio da "zapadne zemlje nisu zadovoljne što islamističke zemlje daju novac i kapital bosanskoj vlasti". U strahu od širenja Islama, "ni pod kakvim uslovima Zapad neće dopustiti islamističkim zemljama da prošire svoju ulogu u Bosni preko vojnih i privrednih kanala. Zbog toga Zapad, posebno Sjedinjene Države, namerava da kontroliše protok ulaganja kapitala u Bosnu". Ipak, s obzirom na ekonomske teškoće širom Zapada, za Sjedinjene Države i njene saveznike je nemoguće da zamene ulaganja iz muslimanskog sveta. Zbog toga, zaključio je Teheran, Sjedinjene Države nisu u stanju da se suprotstave Iranu čak ni na poljima gde se smatralo da imaju neospornu nadmoć.

Poverenje Irana je potvrdeno početkom aprila 1996., u Sarajevu, na samitu OIK (Organizacija islamske konferencije) o islamističkoj ulozi u obnovi Bosne i Hercegovine. Na insistiranje Irana, OIK je posebno objavio "spremnost islamističkih zemalja da pruže vojnu pomoć Bosni da pojača svoje odbrambene sposobnosti" ne obazirući se na ograničenja sporazuma Dejton-Pariz".

Koristeći samit kao izgovor, iranski ministar inostranih poslova Ali Akbar Velajati je ostvario veću posetu Sarajevu, srećući se sa Izetbegovićem, Ganićem i Muratovićem da bi obradili bilateralna pitanja. Pored toga, Velajati je svečano otvorio dve dodatne iranske institucije u Sarajevu "Štab za obnovu i Dom kulture Islamske Republike". Obe institucije su obično povezane sa iranskom pomoći za islamizaciju i izvoz Islamističke Revolucije. One služe kao nadležna mesta za distribuciju iranskih fondova za sve "povode" i "projekte" kao i za prisustvo osoblja obučenog i finansiranog od Teherana za islamističko obrazovanje, agitaciju i regrutovanje. Čitavo bosansko vođstvo se pojavilo na svečanom otvaranju ove dve institucije, obično povezane sa iranskom obaveštajnom službom i teritorijalnofinansijskim aktivnostima: njihova dela su govorila više nego reči.

Prema iranskim izvorima, Velajatijev najvažniji razgovor u Sarajevu bio je sa bosanskim vicepremijerom Ejupom Ganićem. Oni su poblize razmotrili novonastale tendencije u vezama Teheran-Sarajevo i potpuno su bili saglasni da se suoče sa sadašnjim i novonastalim izazovima. Prema iranskim zvaničnicima: "Ganić je ukazao na Iran kao najvećeg pomagača bosanske vlasti i naroda tokom ratnih godina, kao i u vreme privredne obnove". Uprkos sve većem pritisku iz Sjedinjenih Država, Ganić "je pozvao na dalje širenje veza na političkom, privrednom i kulturnom polju pri sadašnjim uslovima na Balkanu". Velajati se složio "da prijateljske veze između dve zemlje" moraju da se šire i jačaju i obećao je potpunu podršku Teherana.

Iranski komentari i analize posete podvukli su da je Velajati razgovarao "o najnovijem razvoju događaja u Bosni i Hercegovini i na Balkanu, kao i o vezama Teheran-Sarajevo". Zvanični Teheran je ukazao da je "Izetbegović slavio ukupnu iransku pomoć i podršku za vreme bosanskog rata i bezgranične napore Teherana na međunarodnom poprištu da se vrate legitimna prava bosanskom narodu... On je zamolio da se ti napori nastave sada kada je Bosna na putu obnove". U svom odgovoru, Velajati je rekao da su odnosi između Irana i Bosne "duboki i neraskidivi, naglašavajuci da saradnja treba da se podupre na svim poljima". Vrativsi se u Teheran, Velajati je izjavio: "Veze Teheran-Sarajevo se šire bez obzira na propagandu neprijatelja Islama". Sarajevo i Teheran su se složili da će "Iran nastaviti svoju podršku vladi i narodu Bosne u periodu obnove kao što je radio i u vreme rata".

Teheran je veoma zadovoljan ishodom Velajatijeve posete Sarajevu. Pobliže ispitivanje raspoloženja na terenu i odluka sarajevskih najviših vođa i zvaničnika pot-

vrdilo je uverenje Teherana da je na putu učvršćenje islamističke vlasti u Bosni i Hercegovini. Teheran mora da se usredsredi na učvršćenju "veza Irana sa Bosnom i Hercegovinom koje su u porastu" naočigled "nemoćnih nastojanja Bele kuće da izoluje Iran".

Povraćeno samopouzdanje Teherana ne znači da Teheran nije svestan veličine krize sa Sjedinjenim Državama u vezi budućnosti Bosne. Iranska analiza situacije u Bosni i Hercegovini posle samita OIK-a zapazila je neposrednu umešanost Bele kuće u bosansko-iranske odnose. "Predstavnik Bele kuće Majkl Mekari, uveravajući da Iran ignoriše interese bosanskog naroda i da je cilj Irana da promoviše ratno stanje u Evropi, pozvao je da odnosi između bosanske vlade i Irana budu prekinuti." Ipak, Teheran je zaključio da stav Bele Kuće ima više veze sa ukupnom američko-iranskom konfrontacijom nego sa interesima Vašingtona u dobrobiti bosanskog naroda. "Koreni izjava koje je dao predstavnik Bele kuće koje se tiču iranskih namera u Bosni moraju se potražiti u beznadežnom neprijateljstvu Amerike prema Islamskoj Republici Irana koje se sada pretvorilo u mučan psihološki rat, što ponekad ishodi u zauzimanje ovakvog stava."

Teheran uverava da je Zapad nemoćan da poništi dugoročne veze izgrađene između Bosne i Irana. Nasuprot Sjedinjenim Državama i Zapadu, "iranski narod i vlada su uvek stajali rame uz rame s bosanskim narodom i vladom". Ali ključ za poverenje Teherana bio je u Velajatijevim utišćima o situaciji u skrivenim krugovima u Sarajevu; odluci Izetbegovića i njegovih ljudi od poverenja da ustanove islamističku državu u Bosni i Hercegovini bez obzira na stav Sjedinjenih Država ili Zapada. Ako bi mu se pružila prilika da napravi svoj izbor bez silnog pritiska iz Vašingtona, Sarajevo bi izabralo Teheran. "Ne sme se zaboraviti da je Bosna slobodna i nezavisna Država i da nijedna sila nema prava da se meša u unutrašnje poslove te zemlje. Samo bosanska vlada i narod imaju pravo da odluče o formulaciji svojih inostranih odnosa, odaberu svoje prijatelje i identifikuju svoje neprijatelje."

Teheran je nastojao da natera zvanično Sarajevo da skrene svoju javnu politiku na iranski put. Sredinom aprila 1996., Mohamed Ebrahim Taherian, iranski ambasador u Bosni i Hercegovini, dao je dugačak intervju reporteru Senadu Pecaninu. Teheran je bio pun optimizma u vezi sa budućnošću iransko-bosanskih odnosa. "Kroz poslednje teske godine, mi smo smatrali da nam je čast da budemo s tim narodom. Uvek smo imali dobre odnose sa zvaničnicima te zemlje i s narodom te zemlje. I bili smo uvek srdačno dočekani. Postoje mogućnosti za ostvarenje dobrih odnosa na najvišem nivou između dve zemlje. Prilikom posete bosansko-hercegovackog premijera našoj zemlji, održan je jedan sastanak s predsednikom naše zemlje i on je još jednom potvrdio da smo spremni da ostanemo uz taj narod. Jednom rečju, do sada, mi smo imali vrlo dobre odnose a, Božja volja, biće tako takođe i u budućnosti."

Istovremeno, Taherian je bio potpuno svestan pritiska Sjedinjenih Država na Sarajevo da prekine odnose s Teheranom. Iran je rešio da obezbedi da njegov položaj u Bosni i Hercegovini ostane siguran. Taherian je upozorio da će "Sjedinjene Države napraviti grešku ako planiraju da sačine takav program" da prisile Sarajevo da prekine svoje odnose s Teheranom. Uostalom, Taherian ne sumnja da je Sarajevo rešeno da dalje ojačava njihove bilateralne odnose. Taherian je objasnio da je "poseta g. Muratovića Teheranu, Božjom voljom, Već prosirila stvari koje su u proslosti krenule u ozbiljnu saradnju".

Teheran je sada takođe zanimala i uloga i sudelovanje Sarajeva u sirenju islamističkog smera - to jest pokroviteljstva islamističkog terorizma i subverzija - širom sveta, a naročito Evrope. Sve veća važnost ovog aspekta njihove saradnje, što je veoma podstaknuto prisustvom infrastrukture mudžahedina u Bosni i Hercegovini, bila je pokrenuta krajem aprila na sastanku između Taheriana i Izetbegovića. Na sastanku, Taherian je podneo poruku od iranskog predsednika Ali Akbara Hasemi-Rafsandzanija. Pismo Hasemi-Rafsandzanija je izrazavalo "nadu (Teherana) da će uz saradnju svih islamističkih vlada jedinstvo među muslimanima širom planete biti dalje učvršćeno". S porukom Hasemi-Rafsandzanija na umu, Taherian i Izetbegović su razgovarali o najnovijem međunarodnom i regionalnom razvoju događaja, preispitujući svaki svoju ulogu u unapređivanju zajedničkih ciljeva. Izetbegović je naveo istrajan pritisak Sjedinjenih Država i važnost prisustva IFOR-a da uništava neprijatelje Bosne i Hercegovine.

S obzirom na stalno odbijanje Sarajeva da pokrene otvoren sukob sa Sjedinjenim Državama, Taherian je preispitao stav Sjedinjenih Država i strategiju na Balkanu. Iranska analiza situacije na Balkanu, kao i iranskih odnosa s Bosnom i Hercegovinom, prepoznaju duboku razliku između stvarnih interesa i prolaznog političkog stava. Taherian korektno identifikuje iznenadan rast zanimanja javnosti za pitanje odnosa Bosne i Irana, kao izraz izborne politike Sjedinjenih Država, pa zbog toga predviđa da će se to pitanje ugasiti. "Tokom proteklih nekoliko nedelja pitanje uloge Bosne i Irana u toj republici preokrenulo se u glavni izgovor da se promeni politička ravnoteža u američkoj unutrašnjoj političi, naročito kada Republikanci pritiskaju Klintonovu administraciju zato što je dao zeleno svetlo Iranu, tokom bosanskog rata, da doprema oružje Bosni i Hercegovini." Taherian je predvideo probleme skorog datuma zbog stepena umešanosti Sjedinjenih Država u unutrašnju politiku Sarajeva. "Zbog toga, uspostavljanje bezbednosti ili održanje mira u oblastima razdiranim sukobima, uključujući i Bosnu, imaju mesto samo u skladu sa posebnim interesima i unutrašnjim političkim razmišljanjima u zemlji i zato su nepostojani." Zbog toga, nužno je da se i Sarajevo i Teheran pripreme za neizbežnu i predstojeću krizu koja će izbiti s propašćcu sporazuma Dejton-Pariz.

Taherian nije bio sam u predviđanju skore propasti sporazuma Dejton-Pariz. Krajem aprila, Silajdžić je ponovo upozorio na predstojeće komadanje Bosne i Her-

cegovine. “Bosna je danas u većoj opasnosti nego što je bila pre šest meseci kada je rat još trajao”, veruje Haris Silajdžić. “Ispod površine prividnog mira zemlja se dalje komada”, objasnio je. “Načelo razdvajanja etničkih grupa između sebe je na dobrom putu da se sprovede. Ishod takvog razvoja događaja biće podela Bosne i Hercegovine.” Silajdžić smatra da je dalji rast islamističke militantnosti i “fundamentalizma” velika opasnost za budućnost Bosne i Hercegovine i primetio je da je, podstican obećanjem Bošnjaka, islamizam u usponu. “Iznenađen sam da islamistički fundamentalizam nije više ojačao, kao reakcija na proganjanje koje je preživela muslimanska etnička grupa”, smatra on.

Hrvatski ljudi iznutra, izrazavajući mišljenje visokih zvaničnika iz Zagreba, priznali su sredinom aprila da je kriza sa Sarajevom bila neizbežna zato što “bosanske muslimanske vođe mrze Hrvate”. Zagreb je ubeđen da i Alija Izetbegović i Haris Silajdžić imaju isti strateški cilj: “Oni hoće da postignu unitarnu, civilnu Bosnu i Hercegovinu u kojoj će bosanski muslimani uvek nadglasati druga dva konstitutivna naroda u pitanjima koja se tiču njihovih temeljnih prava”.

Hrvatski ljudi iznutra su ukazali na skorašnje događaje u Sarajevu kao nagoveštaje evolucije u tom pravcu. Zapazili su porast broja članaka u štampi o “Tuđmanovom fašističko-nacističkom režimu” i druge neposredne napade na Hrvate i Hrvatsku. Sarajevo je bilo, i zvanični mediji i mlin glasina ljudi iznutra, pun zavereničkih teorija o savezništvu između Beograda i Zagreba da se Bosna i Hercegovina podeli kad se IFOR povuče. Ljudi iz Sarajeva su sada ponavljali teheransku priču o globalnoj zaveri koja ima za cilj da spreči uspon muslimanske Države u Bosni i Hercegovini i o ostanku IFOR-a u Bosni i Hercegovini zauvek kao hrišćanske okupacione snage. Uzete zajedno, objašnjavaju ljudi iz Zagreba, ove medijske teme služe “da se kod bosanskih muslimana stvori osećanje da im preti svaka druga strana” i da se tako pripreme za obnovu sukoba.

Budući da je vodio brojne pregovore i druge poslove sa Izetbegovićevom administracijom, Zagreb ne sumnja da “bosansko muslimansko vođstvo mrzi Hrvate”. Izetbegovićevo Sarajevo, zaključio je Zagreb, ostaje rešeno da ostvari jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu u kojoj dominiraju muslimani. “Kad uzmemo u obzir sve to”, zaključuju ljudi iz Hrvatske, “jasno je da vođstvo bosanskih muslimana nije spremno da prihvati situaciju koju je stvorio Dejtonski sporazum - nekadašnja Bosna i Hercegovina više ne postoji i nikada više neće postojati, svet ne želi muslimansku državu u srcu Evrope, a njihovi snovi o unitarnoj Bosni i Hercegovini u kojoj dominira samo jedan narod su srušeni.”

Strah Sarajeva od zavere pod vođstvom Sjedinjenih Država protiv muslimanske Bosne pojačao se sredinom maja 1996. kada je još jedan američko obaveštajni dokument procurio u Njujork Tajms. Ovoga puta to je bio nacrt jednog obaveštajnog izveštaja - Nacionalna obaveštajna procena (NOP) - koja je tada kruzila Vašingtonom. U NOP-u se zaključilo da su veoma male sanše da

se multietnička, jedinstvena Bosna održi onako kako je ustanovljena sporazumima Dejton-Pariz. Kad je objavljen, NOP je bio u potpunoj suprotnosti s izričitim stavom Klintonove administracije.

Uz to, obaveštajni analitičari Sjedinjenih Država su objasnili da stalan opstanak u vlasti dvojice vođa bosanskih Srba - predsednika Karadžica (koji je kasnije odstupio iz vlasti) i generala Mladića - nije bio primarni razlog za rast krize u Bosni i Hercegovini. Primarni razlog za njihovu mračnu procenu bio je ušančenje etničke samobitnosti i čvrsto odbijanje sve tri grupe da odustanu od svoje samobitnosti u korist unitarne Države u kojoj dominiraju muslimani. Bila je to čvrsta narodna rešenost koja je rasla bez obzira na dokumenta koja su potpisale vođe ili na ekonomske podsticaje.

U tom kontekstu, američko obaveštajni eksperti su muslimansko-hrvatsku "federaciju" identifikovali kao najveću prepreku za postizanje stabilnosti. Obaveštajni eksperti sada zaključuju da ta od Amerike nametnuta "federacija", prvobitno stvorena da se kanališe pomoć bosanskim Muslimanima, "ostaje u velikoj meri priča iz američke mašte".

Teheransko predočavanje dominacije važnosti američke izborne godine u formulisanju politike Sjedinjenih Država i stanja u Bosni i Hercegovini bilo je odmah transformisano u političku inicijativu. Teheran je rešio krajem aprila da produbi jaz između Sjedinjenih Država i Zapadne Evrope preko ekonomske saradnje s Iranom i naročito pristupa nafti i transferu tehnologije. Teheran je zaključio da će uz date rastuće tenzije između Evrope i Sjedinjenih Država u vezi s međunarodnim ekonomskim pitanjima, Evropa biti postojana u svom odbijanju da podrži izvršenje politike Vašingtona u Bosni i Hercegovini. S Evropom koja se drži neutralnog položaja, Teheran je uveren u islamističku sposobnost da "porazi" Sjedinjene Države kroz upotrebu terorizma i nanošenje gubitaka.

U analizi s kraja aprila 1996. o stvorenoj situaciji u Zapadnoj Evropi, iranski ekonomski eksperti su bili puni nade u vezi s političkim i ekonomskim odnosima. Prepoznali su da je srž problema koji Iran ima sa Zapadom pritisak Sjedinjenih Država i Izraela i zapazili su da je to bila Već izgubljena stvar. "Mada su Sjedinjene Države i cionistički rezim poslednjih meseci uložili velike napore da ubede Evropu da prekine veze i razgovore s Iranom, i mada su izneli neosnovane tvrdnje protiv islamističkog Irana da bi opravdali svoje zahteve, ... ni jedan od ministara inostranih poslova 15 zemalja članica Evropske zajednice nije hteo da prekine razgovore s Iranom".

Nasuprot tome, Teheran je nudio maslinovu grančicu i nebrojeno mnogo ekonomskih podsticaja. Iran je bio pun nade da će Zapadna Evropa biti u stanju da nadvlada pritisak Sjedinjenih Država. "Islamistički Iran smatra da širenje veze s Evropom, s punim poštovanjem interesa obe strane, treba da bude jedan od njegovih spoljnopolitičkih programa i veruje da Evropa mora da uredi svoje odnose

s Teheranom usvajanjem nezavisne politike i oslobođene od inostranih pritisaka. Dobri odnosi između Irana i Evrope su, bez sumnje, na dobrobit obe strane." Teheran je uveren da će dalji dijalog između EZ i Irana biti "pozitivan korak prema uklanjanju nesproazuma, sticanju najvećeg mogućeg saznanja o stavovima druge strane i, isto tako, osujećenja nastojanja protivnika učvršćenja veza između Evrope i Irana da naruše te odnose".

Ključni značaj ove inicijative je rasvetljen sredinom maja, kada je Hasemi-Rafsandžani lično preuzeo da vodi "čarobnu ofanuzivu" Irana u Evropi. On je priznao da je Iran uložio napor da se dodvori EZ da bi poboljšao ekonomske odnose i sprečio Evropu da se pridruži Sjedinjenim Državama u napadima na Iran. Hasemi-Rafsandžani je izjavio da je "radio na poboljšanju odnosa sa Evropskom Zajednicom uprkos napetostima nastalim iz nestabilnosti na Bliskom Istoku". Teheran je bio umiren daljim širenjem jaza između Evrope i Sjedinjenih Država. Ekonomska polarizacija između Evrope i Sjedinjenih Država je bila na putu da se strateški razgrana, doprinoseći tako evropskom pomirenju s prisustvom Irana u Bosni i Hercegovini i jačanjem islamističkog karaktera Izetbegovćeve vlasti. U međuvremenu, Teheran bi upotrebio svoj ekonomski zov da "kupi" evropsko odbijanje da podrži Sjedinjene Države u nametanju sporazuma Dejton-Pariz Sarajevu.

U međuvremenu, Teheran je nastavio da učvršćuje svoj upliv na bezbednosni sistem u Bosni i Hercegovini predviđajući obnovu borbi i antizapadni terorizam. Krajem maja 1996., drski Mohamed Ebrahim Taherian, iranski ambasador u Sarajevu, istakao je rešenost i odlučnost Teherana da poveća svoju umešanost u Bosnu i Hercegovinu da bi unapredio dobrobit Islama. "Mi smo došli da naučimo Bosance da brane svoju zemlju. Međunarodna zajednica želi da takva obuka prestane, kako se bosanski topovi ne bi usmerili prema zajednici koja je bila posmatrač za vreme najružnijeg genocida u istoriji Evrope", rekao je Taherian. "Mi smo ponosni što smo izvršili svoju dužnost da pomognemo bosanskom narodu kad im je bilo najteže. Sjedinjene Države niti bilo koja druga zemlja nemaju prava da nas spreče da saljemo oružje bosanskoj armiji." Ovu izjavu bi trebalo shvatiti kao prikrivenu pretnju Sjedinjenim Državama i njenim zapadnoevropskim saveznicima da se ne mešaju u iranske aktivnosti u i izvan Bosne i Hercegovine, a naročito iransko prisustvo vezano za bezbednost.

REGIONALNO VOJNO NAORUŽAVANjE I DINAMIKA

Dok su javna i medijska pažnja na Zapadu zaokupljene situacijom u Bosni i Hercegovini, važni strategijski razvoji se odvijaju u drugim delovima prethodne Jugoslavije. Zaista, implementacija nevojnog aspekta sporazuma Dejton-Pariz - od "lova" na navodne ratne zločince do otkrivanja i očuvanja novih stratišta - jesu samo nebitne sporedne predstave u odnosu na stvarnu dinamiku u regionu. Dubok proces od ključnog značaja za buduću stabilnost i model prethodne Jugoslavije poprima oblik. Suština tog procesa jeste da se ključni igrač pripremaju za uspostavljanje Status Quo-a i strateškog stanja a kojim mogu da žive tako da mogu da se usredsrede na poratnu obnovu. Što je karakteristično, svi pretpostavljeni ključni događaji u ovom procesu planirani su za danas posle pretpostavljenog povlačenja IFOR-a. Drugim rečima, dogod se to tiče regionalnih sila, samo prisustvo IFOR-a predstavlja prepreku za njihovu sposobnost da ostvare oblik nenasilne koegzistencije i stabilnosti.

Ipak, dve dominantne lokalne sile - Srbi i Hrvati - sve više shvataju da će morati da prođu kroz regionalni rat strašniji od bosanskog rata pre nego uspeju da dosegnu opipljivo rešenje za prethodnu Jugoslaviju. Žudnja za rešenjem Beograd-Zagreb preovladavalo je u obe prestonice tokom čitavog rata. Danas postoji sumorna jasna spoznaja u obe prestonice da bi samo žestok i u suštini nepotreban rat prisilio Sjedinjene Države, a u manjoj meri i druge zapadne zemlje, da dopuste većinskim narodima prethodne Jugoslavije da reše vlastite sudbine. Kao u jesen 1996., u isto vreme dok je svetska pažnja bila usredsređena na proces "stvaranje mira" u Dejtonu, lokalne sile su se upustile u intenzivno vojno naoružavanje. Njihovi istovremeni strateški manevri jasno su demonstrirali rešenost Zagreba, a u manjoj meri i Beograda, da se upuste u regionalni rat čim se uvere da bi to mogla da bude jedina mogućnost da se prisili Vašington da uvaži njihovo najpoželjnije dugoročno rešenje za region.

Prema tome, dugoročno, dominantan strateški pravac u prethodnoj Jugoslaviji jeste eskalacija trke u naoružavanju između Hrvatske i ostatka Jugoslavije. Ovo vojno naoružavanje je priprema za regionalni rat da bi se rešila sudbina Balkana posle krize. Jedina stvar u kojoj su Zagreb i Beograd saglasni jeste neizbežnost podele Bosne i Hercegovine između njih: eliminacija muslimanskog političkog entiteta. Razlike u vojnom ustrojstvu odraz su nastalih nacionalnih prioriteta ova dva ključna igrača. Oba su ujedinjena u svojoj rešenosti da koegzistiraju na novom Balkanu, pošto razdele Bosnu i Hercegovinu između sebe. Ipak, pre nego dospeju da pripreme vlastite sudbine, i Zagreb i Beograd moraju prvo da se uhvate u koštac s prisustvom moćne međunarodne sile - IFOR-a - raspoređenom u Bosni i Hercegovini naročito zato da bi potpomogla i učvrstila islamističku vlast u Sarajevu i omogućila da ona zadrzi vlast nad čitavom teritorijom Bosne i Hercegovine.

IFOR u ravnoteži

Početkom 1996., IFOR u kome preovladuju NATO (Implementacione snage) ustanovio se kao dominantna vojna sila u Bosni i Hercegovini kao i potencijalno najviše destabilizujući katalizator za buduću eskalaciju sukoba. Ova dinamika je posledica samog prisustva IFOR-a, neposredno pogođenog gmizanjem njegove misije i uloga zbog političkih razloga. Da se sadašnji razvoj uloge IFOR-a razlikuje od predviđene uloge - kao i načela i glavnih smernica opercija IFOR-a tokom njegovog jednogodišnjeg boravka u Bosni i Hercegovini - zasad je potpuno nebitno. Bujica reči o "stvarnoj" ulozi i operacijama IFOR-a prigrljenog od Klintonove administracije i od Sjedinjenih Država stvorenih lažnih očekivanja u Sarajevu, izrodila se u pritiske na snage u zemlji da bi se ispunila obećanja Sjedinjenih Država. Nesposobnost IFOR-a da dejstvuje, i zbog operativnnih i zbog zakonskih razloga, tako je, do sredine 1996., postala izvor velike svade između Sarajeva i međunarodne snage ustanovljene da ga brani. Početkom proleća 1996., napetost je narasla do tačke kad su i najmanji incident ili provokacija mogli da izazovu velik sukob između snaga bosanskih muslimana i njihovih IFOR zaštitnika.

Raspoređivanje IFOR-a je otpočelo decembra 1995. Ovlašćena sporazumima Dejton-Pariz za jednogodišnju primenu sporazuma, IFOR je međunarodna snaga u kojoj preovlađuje NATO od oko 60.000 vojnika u Bosni i Hercegovini. Više od 35.000 dodatnih vojnika - uglavnom efektiva mornarice i avijacije, kao i servisne službe i jedinice za podršku - raspoređeno je u i Italiji, na Jadranu, u Mađarskoj i Hrvatskoj. IFOR se nadzire preko spiralnog komandnog sastava u kome preovlađuju Amerikanci. On uključuje i delove odgovorne NATO-u i druge, preko bilateralnih "sporazuma" sa Sjedinjenim Državama, što podrazumeva i prisustvo i delovanje ruskog kontingenta. Ovakva stvarnost je stvorila nizove rupa u komandovanju i ovlašćenjima kroz koje zainteresovane strane - posebno Klintovova administracija - mogu da osujete ovlašćenje i nameru IFOR-a.

U skladu sa sporazumima Dejton-Pariz, IFOR je raspoređen u tri zone, a u svakoj od njih preovlađuje glavna sila NATO-a koja je odgovorna za sprovođenje sporazuma u toj određenoj zoni. Te tri zone su:

- Severna zona u kojoj dominira 1. oklopna divizija Sjedinjenih Država stacionirana u Tuzli.

- Jugozapadna zona u kojoj dominira britanska 3. divizija stacionirana u Gornjem Vakufu. U proleće 1996, britanski zahtev da svoj štab presele u bolji objekat u Banja Luci odbile su Sjedinjene Države s obrazloženjem da bi to dalo legitimitet bosanskim Srbima i ohrabrilo ih.

- Jugoistočna zona u kojoj dominira francuska 6. laka oklopna divizija stacionirana u Mostaru. Sarajevo, najspornija oblast u BiH, nalazi se u francuskoj zoni.

Dok je američko deo snaga raspoređen iz Nemačke, glavni francuski, britanski i drugi međunarodni delovi su formirani na osnovu procene njihovog udela u

UNPROFOR-u i Snagama za brzo dejstvo organizovanim sredinom 1995.

Delovi IFOR kopnenih snaga u Bosni i Hercegovini imaju podršku velikih snaga NATO avijacije smeštene uglavnom u Italiji i na nosačima aviona u Jadranu. Druge obaveštajne posade i posade za podršku doleću čak iz Nemačke i Velike Britanije.

Još jedna IFOR-u srodna snaga UN od 6.700 vojnika morala je da bude raspoređena u Hrvatskoj da bi stvorila tampon između Srba u Istočnoj Slavoniji i snaga hrvatske armije do izvršenja jednogodišnje predaje vlasti Zagrebu u skladu s odvojenim sporazumom koji je nusprodukt Dejtonskog sporazuma (više o pitanju Slavonije u daljem tekstu).

Po svim namerama i namenama, IFOR je okupaciona sila koja dominira glavnim saobraćajnicama i strateškom infrastrukturom u Bosni i Hercegovini, kao što reguliše aktivnosti različitih oružanih snaga lokalnih frakcija. Prvi zadatak IFOR-a jeste da nadgleda povlačenje ratnih frakcija na novu "liniju mirovnog sporazuma" i da usposatvi 4 km široku demilitarizovanu zonu razdvajanja između njih.

Ovaj zadatak je Već u velikoj meri ispunjen bez nekih velikih teškoća. Faza razoružavanja, što uključuje okupljanje dogovorenih arsenala i jedinica u posebnim kasarnama i nastanjenim zonama, kao i uništenje viška teškog naoružanja, još uvek se odvija s mnogo iznenadnih udara duž puta ali bez velikih kriza.

Kad je razdvajanje snaga dovršeno, IFOR se ustalio na rutinske patrole i kontrolne tačke. Ipak, početkom 1996., došlo je do ekspanzije aktivnosti IFOR-a koji se sve više mešao u gonjenje srpskih "ratnih zločinaca" kao što je obilazio mesta na kojima se sumnjalo da su masovne grobnice pretpostavljenih muslimanskih žrtvi koje su navodno pobili bosanski Srbi. Ove dodatne aktivnosti i zadaci direktno su vodile u sve veći broj incidenata trvenja i borbi između IFOR-a i lokalnih naoružanih grupa. Dok se velika većina ovih incidenata do sada završila mirno i bez pribegavanja upotrebi sile, naglašen rast ovakvih incidenata povećava verovatnoću da lokalizovani sukobi izmaknu kontroli i brzo eskaliraju u sukob većih razmera pre nego dospeju da se obuzdaju.

Potencijalno najviše destabilizujuća su pravila o angažovanju, naročito ona data snagama Sjedinjenih Država. Njih je ukratko izložio predsednik Klinton: "Ako vam preti napad možete odgovoriti odmah i odlučno". Na terenu sa malo opreme i pešadijskim naoružanjem, svaki požar povlači sa sobom potezanje oružja koje se lako uperi u nekog. Svako takvo laćanje oružja u blizini IFOR-a može se protumačiti kao neprijateljska namera i izazvati brzu reakciju neiskusnog mladog vojnika. Sama takva mogućnost stvara otvoreno polje za provokacije, nesporazume i nekontrolisanu eskalaciju. Ne bi trebalo sumnjati da bi IFOR, sa nadmoćnom vatrenom moći i pokretljivošću, brzo izasao kao pobednik. Ali ostaje kao posledica toga mogućnost eskalacije iz osvete i produženih sukoba. Bosna i Hercegovina

je, uostalom, zemlja ogrubela zbog krajnje surovog bratoubilačkog rata koji je trajao više od četiri godine i u kom su sve strane nametnule i podnele stravičan broj žrtava. Pretnja masovnim vojnim odmazdama nije tako delotvorna kao što može izgledati iz Vašingtona, a politički uticaj nagomilanih žrtava u prestonicama Zapada može da deluje razorno na politiku Klintonove administracije.

A mogućnosti takvih sukoba i žrtava nastavlja da raste. Kao što se, krajem aprila 1996., IFOR zatekao usred napora bosanskih muslimana da udese masovne povratke, kasnije nazvane "posete", na teritoriju koju drže Srbi u strateški najvažnijim područjima. Ove "spontane" demonstracije izbeglica, koje je dobro organizovao AID, vodile su uglavnom ka tome da se izazovu sukobi sa bosanskim Srbima, ili, ako uspeju, da se jednostrano traži imovina koju sada drže bosanski Srbi. Namera je bila Sarajeva da se ti "posetioci" nastane u mestima koja drže bosanski Srbi. Tu bi oni neizbežno bili napadnuti od Srba - bilo spontano od ulične svetine ili u racijama vlasti nebitno je - a onda pozvan IFOR i snage bosanskih muslimana da ih brane od bosanskih Srba. Ova vrsta intervencije IFOR-a je kao stvorena da podstakne sukobe širih razmera između IFOR-a i bosanskih Srba, kao i da Sarajevu obezbedi "opravdanje" da otpremi muslimanske snage na teritoriju koju drže bosanski Srbi da bi branile "izbeglice". Sama činjenica da su se sve te demonstracije "izbeglica" aprila 1996. održale u oblastima kojima je patrolirala vojska Sjeidnjenih Država, za koju se zna da je naklonjena bosanskim muslimanima, po sebi je alarmantna.

Do sada, postoje jaki i nepobitni dokazi da se duboko neprijateljstvo i nepoverenje između zaraćenih strana nije smanjilo potpisivanjem sporazuma Dejton-Pariz. Nekoliko segmenata sprovođenja vojnih delova sporazuma - delova za koje su sve strane bile zainteresovane - uključujući civile jasno pokazuje intenzitet neprijateljstava. Među tim incidentima je politika spaljene zemlje koju su primenjivale hrvatske snage povlačeći se iz područja zapadne Bosne koje su morale da vrate bosanskim Srbima, kao i grubo i tragično samoproterivanje bosanskih Srba iz predgrađa Sarajeva - koja su predata muslimanima - jednostavno zato što nisu želeli da ostanu pod vlašću Sarajeva. Nastali sukobi koje su podstakle "izbeglice" bosanskih muslimana, dolazeći povrh ranijih incidenata, pokazali su da se uprkos obustave borbi različite zajednice protive svakom značajnijiem pomirenju i zajedničkom životu.

Ne čudi mnogo što je marta 1996. čak i američka obaveštajna služba postepeno prihvatila stav koji su dugo zastupali evropski eksperti pri IFOR-u. Zvanični Vašington je sve više zabrinut za budućnost Bosne i Hercegovine. Američka obaveštajna služba sada ocekuje da će "obilazak okoline" IFOR- u u Bosni i Hercegovini "postati komplikovaniji" u mesecima što dolaze prvensteno zbog nezainteresovanosti svih strana da postignu trajan "mir".

Eksperti Pentagona su upozorili da izgledi za mir u Bosni i Hercegovini rapidno

opadaju. General-pukovnik Patrik Hjudz, direktor Odbrambene obaveštajne agencije Sjedinjenih Država (OOA), rekao je 24. jula 1996. američkom senatorima da će, bez stalnog prisustva IFOR-a u Bosni i Hercegovini, "ranije zaraćene strane ponovo krenuti u žestok sukob u očekivanju da postignu svoje ciljeve". Zvanično, Vašington se još uvek drži stava da bi zamašan program obnove, usmeren preko Sarajeva, okupio sve strane zbog vlastitog interesa da iskoriste dotok pomoći za obnovu. Ipak, skeptični i iskusniji Evorpljani su pokazali odbojnost prema prikupljanju zamašne međunarodne pomoći koju zahteva obnova bosanske privrede i političkih institucija. Uz to, sa donatorima s Bliskog Istoka koji insistiraju da se njihovi prilozi troše samo na bosanske muslimane, i s američkom uskraćivanjem međunarodne pomoći bosanskim Srbima u vidu dodatne privole da izruče svoje vođe kao ratne zločince, mamac inostrane pomoći je bio iluzoran. Marta 1996., dinamika civilnih poslova se praktično zaustavila i nije bilo nade na vidiku za povratak izbeglica ili opšte izbore. Pod takvim okolnostima, mirovni napor, za razliku od privremene obustave borbi, mogao je sasvim lepo propasti. Prema tome, postoji potencijalna mogućnost za erupciju zapaljenu bilo kakvim incidentom ili provokacijom. Zaista, američko i evropski obvaeštajni eksperti se slazu da će se Bosna i Hercegovina raspasti posle povlačenja IFOR-a krajem 1996.

Američka obaveštajna služba se sada slaže s analizom Evropljana da je de facto koalicija bosanskih Hrvata i bosanskih Srba proizašla iz zajedničke rešenosti da spreče, praktično po svaku cenu, sposobnost muslimanske vlasti u Sarajevu da učvrsti svoju vlast nad preostlaim delom Bosne i Hercegovine. Svakom pokušaju muslimana da nametnu svoju moć najverovatnije bi se silom oduprli i Hrvati i Srbi.

Uprkos rasprostranjenom ponižavanju i optuživanju njihovih vođa za ratne zločine, Republika Srpska nastavlja da funkcioniše. Ona se sve više pokazuje kao entitet sposoban za zivot, gradeći bliže - mada još uvek na dugom štapu - odnose s Jugoslavijom i izražavajući rešenost da opstane kao srpski entitet. Uz to, hrvatska Herceg-Bosna je Već de facto integrisana u Hrvatsku. Zagreb je nesporna dominantna sila u tom delu Bosne i Hercegovine. U tome, Sarajevo je potpuno nemoćno. Ta stvarnost sada uliva nadu bosanskim Srbima da će i oni konačno biti u stanju da urade isto, verovatno se priključivši novoj Jugoslaviji kao nezavisna Republika. Povrh toga, početkom 1996., muslimansko-hrvatske tenzije su narasle do te mere da je održivost "federacije" došla u pitanje. (Više o tome u daljem tekstu.)

U proleće 1996., uz šok bombardovanja Srba od strane NATO-a predvođenog Sjedinjenim Državama, krutog nametanja sporazuma Dejton-Pariz i budućeg prisilnog raspoređivanja IFOR-a, domaće vođstvo u Bosni i Hercegovini se vratilo praćenju ciljeva zbog kojih je toliko njihovih ljudi bilo ubijeno i umrlo. Prema tome, krajnji ciljevi i strateška odredišta zaraćenih strana ostali su isti: sporazum

Dejton-Pariz ili ne. Nema znakova da je bilo koji vođa ili odbornik voljan da odustane od svojih maksimalističkih ciljeva. “Godina IFOR-a” se pokazuje sve više kao međuigra - da se odmore iščrpljene snage, prikupi oružje i malčice ojača lokalna privreda - pre nego da se iskuša “mir”.

Ključni vojni zapovednici u Bosni i Hercegovini ne pokazuju zanimanje za preuranjenu obnovu borbi. Zaista, viši zapovednici IFOR-a ostaju sasvim uvereni da će zaraćene strane, naročito Hrvati i Srbi, nastaviti da istrajavaju na vojnim aspektima sporazuma Dejton-Pariz. Oni takođe sve više shvataju da će se, dogod se to tiče bosanskih Srba i Hrvata, borbe rasplamsati tek posle povlačenja IFOR-a. Niti vlada ima interesa da narušava tampon IFOR-a koji obezbeđuje određeni stepen stabilnosti za vreme koje nailazi. Planovi vođstva bosanskih Muslimana nisu tako izvesni i zapravo mogu biti potpuno različiti.

Zasad je predviđeno da se IFOR povuče krajem 1996. Ipak, Vašington, uprkos eksplicitnim uveravanjima u suprotno predsednika Klintona i njegovih najviših pomoćnika, sada razmišlja o produženju mandata IFOR-a i većeg uključivanja u civilne zadatke - od obnove do političke “rekonstrukcije” i “ponovne nagodbe” - kao jedine alternative praktično neizbežne žestoke i grčevite propasti američkog “mira”.

Sredinom marta 1996., Klintonova administracija je otvoreno upozorila da će “krhki bosanski mir” najverovatnije propasti onog trenutka kada se IFOR povuče. Više civilnih humanitarnih agencija udružilo se u nagovaranju da se obezbedi prisustvo NATO vojnika u Bosni i Hercegovini i po isteku godine dana kako je predviđeno sporazumom Dejton-Pariz. Niko se nije potrudio da priupita ma kog lokalnog vođu da li bi se složio s tako drastičnom izmenom dokumenta čiji su oni potpisnici.

Dok Klintonova administracija nastavlja s pritiskom da se zadrže barem svedene NATO snage u Bosni i Hercegovini, drugi glavni učesnici u snagama - Britanci i Francuzi - insistirali su krajem leta 1996. da oni odu kad i Sjedinjene Države. I London i Pariz su bili nepopustljivi po tom pitanju uprkos pritisku iz Vašingtona da oni ostanu duže. Nezaplašena, Klintonova administracija govori Evropljanima o “sili za nastavak” sastavljenoj od evropskih vojnika i propisnom vatrenom, vazdušnom i logističkom podrškom od obližnjih američkih snaga. Uprkos onome što su evropski zvaničnici opisali kao “nesustao američko pritisak”, zapadnoevropske vlade su odbile da kupe takvu politiku.

Krajem marta 1996., zapadnoevropske vlade su razmatrale ranije datume da započnu sa povlačenjem. Uvidevši rastući pritisak unutar Bosne i Hercegovine i propast čak i privida želje za pomirenjem, Evropljani su tragali za “dostojnim” planom za ranije povlačenje, koje bi se moglo predstaviti kao ispunjenje dužnosti. Sada, bosanski izbori su smatrani prekretnicom vrednom žurnog povlačenja. “Sve mora da ostane do bosanskih izbora, koji moraju da se održe sredinom ili

krajem septembra", objasnio je viši francuski zvaničnik. "Posle toga, svi odlazimo ako Amerikanci odu." Ali kako su stvari stajale aprila 1996., nije bilo garancija da će biti opštih izbora zbog reakcija na kampanju islamizacije koju je vodila Izetbegovićeva SDA i sledstvenog zidanja nepoverenja i Hrvata i Srba. To strahovanje je bilo važno zato što su Hrvati bili sve željniji da se oslobode "federacije", zvanično ključa za buduću multietničku Bosnu.

Nezaplasena, Klintonova administracija je natavila da pritiska da se dalje ojača moć Sarajeva pod bubnjevima IFOR-a. IFOR je morao to da ostvari pojačavajuci lov na srpske "ratne zločince i namećući civilnu vlast na teritoriji koju drže bosanski Srbi preko pokreta izbeglica. Evropski, pa čak i američki viši oficiri stalno su iznosili svoje zamerke na te nove zadatke, navodeći i originalno ovlašćenje IFOR-a i svoj strah od sukoba s lokalnim dobro naoružanim stanovništvom. U međuvremenu, kako se razvijala ta dinamika i privlačila političku i javnu pažnju na Zapadu, daleko važnija vojna aktivnost se odvijala širom prethodne Jugoslavije. Odigrale su se grozničave vojne pripreme za dan kada će IFOR otići. Glavni očekivani događaj je kada će regionalne sile koje su se spremale - Hrvatska i Jugoslavija - krenuti da brane položaje svojih snaga. Potpuno svesno ove dinamike, Sarajevo nije sedelo skrštenih ruku: islamističko vođstvo je razmišljalo da preuzme inicijativu preduhitrivši neprijatelja napadom.

Regionalno vojno jačanje

Razlike u vojnoj snazi u novoj Jugoslaviji i Hrvatskoj odraz su nastalih nacionalnih prioriteta ova dva ključna igrača na Balkanu. Oba su ujedinjena u svojoj rešenosti da zajedno žive na novom Balkanu, sa Bosnom i Hercegovinom podeljenom između njih. Ipak, postoji duboka razlika u njihovom viđenju neposredne budućnosti. Tuđmanov Zagreb veruje da se ne može izbeći veći rat pre nego se novo prestrojavanje snaga na teritoriji prethodne Jugoslavije bude moglo ustanoviti. Miloševićev Beograd se još uvek nada da će moć da pregovara i istrguje svoj put do zapadnog priznanja pojave nove Jugoslavije, u kojoj su Srbi većina, i nove Hrvatske, koje dominiraju teritorijom nekadašnje Jugoslavije, uključujući i podelu Bosne i Hercegovine između njih. Nova Jugoslavija je iscrpljena sankcijama i klonućem srpskog duha. Hrvatska, potpuno suprotno, podmlađena je uspehom ofanzive u Krajini i Bosni i Hercegovini, posebno zapadnom tolerancijom etničkog čišćenja Srba koje je usledilo. Tuđman je borbenog duha, uveren da će Zagreb biti u stanju da ostvari svoje regionalne težnje samo snagom oružja.

Hrvatska

U jesen 1995. Zagreb je, ohrabren nedavnim vojnim pobedama u Krajini i zapadnoj Bosni i Hercegovini, počeo da razmatra i sledeću fazu svog strateškog uspona i opšti karakter svog nameravanog vojnog jačanja. Mada je krajnji vojni izazov ostao veći rat s Jugoslavijom, strateški naglasak je bio na pripremanju za poratno

doba zajedničkog života s većom Jugoslavijom. Glavni izazov s kojim će se tada suočiti HVO (Hrvatsko veće odbrane Herceg-Bosne) biće nemilosrdna i beskompromisna potraga za regionalnim vođstvom.

Postoji isto tako i politički aspekt tog jačanja. Hrvatski predsednik Franjo Tuđman sve više je isticao vojni faktor u hrvatskoj politici. Krajem septembra 1995., Tuđman je dao maha dalekosežnim personalnim promenama, ili čistkama, u hrvatskom Vrhovnom zapovednistvu. Čak su i heroji iz nedavnih borbi sklonjeni iz vlasti da bi se obezbedilo politički i personalno krajnje odano Vrhovno zapovednistvo. Zvanični Zagreb je negodovao tražeci bilo kakav politički motiv iza tih personalnih promena. "Ne postoji neposredan politički motiv za većinu nedavnih promena i unapređenja u glavnom štabu Hrvatske Armije, ali nije jasno kako će se to odraziti na strukturu zapovendistva hrvatske armije koja je imala zapažene uspehe ove godine", objasnio je hrvatski komentator. Početkom novembra, to je postao tako jak trend da su čak i nacionalistički intelektualci u Zagrebu poceli da brinu da nije politizacija hrvatske vojske od strane Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) otišla predaleko.

Militarizacija hrvatske politike je jasno izražena u Tuđmanovom preuzimanju specijalnog kompleta uniformi za Vrhovnog zapovendika, skupa sa zlatnim širitima. Daleko važnija je bila aktivna politizacija vojske i poverenje u aktivno učestvovanje uniformisanih viših oficira u javnim političkim aktivnostima HDZ. Za Zagreb su, u zimu 1995-96., vojni trijumf i slava postali isprepleteni sa zahtevima za političkom pobedom. Sve prezriviji prema demokratskom procesu i javnom mnenju, predsednik Tuđman i njegovo neposredno okruženje osećali su prisilu da obezbeđe spoljne vojne uspehe kao glavni izvor javne podrške i priznanja.

Ta potreba da se osigura pozitivna vojna dinamika samo je komplikovala sposobnost Zagreba da se uhvati u koštac s otvorenim bezbednosnim izazovima. U tom periodu Zagreb je bio, i još uvek je, suočen sa dva veća nacionalna bezbednosna izazova. Vojno složeniji je želja da se potuku Srbi u Istočnoj Slavoniji. Zagreb je uveren da bi, izuzevši sasvim nov sporazum ili nagodbu Tuđman-Milošević, takva jedna operacija najverovatnije ishodila u rat s Jugoslavijom. Od daleko veće političke važnosti i osetljivosti je izazov hvatanja u koštac sa trajnošcu "federacije" sa Sarajevom. Zagreb nema iluzija da je upravo njeno postojanje jedini koridor za Sarajevo koji predstavlja ključ za podršku Sjedinjenih Država, uključujući i obilnu podršku za rat Zagreba sa Srbima. Ipak, kako rastu tenzije u Mostaru i širom Herceg-Bosne i srodnih oblasti, održivost i opstanak "federacije" sve se više dovodi u sumnju. Taj trend tesno pristaje uz istinsku dugoročnu stratešku vojnu analizu Zagreba, kao što se vidi na rukom crtanoj mapi predsednika Tuđmana od maja 1995. (videti mapu s početka ove knjige). Uz to, Zagreb ne može da vidi nenasilno rešenje za ove temeljne krize i izazove s kojima se sada suočava.

Krajem 1995., Zagreb je stavio na dnevni red upoznavanje sa svojim bezbednos-

nim izazovima i njihovo rešenje na temelju političke svrsishodnosti: prvenstveno Klintonove administracije. Upravo zbog važnosti američke podrške hrvatskim ratnim naporima - od prihvatanja kršenja embarga, do obezbeđenja vojne ekspertize i obaveštenja - hrvatsko Vrhovno zapovedništvo je znalo da vodi što je moguće više ofanziva dok je u milosti Vašingtona. Tuđman je isto tako nastojao da očuva američko političko okrilje za agresivne vojne operacije i etničko čišćenje lokalnog srpskog stanovništva koje je usledilo. Prema tome, Zagreb je rešio da prvo izađe na kraj s izazovom Istočne Slavonije, odnosno, pre neizbežne propasti "federacije", što će neizbežno imati vrlo suprotne reperkusije po američko-hrvatske odnose.

Sama pretnja krvave i neminovne propasti "federacije" imala je velik uticaj na pristup Zagreba krizi. Zagreb je imao jednu dodatnu pobudu da razmotri eskalaciju napetosti u Istočnoj Slavoniji u kontekstu davno ustanovljene glavne strategije. Ne odolevajući priči o dovršenju "oslobođenja" otadžbine, suština istočnoslovenske krize je postala najbolji instrument za ostvarenje glavne hrvatske strategije; naime kapitalizacije regionalne erupcije da bi se odvukle Sjedinjene Države da pomere prioritet sa Sarajeva i prihvate prioritete Zagreba. Tako će, što se Zagreba tiče, zauzimanje Istočne Slavonije silom postati umesno dogod nema sumnje da će Beograd uzvratiti silom, eskalirajuci hrvatsko talasanje u veći hrvatsko-jugoslovenski rat.

U jesen 1995., osokoljeni Zagreb je odlučio da nema alternative zauzimanju Istočne Slavonije silom oružja. S ratom u Bosni i Hercegovini koji je dostizao vrhunac i pojačanim, od Amerike predvođenim traženjem rešenja u pregovorima, Zagreb je strahovao od mogućnosti prestanka neprijateljstava, što bi odvelo Istočnu Slavoniju pod srpsku kontrolu. Takva nagodba je bila neprihvatljiva samo zbog ekonomskog značaja regiona, kao i trgovački potencijal od pristupa Dunavu. S mogućim prelaskom na obnovu, Hrvatskoj su bila neophodna ta bogatstva. Hrvatski vojni eksperti su naglasili da ne postoji pojmljiva zamena za potpunu i nepromenljivu hrvatsku kontrolu teritorije sve do Dunava. Zagreb je, dakle, imao osećaj žurbe u bavljenju Istočnom Slavonijom.

U međuvremenu, Zagreb je takođe formulisao stratešku procenu svog novog i nastupajućeg položaja u regionu, naročito s razvojem situacije u Istočnoj Slavoniji kao indikativne za ukupnu promenu u regionalnoj ulozi Hrvatske. Zagreb je zaključio da je brzo rešenje problema Istočne Slavonije, čak i silom, bio ključ za ustanovljenje hrvatskog vodećeg regionalnog položaja. Sve dok Amerikom predvođene NATO vazdušne snage nisu bombardovale Srbe u Istočnoj Slavoniji, Hrvatska je bila uverena da bi Sjedinjene Države tražile povratak te oblasti pod hrvatski suverenitet u kontekstu bilo kakvog od Sjedinjenih Država nametnutog plana za Bosnu i Hercegovinu. Zagreb je rezonovao da su Sjedinjene Države bile tako motivisane prvenstveno zbog nedavnih uspeha hrvatske armije u Krajini i Bosni. S takvim rezultatom, Zagreb bi neizbežno naginjao tome da nastavi ofan-

zivni zamah i verovao je da su Sjedinjene Države odlučile da je jedini način da se obuzda širenje nasilja bilo da Amerika osigura da se zahtevi Hrvatske u potpunosti ispune. Pošto je tako ustanovio svoj profil zastrašivanja, Zagreb je sada očekivao da bude priznat kao "nezaobilazan partner (Zapada) koji je u stanju da reši vojnim sredstvima ne samo unutrašnje probleme okupiranih oblasti, Već takođe i da odlučno utiče na ukupnu ravnotežu vojnih snaga na teritorijama prethodne Jugoslavije".

Mada su praktična razmišljanja dominirala hrvatskom odlukom da napadne Istočnu Slavoniju, Tuđmanova vlada je usredsredila svoju javnu agitaciju na patriotske teme. Zagreb je naglašavao simboliku vraćanja Vukovara - poprišta žestokih borbi s početka rata - za suverenitet Hrvatske. Zvanični Zagreb je isticao okupaciju Istočne Slavonije kao ključ za uspešno zaključenje "Otadžbinskog rata": "Ta oblast je politički vrlo vazna. U njoj je Vukovar, najveći simbol otadžbinskog rata. S vremenom, Vukovar je postao mit i sve dok se on ne oslobodi otadžbinski rat se neće završiti."

Početkom oktobra 1995., hrvatski zvaničnici su počeli otvoreno da uzdižu očekivanja obnove neprijateljstava protiv Srba u Istočnoj Slavoniji. "Ako ne uspemo da rešimo na miroljubiv način problem Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema, siguran sam da će hrvatska armija to uraditi vrlo uspešno", rekao je šef Vrhovnog zapovedništva Hrvatske Armije, general Zvonimir Červenko, na vojnom skupu u Osijeku, u severnoj Slavoniji. Zapovednik osječke oblasti, general ero Dečak, rekao je na istom skupu da "hrvatska armija u ovoj oblasti uočava brojne složene zadatke". On je izrazio svoje uverenje da će svi tada postojeći izazovi za hrvatsku bezbednost otkloniti u vrlo skoroj budućnosti.

U vojnom pogledu, Zagreb je bio siguran u svoju kontrolu nad odlukom gde će i kada udariti da bi vratio Istočnu Slavoniju. Sredinom oktobra 1995., hrvatska elita je bila spremna da krene u rat. U govoru na 3. Kongresu HDZ u Zagrebu, hrvatski ministar odbrane Gojko Šušak otvoreno je požurivao predsednika Tuđmana da izda naređenje za napad: "G. Predsedniče, sprovodeći vaša naređenja mi smo odbranili Hrvatsku. Hrvatska armija je danas moćna regionalna sila; upustvo i šćenario za konačan čin su završeni. Čekamo vase naređenje!" Sve dok predsednik Tuđman nije izdao naredenje, do tada - sredinom oktobra 1995. - vojna opcija za rešenje krize u Istočnoj Slavoniji bila je najpoželjnije rešenje Zagreba. Ova odluka se zasnivala delom na rastućoj hrvatskoj vojnoj moći.

Pre toga, krajem septembra 1995., posle ofanzive iz 1995., hrvatska armija je mogla da mobiliše preko 400.000 vojnika u vrlo kratkom periodu. Arsenal teškog naoružanja uključivao je preko 600 tenkova, od kojih je oko 400 bilo relativno savremenih i u dobrom operativnom stanju. Artiljerija je bila ispod potrebnog brojnog stanja, ali su hrvatski vojni eksperti bili uvereni da je njihova snaga bila "svakako dovoljna da porazi srpsku odbranu. Posle Operacije Oluja, Hrvatska je

počela da koncentriše svoje najbolje snage prema istočnoj granici. Jezgro ovih snaga uključivao je sedam profesionalnih brigada, snage gardijskih odreda, kao i jedinice specijalnih snaga ministarstva unutrašnjih poslova, koje su smatrane za najbolje hrvatske jedinice. Sve te elitne hrvatske snage su bile koncentrisane uz Istočnu Slavoniju.

Početkom oktobra, Hrvatska je intenzivirala svoje pripreme za predstojeću vojnu operaciju. Hrvatska pojačanja uključivala su 15 brigada u prvom vojnom konvoju, a osam u drugom: ukupno oko 45.000 vojnika. Sabrano zajedno, teško naoružanje je obuhvatalo 200 tenkova, 150 oklopnih transportera, 350 artiljerijskog oruđa i 28 višecevnih raketnih lansera. Profesionalne brigade su stigle s prvim konvojem i razvile se u borbeni raspored iza linije Vinkovci-Županja. Dodatne kvalitetne jedinice su zauzele defanzivne položaje predvidajući moguć kontranapad Jugoslovenske armije u pravcu Spačvanskih šuma.

Ključ za hrvatske planove za eventualnu ofanzivu bio je brza odluka o ratu kroz združen udar specijalnih jedinica i napad po čitavoj dubini srpskih položaja.

U tu svrhu, Hrvatska je razvila više specijalnih snaga i diverzantskih jedinica, uključujući komandose i ljude-žabe. Hrvatski operativni plan je zahtevao od ovih elitnih snaga da napreduju duž Dunava, delom čamcem, u pokušaju da unište mostove kraj Bogojeva, Batine i Bačke Palanke. Hrvatske specijalne snage su mogle takođe da deluju unutar mađarske teritorije da bi se domogle srpske pozadine.

Hrvatska ofanziva bi otpočela sinhronizovanim napadima specijalnih snaga i artiljerije kroz srpske položaje, skupa sa jurišima borbene inženjerije da neutrališe srpska minska polja i otvori jurišne pravce za tenkovske i mehanizovane jedinice.

Hrvatski eventualni planovi su takođe uključivali planove za preventivne napade protiv moguće intervencije Jugoslovenske Armije. U tu svrhu, Hrvatska je u oblasti Osijeka ustanovila snažan mostobran na reci Dravi, neposredno pretećи Dardi. Novi pokretni mostovi su bili doneti kraj reke Drave da bi poslužili za hrvatske napade ograničenog dometa na Jugoslaviju. Glavni cilj ovakvog napada bio bi prekid komande, kontrole i veza 11. korpusa Jugoslovenske armije. Zagreb je bio ubeđen da bi sama činjenica da je Jugoslovenska armija morala da se usredsredi na lov na hrvatske jedinice na jugoslovenskoj teritoriji umesto da juri da spašava Srbe u Istočnoj Slavoniji imalo razorno propagandno dejstvo i psihološki uticaj na srpske branioce. Zbog toga, još veći broj hrvatskih specijalnih snaga bio je predviđen za takve operacije u jugoslovenskoj pozadini.

Pobliže osmotren taj vid hrvatskih eventualnih planova ukazuje da je Zagreb od početka planirao da podbode Jugoslovensku armiju da se umeša. Hrvatski vojni eksperti su objasnili da su očekivali nalet jugoslovenske paljbe s boka na njihove

tenkove u Istočnoj Slavoniji. Lokalne vojne jedinice su bile informisane da budu spremne za najširu eskalaciju kao rezultat "zasipanja jugoslovenske teritorije granatama, bilo namerno ili slučajno U takvom slučaju, Jugoslovenska Armija bi sigurno odgovorila na tu paljbu, ponovo bilo namerno ili slučajno". Hrvatski eventualni planovi su predvidali da bi, čim se takva lokalizovana razmena paljbe "dogodi", bilo "još teže da se ona stavi pod kontrolu". Zbog toga, a bez obzira na politička računanja, hrvatska vojna snaga koncentrisana naspram Istočne Slavonije bila je sračunata od početka "da porazi" bilo kakvu vojnu intervenciju do koje bi moglo dići iz Jugoslavije.

Hrvatska vojna obaveštajna procena predvidela je početkom oktobra 1995. da će "trupe Jugoslovenske armije biti upletene u borbi u toj oblasti, ali do koje mere i koliko još uvek nije poznato". Opcije razmatrane u Zagrebu kretale su se od slanja "dobrovoljaca" odobrenih od Beograda do organizovanog vojnog uplitanja kvalitetnih snaga kao što su artiljerijske, oklopne i vazduhoplovne snage na strani lokalnih srpskih snaga. Hrvatska vojna obaveštajna služba je bila najviše uznemirena zbog jugoslovenske koncentracije snaga oko Šida i na obali Dunava. Sa svojih položaja, ove snage bi mogle da se razviju u Istočnoj Slavoniji unutar nekoliko sati, stvarajuci tako eskalatornu pretnju koju Zagreb ne bi mogao da usmeri sem da preduhitri protivnika. Hrvatska procena je takođe tvrdila da su male jugoslovenske jedinice bile već raspoređene na hrvatskom tlu u Baranji i Istočnoj Slavoniji, stvarajući tako opravdanje za hrvatski preventivni napad.

Hrvatska vojna obaveštajna služba je identifikovala glavnu jugoslovensku snagu koja je grupisala svoje snage s kojima bi morali da se sukobe kao "Severnu armiju": nekadašnju 1. Armiju "Jugoslovenske armije" sa štabom u Beogradu. Hrvatski analitičari su zaključili da bi, u slučaju veće eskalacije, bila u stanju da uvede u borbu korpuse iz Beograda, Novog Sada, Valjeva i Užica. Te snage predstavljaju nekih 48% čitave Jugoslovenske armije. Prema hrvatskim proračunima, Beograd bi bio u stanju da uvede u borbu oko 300.000 vojnika (pod uslovima opšte mobilizacije), 450 tenkova, 350 oklopnih bornih kola i 7.000 topova svih kalibara. Hrvatska vojna obaveštajna služba je zaključila da, pod uslovima takve opšte jugoslovenske vojne intervencije "borbena snaga Hrvatske armije nije veća od njihove, bar na papiru". Kao što će biti objašnjeno u daljem tekstu, ova spoznaja je uticala na odluku Zagreba da izmeni političko-strateški kontekst svoje predstojeće ofanzive.

Glavno područje zanimanja Zagreba bila je snaga avijacije. I vojni eksperti i vojni obaveštajni analitičari su se složili da je snaga avijacije bila jedino područje u kome se Hrvatska suočavala s većim vojnim problemima pri pomisli na moguću jugoslovensku intervenciju u borbama u Istočnoj Slavoniji. Učinak Hrvatskog vazduhoplovstva u ranijim borbama bio je nezadovoljavajući i nezalečeni gubici - četiri MIG-21 - iznad podnošljivosti avijacije. Suprotstavljanje dobro uvežbanoj

i dobro opremljenoj Jugoslovenskoj avijaciji bilo bi daleko veći izazov. Zagreb je bio najviše zabrinut zato što su najviše MIG-ove 21 nadmašivali u klasi jugoslovenski MIG-ovi 29 čak i kad su naoružani sličnim VVR-ama (vazduh-vazduh raketa). Prema tome, glavni cilj hrvatskih snaga bio bi da zabrani Jugoslovenima pravo da vode vazdušne napade pre nego da podrži hrvatsku ofanzivu na zemlji.

Hrvatski vojni eksperti su ostali tako zabrinuti zbog izgleda hrvatskih vazduhoplovnih snaga da je Zagreb rešio da uputi pitanje jugoslovenske vazduhoplovne moći na politički nivo. Zagreb je od jugoslovenske upotrebe avijacije napravio čašu belli. U kontaktima s Klintonovom administracijom, Zagreb je sad uslovio svoje stalno učestvovanje, a pogotovo podršku za tada intenzivne američke pregovaračke napore u Bosni i Hercegovini aktivnim zaustavljanjem jugoslovenske avijacije od SAD/NATO snaga. Hrvatski vojni eksperti, dakle, više nisu bili zabrinuti zbog pretnje od raketa zemlja-zemlja i vazdušne snage Jugoslavije. Vojni eksperti u Zagrebu su istakli da bi "upotrebom tih (raketa) i vazduhoplovstva uopste, Milošević jasno pokazao svoju umešanost u borbama na teritoriji hrvatske Države, što bi navelo prvenstveno Sjedinjene Države da preduzmu odlučnije akcije. Ne bi bilo preveliko iznenađenje ako bi, posle toga, više desetina Tomahavki sa ratnih brodova Sjedinjenih Država u Jadranu poletelo prema aerodromima u severnoj Srbiji i Vojvodini". Sledeće procene hrvatske vojne obaveštajne službe bile su zasnovane na pretpostavci rane neutralizacije jugoslovenske strateške infrastrukture krstarećim raketama sa brodova američke mornarice. Zagreb je bio uveren da je ostvario rešenost Sjedinjenih Država na taj čin.

Sredinom oktobra 1995., međutim, krizom oko Istočne Slavonije su dominirali intenzivni politički pregovori. Više međunarodnih pregovarača, među ostalima i Piter Galbrajt i Karl Bilt, pokušali su da spreče hrvatsku ofanzivu terajući Beograd na dodatne ustupke. Napori pregovarača su bili potpomognuti stalnim hrvatskim vojnim pritiskom. Zagreb je nastavio da koncentriše dodatne trupe prema regionu Srem-Baranja. Hrvatske specijalne snage su, uz to, otpočele s ubacivanjem i provokacijama unutara srpskih linija. U Beogradu su međunarodni pregovarači koristili tekuću rastuću napetost kao polugu za uticaj na Miloševića, preteći da bi Jugoslavija bila kažnjena ako kriza u Slavoniji eskalira u veći sukob. Krajem oktobra, pregovarači su bili sasvim uvereni u svoju sposobnost "da predaju" Beograd.

Ali Zagreb nije bio tako uveren. Hrvatsko vođstvo je nastavilo da razmatra svaki požar s Jugoslavijom kao ključ za učvršćenje stalne podele prethodne Jugoslavije. Ta ambivalentnost je bila jasno izražena u proceni pretnje hrvatskih vojnih eksperata. Zagreb još nije bio siguran u opseg i potencijal jugoslovenske vojne intervencije u slučaju napada na Istočnu Slavoniju.

Hrvatska vojna obaveštajna služba je ukazala na nedavne jugoslovenske vojne vežbe koje bi se mogle smatrati probama za intervenciju. Kada je, na primer,

Jugoslovenska armija u zapadnoj Vojvodini sprovela svoje godišnje združene taktičke vežbe, hrvatski eksperti su naglasili da su bile "intervencionističkog tipa" samo zato što je upotrebljavana bojeva municija. Glavni zadatak snaga koje su vežbale bio je "da izvedu brz protivnapad i održavaju stalnu odbranu pošto zauzmu određeno područje". Komanda Severne armije, kojoj pripada vežbajući 12. korpus, odredila je da glavna uloga i zadatak bude "snaga za brz otpor" na ugroženoj "srpskoj" teritoriji. Ne bez razloga, hrvatski stručnjaci su protumačili ovaj šćenario kao obezbeđivanje podrške za 11. slavonsko-baranjski korpus u slučaju da Hrvatska armija iznenada pokrene očekivanu ofanzivu na Istočnu Slavoniju, Baranju i Zapadni Srem. Uz to, Hrvati su se uzbunili ka su se u ove vezbe uključili i jugoslovenska rečna flotila topovnjača iz Novog Sada, desantne armijske trupe, kao i avijacija i snage protivavionske odbrane. Hrvatski analitičari su zapazili da su jugoslovenske jedinice demonstrirale "moć i snagu" koje treba uzeti u obzir. Oni su uočili i veliku razliku u kvalitetu između ovih jedinica i "domacih" srpskih odreda u Istočnoj Slavoniji.

Hrvatski vojni eksperti su posebnu pažnju posvetili ulozi i učinku jugoslovenskih specijalnih snaga. Hrvatska vojna obaveštajna služba je zaključila da je oko 2.000 elitnih vojnika iz jedinica rečnih minolovaca, amfibijskih i desantnih jedinica, bilo uvežbano da uspostave veze i pristup Istočnoj Slavonij pod nepovoljnim uslovima. Najvažnije je, sa stanovišta Zagreba, bila jugoslovenska prikazana sposobnost "da obezbedi hitnu podršku" Srbima s druge strane Dunava, čak i posle bombardovanja i rušenja mostova na Dunavu. Hrvatski vojni eksperti smatraju da je preventivno rušenje tih mostova preduslov za napad na Istočnu Slavoniju. Dakle, jugoslovenska sposobnost da uspostavi veze preko Dunava zabrinula je Zagreb.

Najznačajniji su, ipak, bili strateški zaključci koje su hrvatski vojni eksperti izveli iz vežbi jugoslovenskog 12. korpusa. "Ipak, šta god mogli da mislimo o snazi Jugoslovenske armije, vežba je bila poučna. Zato što će novosadski korpus pre ili kasnije sigurno da se uključi u događaje vojne reintegracije okupiranog područja u državu i pravni sistem Hrvatske. Rečni i desantni napadi zabačeni iza leda Hrvatske armije mogli bi da oslabe jurisnu snagu hrvatskih snaga. A obe stvari neopozivo potvrđuju da je 11. slavonsko-baranjski korpus bespomoćan sam po sebi, bez obzira koliko i kako general Lončar (zapovednik 11. srpskog korpusa u Istočnoj Slavonij) preklinjao srpske ratnike da se late oružja. (Napomena: 11. srpski korpus u Istočnoj Slavoniji je srpska vojska u Hrvatskoj, koja nije povezana sa snagama Jugoslovenske armije - Izd.). Tako je Zagreb odlučio da obezbedi političkim sredstvima, naročito pritiskom Sjedinjenih Država i ostatka međunarodne zajednice na Beograd, da snagu Jugoslovenske armije ne intervenišu preko Dunava kada se snage Hrvatske armije sjure na svoju braću u Istočnoj Slavoniji.

Zaista, u poslednjoj nedelji oktobra 1995., Zagreb je bio sve uvereniji da je

uvertira jugoslovenske intervencije sprečena. Zapadni, naročito američko, vojni i diplomatski izvori u Zagrebu utrkivali su se u procenama. "Beograd neće kročiti da spasava odmenute Srbe koji su okupirlali deo Hrvatske ako Hrvatska armija poželi da povrati tu oblast", potvrdio je upućeni diplomata. "Beogradski odgovor bi verovatnije bio ograničen na neku artiljerijsku paljbu sa srpske teritorije na hrvatske ciljeve ili na 'simbolicne' letove aviona ili helikoptera", smatra drugi zapadni vojni zvaničnik.

Zapadna obaveštajna procena, kako je predstavljena hrvatskoj vladi, zasnivala se na kombinaciji prepoznatih poteškoca u jugoslovenskim vojnim sposobnostima i opravdanim strahovanjima Beograda od negativnih grananja američkog prigovora na takav potez. S obzirom na izričit stav američkog ambasadora u Hrvatskoj, Pitera Galbrajta, i američkog izaslanika Holbruka, beogradsko isčitavanje situacije bilo je precizno. Zaista, visoki hrvatski zvaničnici su potvrdili da su im visoke američke diplomate rekle da je, dok je boravio u Beogradu, Holbruk lično upozorio Miloševića na vojnu akciju Sjedinjenih Država ako jugoslovenske snage pokušaju da se umesaju u hrvatsko "ponovno ujedinjenje" svoje zemlje. Zaista, politička procena UN pripremljena u Zagrebu govorili su da su "znaci koji dolaze iz Beograda da on neće braniti Srbe ostvarili pritisak na odmetnike da se slože ma kakvi bili zahtevi Zagreba".

Ipak, krajem oktobra, Zagreb je odbijao da odustane od vojne opcije. Hrvatske snage raspoređene u ofanzivan položaj sada su obuhvatale deset brigada. Jezgro ofanzivnog dela doseglo je 40.000 vojnika spremnih da napadnu u svakom trenutku. Jugoslovenska vojna obaveštajna procena ukazala je na nepovoljan vojni odnos. "Zagreb je koncentrisao 40.000 vojnika sa 200 tenkova i 400 artiljerijskih oruđa i sistema. 1., 2., 4. i 7. profesionalna brigada su dovedene na položaje mogućeg delovanja. Srpska strana je sprovela dodatnu mobilizaciju i spremna je da se suoči s Hrvatima sa oko 25.000 vojnika, 150 tenkova i 300 artiljerijskih oruđa i sistema. Vojna ravnoteža je tako 2:1 u korist Hrvata, ali je to još uvek manje od neophodne proporcije od 3:1 u korist napadača, što se smatra potrebnim za uspešnu ofanzivu."

Vojni eksperti iz Beograda su priznali da je samo politička odluka iz Zagreba mogla da spreči hrvatski blickrig. Uz toliku pretnju i složen zadatak da se poraze Hrvati pod stalnom pretnjom intervencije Sjedinjenih Država, Beograd se odlučio za kompromis pregovora. Zagreb je istakao oštre zahteve. Krajem oktobra, Zagreb je optužio svoje srpske sagovornike za "kombinaciju gušenja i navodne spremnosti da pregovaraju". Hrvatska pregovaračka strategija se zasnivala na pretpostavci da su srpske vođe u Istočnoj Slavoniji bile potpuno svesne svoje vojne bespomoćnosti ako je Beograd odvraćen od sveopšte intervencije u njihovu korist. "Ako 'Jugoslovenska armija' ostane pasivna, 20-30.000 odmetnutih Srba ovde nema uopšte izgleda da se odupre ni najkraće vreme", zaključili su hrvatski

eksperti. Zagreb je bio siguran da hrvatske snage koje su već na mestu predstavljaju nadmoćnu snagu koja bi mogla skršiti svaki srpski otpor za 24 časa.

Sve to vreme, nastavljalo se hrvatsko vojno jačanje. Sredinom novembra 1995., Hrvatska je premestila elitnu 1. brigadu i više 105 mm teških artiljerijskih oruđa i nekoliko tenkova u Vinkovce. To premeštanje snaga je bilo u suprotnosti s odredbom UN o zoni isključenja oružja. Proteste iz osmatračke postaje UN u Novskoj, na glavnom putu između Zagreba i Istočne Slavonije, da hrvatski vojni konvoji krše direktive UN ignorisali su i zapovednici konvoja iz Zagreb.

Krajem decembra 1995., uprkos "nagodbi" Tuđman-Milošević o sudbini Istočne Slavonije postignutoj u Dejtonu, Zagreb je ponovo započeo raspravu o vojnoj opciji za brzo rešenje istočno-slavonske "pretnje". Najupućeniji zvaničnici i posmatrači u Zagrebu predviđali su ofanzivu za februar 1996. "Hrvatska armija će osloboditi Istočnu Slavoniju najdalje do februara za samo 24 časa", bilo je mišljenje hrvatskih eksperata. Izuzimajući dodatne oprečne ustupke od Miloševića po svim drugim spornim pitanjima između Zagreba i Beograda, rat se smatrao neizbežnim. Zagreb je nameravao da iskoristi nalet najavljen za februar 1996. na Istočnu Slavoniju kao demonstraciju hrvatske novouspostavljene moći i regionalnog položaja. Preterana sigurnost Zagreba je bila valjano utemeljena zato što su, u skladu s "nagodbom" iz Dejtona, Sjedinjene Države garantovale Zagrebu da "Jugoslavija više ne sme vojno da intervenise u Istočnoj Slavoniji, zato što će joj u suprotnom odmah biti uvedene ekonomske sankcije". Zaista, diplomatski krugovi u Zagrebu su procenjivali da "ako se takozvana Federativna Republika Jugoslavija ne uplete neposredno u borbe, hrvatskoj vojšći neće trebati više od 24 časa da oslobodi Istočnu Slavoniju i Baranju".

Posle toga se pokazalo da je procena pretnje bila valjano zasnovana. Krajem februara 1996., Zagreb je pojačao svoj pritisak na Srbe u Istočnoj Slavoniji. Čim se vreme poboljšalo, oživela je hrvatska pretnja da će upotrebiti silu, praćena obnovljenim pokretima trupa i pojačanjima snaga na isturenim položajima naspram srpskih snaga.

Kao što je Zagreb nagovestio, krajem 1995. Hrvatska je Već postala regionalna sila s ambicijom da postane vođa. Bez obzira na zauzimanje Zagreba da poboljša ratno-borbene sposobnosti za borbu u Istočnoj Slavoniji i na bosanskoj teritoriji koju traži Hrvatska, ključ za regionalni položaj je bilo strateško oružje. Početkom jeseni 1995., sve više se bavilo uspostavljanjem strateške ravnoteže moći preko balističkih raketa i oružja za masovno uništenje. Hrvatska strateška studija objavljena oktobra 1995. isticala je nadmoć strateškog oružja kao ključ za buduću regionalnu ravnotežu moći.

Studija je naglašavala da hrvatsko planiranje odbrane i programi za nabavku glavnog oružja moraju uslediti posle neophodnih priprema za brojne sukobe i ratove koji će se verovatno dogoditi u neposrednoj budućnosti. Hrvatska i Jugo-

slavija koje su apsorbovale delove Bosne i Hercegovine konačno bi izronile kao dominantne sile prethodne Jugoslavije. Došlo bi do krhke koegzistencije između ovih sila. Zbog toga, u odnosu "produženog zaključenja mira u oblasti", prvi izazov s kojim će se suočiti Zagreb bio bi "neka vrsta trke u naoružanju između takozvane Jugoslavije i Hrvatske", da bi se uspostavilo stabilno strateško okruženje i smanjio rizik od ratova. U tu svrhu, Zagreb je nagovestio "pokušaje i Jugoslavije i Hrvatske da uvedu rakete zemlja-zemlja sa dometom do 400 km, opremljene konvencionalnim glavama, sa mogućnošću da nose hemijska oružja, u svoje arsenale". Uz to, strateški arsenali obe strane bili bi ojačani nabavkom savremenih borbenih aviona i žestokom municijom, kao i savremenom dalekometnom artiljerijom. Studija isto tako ne isključuje da će i Hrvatska i Jugoslavija morati konačno da se uključe u vojni nuklearni program.

Hrvatska je brzo počela da izvršava preporuke iz ove studije. U drugoj polovini decembra 1995., posle potpisivanja sporazuma Dejton-Pariz, Zagreb i Teheran su potpisali tajni sporazum o opsežnoj i mnogostranoj vojnoj saradnji. Bolji deo tog sporazuma bila je izražena dobra volja Teherana da Zagrebu isporuči dalekometne balističke projektile. Ranije tokom rata, Teheran je više puta nudio da snabde i Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu balističkim raketama koje mogu da dosegnu Beograd. Zagreb je izglasao odbijanje iranskog nastojanja, plašeći se grananja takvog strateškog oružja u rukama Sarajeva.

Dogovor iz decembra 1995. bio je samo između Teherana i Zagreba i nije obuhvatao Sarajevo. Dogovor je, zapravo, bio između Beidinga i Zagreba sa Teheranom koji je služio kao posrednik kao i "fiktivni" krajnji korisnik za isporuku ZZR. Dogovor je zahtevao od Hrvatske da uzme i M-11 rakete dometa 300 km i M-9 dometa 600 km. Obe ZZR je trebalo da budu u izvoznoj verziji koja je pogodna samo za nenuklearne bojeve glave. ZZR će biti isporučene sa svojim specijalnim transportnim i lansirnim vozilima, što omogućava veoma dobre manevarske sposobnosti. Za uzvrat što se istura za NR Kinu, Iran je od Hrvatske dobio dozvolu za trajno učvršćenje islamskog prisustva u Bosni i Hercegovini uprkos ograničenjima sporazuma Dejton-Pariz i sve većim hrvatskim strahovanjima od islamističkog terorizma i diverzija. Krajem decembra 1995., u Teheranu, kineski i iranski vojni eksperti su zaključili ugovor za isporuku balističkih raketa sa Hrvatskom.

Jedan od razloga što je Beiding izabrao Teheran da se izloži bio je istovremeni kineski napor da ojača privrednu saradnju s novom Jugoslavijom. NR Kina je veoma zainteresovana da ostvari pristup jugoslovenskoj vojnoj tehnologiji da bi osavremenila starije kineske sisteme naoružanja, kao i da osvoji bolji deo civilnog obnovljenog tržišta za kineske proizvode. Napori da se takav sporazum postigne dostigli su vrhunac sredinom decembra 1995., kada je jugoslovenski predsednik Zoran Lilić bio u zvaničnoj poseti Kini kao gost kineskog predsednika Qang Cemina. Qang je izjavio da "Kina pridaje veliku važnost razvoju dugoročnog i stabilnog

prijateljstva i saradnje sa Federativnom Republikom Jugoslavijom na bazi uzajamnog poštovanja, jednakosti i uzajamne dobrobiti". Premijer Li Peng je dodao da se NR Kina "iskreno nada da će mirovni sproazum biti primenjen u praksi kako bi narodi iz dotičnih zemalja mogli da zaleče rane od rata zbog kog su tako dugo patili i da obnove svoje privrede".

Tripartitni sporazum Hrvatske-NR Kine-Irana, ipak, nije dugo opstao. Početkom 1996., Zagreb je počeo da vrsi pritisak na Beiding da preobrati ugovor u bilateralni sporazum. Hrvatski izgovor je bilo izrazeno strahovanje da bi Sjedinjene Države mogle da intervenisu i spreče dogovor zbog centralne uloge Irana. Beiding je izneo tu opciju s Teheranom krajem januara 1996. u Teheranu. Ovaj razgovor je bio deo tekuće strateške saradnje i kordinacije u odnosu na Transazijsku Osovinu. Kineski ambasador Sidi Vang uručio je poruku prvog zamenika predsednika Irana, Hasana Habibija, koja je obuhvatala pitanje ZZR kao i mnoga druga pitanja od zajedničkog interesa. Teheran se saglasio. Habibi je zaključio razgovore ističući da "zajednička gledišta dve zemlje u odnosu na mnoge regionalne i međunarodne teme jesu valjan razlog da dve zemlje mogu dalje da šire svoje odnose".

Praktično odmah, Zagreb se pokrenuo da poboljša vlastite formalne odnose s NR Kinom. Mate Granić, pomoćnik premijera i ministar inostranih poslova Hrvatske, stigao je u Beiding početkom februara 1996. da dovrši posao s raketama. On je bio prvi hrvatski zvaničnik u zvaničnoj poseti Beidingu. Granić je posetio industrijski grad Šangaj, uključujući i proizvodne pogone mnogih kineskih oružja visoke tehnologije. Na sastanku s Granićem koji je usledio, kineski vicepremijer i ministar inostranih poslova Kian Kicen istakao je sve veće zanimanje NR Kine za situaciju u nekadasnjoj Jugoslaviji i bliske odnose sa Hrvatskom. On je istakao da je "Kina dosledno podržavala nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet Hrvatske".

Strateško pristajanje Beidinga uz Hrvatsku nije ga odvratilo od toga da nastavi da prati jugoslovensku vojnu tehnologiju. Sredinom marta 1996., Beiding je ugostio Pavla Bulatovića, ministra narodne odbrane Jugoslavije, u zvaničnoj poseti. Ci Hoatian, potpredsednik kineske Centralne vojne komisije, pozdraivo je važnost posete. Ci je Bulatovićevu posetu nazvao "simbolom obnove i razvoja razmene na najvišem nivou između dve oružane snage", pa je dodao da će to "pomoći da se unaprede dobri odnosi između dve zemlje". Pozivajući se na zahteve NOA za vojnom tehnologijom iz Jugoslavije, Ci je objasnio da će Bulatovićeva poseta "postaviti čvrste temelje odličnom, trajnom i stabilnom poboljšanju njihovih (NOA-JA) veza". Bulatović je izrazio nadu za "jačanjem sveopšte saradnje" između NR Kine i Jugoslavije, kao i jugoslovensku "spremnost da sarađuje s Kinom na raznim poljima".

Jugoslovensko-kineski bezbednosni odnosi nisu odvratili Beiding od preuzimanja posla s hrvatskim raketama. Početkom maja 1996., hrvatski vojni izvori su istakli

"da je Iran istupio iz čitavog posla kao posrednik i da će Hrvatska nabaviti neophodne rakete direktno od Kine". Oni očekuju da prve ZZR budu isporučene uskoro.

Zagreb je javno ismejao podsećanja da bi uvođenje novih balističkih raketa promenilo regionalnu stratešku ravnotežu. "Tvrdnja da bi nabavka ovakvih raketa zapretila miru u regionu pošto Hrvatska stiče mogućnost da izvede raketni napad na Beograd ne stoji i mogao je izreći samo neko ko ne poznaje situaciju u regionu". Hrvatski eksperti su priznali "da je Hrvatska armija imala raketne sisteme koji mogu da dosegnu Beograd kao i druge gradove u Srbiji već izvesno vreme". Te rakete - zastareli SKAD-ovi - bili su nabavljeni u Istočnoj Evropi i isporučeni preko Mađarske. Njihova borbena efikasnost, operativna pouzdanost i preciznost bili su potpuno nepouzdani. Zbog toga, upotrebljivost ovih nekoliko starijih SKAD-ova nikada nije zaista strateški uzimana u obzir tokom rata u Bosni i Hercegovini. Nabavka preciznih i vrlo efikasnih M-9 i M-11 drastično bi promenilo strateški položaj.

U međuvremenu, Zagreb je nastavio da posvećuje pomnu pažnju konvencionalnim vojnim aktivnostima. Prema strateškoj studiji s početka oktobra 1995., Zagreb je predvideo veću promenu u prirodi vojne dinamike koja će zahvatiti Hrvatsku. "Osnovna karakteristika rata koji je dosad vođen na teritoriji Hrvatske i Bosne i Hercegovine (izuzev NATO vazdušnih napada) jeste da je to bio sukob niskog tehnološkog nivoa, uz primenu arhaičnih taktika, uključujući takođe stavljanje gradova pod opsadu". Hrvatski eksperti nisu bili uvereni da će budući regionalni požar brzo eskalirati u konvencionalniji mobilni rat koji zahteva široku skalu upotrebe artiljerije velikog dometa, vazdušnu moć, pa čak i različite rakete. Zadovoljavanje potreba za ovakvim ratom sada je dominiralo hrvatskim ubrzanim vojnim razvojem, naročito nabavka savremenih aviona.

U tu svrhu, Hrvatska je krajem 1995. nabavila mali broj lovaca MIG-29S. Oni su bili neznatno korišćeni - sa oko 200h letenja - ali ih je Ruska avijacija temeljno remontovalo. Nabavljeni su preko posrednika iz Srednje Evrope. Prva dva MIG-a 29S bila su isporučena sa najnovijim tipom elektronskih uređaja. Uz to, Hrvati su nabavili R-73 (VV-11) VVR-e (i R-73A i R-73M) koje bi takođe bile instalirane sa MIG-ovima 21 bis iz bivše DDR (Istočna Nemačka), kao i R-27 (VV-10) VVR velikog dometa. Ipak, početkom 1996., obuka pilota je bila toliko zaostala da je pogubno uticala na operativnu upotrebu lovaca MIG 29S i MIG 21 bis.

Uz to, Hrvatska je obnovila svoja nastojanja da aktivira eskadrilu Su-25 nabavljenu 1993. (s iranskim fondovima i da bi ih takođe koristile i muslimanske snage). Ovi borbeni avioni su još uvek bili u sanducima zbog nedostatka tehničkog osoblja i pilota. Do sada, Teheran je bio odustao od prebacivanja ovih aviona Bosni i Hercegovini, pa je Zagreb bio uveren da može da dođe u posed svih njih. Postojao je osećaj žurbe kad su u pitanju Su-25 zato što bi oni bili najkorisniji za pre-

cizne napade na ključne mostove na Dunavu u ofanzivi u Istočnoj Slavoniji. Takvi napadi mogli bi da zaustave nalet jugoslovenskog pojačanja.

Početkom 1996., Zagreb je došao do zaključka da njegovi Su-25 ne bi bili operativni u februaru, za kad je planirana njegova ofanziva na Istočnu Slavoniju. Umesto toga, glavni zadaci za napade na zemlji bili su dodeljeni Mi-24 borbenim helikopterima. Hrvatska je nabavila još nekoliko helikoptera iz Ukrajine da bi popunila gubitke nastale tokom rata pa čak i uvećala svoj arsenal.

Drugi hrvatski strateški napor bio je da uveća svoju pomorsku snagu da bi vodila opercije izvan priobalne odbrane i u centralnom Mediteranu. S tim ciljem, Zagreb je dogovorio s Lvivom nabavku, i od Rusije i od Ukrajine, viška brodova Crnomorske flote. Zagreb je isto tako razgovarao o nabavci nohau proizvodnje iz ukrajinskih vojnih brodogradilišta za modernizaciju vlastitih programa brodogradnje većih bojnih brodova.

Nabavka oružja je bila samo deo većih i ambicioznijih vojnih planova Zagreba. Početkom decembra 1995., hrvatsko Vrhovno zapovedništvo podnelo je i dobilo odobrenje za izrazitu modernizaciju ukupnog odbrambenog sistema. Pre svega, Zagreb je odlučio da usvoji strukturu američkog stila. Generalštab sovjetskog stila trebalo je da bude zamenjen novim operativnim telom zvanim Združena komanda. Poput svog amričkog duplikata, nova Združena komanda se sastoji od tri zapovednika: pešadije, avijacije i mornarice. Zapovednici su podređeni predsedniku. Za razliku od Sjedinjenih Država, ipak, u Zagrebu je predsednik sam Vrhovni Komandant: predsednik Franjo Tuđman. Ovaj raspored dovodi Tuđmana u stalnu i direktnu operativnu kontrolu vojnog sistema, tako ga dalje politizujuci. Zagreb ističe da je novi sistem glavne komande bio zasnovan na "zamašnoj pomoći američkih vojnih eksperata", uz podršku i odobravanje Vašingtona.

Drugi važniji razvoj u hrvatskoj vojšći je reoranizacija većih kopnenih jedinica da bi se uhvatile u koštac sa sve većim naletom novih sistema oružja. Hrvatski vojni eksperti su ukazali da će s brzim dobijanjem i apsorpcijom teškog naoružanja, glavna jedinica Hrvatske armije postati divizija, pre nego sadašnja brigada. Ove nove divizije su "obučene da preduzmu mnogo složenije napade ili odbrambene operacije na mnogo prostranijem području i u stanju su da koncentrišu poprilične snage na glavnim pravcima napada". Hrvatski eksperti su nagovestili da će u slučaju borbe preduzete u leto 1996., Hrvatska armija već biti u stanju da razmesti svoje novokombinovane vojne divizije u jezgru svake ofanzive.

Od početka 1996., zagrebačke procene pretnje smatraju da je obnova većih borbi sve verovatnija. A uprkos uzagrenih priča i rasporeda snaga protiv Srba u Istočnoj Slavoniji, viši vojni eksperti u Zagrebu sada smatraju da će najverovatnije Bosna i Hercegovina biti poprište budućeg rata. Ovakav strateški razvoj ponovo potvrđuje čisto vojnu procenu koja je preovladavala od jeseni 1995. ali je potisnuta u stranu zbog političkih razloga.

Zaista, hrvatska strateška studija s početka oktobra 1995., izričito je ustanovila da će prvenstveno sedište glavne buduće hrvatsko-jugoslovenske borbe biti "područje Bosne i Hercegovine... koje je zaposeo srpski entitet (i koristio) kao mogući teren za vojnu obuku za neke nove pretnje Hrvatskoj". Što je karakteristično, ovaj šćenario budućeg rata potiče iz požara duž te jugoslovensko-hrvatske granice. U ovoj novoj hrvatskoj strateškoj studiji nema bosnjačkog entiteta.

U razvijanju ove strateške postavke, Zagreb je bio motivisan vojno-geografskim prilikama u regiji. Krajem oktobra 1995., dopunska strateška studija je istakla iskrsle hitne prioritete. Zagrebačke analize promenljive regionalne vojne ravnoteže, uzimajući u obzir tada još nerazvijen Dejtonski proces, samo dalje ističe važnost hrvatske kontrole nad većim delom Bosne i Hercegovine. Ne bi moglo biti zamene za hrvatsku dominaciju nad većim delom Bosne i Hercegovine, predviđa studija, zato što je pristup vezama između tih teritorija, uključujući one u Bosni i Hercegovini, neizbežan zato što teritorije Bosne i Hercegovine i Hrvatske predstavljaju celovit vojno-geografski i komunikacioni entitet, dok njegov položaj i oblik predstavljaju istaknutu operativnu bazu za potencijalne napade na teritoriju Hrvatske. Prava linija koja povezuje najsevernije i najjužnije tačke u Hrvatskoj, duga 490 km, obuhvata 68% Bosne i Hercegovine... To su samo neki od kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja koji, sa stanovista moguće pretnje hrvatskoj teritoriji, pokazuju uzajamnu zavisnost teritorija Hrvatske i Bosne i Hercegovine".

Kasniji razvoji u Bosni i Hercegovini, posebno u vezi sa sprovođenjem sporazuma Dejton-Pariz, samo su ojačali uverenje Zagreba da je budući rat koji bi se završio podelom Bosne i Hercegovine između Hrvatske i Jugoslvije bio praktično neizbežan.

Pobliže ispitivanje regionalne dinamike početkom proleća 1996., naročito intenziviranje islamizacije Bosne i Hercegovine i američko tolerisanje flagrantnog kršenja klauzule o mudžahedinima u sporazumima Dejton-Pariz, probudio je u Zagrebu očajničku želju da izađe iz "federacije". Ta beznadeznost se najbolje ogledala u rastućoj hrvatsko-muslimanskoj napetosti u Mostaru.

U januaru i februaru 1996., tenzije između Hrvata i Bosanskih muslimana, naročito oko Mostara, dostigle su takav intenzitet da su viši oficiri IFOR-a na terenu strahovali od neposredne obnove rata. U januaru, snage HVO (Hrvatsko veće odbrane iz Herceg-Bosne), uključujući i "prekomandovane" hrvatske "dobrovoljce" (iz same Hrvatske), čak su se rasporedile na isturene položaje spremne da jurnu i zauzmu istočni Mostar koji drže Muslimani. Samo je intenzivni pritisak Sjedinjenih Država sprečio Tuđmana da naredi ofanzivu. Otvoren kompromis prividno postignut za vreme samita u Rimu sredinom februara praktično nije imao uticaja na napetosti na terenu.

Mostar je simbol za nepomirljiv jaz između istinskih težnji Hrvata i njihove de-

klarativne politike usvojene da bi ugodili Vašingtonu. Vođstvo Herceg-Bosne nastavlja da insistira na tome da je prvenstveno deo Hrvatske pre nego integralan deo "ujedinjene" bosanske komponente "federacije". Bosanski Hrvati prete da će upotrebiti silu ako Sarajevo pokuša da rasporedi muslimanske snage u oblasti koju oni drže. Uostalom, jedinice HV (Hrvatske vojske) sa tog područja, još uvek u Bosni i Hercegovini iako su trebale ranije da se povuku, tesno sarađuju sa svojim HVO replikama protiv sarajevskih snaga.

Krajem aprila, tenzije ponovo rastu pošto su i bosansko-muslimanske i hrvatske snage odbile da se nagode oko sudbine Mostara. Umesto toga, sa snažnom podrškom iz Zagreba, vođstvo Herceg-Bosne je od Mostara napravilo test za opstanak i održivost "federacije". Dragan Gašić, iz grupe Evropske uprave u Mostaru, istakao je važnost mostarskog presedana: "Ako Mostar propadne, propašće i Federacija. A ako propadne Federacija, propašće i Dejton".

I upravo iz tog razloga, Zagreb je ohrabrio svoje štićenike iz Bosne i Hercegovine da se suprotstave svakom kompromisu oko Mostara praktično po svaku cenu. Početkom maja 1996., intenzivan evropski i američki pritrisak nekako je smanjio pretnju od neposrednog požara. Vojnoj opciji, međutim, koja bi neizbežno vodila u propast "federacije", Zagreb još uvek teži. Hrvatski razvoj nastavlja se u istočnoj Hrvatskoj u područjima koja omogućuju brzo pojačanje Herceg-Bosne. Hrvatski vojni eksperti priznaju zagrebačko predviđanje oživljavanja borbi: izgovora za dovršenje hrvatske okupacije delova Bosne i Hercegovine koji zahteva Hrvatska.

U maju 1996., ukupna politička dinamika širom prethodne Jugoslavije uverila je Zagreb da će se njena vlastita sceanrija za najgori slučaj intenzivnog regionalnog rata najverovatnije dogoditi. Zagreb je najviše uzbunjen veličinom američke podrške Sarajevu uprkos zaostajanju problema mudžahedina, dokazane podrške Sarajeva međunarodnom terorizmu i sve većoj ratobornosti Izetbegovića i njegovih najblizih pomoćnika. Zagrebu nije promaklo da je, čak i kad je politički pritisak u Vašingtonu sprečio Klintonovu administraciju da pristupi brzom sprovođenju naoružavanja snaga bosanskih Muslimana, administracija izvršila silan pritisak na Tursku i druge muslimanske zemlje da izvrše zadatak. Ta dinamika je uverila Zagreb da je jedini put mimo učvršćenja muslimanske Bosne vezane za nju u pripremama "federacije" u raspaljivanju topova. U međuvremenu, Zagreb je sve više zazirao od vojnog ozdravljenja Jugoslavije uz pomoć iz Rusije i njenih poboljšanih privrednih kapaciteta. Hrvatska analiza neosporne vojne nadmoći nad Jugoslavijom morace da se preispita.

Uzeti zajedno, ovi razvoji navode Zagreb da zaključi da, ako regionalni rat mora da se vodi, to treba da se dogodi uskoro. Sadasnji strateški i vojni uslovi su najpovoljniji i najrprimereniji za Hrvatsku da učvrsti svoj položaj kao i regionalnu moć upotrebom sile. Osim toga, s obzirom na sve veće nespokojstvo u Vašingtonu - od rastuće iransko-bosanske krize do ugrejane predizborne kampanje - za Hrvatsku

je bio imperativ da udari dok je još mogla da računa na odlučnu podršku Klintonove administracije kao što se pokazalo u ofanzivama iz 1995.

Jugoslavija

U oštroj suprotnosti sa sigurnom Hrvatskom armijom, nekada dična Jugoslovenska armija je u užasnom stanju. Arsenal i borbeni poredak su još uvek izvanredni. Ipak, nasleđe dugotrajnog embarga i politička klima su uzeli svoj danak. Dva glavna problema koja nepovoljno pogađaju opšte jugoslovenske vojne sposobnosti jesu akumulirajući uticaj nestašica rezervnih delova i opreme i nagomilan uticaj problema očuvanja ljudstva izazvan opštim razornim ekonomskim uslovima.

Jugoslovenski odbrambeni establisment je, 1996., bio sasvim na putu da otkloni tehničke probleme. Oslonivši se na svoju odbrambenu industriju i tajne uvoze iz Rusije i drugih krajeva Istočne Evrope, Jugoslavija je bila u stanju da nadvlada neke od najakutnijih problema tokom ranih devedesetih godina. Bilo je potrebno izvesno vreme da preustroji odbrambeni industrijski sistem - nekada razasut širom prethodne Jugoslavije i u stalnom dodiru s drugim odbrambenim proizvodnim preduzecima širom sveta - do granica nove Jugoslavije i političke izolacije. Ali kada je prestrojavanje završeno, Jugoslavija je kročila na siguran i čvrst put obnove kad su u pitanju vojne tehnološke sposobnosti. Uklanjanjem embarga i raspoloživost čvrstim deviznim fondovima pomoglo je dalje požurivanje rešavanja ovih problema.

Ipak, sporazumi Dejton-Pariz takođe nastoje da ograniče pa čak i eliminišu jugoslovenske vojne industrijske sposobnosti; što će reći, sposobnost zemlje da se uhvati u koštac s nacionalnom opašnošću kroz mobilizaciju i nacionalnu proizvodnju. Prema sporazumu Dejton-Pariz, Jugoslaviji nije dopušteno da proizvodi oružje kalibra većeg od 30 mm, što znači žrtvovanje svoje ukupne samodovoljnosti u tenkovskim i artiljerijskim snagama. Zavisnost od inostranih snabdevača, bez obzira kako rešenih, glavni je razlog za nacionalno donošenje odluka s obzirom na to da inostranom snabdevaču nikada ne može da se veruje u potpunosti. Poučena lekcijama nedavnog embarga, međunarodna zajednica će najverovatnije sprečiti da isporuke stignu u Jugoslaviju u svakom slučaju.

Međutim, u leto 1996., Jugoslavija je radila na učvršćenju svoje strateške saradnje s Rusijom. Taj proces se zaleteo sredinom juna kada je Rusija objavila svoju dobru volju i nameru da obnovi vojnu i tehnološku sardadnju s Jugoslavijom. Takva saradnja ne bi samo kratkoročno snabdela Jugoslovensku Armiju s neophodnim rezervnim delovima, već bi takođe dala poleta odbrambenoj industriji koja je blizu kolapsa (iz ekonomskih razloga) zbog embarga i sporazuma Dejton-Pariz. Rusi traže saradnju u zajedničkim programima s ciljem da izvuku korist na izvoznim tržištima koje je nekada držala Jugoslavija a koje Beograd više ne može da opslužuje. Takva saradnja bi doprinela očuvanju sposobnosti i stručnosti čak i

ako sadašnje proizvodne linije ostanu paralizovane.

Problem ljudstva, međutim, daleko je od toga da bude rešen. Kriza u ljudstvu je, 1994-95., Već dosegla tačku nagomilanog uticaja na operativne sposobnosti vojnog sistema u celosti. S poboljšanjem ekonomske situacije, olakšanje problema je već otpočelo. Ali daleko je od toga da je ublaženo, a kamoli rešeno.

Armijski problem osoblja je složen i mnogostran. Kad su u pitanju ratno-borbene sposobnosti, najozbiljniji problem je zadržavanje kvalitetnog osoblja, naročito veterana podoficira i tehničara kao i mladih oficira s potencijalom da dugo službuju i napreduju u više činove. Dugoročno gledano, nekako je utešno za Beograd što je glavni razlog za napuštanje službe kod tih ljudi ekonomske prirode: naime, pad životnog standarda i vojnih plata, nemoć armije da obezbedi osnovne životne uslove, naročito stambeni prostor i temeljne usluge. To znači da ne postoji ozbiljno otuđenje između tih slojeva i vojnog sistema. Zbog toga, kad se jednom obnove ekonomski podsticaji, s pravom se može pretpostaviti da će se profesionalna i tehnički sposobna populacija koja je obezbeđivala pouzdane i visokokvalitetne kadrove vratiti u službu.

Zaista, ukupan jugoslovenski ljudski sistem je ostao zdrav. Ne postoji ozbiljan raskid između civilnog i vojnog sistema uprkos ekonomskim nevoljama. Tokom devedesetih, procenat ljudi koji su ispunjavali svoje obaveze pri odazivanju na vojne vežbe ostao je stabilan i vrlo visok. Populacija je ostala patriotski raspoložena a neposredan kontakt između civila i "njihove" armije je ostao održiv. Jedini nedostatak je potencijalni dugoročni uticaj migracije mladih da bi izbegli vojnu obavezu. Mada je zasad broj mladih koji beže od te obaveze vrlo mali, fenomen je ipak zabrinjavajući kao primer trenda u pozadini, ozakonjenja izbegavanja regrutacije i vojne obaveze.

Prema tome, početkom 1996., središni i suštinski problem s kojim se suočila Jugoslovenska armija bile su finansije. Ipak, loše finansijsko stanje bilo je toliko akutno kao, po rečima kritičnih vojnih analitičara u Beogradu, "pitanje elementarnog opstanka Armije". Kako je Miloševićev Beograd nastavio da se odvaja od kriza i umešanosti koje bi mogle da eskaliraju u upotrebi sile, značaj Vrhovne Komande i njenog uticaja na političke centre moći bio je u "stalnom uzmaku". Shodno tome, primećuje analitičar, vojni budžet za 1996. "služio je za puki opstanak", što je opasna situacija imajući u vidu neprestano zanimanje Zagreba za opciju regionalnog rata.

U međuvremenu, čak i bez ma kakvog većeg rata, budžet jugoslovenske odbrane ne dopušta da se sačuvaju sadašnji kadrovi, a kamoli profesionalizaciju armijske strukture i druge kadrovske reforme toliko važne i za veću efikasnost i dalju demokratizaciju nekada komunističkog sistema. Armija Jugoslavije posle reformi treba da bude jacine 100.000 do 120.000 ljudi. Oko polovina toga treba da se sastoji od profesionalnih vojnika, oficira, podoficira, civila zaposlenih kod vojske

i vojnika pod ugovorom. Sadašnji problem održanja ima direktan uticaj na sposobnost Jugoslavije da se suoči s nacionalnom krizom. U vremenima nacionalne neophodnosti, profesionalna komponenta bi trebalo da posluži kao jezgro oko kog je izgrađena golema armija sastavljena pretežno od rezervista. Zbog toga, erozija sposobnosti profesionalnog jezgra takođe svodi ukupne sposobnosti čitavog vojnog sistema.

Bliže ispitivanje jugoslovenskog budžeta odbrane ukazalo je na značajne budžetske manjkove u 13 vaznih oblasti: plate, služba snabdevanja i zdravlja, obuka i obrazovanje, remont i održavanje tehničke opreme, održavnje nekretnina, socijalni program unutar Armije, službeni izdaci, masovno naoružanje i snabdevanje vojnom opremom, transformacija vojnih objekata u objekte za smeštaj, rezerve ratnog materijala, gradnja i opremanje oficirskih stanova, nabavka neophodnih sredstava za opštu upotrebu i neplanirani izdaci. Ti manjkovi ne obuhvataju fondove potrebne za zamenu već zastarelih sistema naoružanja i troškova nastalih s novijom opremom zbog nedostatka rezervnih delova.

Ipak, suočen s rastućom tenzijom širom prethodne Jugoslavije i potpuno svestan velikih planova Zagreba i Sarajeva, Beograd nije mogao da dopusti da ne preduzme određen stepen modernizacije i razvoja uprkos trenutnoj ekonomskoj situaciji. Rusija se pokazala kao odan i velikodušan pokrovitelj. Čim je skinut embargo, Rusija je čekala da snabde Jugoslaviju velikim količinama sofisticiranog oružja, uključujući dodatne letilice, uglavnom MIG-ove 29 i druge savremene avione. Ruske oružane snage bi pomogle sa zalihom rezervnih delova i tehničkom ekspertizom da bi brzo podigli upotrebljivost postojećih sistema naoružanja. Rusija bi takođe doprinela modernizaciji jugoslovenske avionske odbrane, obezbeđujuci mnoštvo sistema od S-300 i S-300V SAM-ove/ATBM-e do veoma smrtonosnih bojevih 2S6 Tanguska. Moskva se složila da razmotri odobrenje licenci za proizvodnju aviona i helikoptera. Jugoslavija je takođe stekla nekoliko T-72 da bi održala veličinu svojih veoma kvalitetnih tenkovskih jedinica uprkos stalnom trošenju zbog teškoća u održavanju.

Jedan od razloga za beogradsko osećanje žurbe u ostvarenju modernizacije jugoslovenskih oružanih snaga jeste grananje regionalnih sporazuma o razoružanju u okviru sporazuma Dejton-Pariz. Znajući da su Zagreb i Sarajevo u potpunosti kršili legalnost nabavke oružja u prošlosti, Beograd je shvatio da će Hrvatska i Izetbegovićeve snage u Bosni i Hercegovini nastaviti s tom praksom. Isto tako, Beograd je svestan ranjivosti Jugoslavije na vojnu intervenciju NATO i naročito Sjedinjenih Država. S obzirom na stalno ponavljane pretnje Klintonove administracije "da će bombardovati Beograd" (čitaj: jugoslovenske Srbe) ako bosanski Srbi nisu odustali od ma kog od brojnih temeljnih pitanja tokom rata, stalan strah od vojnih intervencija pod vođstvom Sjedinjenih Država je razumljiv.

Bečki razgovori su nastojali dalje da ograniče veličinu oružanih snaga prethodne

Jugoslavije, stvarajući neodrživu ravnotežu snaga za koju je Beograd strahovao da će stvoriti izazove kojima drugi neće odoleti. Zaista, ukazuju jugoslovenski analitičari, viši oficiri imaju zle slutnje u vezi ishoda bečkih pregovora o "smanjenju vojnog potencijala, saradnji sa zapadnom vojnom alijansom i prihvatanjem inostrane kontrole nad njihovom efektivom, itd.". Kao profesionalci, oni slušaju Miloševićeva naređenja. Ali sve veći broj viših oficira danas brine zbog dugoročnog negativnog uticaja na "ulogu Srba na geopolitičkoj karti Evrope".

Sredinom juna 1996., jugoslovensko Vrhovno zapovedništvo je bilo rešeno da rekonstruise oružane snage uprkos nepovoljnoj strateškoj klimi. General Momčilo Perišić, komandant Vrhovnog zapovednistva jugoslovenskih oružanih snaga potpuno je svestan opasnog strateškog okruženja zemlje. "SRJ je okružena s nekih 2,5 miliona vojnika u borbenim oružanim snagama, u regionu koji je još uvek izložen protivrečnim i nesigurnim procesima. Upravo zato svi oni koji zapadaju u dileme kao što je da li da imaju i razvijaju modernu armiju, ili da uopšte nemaju armiju u potpunosti greše. Istorijsko iskustvo nam govori da su u ovom regionu krajnje jake i dobro opremljene oružane snage neophodne u sva vremena, snage koje će biti pripremljene da podnesu velike žrtve."

General Perišić je optimista kada su u pitanju jugoslovenske oružane snage. Beograd "ojačava Jugoslovensku armiju kao srce odbrane, slobode i nezavisnosti SRJ, koja će u slučaju vojne agresije biti prva da povede i poslednja da se zaustavi u odbrani svoje zemlje". Poslednjih godina oružane snage su, naglašava general Perišić, sprečile da se rat proširi na novu Jugoslaviju, podržale "naš narod" i stvorile zastrašujući stav koji je uticao na ukupan ishod regionalnih političkih pregovora, smanjujući cenu koju Jugoslavija mora da plati. Oružane snage su bile "stabilizujuci činilac u zemlji".

Ali, sa strateškim okruženjem koje se razvija, oružane snage se suočavaju sa novim izazovima. General Perišić objašnjava:"Pripadnici Jugoslovenske armije ulažu ogromne napore da stvore modernu i dobro naoružanu snagu u skladu s potrebama odbrane zemlje i njenim finansijskim mogućnostima". Glavni napor je usmeren na preinačenje problema osoblja i na rešenje krize u njegovom zarzavanju. Jedno rešenje je konsolidacija manje ali snažnije profesionalne armije kao jezgra narodne odbrane u vremena koja ne zahtevaju punu mobilizaciju naroda. Prema tom konceptu, kaže general Perišić, "Jugoslovenska armija će se razviti kao moderna armija, organizovana, opremljena i uvežbana na savremen način, ali takođe kao brojčano manja i delimično profesionalizovana oružana snaga. Njene manevarske sposobnosti i vatrena moć će se uvećati, ali sa snagom da će u mirnodopskom sastavu biti u stanju da spreči svaki oblik agresije protiv SRJ i da stvori uslove za uspešnu kampanju u nekom nametnutom ratu, čak i pod najnepovoljnijim okolnostima". General Perišić je prizano da, imajući na umu stratešku i regionalnu dinamiku, Beograd ima vrlo malo vremena da dovrši vojne reforme,

obnavljajući vlastiti strateški položaj.

Početkom leta 1996., Beograd se suočio sa dve glavne nacionalne bezbednosne pretnje, od kojih je svaka lako mogla da eskalira u veći regionalni rat. Tenzija s Hrvatskom se nastavila kao neposredna posledica rešenosti Zagreba da nametne razaranje i podelu Bosne i Hercegovine čak i po cenu regionalnog rata. U međuvremenu, sve očajnije i radikalnije Sarajevo razmišlja o strateškom napadu na bosanske Srbe s ciljem da konačno natera Sjedinjene Države, i NATO, da napadnu Jugoslaviju. Sarajevo zna da čak ni posledejtonski Beograd ne bi bio u stanju da prihvati potpuno uništenje bosankih Srba, pa bi morao da se umeša na njihovoj strani, dajući tako Sarajevu i Vašingtonu izgovor na koji su čekali. Nijedna od ovih erupcija nije neizbežna. Ipak, njihova verovatnoća raste zbog političko-vojne dinamike u Beogradu.

Prema svim regionalnim standardima, Jugoslvija je još uek izvanredna vojna sila. Glavni problem je što su i politička i vojna elita u Beogradu pasivne i malodušne. One su preokupirane obnovom i rekonstrukcijom jugoslovenske privrede i vojne infrastrukture, kao što bi i trebalo, ali do mere koja je razumljiva regionu oko njih. Čini se da je beogradska elita nesposobna da preuzme inicijativu i bori se za vlastitu budućnost. Ovaj utisak, daleko više nego ma kakva činjenicna analiza jugoslovenskog vojnog položaja i moći, stvara osećaj ranjivosti čijem korišćenju Sarajevo sve manje može da odoli. Prema tome, zbog vlastite pasivnosti, Jugosloveni mogu da postanu žrtve okolnosti i zavera oko njih. Za Sarajevo, ovaj proces se pokazuje kao srž za dramatičnu provalu koja se traži.

Preobražaj vojske Bosne i Hercegovine

Novi vojni faktor je izronio na površinu u proleće 1996., "divlja karta" u regionalnoj ravnoteži moći. To je reorganizovana Armija Bosne i Hercegovine. U skladu s odredbama sporazuma Dejton-Pariz, Armija Bosne i Hercegovine trebala je da se transformiše u Armiju Federacije, obuhvatajući i snage bosanskih muslimana i snage bosanskih Hrvata (HVO). Zamašna vojna pomoć iz Sjedinjenih Država i od njenih NATO saveznika (ugalvnom Turske), uključujući obuku i indoktrinaciju, trebalo je da preobrazi ove vojne snage u združene "multietničke" oružane snage zaklete na odbranu Bosne i Hercegovine. Nastala Armija Bosne i Hercegovine, međutim, zapravo je muslimanski entitet zaklet na ostvarenje maksimalnih ciljeva Sarajeva, sa ili bez obećane pomoći Sjedinjenih Država. Upravo zbog tog stvarnog karaktera Armije Bosne i Hercegovine ona predstavlja potencijalnu varnicu za regionalni pozar.

Početkom leta 1996., pre nego je nagovešteni veliki razvoj otpoceo, bosanski Muslimani su već imali izvanrednu snagu, veoma pogodnu za operacije na planinskom terenu Bosne i Hercegovine.

Posle početne demobilizacije koju su zahtevali sporazumi Dejton-Pariz, Armi-

ja Bosne i Hercegovine je još uvek imala oko 120.000 ljudi. Glavna regionalna podela je strukture korpusa: 1. korpus sa štabom u Sarajevu, 2. korpus u Tuzli, 3. korpus u Zenici, 4. korpus u Mostaru i Konjicu, 5. korpus u Bihaću i 7. korpus u Travniku. Same trupe su izdeljene u 78 pesadijskih brigada, 13 planinskih brigada, devet motorizovanih brigada, dve artiljerijske brigade, pet teritorijalnih brigada, jednu dalekosežnu izviđačku brigadu i jednu brigadu specijalnih snaga, kao i dva puka protivavionske odbrane. Armija Bosne i Hercegovine takođe ima tri divizijska štaba koja su tokom rata korišćena da vode i upravljaju glavnim ofanzivama. Njihov status u vreme mira tek treba da bude određen.

Dok po broju tenkova i teških borbenih vozila Armija Bosne i Hercegovine zaostaje za snagama bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, njene artiljerijske i raketne snage su barem jednake. Uprkos embargu, Armija Bosne i Hercegovine je uspela da nakupi različite snage teške artiljerije i dalekometnih višecevnih raketnih lansera dovoljnih za vođenje većih ofanziva. Uz to, arsenal višenamenskih automatskih topova, merzera i naročito lakih raketa - i ATM-a (protivtenkovskih raketa na navodenje) i SFSAM-a (sa ramena ispaljujućih raketa zemlja-vazduh) - koje su sve optimalne za planinske terene i superiorne u odnosu na stvarne i uočene neprijatlje Sarajeva. Uz to, flota jurišnih helikoptera i lakih aviona Armije Bosne i Hercegovine brzo se uvećva pošto je njihov dugo porican arsenal sada javno priznat.

Ove snage i arsenal ne obuhvataju izvanredne HVO - snage bosanskih Hrvata - pošto ni Zagreb ni Mostar, samoproglašena prestonica Herceg-Bosne, ne pokazuju nikakvu sklonost da ih integrišu u vojnu snagu koju kontroliše i kojom dominira Izetbegovićevo Sarajevo.

U međuvremenu, motivisane vlatitim političkim razlozima, Sjedijene Države i nekoliko muslimanskih zemalja Već su počeli ponovo u proleće 1996. da snabdevaju oružjem i obučavaju Armiju Bosne i Hercegovine. Sjedinjene Države su započele program iako pitanja mudžahedina i iranskog prisustva nisu bila rešena. Da se istakne rešenost Vašingtona, prva otprema ponajviše lakog naoružanja i vojne opreme potvrđena je 14. marta, onog dana kada je uklonjen embargo UN na lako naoružanje. U narednih nekoliko nedelja, Avijacija Sjedinjenih Država je isporučila nekih 49.000 pusaka M-16, mašinki i velik asortiman vojne komunikacione opreme. Zvaničnici Armije Bosne i Hercegovine u Zenici i Tuzli potvrdili su prispeće američkih pušaka. Oni su se požalili da su samo male količne pusaka i nekoliko komunikacionih sistema bili zapravo isporučeni bosanskim snagama. Dok je prva otprema vojne opreme Sjedinjeih Država stizala u Bosnu i Hercegovinu, nešto bosanskih vojnika je poslato u Nemačku i Tursku zbog obuke. Sredinom maja, više od 200 bosanskih vojnika je pristupilo obuci na novim tenkovima NATO-a i artiljerijskim oruđima u Turskoj. General Enver Hadžihasanović očekuje da se jedna grupa pilota ubrzo u Turskoj obuči na novim helikopterima američke izrade.

Od veće strateške važnosti je bila objava Šaćirbeja da Sarajevo dogovara "veći ugovor da se poboljša armijsko zapovednistvo federacije" sa američkom konsalting firmom Vojna Profesionalna Sredstva. On je istakao raniji uspeh ove firme u pripremi Hrvatske armije za njene ofanzive iz 1995. u Krajini i zapadnoj Bosni i Hercegovini.

Već u svojoj ranoj fazi program "Opremi i obuči" izazvao je neslogu između Sjedinjenih Država i njenih evropskih saveznika. Britanski i francuski viši oficiri s IFOR-om otvoreno su izjavili da su njihove vlade odlučno napale planove ponovnog naoružavanja Bosne i Hercegovine od strane Vašingtona. Ako se u potpunosti sprovedu, ti programi bi samo uveli više teškog naoružanja - naročito tenkova i artiljerije - u zapaljiv region koji je već jako nervozan.

Glavni regionalni strateški razvoj jeste očekivanje Sarajeva od, i planovi za, vojnu pomoć pod vođstvom Sjedinjenih Država. NATO izvori su izvestili da se očekuje da 12. juna Sjedinjene Države odobre očekivanu drugu količinu teškog naoružanja. IFOR veruje da taj tovar obuhvata oko 40 tenkova M-1 i M-60, oko 100 oklopnih transportera, merzere, protivtenkovske raketne sisteme i taktička vozila. Pod pretpostavkom da je uspešno završena obuka pilota u Turskoj, Sjednjene Države će takođe isporučiti 30 Apač, Kobra i Crni Soko helikoptera između jula i septembra 1996. Prema izvorima Armije Bosne i Hercegovine, što je potvrđeno i od jugoslovensko-srpskih i hrvatskih vojnih izvora, američka uključenost u program "Opremi i obuči" obuhvata i zalihu od 40 tenkova, 80 oklopnih transportera osoblja, 2.250 kamiona, 144 artiljerijskih oruđa s kalibrom u rasponu od 75 mm do 155 mm, 318 protivtenkovskih oružja, 30 helikoptera, 170 raketnih sistema zemlja-vazduh, kao i velike količine lakog oružja i drugog pešadijskog naoružanja i sistema za vezu. Te količine će biti dovoljne da se naoruža nekoliko vrlo kvalitetnih kombinovanih oružanih jedinica. Organizacionu podršku i obuku će obezbediti prvenstveno američko i tursko osoblje.

Mada bi Sarajevo volelo da je dobilo veće količine oružanih sistema, količcine oružja koje su obećale Sjedinjene Države ne predstavljaju veći problem za Vrhovno zapovednistvo Bosne i Hercegovine. Planovi glavnog štaba zahtevaju ustanovljenje "profesionalne armije, brojčano manje, ali odlično naoružane i obučene. Njena kičma bi bili najbolji vojnici naše vojske, sazreli u bitkama širom Bosne i Hercegovine".

Sarajevo ima silne probleme sa ciljevima američkog programa vojne pomoći. To je saznanje Sarajeva da bi Vašington voleo da Bosna i Hercegovina "obrazuje vrlo uglednu defanzivnu vojnu snagu koja bi bila u stanju da potisne svakog potencijalnog agresora sa svoje teritorije". Za sarajevski glavni štab, suština američke pomoći Sjedinjenim Državama za Armiju Bosne i Hercegovine znači "stvaranje armije koja ne predstavlja pretnju ni za koga, kao i stvaranje formacija koje ne bi porazile armiju srpskog entiteta". Vašington je zainteresovan za ranvotežu moći

koja bi sprečila bilo koju stranu da preduzme odlučan vojni pokret kao komponente za učvršćenje trajnog mira. Rešeno da učvrsti kontrolu nad čitavom teritorijom Bosne i Hercegovine, Izetbegovićevo Sarajevo ne bi htelo nista od toga.

Uz to, Bosna i Hercegovina je odlučila da se osloni na muslimanski svet da bi izgradila daleko jaču armiju iz vlastitih pobuda. Ne obazirući se na obećanja Sjedinjenih Država, glavni štab veruje da će najveća pomoć za nabavku oružja, vojne opreme i obuku dići od onih koji su tokom rata najviše pomogli Bosni i Hercegovini: od islamskih zemalja, naročito Irana, Pakistana, Saudijske Arabije i Kuvajta, kao i od Turske, Malezije, Indonezije i Egipta. Sarajevo je puno optimizma u vezi s mogućnošću da se taj plan sprovede zato što Sjedinjene Države već nameravaju da prenesu veći deo odgovornosti za obuku i opremanje na Tursku. Iako je Ankara obećala Vašingtonu da će se držati smernica NATO-a i da se neće udaljavati od odgovornosti kako su određene sporazumom Dejton-Pariz, i Ankara i Sarajevo umeju bolje. Turska vojna delegacija koja je posetila Bosnu i Hercegovinu početkom 1996. ispitala je situaciju i pozitivno odgovorila na sve bosanske zahteve. Imajući u vidu tursku pomoć tokom rata, Sarajevo može samo da bude ohrabreno.

Odluka Sarajeva da zađe Vašingtonu iza leđa u potrazi za vojnim sposobnostima odraz je ukupnog preispitvanja od strane glavnog štaba Bosne i Hercegovine prikladnosti čitavog procesa dobijanja vojne pomoći od Sjedinjenih Država. Sredinom marta, bosanski glavni štab se upoznao sa hrvatskom vojnom analizom najavljenih američkih isporuka oružja Bosni za snage HVO. Hrvatski glavni štab je predvideo probleme zbog kvaliteta oružja predloženog od Sjedinjenih Država u poređenju s preporukom HVO. Hrvatski vojni ekspert je zaključio da će "Armiji Bosne i Hercegovine i HVO-u biti dato oružje iz Vijetnama!"

Zagrebačka analiza je profesionalno urađena. Hrvatski vojni eksperti su shvatili da posle političkih uslovljavanja, uključujući i otpor Sarajeva da odobri autonomiju za HVO i nesklonost da dopusti stvaran odlazak mudžahedina, prvenstven izazov s kojim su se suočile i Armija Bosne i Hercegovine i HVO bio da "reorganizacija armija mora da se zasnuje na potpuno novom konceptu, ratnoj doktrini i vojnoj strategiji i operativnim taktikama". Stisnut kratkim rokovima za opremanje armija kao što je određeno sporazumom Dejton-Pariz i raspoloživim budžetima, Vašington će ograničiti kvalitet i sofisticiranost isporučenog oružja. Najverovatnije, Sjedinjene Države će isporučiti polovno oružje iz postojećih rezervi u Nemačkoj. Hrvatski vojni analitičari su navodno "jednoglasni" u svom zaključku da je "najnovija generacija opreme isključena, ali da to može biti oprema iz Vijetnamskog rata ili neki primerci iz rata Zapada protiv Iraka". U isto vreme, hrvatski vojni eksperti insistiraju da Armija Bosne i Hercegovine ne bi trebala da odbacuje to oružje jer ono još uvek može biti korisno protiv srpskog arsenala. Ostalo je neiskazano olakšanje Zagreba zato što će to oružje takođe biti inferiorno u odnosu na HV-ov rastući arsenal.

Glavni štab bosanskih muslimana nije bio iznenađen hrvatskim analizama. Iran, Pakistan i druge muslimanske Države godinama su dokazivale da Sjedinjene Države nikada neće dopustiti da muslimanska Država u Evropi stekne verodostojne vojne sposobnosti. Nova hrvatska analiza pokazuje da su bili u pravu. Uz to, Sarajevo nije zaboravilo sve veći kriticizam među ključnim evropskim članicama IFOR-a na račun namera Vašingtona da naoruža jedinice bosanskih muslimana kada američki pripadnici IFOR-a napuste Bosnu i Hercegovinu. Evropljani su plan Sjedinjenih Država nazvali formulom "naoružaj i beži".

Sarajevo je takođe raspolagalo savetima Irana u vezi s osobenostima izborne godine Sjedinjenih Država i njenim posledicama na Bosnu i Hercegovinu. Prisiljena da izabere između političke podrške Evropljana, koji se suprotstavljaju planovima da se naoruža Armija Bosne i Hercegovine, i sprovođenja razvoja ove armije, Klintonova adminsitracija će se pridruziti Evropljanima da bi ostvarila vremenski odlazak američkog kontigenta IFOR-a pre američkih izbora. Dakle, zaključilo je Sarajevo, bila je mala verovatnoća da se ostvari potpun program vojne pomoći od Sjedinjenih Država, kako je obećano. Prema tome, u martu, sarajevski glavni štab je smislio dva ravnopravna programa: (1) da nabavi oružje i druge vojne potrebe iz alternativnih izvora koji nisu opterećeni nadzorom Sjedinjenih Država; i (2) da razvije strelovit program za hitru nabavku teškog naoružanja i srodnih vojnih potreba pod kritičnim uslovima.

Za prvi program, Sarajevo je uložilo napor da oživi programe muslimanske vojne podrške koji su postojali tokom rata. Teheran, Islamabad, Ankara i Kuala Lumpur su se složili da obezbede i teško naoružanje i ekspertizu svojih tekućih isporuka. Saudijska Arabija i druge zemlje Persijskog Zaliva priložile su velike sume novca za nabavku raspoloživih sistema naoružanja od NR Kine, nekadašnjeg Sovjetskog Saveza i iz Istočne Evrope.

Početkom maja, prve pošiljke oružja su bile spremne za isporuku. Hasan Čengić, pomoćnik ministra odbrane Bosne i Hercegovine, priznao je da Bosna i Hercegovina "ima oružje napolju" koje će "ubrzo stići u prave ruke". Prvenstvena poteškoća za isporuku ovog oružja bilo je protivljenje Zagreba da se ono isporuči preko Hrvatske. Ipak, Čengić je bio optimista u vezi sa prispećem ovog oružja. "Mi napolju imamo oružje, kupljeno ili darovano od prijateljskih naroda, a ono će uskoro biti isporučeno Armiji Republike Bosne i Hercegovine", tvrdio je on. Tokom rata, Čengić je bio zadužen da organizuje i vodi glavne programe za snabdevanje Bosne i Hercegovine oružjem, tesno sarađujuci s iranskom obaveštajnom službom.

Drugi program, skovan uz iransku pomoć još početkom maja, mnogo je zlokobniji. Vrhovno zapovednistvo Bosne i Hercegovine je shvatilo da je nešto od najboljih sistema naoružanja u arsenalu Sjedinjenih Država već bilo na bosanskom tlu: oprema IFOR-a. To je najnaprednija oprema koja pripada najboljim jedini-

cama Armije Sjedinjenih Država u Nemačkoj. To predstavlja kvalitativni skok u odnosu na bilo šta čim raspolazu druge dve armije na Balkanu. Najpre, Sarajevo je pokušalo da postigne politički dogovor ne bi li Vašington rešio da ostavi to oružje za sobom kao višak kad se IFOR povuče. Rijad je čak stupio u pregovore i pokušao da utiče na Klintonovu administraciju da postupi po tom planu i obećao finansijsku nadoknadu za ostavljenu opremu.

Ipak, krajem marta, Sarjevo je bilo sumnjičavo u vezi s izgledima za takav dogovor. Spor tempo američkih isporuka lakog naoružanja i zaostali problemi s Vašingtonom u vezi s islamističkim prisustvom i zahtevi Sjedinjenih Država da se spoje u zajedničku "bošnjačko"-hrvatsku armiju, uverili su Sarajevo da se Sjedinjenim Državama ne može verovati da će ispuniti program vojne pomoći zbog sumnji u održivost rešenosti Sjedinjenih Država. Odavanje procene obaveštajne službe Pentagona koja je upozoravala da se Bosna i Hercegovina deli i da će se verovatno vratiti borbama onog trenutka kada se IFOR povuče, u najužim krugovima u Sarajevu se smatralo kao dokaz dvoličosti Vašingtona i postojanog antiislamističkog stava.

Prema tome, Vrhovno zapovedništvo Bosne i Hercegovine započelo je ozbiljno da razmatra ono što su Iranci zvali "lekcijom iz Bejruta". Eksperti VEVAK-a su već neko vreme uveravali da su Sjedinjene Države nesposobne da se nose sa velikim brojem gubitaka, naročito kada su naneti iznenada. Kao što se pokazalo u Bejrutu i Mogadišu, suočene sa iznenadnim naletom nesreća, Sjedinjene Države će odustati od sleđenja strateških interesa i brzo se povući. Dakle, uveravali su Iranci, bilo kakva spektakularna teroristička operacija koja bi nanela teške gubitke trupama Sjedinjenih Država, naročito ako se uzme u obzir godina izbora, primorala bi Vašington da brzo povuče trupe na sigurno. Bilo bi vrlo verovatno da bi hrpa američkog teškog naoružanja i opreme bilo ostavljeno, naročito ako se izvrši pritisak na Sjedinjene Države. Prema jugoslovenskim vojnim i obaveštajnim izvorima, general Delić je izneo tu ideju sredinom marta.

Pripreme su odmah započete u posvećenoj ćeliji unutar redova I Bošnjačke brigade "Noćne Ptice". I brigada je jedinica koja bi poduprla, operativno podržala i asistirala u terorističkim operacijama protiv IFOR-a. Pripreme je opsluživao mali sastav iranskih viših obaveštajnih oficira i nekoliko eksperata terorista odnekud drugo sa Bliskog Istoka. Njih je podržala grupa specijalista i eksperata iz Turske, Egipta, Avganistana, Pakistana i Libana, uključujući i veterane, eksperte za automobile-bombe iz Libana.

Štaviše, upozorenje IFOR-u koje je početkom maja objavio egipatski islamistički "Salim al-Kursani" trebalo bi razmatrati u kontekstu ovih priprema. Imena dve organizacije koja je pomenuo Al-Kursani - "Islamistička grupa - Vojni ogranak u Bosni" i Bosanski islamistički džihad - otad su pominjali i drugi izvori u kontekstu aktivnih priprema za od Sarajeva podupirane napade na američko kontigent IFOR-a.

Promišljajući pokretanje terorističkih operacija protiv IFOR-a, Sarajevo nije sumnjalo da bi bilo kakva upotreba sile neizbežno vodila u obnovu borbi i sa Hrvatima i sa Srbima. Do tada, Sarajevo je bilo preplavljeno glasinama o zajedničkim zaverama između Zagreba i Beograda da se Bosna i Hercegovina podeli čim se IFOR povuče, i, ponavljajući Teheransku tezu, o globalnoj zaveri s ciljem da se spreči uspon muslimanske Države u Bosni i Hercegovini. U proleće 1996., Sarajevo je sve više guralo sebe u obnovu borbi.

Više od svega drugog, sama probitačnost takve opcije da se brzo ojača arsenal Bosne i Hercegovine, čak i drastičnim merama, podupirala je samopouzdanje Sarajeva. Političko i vojno vođstvo je zaključilo da bi ponovo moglo da pokrene maksimalistički program bez straha da će se ostati bez neophodnog oružja i vojnih zaliha.

Sredinom marta 1996., glavni štab Bosne i Hercegovine je započeo aktivne pripreme za obnovu borbi. Brigadni general Enver Hadžihasanović, zapovednik glavnog štaba Armije Bosne i Hercegovine, priznao je da su aktivnosti vojske sada bile usredsređene na planiranje sledećeg rata. Hadžihasanović je objasnio da njegove snage već rade na "održavanju... visoke borbene gotovosti Armije Bosne i Hercegovine, za slučaj da druga strana ponovo odabere ratnu opciju. Upravo zato su promene u armiji bile sprovedene na taj način a ne da utiču na glavne zadatke".

Izričitost Sarajeva jasno se odrazila na Dan oružanih snaga, 16. aprila 1996. U svom obraćanju, general Delić je istakao novu eru reorganizacije Armije Bosne i Hercegovine. "Mir je postavio nove zadatke pred političko i vojno vođstvo Bosne i Hercegovine, koji se moraju ostvariti na planiran, valjan i odgovoran način. To prvenstveno uključuje transformaciju armije u mirnodopsku vojnu formaciju koja je sposobna da brani Bosnu i Hercegovinu i mir u njoj".

U svom obraćanju, Ejup Ganić je naglasio nadmoć bosanskih muslimana u osetno multietničkoj armiji. "U ovom delu Evrope, Armija Bosne i Hercegovine novi je faktor mira, odbrane i stabilnosti. Program armije je bio i ostaće bosanski, bez obzira na činjenicu da Bošnjaci, proporcionalno govoreci, predstavljaju većinu. U armiji ima isto tako i Hrvata, ima i Srba i Jevreja".

Najodlučniji iskaz cilja Sarajeva zbio se 21. aprila 1996., od samog predsednika Izetbegovića. Izetbegović je posetio Bihać da bi prisustvovao velikoj paradi jedinica 5. korpusa. Jedinstven značaj posete je demonstriran prisustvom na tribini potpredsednika Ejupa Ganića, premijera Hasana Muratovića, generala Rasima Delića, divizionog generala Atifa Dudakovića, zapovednika 5. korpusa, delegacije bosansko-hercegovačke vlade, kao i predstavnika diplomatskog kora većinom iz muslimanskih zemalja i inostranih vojnih atašea. Velika parada je obuhvatila pripadnike 501., 502., 503., 505., 506., 507., 509., 511. i 517. brigade, Vazduhoplovne grupe, Ministarstva unutrašnjih poslova, vojne policije, 510. mehanizovane

brigade, 5. kombinovane artiljerijske jeidnice, 5. protivavionske divizije lake artiljerije, 5. inženjerijskog bataljona i drugih jedinica.

Izetbegović je vojnicima održao kratak govor. Parada 5. korpusa je, objasnio je on, bila "poruka i za prijatelja i za neprijatelja; prijatelja da obraduje a neprijatelja da upozori da nikada više ne digne prst protiv naseg naroda". Izetbegović je istakao izazove s kojima se suočava Bosna i Hercegovina. "Ja sam ovde da kažem važnu stvar... da vam kažem da borba za Bosnu i Hercegovinu još nije završena, da se ona nastavlja i da vam poželim uspeh na tom dugom teškom i časnom putu prema slobodnoj i demokratskoj Bosni." Na političkom skupu koji je usledio kasnije toga dana, Izetbegović je bio čak još izričitiji. Izjavio je da će se "borba nastaviti sve dok Bosna ne bude jedinstvena i demokratska".

Jugoslovenski i hrvatski izvori su bili uznemireni pokazivanjem militantnosti u Bihaću. I Beograd i Zagreb su zabrinuti u vezi obnove rata u Bosni i Hercegovini zbog sarajevskog sve jačeg jurišnog mentaliteta i militantnosti. Upućeni Hrvati sada očekuju obnovu rata s bosanskim muslimanima. Zagreb primećuje da će se takva erupcija dogoditi u vreme kada supersile nateraju Hrvatsku da se razoruža i demobiliše. Takav razvoj samo ohrabruje Sarajevo da napadne. Zbog toga, insistiraju upućeni Hrvati, obnova rata u Bosni i Hercegovini "postaje stvarnost i noćna mora od koje je teško pobeći, uprkos garancijama iz Sjedinjenih Država".

Jugoslovenski i hrvatski izvori objašnjavaju da Izetbegovićeve pretnje u Bihaću nisu bile upućene samo Zagrebu, Već prvenstveno Klintonovoj administraciji. Izetbegović je poslao zajedničku poruku Vašingtonu - i od bosanskih muslimana i od Iranaca - da je cilj Sarajeva "jedinstvena Bosna" pod vlašću muslimana i bez prisustva Sjedinjeih Država. Izetbegović je uveren da može da trijumfuje uz iransku i muslimansku pomoć bez Zapada/Sjedinjenih Država. Sve što njemu treba jeste da ga Sjedinjene Države ostave na miru i konačno prestanu da pomažu Hrvatskoj. Teheran ostaje uveren da čin spektakularnog terorizma bejrutskog tipa može da obezbedi takav ishod.

Sve veće vojne tenzije takođe su izražene u čvrstim položajima koje zauzima vojna elita Sarajeva, kao da namerno nastoji da izazove krize sa svojim hrvatskim parnjacima. 21. maja, na primer, general Rasim Delić je zahtevao da glavnokomandujući u federalnoj vojšći bude Bošnjak. Armija Bosne i Hercegovine može da osigura "zaštitu državnog integriteta i suvereniteta i teritorijalne granice Bosne i Hercegovine" jedino ako "tu ulogu obavlja Alija Izetbegović, predsednik Predsedništva Bosne i Hercegovine".

Sledećeg dana, brigadni general Salko Begić, zapovednik bosansko-hercegovačke avijacije i protivavionske odbrane, istakao je ratne opasnosti pretresajući svoje planove za budućnost. "Nas je cilj da stvorimo avijaciju koja će, uz kvalifikovan kadar i tehničku opremu, biti značajan činilac u sprečavanju svake vrste agresije protiv naše zemlje. Naš cilj je da izgradimo defanzivnu avijaciju. Ako bude neo-

phodno, ipak, ona će biti sposobna za ofanzivne operacije," objasnio je Begić, "Nama je potreban višenamenski aion koji će uspešno ispunjavati sve zadatke savremenih lovaca, bombardera i izviđačkih aviona. Dominantna snaga će se sastojati od vojnih helikoptera, koji su izvanredno pogodni za borbu na ovim terenima. Čitav sistem će biti pojaćan s letilicom bez ljudske posade, koja se efikasno može koristiti za izviđanje. Potrebe transporta se u potpunosti mogu zadovoljiti sa sadasnjom opremom".

Krajem maja, viši oficiri Bosne i Hercegovine su otvoreno priznali da su njihovi problemi sa Sjedinjenim Državama bili nesavladivi. Sjedinjene Države su zaista zadržavale masu vojne pomoći zbog svog straha od rasta muslimanske militantnosti u Bosni i Hercegovini. Sarajevo je bilo sve uverenije da je od Irana nadahnut scenario o erupciji borbi koje bi zapalili bosanski muslimani (provokacijama i terorizmom) možda neizbežan i neminovan. "Ja se ozbiljno spremam za sledeći rat", izjavio je general Atif Dudaković, zapovednik 5. korpusa. "Mi vidimo da sve strane nastoje da miniraju sporazum (Dejton-Pariz)."

To nisu zaludne pretnje. Erupcija borbi oko područja Brčkog već se nagoveštava. Sve strane pokazuju sve više odbojnosti prema rešavanju rasprave oko granica u kritičnoj zoni Brčkog - delu severne Bosne koji vezuje istočnu i zapadnu oblast pod kontrolom Srba - pregovorima. Prema sporazumu Dejton-Pariz, strane su trebale da imenuju posrednike do 14. juna 1996., pa da bezuslovno sprovedu njihovu odluku do kraja godine. Ipak, svi pokazatelji nagoveštavaju da je Sarajevo rešeno da izazove prekid koridora po svaku cenu. "U Brčkom su se ponovo stekla sva pitanja koja su prouzrokovala sukob", upozorio je Karl Bilt, međunarodni posrednik zadužen za kordinaciju civilnih nastojanja da se sprovede mirovni sporazum. "Oblast je pre rata bila 52% muslimanska, ali je srpsko etničko čišćenje bilo surovo, pa predsednik Alija Izetbegović insistira da se njegova granica proširi kroz srpsku teritoriju sve do reke Save. To ni približno nije izvodljivo."

Potpuno svesno regionalnog i globalnog strateškog značaja svakog pokušaja da se preseče koridor kod Brčkog, Sarajevo je rešeno da uplete Sjedinjene Države u svoje vojno talasanje. Zaista, Sjedinjene Države su već direktno uticale na potencijalnu obnovu borbi i eskalaciju. Obučavajući i pripremajući 2. korpus, Sjedinjene Države su pospešile i pomogle pripreme za napad bosanskih muslimana na koridor Brčkog. Ono što najviše uznemirava jeste američka obuka elitnih jedinica koje su prožete bosanskim islamistima i inostranim mudžahedinima. Krajem aprila 1996., izvori bosanskih Srba opisuju napore američke obuke koja traje: "Muslimani dobijaju najveću podršku za svoje terorističko-diverzantske akcije od Sjedinjenih Država. Američki instruktori obezbeđuju intenzivnu obuku za izviđačko-diverzantske jedinice u nastojanju da zamene iranske instruktore. U svetlu te politike, Sjedinjene Države su već snabdele Alijinu armiju oružjem. Glavni logor za obuku ljudi iz 28. muslimanske divizije nalazi se na području sela

Vukovije, severno od aerodroma Dubrava kraj Tuzle".

Krajem maja, bosanska armija je ubrzala određivanje strateškog poprišta za obnovu borbi. Specijalne snage Armije Bosne i Hercegovine, uključujući i mudžahedine, "izvodili su operacije" iza položaja bosanskih Srba kroz severoistočnu Bosnu. U noći između 29-30. maja 1996., na primer, specijalne snage bosanskih muslimana su digle u vazduh most u Krstacu na reci Janji, blizu Bijeljine. Iako je most bio na samoj granici između "federacije" i Republike Srpske, njegovo razaranje je od daleko većeg značaja. Ova opercija je bila strateški potez s namerom da se spreči srpski protivnapad na Tuzlu s boka u slučaju veće ofanzive 2. korpusa na Brčko. Nastojanja IFOR-a da dalje istraži eksploziju sprečile su lokalne vlasti bosanskih muslimana.

Početkom juna 1996., vojno obaveštajne službe i u Beogradu i na Palama postale su zabrinute zbog združenih priprema američkih delova IFOR-a i Sarajeva vezanih za koridor Brčko. Prema obaveštajnim informacijama, Sjedinjene Države i Nemačka su odlučile da priguše zapadne delove Bosne i Hercegovine koje drže Srbi odsecanjem vitalnog koridora Brčko. Specijalne namenske snage "federacije" koje obuhvataju i bosansko-muslimanske i hrvatske vojnike obučene u Sjedinjenim Državam pokušale bi da vrate Brčko u ime "etnički očišćenih" izbeglica bosanskih Muslimana. Specijalni bataljon IFOR-a, navodno sastavljen od američkih i skandinavskih vojnika, sa zvaničnim zadatkom da "štite" bosanske vojnike i civile, zapravo bi preuzeo grad od posade lokalnih bosanskih Srba. Plašeći se "eskalacije", IFOR bi onda insistirao na prestanku neprijateljstava, stvarajući tako situaciju na terenu koja bi obezbedila da se Brčko preda Sarajevu preko međunarodnih posrednika.

U međuvremenu, veruje vojna obaveštajna služba i u Beogradu i na Palama, IFOR bi pomogao vojnicima Bosne i Hercegovine da prekinu srpsku trgovinu preko tog vitalnog koridora. Ako se dopusti da opstane, takva blokada bi dovela do propasti zapadnih delova Republike Srpske. Svaki srpski pokušaj da se koridor ponovo otvori silom neizbežno bi vodio u obnovu borbi s IFOR-om koji bi podržavao Armiju Bosne i Hercegovine. Ne čudi mnogo što se priča da raspoloženje u regionu Banja Luke podseća na Republiku Srpsku Krajinu neposredno pre pada Knina.

POSLE EKSPERIMENTA

U leto 1996., Klintonova administracija se aktivno priprema za izbore u Bosni i Hercegovini, koji su tada bili najavljeni za septembar. Političari Sjedinjenih Država su smatrali da će ti izbori biti vrhunsko dostignuće sporazuma Dejton-Pariz. Pobliže razmatranje situacije u nekadašnjoj Jugoslaviji, ne samo Bosni i Hercegovini, pokazuje, međutim, da je situacija upravo suprotna. U leto 1996., čitava nekadašsnja Jugoslavija se pretvarala u "ekspres lonac": proces podizanja unutrašnjeg pritiska koji je mogao da dovede do žestoke erupcije.

Zajednički pokazatelj za sve regionalne krizne tačke - njihovu ulogu potencijalnih katalizatora i varnica za obnovu borbi - bila je uverenost Sarajeva da će samo maksimalističko rešenje doneti spasenje za bosanske muslimane.

Sarajevo je pojačavalo pripreme za obnovu neprijateljstava od početka aprila 1996. Izetbegović i njegova klika su verovali da je opsežna borba neizbežna ako su i Hrvati i Srbi rešeni da ih spreče da ustanove muslimansku državu u Bosni i Hercegovini. Strah Sarajeva je bio pogoršan uviđanjem da bi inostrani pokrovitelji mogli da im ne obezbede zaštitu i vojnu podršku koja je bila očekivana.

Tačka preokreta se može pratiti do kraja marta 1996., s pojavljivanjem niza izveštaja o održivosti Bosne i Hercegovine u kontekstu "federacije" posle sporazuma Dejton-Pariz. Što je važno, ti izveštaji su bili pripremljeni za nemačku vladu: najblizeg saveznika Hrvatske s najvećim političkim uticajem na zagrebačku elitu. Sarajevo je prema tome moglo da sluti da prihvatanje tih izveštaja, a naročito njihovih preporuka, od strane Bona, najverovatnije znači da će Zagreb takođe raditi na sprovođenju tih preporuka. Svi izveštaji su nudili vrlo sumornu procenu o održivosti sporazuma Dejton-Pariz i politički položaj koji su oni zahtevali da se stvori na Balkanu.

Jedan izveštaj je upozroavo Bon, i Zapad u celosti, da "cilj sadašnjih muslimanskih vođa u Sarajevu nije multietnička već pre islamistička Bosna". Da bi se osigurala njena moć da nametne takvu "islamističku Bosnu" većinskim hrišćanima, Sarajevo se sve više oslanjalo na "prodor islamističkog fundamentalizma" da bi oblikovalo društvo. Izveštaj je izdvajao bosanske Hrvate, zato što su oni deo "federacije", kao najugroženiji deo naroda u Bosni i Hercegovini. Ta spoznaja stvarnih ciljeva Sarajeva, isticao je izveštaj, trebalo bi da posluži kao kamen temeljac zapadne politike u nekadasnjoj Jugoslaviji.

Drugi izveštaj je navodio da je najbolji ishod kom se Zapad moago nadati da Bosna i Hercegovina postane "drugi Kipar": odnosno nepovratno podeljena zemlja po kojoj patroliraju međunarodne snage ali bez nasilja i borbi. Ta studija se usredsredila na izglede za sprovođenje civilne obnove u okviru Dejtona-Pariza. Studija je prepoznala samo potojanje "federacije" kao glavnu prepreku za dugoročnu stabilnost na Balkanu. Nametnuta od Sjedinjenih Država i stvarajući

međunarodne pritiske samim svojim postojanjem, "federacija" nema legitimitet, vrednost ili budućnost. Sve do svoje neizbezne ostavke, "federacija" će nastaviti da izaziva dalje tenzije spremne da provale u nasilje pošto Hrvati nastoje da se otrgnu ali nemaju hrabrosti da se suprotstave Vašingtonu. Studija je preporučila da se nemačka vlada drzi podalje od "federacije" kako se ne bi dovodila u vezu s ishodom erupcije.

Ako se Sarajevo nadalo da Sjedinjene Države veruju u "federaciju" i da su rešene da je podrže i da bi prevlast Sarajeva u Bosni i Hercegovini prevagnula nad sve većim evropskim skepticizmom i neprijateljstvom, onda u maju nije bilo tako sigurno čak ni u to. Strah Sarajeva od zavere protiv muslimanske Bosne pojačao se sredinom maja 1996. posle objavljivanja jedne američke skice Nacionalne Obaveštajne Procene (NOP) o Bosni i Hercegovini. Američko obaveštajni eksperti su takođe uvideli da je muslimansko-hrvatska "federacija" bila najveća prepreka za postizanje stabilnosti. Čak su i eksperti Sjedinjenih Država sada zaključili da "federacija" "ostaje u velikoj meri izmišljotina američke uobrazilje". Za Izetbegovića i sarajevsku elitu, šokantan aspekt ovog otkrića nije bio njihov stav o očitom, već ono što su oni smatrali potvrdom da se čak i Klintonova administracija, koja je izmislila i nametnula "federaciju", sada pridružila antiislamističkoj zaveri.

Ne čudi mnogo što su, krajem maja, zapadne diplomate u Sarajevu zapažale da su sve veći delovi vladajuće SDA bili uvereni da samo islamistička Bosna, u kojoj bi samo muslimani mogli da budu punopravni građani, njima obezbeđila zaštitu i spasenje, kao i osigurala da oni ostanu na vlasti. "Najtvrdokorniji (SDA) nastoje da stvore etnički čistu državu", objasnile su evropske diplomate iz Sarajeva. "Oni su kratkovidi i njihova zatucanost će na kraju izazvati novi sukob, ali posle ovog stravičnog rata oni osećaju da je jedini način da muslimani mogu da budu bezbedni taj da oni imaju potpunu kontrolu nad Bosnom."

Pripreme za borbu

Sarajevska elita je već zaključila da ne postoji zamena za, niti bekstvo od borbe za islamističku Bosnu. Preostalo je samo pitanje koja vrsta borbe će biti nužna i ko bi bili sudeonici. U leto 1996., tri kritične tačke borbe istakle su se kao žižne tačke buduće erupcije. Varnice i katalizatori za obnovu većih borbi širom Bosne i Hercegovine i čitavog Balkana su:

- 1. Islamizacija nekadašnjih srpskih predgrađa Sarajeva;

- 2. Mostar kao katalizator za novi muslimansko-hrvatski rat; i

- 3. Koridor Brčko kao varnica za započinjanje rata protiv Srba i neposredno uplitanje IFOR-a u borbu.

Preobražaj Sarajeva ukazuje na evoluciju pomenutih kriza. Vlada bosanskih muslimana se upustila u istrajnu politiku traženja napuštene imovine bosanskih

Srba i preseljenja muslimana u nju. U skorije vreme, ta politika se izrodila u proterivanje "popularnom" prinudom "umerenih" bosanskih Srba koji su poverovali u garancije vlade i SAD/IFOR-a, pa nisu uzeli ucešća u egzodusu. Taj proces je već nepovratno preobrazio demografsku sliku Sarajeva, uspostavljajući nadmoćnu muslimansku većinu i efikasno sprečavajući povratak bosanskih Srba čak i u kontekstu budućeg sporazuma.

Karakteristično je da Sjedinjene Države ćute u vezi s tim razvojem događaja, a zapadnoevropski kritičari su nemi. Sarajevo tako demonstrira i omalovažava međunarodne zajednice i svoju čvrstu rešenost u nepovratnost razdvajanja, dogod je u pitanju teritorija koju drže muslimani. Dugoročni smisao islamizacije Sarajeva leži u činjenici da upravo u isto vreme Sjedinjene Države guraju međunarodnu zajednicu u primenu nadmoćnog pritiska na vlasti bosanskih Srba da dopuste povratak "izbegliaca" bosanskih muslimana u strateška područja kao što su Doboj i Brčko. Sjedinjene Države čak prete upotrebom IFOR-a da iznude zahtevanu "slobodu kretanja". Taj neprestani dvostruki standard uverava Sarajevo da može da produži sa svojim planovima o provokacijama. U isto vreme, položaj bosanskih Srba se i dalje pogoršava, a osećaj neprijateljstva i sklonost ka sukobima pogodene populacije bosanskih Srba raste, stvarajući tako plodne uslove za provokacije bosanskih muslimana.

Mostar - gde je novi muslimansko-hrvatski rat moguć u bilo koje vreme - treba da bude simbol održivosti "federacije" i iskrenog muslimansko-hrvatskog izmirenja i koegzistencije. Umesto toga, Mostar je postao izgovor i porpište dubokih i nepomirljivih strateških trendova. Sarajevo je rešeno da demonstrira nespornu kontrolu bosanskih muslimana nad čitavom Bosnom i Hercegovinom. Hrvati - i vođstvo Herceg-Bosne i Zagreb - ne bi želeli ništa od toga. Rat je bio takav kakav jeste verovanto zbog nespremnosti Sarajeva da se suoči sa stvarnošću.

Dugoročna inherentna opasnost u egzistencijalnoj krizi "federacije" leži u unutrašnjoj dinamici Sarajeva - u odjeku sarajevskog pristupa bavljenju krizom. Ključni problem je preterana i forsirana islamizacija populacije bosanskih muslimana kao preduslov za efikasnu mobilizaciju za sveopšti sukob i sa Hrvatima i sa Srbima.

Početkom juna, Adil Zulfikarpašić, vođa Muslimanske bošnjačke organizacije (MBO), razjasnio je problem. On je upozorio da je "novi rat između (bosanskih) muslimana i Hrvata" moguć. Muslimansko-hrvatsko izmirenje nije bilo ostvareno dobrovoljno. Zulfakarpašić je smatrao da je muslimansko-hratska "federacija" bila "neodrživa" i, s obzirom na međusobni pritisak da se ona očuva, novi rat je bio verovatniji. Svi pregovori su bili vođeni pod međunarodnom prinudom i "s nožem u jednom a motkom u drugoj ruci". Pošto "nema više odstupanja od celovite Bosne i Hercegovine", borba naroda će provaliti onog trenutka kada bilo koja strana nadvlada svoj sadašnji strah od međunarodnih snaga.

Zulfikarpašić je izdvojio situaciju u muslimanskoj Bosni, nazvavši je "noćnom morom". Ono što najviše plasi MBO jeste što Sarajevo, da bi nametnulo svoju vlast populaciji bosanskih muslimana, pojačava militantnost i stvara stalan sukob ostvarujući to forsiranom islamizacijom. Sarajevo uvodi islamizam sa Bliskog Istoka koji je stran trdicionalnom načinu života i nasleđu bosanskih muslimana. Ovaj proces, upozorava zvaničnik MBO, preti da uništi zajednicu bosanskih muslimana više nego i Hrvati i Srbi.

Zbog svog vitalnog strateškog značaja za bosansake Srbe, Brčko je tempirana bomba. Ne postoji centar moći koji ne shvata da svako narušavanje srpskih komunikacija i transporta duž brčanskog koridora znači smrt za zapadni deo Republike Srpske, pa tako predstavlja katalizator za erupciju. Zbog još uvek nerešenog krajnjeg statusa Brčkog, Sarajevo smatra da mu kriza otvara legitimno pravo na provokacije i oštre zahteve koji se mogu izroditi u ultimatume i obnovu borbi. Sarajevo je potpuno svesno stalnog interesovanja Klintonove administracije za gušenje Banja Luke i za uključenost armije Sjedinjenih Država u obuku snaga bosanskih muslimana u Tuzli koje nadgledaju koridor. Zato je Srajevo sigurno u svoju moć da podstakne borbe u području Brčkog na način koji će jednako naterati američko IFOR da za njih zgazi Srbe.

Za takvu krizu je najverovatnije da će izbiti uz zestoke zahteve "izbeglica" bosanskih muslimana da se vrate u svoje rodno Brčko i podršku IFOR-a (SAD) u zaštiti takve "slobode kretanja". Neizbežan otpor bosanskih Srba takvom pohodu gurnuće ih u direktan sukob sa IFOR-om u američkom sektoru, možda čak i upotrebu sile protiv njega: upravo ono što bi i Izetbegović i Klintonova administracija voleli da vide da se dogodi. U isto vreme, mada su i Pale i Beograd potpuno svesni stravičnih grananja sukoba s IFOR-om, oni ne mogu sebi da priušte gubitak brčanskog koridora. Na taj način, svaki sukob u području Brčkog može da zapali veću krizu.

Eksplozivni potencijal svake od ove tri krizne tačke leži u njihovom korišćenju stvarne dinamike u Bosni i Hercegovini i nekadašnjoj Jugoslaviji u celini. Suština od Sjedinjenih Država vođenog nadmetanja sporazuma Dejton-Pariz bila je da despotski zamrzne stratešku dinamiku. Upotreba sirove sile i verovatna pretnja daljom eskalacijom - moć SAD i NATO-a - vezana s iscrpljenjem ključnih ratobornih frakcija služio je da se stvore sprovodivi uslovi za međuigru u obustavi krvoprolića.

Ali prinudno nametanje "procesa" Dejton-Pariz nije promenilo rešenost grupacija lokalnih naroda i njihovih respektivnih vođa da ostvare svoje manifestne sudbine. Možda je jedini zajednički imenitelj bosanskih muslimana, Hrvata i Srba taj što njihove odgovarajuće manifestne sudbine ne uključuju od muslimana kontrolisanu, multietničku i jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu, upravo onaj tip Države koji su sporazumi Dejton-Pariz želeli da stvore.

Prema tome, bilo koja, ili sve zaraćene frakcije će se prvom prilikom podići da dovrše podelu Bosne i Hercegovine i ustanove način života kakav najviše vole. Sjedinjene Države mogu da nametnu svoju volju isscrpljenoj i istrošenoj Bosni i Hercegovini neko kraće vreme, naročito kada u Bosni i Hercegovini bujaju antiamerička i antievropska osećanja, a u Americi raste politički pritisak za povlačenje Sjedinjenih Država. Uz to, ukupni interesi i Rusije i Nemačke su sve ugroženiji zbog tenzije koja traje u nekadašnjoj Jugoslaviji. I Moskva i Bon su rešeni da njihovi štićenici razreše svoje istaknute razlike i ustanove održiv, mada tanan, okvir za stabilnost u regionu. Tako se Evropa može pokrenuti da zaustavi Sjedinjene Države dok lokalne sile ne popuste da ustanove održiv aranžman, najverovatnije u novoj rundi žestokih borbi.

Izmene stvarne dinamike i politike

Sadasnji opšti položaj i interna dinamika ključnih igrača jeste nastavak hajke za vitalnim interesima koji su ih motivisali da raskomadaju staru Jugoslaviju i izdrže više godina bratoubilačkih borbi i surovosti. Sproazumi Djeton-Pariz su propustili da pripreme, a kamoli razreše, ma koje od ovih pitanja. Uz to, međuigra u nasilju je stvorila period promišljanja i priprema za dalje težnje tradicionalnim ciljevima. Ako nista drugo, postoji obnovljena rešenost da se ostvare odgovarajući nacionalni planovi.

Srbi su u novoj Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini utonuli u unutrašnju raspravu u vezi svoje sudbine. Srbi se ipak oporavljaju od svog šoka. Promišljaju kako da se pomire s iznenadnim porazom koji su im nanele Sjedinjene Države i njihova neprestana demonizacija, čak i pošto su istinite činjenice postale poznate. Položaj Srba je iskomplikovan njihovim stalnim ekonomskim krizama: skidanje sankcija nije učinilo mnogo da se problem ublaži zbog sprečavanja inostrane pomoći i investiranja. U isto vreme, javljaju se početni znaci ponovnog buđenja "realističnog" ili "pragmatičnog" srpskog nacionalizma. Ovaj razvoj je ohrabren kontaktima sa Rusima. Taj oživljeni srpski nacionalizam se gradi na svesti o srpskom istorijskom i regionalnom značaju mada bez agresivne militantnosti nekih od paravojnih privatnih ratnih snaga. Kada jednom ovaj trend postane politički povrediv, on se može preobratiti u pokretačku snagu demokratije, obnove i učvršćivanja uranvotezenog strateškog položaja s Hrvatskom.

Hrvati su zaokupljeni iznalaženjem načina da sačuvaju svoje šovinističko oduševljenje kao politički posed i temelj Tuđmanove administracije. Zagreb smatra da njegova regionalna moć izbija i kao strateški imperativ i izvor narodnog divljenja prema Tuđmanovom vođstvu. Vraćanje Istočne Slavonije (preteranom) silom jeste primamljiva opcija kojoj Tuđmanov Zagreb neće biti u stanju da odoli. U međuvremenu, sve veći strah od dugotrajnog prisustva Izetbegovićeve administracije u Sarajevu, i posledično sve veća pretnja od islamističkog terorizma u Hrvatskoj, čine od Bosne i Hercegovine hitan, stvaran odbrambeni izazov. Zaista,

Bosna i Hercegovina se sada otvoreno poredi sa Iranom i Libijom kao teroristička Država i izvor regionalne destabilizacije. Ipak veći strah američkog kažnjavanja i pritisaka ako Hrvatska rasturi "federaciju" sprečava Zagreb da reši bosanski problem kako bi najviše volela. Strahujući od dugotrajnog grananja svakog odlaganja u sprečavanju širenja militantnog Islama, Zagreb žudno traži svaki izgovor - lokalni požar - da posluži kao varnica za stratešku erupciju.

Izetbegovićevo Sarajevo je potpuno svesno građenja pritisaka od strane svojih neprijatelja i njihove odlučnosti. Radije nego da se suoči sa stvarnošću, islamističko vođstvo usvaja iranske zavereničke teorije koje objašnjavaju krizu pojmovima neprestanog neprijateljstva Zapada prema Islamu. Zato je Sarajevo diglo ruke od Zapada, naročito Sjedinjih Država, kao izvora dugotrajne podrške. Umesto toga, Sarajevo se spremalo da sklizne u osvetu i beznađe. U isto vreme, koristeći izdaju Klintonove administracije, vođstvo Izetbegovićevog Sarajeva nije spremno da ostavi snage Sjedinjenih Država na miru. Radije, gen. Delić je jednako rešen da podstakne provokaciju koja će navesti IFOR koji vode Sjedinjene Države da napadne bosanske Srbe i Hrvate.

Početkom juna 1996., obračajući se arapskoj publici, bosanski potpredsednik Ejup Ganić je najavio mogućnost novih sukoba ako IFOR ne nametne sprovođenje sporazuma Dejton-Pariz kako ih je protumačilo Sarajevo. "Dogod postoje prepreke sprovođenju, opasnost (od obnavljanja borbi) je stalno prisutna", izjavio je. Ovaj rat, upozorio je, "protegao bi se na čitav region".

Dosledno, Vašington je uložio napor da sakrije i obustavi izveštaje i da spreči objavljivanja koja bi mogla da ospore potvrđivanja da su uslovi bili zreli za izbore. Evropski zvaničnici su se žalili na "snažan pritisak" iz Vašingtona da potvrde da postoje preduslovi za izbore. Američki vođa bosanske misije OSCE, Robert H. Frovik, čak je uputio osoblje da se više usredsredi na pozitivna kretanja nego da izveštavaju o sumornim uslovima i mračnim izgledima za izbore. Pritisak da se izveštavanje prilagodi dosegao je tu tačku da se Frovikov šef osoblja, takođe državljanin Sjedinjenih Država, povukao uz protest. Jedan evropski posmatrač je Frovikove instrukcije nazvao "ciničnim potezom, koji ima isključivo za cilj da potvrdi ono što će verovatno biti farsa".

Flavio Koti, švajcarski ministar inostranih poslova zadužen da utvrdi da li su uslovi zreli za izbore, nastavio je da odoleva snažnom pritisku Klintonove administracije, uključujući i američkog državnog sekretara Vorena Kristofera lično, da izjavi da bi se izbori mogli održati na vreme. "Ako se nisu stekli čak ni minimalni uslovi, onda verujem da bi bilo bolje da se izbori odlože", rekao je Koti Njujork Tajmsu. "Ako se ovi izbori izrode u farsu i dramu, onda će se to negativno odraziti na sve strane koje su umešane."

Uprkos tome, Kristofer je početkom juna izjavio da će se izbori održati u septembru 1996. uprkos svim problemima. Zvaničnici Sjedinjenih Država su utvrdili

prisustvo "ratnih zločinaca", radije nego polarizaciju naroda i rastuće unutrašnje napetosti, kao glavnu prepreku uspešnom dovršenju izbora. Prema tome, američke snage IFOR-a, a u manjoj meri i druge, rasporediće vidljivije i aktivnije patrole širom zemlje, "naročito na teritorijji koju drže Srbi, da bi uhvatile ratne zločince i pomogli da se uspostavi sloboda kretanja. Zvaničnici Sjedinjenih Država su priznali da je glavni razlog za žurbu Sjedinjenih Država da obezbede da se izbori sprovedu na vreme sve veći strah Vašingtona od neprilika i poteškoća za Klintonovu administraciju u predstojecim američkom predsedničkim izborima.

Ako nije bilo potrebe za primerom kakvi će bosanski izbori zapravo biti, 1. jula 1996., izbori u gradu Mostaru su osigurali takav presedan. Tehnički, izbori su bili sasvim uspešni, jer nije bilo nasilja i odziv glasača je bio velik. Ipak, stvaran ishod glasanja u Mostaru, objasnio je lokalni zvaničnik Evropske zajednice (EZ), "po svoj prilici će podstaći (dalju) podelu". Izetbegovićeva Stranka demokratske akcije (SDA) je osvojila 48 % glasova, sve njih u muslimanskom istočnom, severnom i starom delu Mostara, a Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) je osvojila 45 % glasova, sve njih u Hrvatima nastanjenom zapadnom, jugozapadnom i južnom Mostaru.

Mada su izbori bili za jedinstveno gradsko veće, rezultati su pokazali jasnu podelu glasova duž gradskih linija. "Rezultat je opravdao predviđanja da izbori neće promeniti sadasnju ravnotežu moći", rekao je jedan nezavisni zapadni posmatrač Rojteru. Predstavnik EZ Dragan Gašić je takođe predvideo funkcionalnu koegzistenciju u najboljem slučaju. "Procena je da ovde neće biti klasičnog odnosa većina-opozicija. To ne bi bilo politički izvodivo u gradu gde je glasačko telo fizicki podeljeno po etničkim linijama", objasnio je Gašić. "SDA i HDZ će najverovatnije biti prisiljene da obrazuju veliku koaliciju i sarađuju na pitanjima od zajednickog interesa." Ne očekuje se jedinstvena gradska vlada, a kamoli funkcionalno jedinstvo.

Ipak, početkom jula, Klintonova administracija je izvela silan pritisak na EZ i OSCE da potvrde da su uslovi sazreli za sprovođenje opštih izbora u septembru 1996. Po prvi put, izveštavalo se o glasovima u dotad jedinstvenom i izričitom evropskom stavu protiv ovih izbora.

Ali Sjedinjene Države su nastavile da pritiskaju evropske saveznike da zadrže snage u Bosni i Hercegovini u okviru IFOR-a i u 1997., dok bi se snage Sjedinjenih Država povukle da bi omogućile predsedniku Klintonu da održi svoje obećanje pre izbora. Ipak, da bi zaobišli i samo obećanje Vašingtona, snage Sjedinjeinh Država bi ustanovile nove baze u južnoj Mađarskoj, nadomak hrvatske granice, a prikupile bi vrlo velike i "nadmoćne" snage za brzo dejstvo podržavajući evropski IFOR koji je ostao u Bosni i Hercegovini. U leto 1996., sa situacijom u Bosni i Hercegovini koja se pogoršavala, rastao je pritisak Sjedinjeih Država na Evropljane da zadrže veći IFOR na terenu u 1997. i posle. Izričit mandat ovih IFOR-u sličnih

snaga, prema Klintonovoj administraciji, bio bi da nametnu jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu u interesu Sarajeva.

A u leto 1996., prvobitni mandat IFOR-a bio je stigao tek do polovine. Uprkos pritisku Sjedinjenih Država na Evropljane da produže svoj ostanak u Bosni i Hercegovini, regionalne vođe su se između ostalog sve više bavile "danom posle". Ne bi trebalo sumnjati da su praktično sve vođe i pretendenti sve tri zaraćene strane bili rešeni da aktivno krenu u ostvarivnje svojih vitalnih nacionalnih ciljeva, ako bude neophodno i upotrebom sile. U tom kontekstu, javile su se dve grupe mogućih scenarija:

1. Onog trenutka kada se IFOR povuče, Hrvatska podstiče regionalnu krizu koja bi mogla da eskalira u rat, da bi nametnula podelu Bosne i Hercegovine između Zagreba i Beograda. Ako Zagreb oseti da je ugrožen ili siguran da okolnosti posle IFOR-a neće omogućiti eskalaciju u Bosni i Hercegovini, Hrvati će podstaći svoj regionalni rat napadajuci Istočnu Slavoniju i uvlačeći novu Jugoslaviju u njega. Neće trebati mnogo da se taj rat proširi na jug u Bosnu i Hercegovinu.

Zagreb je ubeden, a ne bez razloga i sigurnosti, da bi, ako Sjedinjene Države pokušaju direktno da intervenisu da bi spasili vlasti u Sarajevu, rat eskalirao u evropski a moguće i u svetski rat. Međutim, plaseci se takve eskalacije, i Bon i Moskva bi skupa nastojali da spreče spoljnu intervenciju u bosanskom ratu. Sa zapadnim Evropljanima Već odbojnim prema tome da urade "nesto" za islamističku vlast u Sarajevu, takav pokret i u suštini bio antiameričko.

2. Izetbegovićevo Sarajevo je potpuno svesno gornjeg sceanrija. Kao rezultat toga, elita bosanskih muslimana radi na tome da preduhitri Hrvate podbadajući regionalni rat dok je još IFOR predvođen od Sjedinjenih Država u Bosni i Hercegovini. Sarajevo je uvereno da bi, kad ima pravo "opravdanje", IFOR napao Srbe sa svom žestinom koju supersila može da okupi, odvračajući tako takođe Hrvate od izazivanja Sarajeva. Ako Hrvati intervenišu, IFOR bi morao i njih da napadne. Onda bi, na pepelu Bosne i Hercegovine, Izetbegović bio u stanju da utanovi vlastitu islamističku državu.

Takva preventivna provala, naročito ako je od amerike predvođen IFOR spor u eskaliranju rata, verovatnije da će voditi svestranom nastojanju i Srba i Hrvata da brzo unište Sarajevo, praktično po svaku cenu. I Zagreb i Beograd znaju da bi se, pod tim uslovima, njihovi respektivni pokrovitelji - Nemačka i Rusija - kao i Zapadna Evropa ujedinili da spreče Sjedinjene Države da unesu razdor u novi bosanski rat. Budući svedok iz prve ruke cinizma i oportunizma bosanske politike Klintonove administracije, Evropa je rešena da obezbedi da dugoročna dinamika u Evropi ne bude izgubljena, a kamoli žrtvovana na oltaru zavedene i iracionalne politike Sjedinjenih Država.

Kako stvari stoje dok ovo pišem, u leto 1996., klizanje prema ostvarenju druge grupe ovih sceanrija se ubrzava.

Najdelotvornija je eskalacija islamističkih specijalnih operacija, terorizma i diverzija. Što je karakteristično, ove operacije su nekažnjene. IFOR je potpuno svestan da su sarajevske specijalne snage, uključujući mudžahedine, "izvodile operacije" iza linija bosanskih Srba, uglavnom u sektoru Sjedinjenih Država, a nije preduzeto ništa u vezi s tim. Ne čudi onda što je ohrabreno Sarajevo eskaliralo drskost, učestalost i smrtonosnost napada.

Specijalne snage bosanskih muslimana su postepeno eskalirale svoje napade od uznemiravanja do sadašnjih specijalnih operacija, kao što je dizanje u vazduh mosta kod Bijeljine. Ubrzan razvoj specijalnih i terorističkih snaga bosanskih muslimana ukazuje na nameru Sarajeva da eskalira pokretanje više operacija od strateškog značaja.

Neki to zovu mir, Josef Bodanski

Sarajevo i Teheran su nastavili u leto 1996. izrazito da šire svoje islamističke terorističke snage u efektivu, od zamašne infrastrukture za obuku na Bliskom Istoku i u Južnoj Aziji do naprednih operativnih baza na Balkanu. Što je značajno, teroristička infrastruktura u Bosni i Hercegovini je pod neposrednom kontrolom iranskog VEVAK-a i Izetbegovićevog AID-a, prema tome ona je instrument dve vlade. To je zato što je islamistički terorizam od strateškog značaja u eventualnim planovima Sarajeva i Teherana. Te aktivnosti su određene za spektakularne terorističke operacije i na Balkanu i širom Evrope.

Najvažnija, ipak, jeste predviđena uloga za islamistički terorizam u kontekstu učvršćenja islamističke vlasti u Sarajevu. Ako i kada Evropljani odbiju da podrže i učestvuju u nametanju Izetbegovićevog Sarajeva čitavoj Bosni i Hercegovini, od Irana predvođeni islamisti će napasti, puštajući intifadah na muslimansku populaciju u Zapadnoj Evropi, kao i bujicu spektakularnog terorizma u Evropi i samim Sjedinjenim Državama. Posle toga, ove terorističke pripreme i razvoj doprineće eskalaciji islamističkog džihada u srcu Zapada, što je davnašnji cilj militantnog islama predvođenog Iranom.

Ključna komponenta/aspekt nove terorističke infrastrukture u i izvan Bosne i Hercegovine jeste uspon "Balkana". "Balkan" je sada ime koje je dato islamističkim veteranima borbi u Bosni - mudžahedinima - i bosanskim islamistima koji su stupili u njihove redove budući obučeni u Bosni i Hercegovini, Avganistanu, Pakistanu, Iranu i Sudanu. Danas, "Balkan" ne samo da se koncentrisao u nekadašnjoj Jugoslaviji, već sve više doprinosi i drugim "borbenim frontovima" u međunarodnom islamističkom džihadu. Oni su izgradili infrastrukturu i poredak koji su ustanovili njihovi "Avganistanski" prethodnici: oni gerilski borci koji su se dokazali u ratu protiv Sovjeta u Avganistanu.

Nekoliko viših arapskih bezbednosnih zvaničnika naglasilo je, ipak, da su "Balkanci" opasniji od "Avganistanaca".

Glavna razlika između "Balkanaca" i "Avganistanaca" seže iznad poboljšanja u vojnim i tajnim sposobnostima između dve generacije islamističkih mudžahedina. Ključ leži u evoluciji duha džihada od onog "Avganistanca" do onog "Balkanca". Obe grupe mudžahedina su posledica ideoloških i teoloskih okolnosti osobenog džihada koji se razvio u tim respektivnim pokretima, kao i istovremenog sveopšteg preobražaja islamističkog trenda. Karakteristično je da je islamistički svet devedesetih daleko tešnje povezan nego onaj iz osamdesetih godina. Postoji i solidarnost u odlukama i radno operativno zapovedništvo i kontrola između Teherana, Kartuma i brojnih sunitskih islamističkih učenih glava.

Ova solidarnost uzdiže temeljnu razliku između avganistanskog džihada i bosanskog džihada. U Avganistanu osamdesetih godina, muslimanski svet je bio u defanzivi, boreći se da oslobodi muslimansku zemlju koju su upravo okupirali komunisti (i Sovjeti i Avganistanci). Nasuprot tome, nikad nije postojala nezavisna muslimanska Bosna. Ona se najbliže primakla tome da bude muslimanska zemlja kada je bila predstraža Otomanskog Carstva. Danas, muslimanski svet se udružio da podrži nalet Islama: ofanzivu, ekspanzionistički nalet Islama na Hrišćansku Evropu. Za njih, borba za Izetbegovićevo Sarajevo početak je obnovljenog pohoda Islama na Evropu. Islamisti smatraju da je bosanski džihad prvi korak ka poništenju istorijskog poraza turske vojske pred kapijama Beča 1683.

Jasan izraz važnosti ovog trenda može se pronaći u Turskim oružanim snagama, najčišćoj sekularnoj i zapadnjački ustrojenoj sili. Ova dinamika je vlastiti izraz, u snagama bezbednosti, obnove panturcizma i turskog šovinizma u najširoj javnosti u Turskoj. Turski bezbednosni establišment smatra svoju sve veću upletenost u podršku snagama bosanskih muslimana manifestacijom obnove i nastavljanja stare turske slave. To je i institucionalni i individualni fenomen. Turski oficiri s ponosom ukazuju na bosansku upotrebu oznaka istorijskih jedinica, kao što su "Janičari", koji potiču iz vremena bosanskog doprinosa Otomanskom Carstvu. U susretima sa bosanskim i američkim vojnim osobljem, turski oficiri se s ponosom priseća vlastitih predaka koji su učestvovali u turskom osvajanju Balkana, ili koji su učestvovali u kasnijim ratovima na Balkanu, ili koji imaju, isto tako, predačke korene u Bosni. Mnogi su isticali da smatraju svoju danasnju podršku obuci snaga bosanskih muslimana direktnim nastavkom doprinosa njihovih predaka Otomanskom Carstvu.

Sve veće naginjanje ka panturskim osećanjima u bezbednosnom establišmentu održava opšti javni trend koji je jednako povratak islamskom samoprepoznavanju kao i turskom samoprepoznavanju. Među turskim intelektualcima, uglavnom obrazovanim na Zapadu, javlja se sve veća zamagljenost između turskog šovinizma i pomaka prema islamizmu. Naročito među civilima, postoje takođe sve veće islamističke konotacije koje su koliko želja za antizapadnim izrazom toliko i religijska želja za povratak politizovanom Islamu. Ovaj složen pristup savre-

menom islamizmu kao političko i ekonomsko pitanje, pre nego pitanje ispovedanja religije, pokazao se u raznolikosti populacije koja je u Turskoj glasala za Islamističku Refah (Napredak) partiju na nedavnim izborima, na kojima su većinu dobili islamisti.

Čak i ako su vlastiti motivi i pokretačka snaga Ankare u oživljavanju panturcizma ponajviše nacionalistički i ekonomski, Ankara je morala da se veže za islamističko oživljavanje vere da bi ostvarila svoju politiku, od nekadašnje Sovjetske Centralne Azije, do Čečenije i dalje do Balkana. Pa čak i u vlastitom Kurdistanu, kao i u obližnjem Iraku i Siriji, Turska je morala da se veže za militantne islamiste, uključujući veterane "Balkance", da bi izvela svoje odvažnije tajne operacije. Bliska saradnja između sekularnog turskog establišmenta odbrane i raznih islamističkih elemenata u Bosni iskušala je glavna sredstva u turskoj potrazi za slavnom prošlošću: od predaje Bosni i Hercegovini i Kosovu, do sve veće umešanosti u Čečeniji i Kavkazu u celini. U tom pogledu, rastuće veze između turskih specijalnih snaga stacioniranih u Bosni i različitih specijalnih snaga bosanskih Muslimana i mudžahedinskih jedinica obezbedile su instrumente za regrutovanje islamista.

Počevši od zime 1995., nekoliko stotina "Balkanaca" - i mudžahedina i bosanskih islamista - prebačeno je u Tursku za zajedničku operaciju turske MIT (Obaveštajna služba) i Refah partije. Posle kratkog perioda obuke u Istambulu, oni su prebačeni u bazu MIT-a na Severnom Kipru radi moderne obuke. Otud, većina ovih "Balkanaca" je bila raspoređena u Čečeniji, Avganistanu, radi operacija na Kašmiru, i u istočnu Tursku radi poricanih operacija protiv Kurda u Turskoj i severnom Iraku. Postoje nepotvrđeni izveštaji da su ti MIT "Balkanci" bili umešani u nedavnu poplavu bombaških napada u Siriji. U međuvremenu, nekolicina najboljih "Balkanaca", uglavnom arapskih mudžahedina, neposredno je regrutovala turska obaveštajna služba i uputila ih na sofisticiranu obaveštajnu obuku (špijunaža, regrutovanje agenata, šifriranje, itd.) da bi ih zbrinula turska mornarička obaveštajna služba u severnoj Turskoj. Ovi "Balkanci" su određeni kao jezgro dugoročnog prodora i operacije širom Bliskog Istoka i Centralne Azije.

Nepovoljan potencijalni uticaj ovih novih uloga "Balkanaca" nije promakao mnogim zapadnoevropskim zemljama. Zaista, počev od proleća 1996., više evropskih nadleštava za bezbednost pokrenulo je to pitanje kod Ankare. Prema evropskim zvaničnicima, kao odgovor, njihovi turski partneri su aludirali da Ankara ne bi preduzela ništa od toga bez blagoslova i podrške Klintonove administracije. Turski zvaničnici nisu ponudili nikakve dokaze za svoju tvrdnju, niti za to postoji ikakva nezavisna potvrda. Ipak, ako je to slučaj, i ako je Klintonova administracija makar prećutno pristala na "reciklažu" "Balkanaca", onda je to čak gore od postignuća Sjedinjenih Država u Avganistanu. Sjedinjene Države su se, od kraja avganistanskog rata, žestoko opekle sa "Avganistancima", koje je prvobitno naoružala, obučila i podržala Centralna Obaveštajna Služba (CIA), kao

rezultat njenog "traženja drugog puta". Ljudi su podržani, obučeni, naoružani, da bi se kasnije premetnuli i vratili da bi poveli islamistički džihad protiv Zapada. Vašington bi trebalo da ume bolje od "traženja drugog puta" sa "Balkancima".

Turska upotreba "Balkanaca" - i zbog njihovog profesionalizma i islamističkog revolucionarnog žara - samo je jedan slučaj u sve većem broju islamističkih "procesa" u kojima "Balkanci" dopunjavaju "Avganistance" kao standardne nosioce posla. Na primer, četvorica izvrsilaca bombaškog napada u Rijadu, u Saudijskoj Arabiji, iz novembra 1995., bili su saudijski "Balkanci" i trojica saudijskih "Avganistanaca". Njihovu mrežu i napad su sponzorisali Sudan i Iran.

Obim integrisanosti "Balkanaca", uključujući i bosanske islamiste, u terorističku elitu postao je vidljiv posle otkrivanja mreže za terorističku podršku u Zapadnoj Evropi. Ove mreže su krijumčarile oružje, eksploziv i osoblje za alžirsku GIA i druge severnoafričke islamističke grupe. Ove mereže su se potčinjavale vrhovnom zapovedništvu u Kartumu. Važno je da su ključni članovi i operativci ovih mreža bili alžirski "Balkanci" i bosanski muslimani. Da nisu otkriveni na vreme, ove mreže bi izvele talas spektakularnih terorističkih napada u Francuskoj, Belgiji i drugim zapadnoevropskim zemljama. Drugi arapski teroristi su bili nedavno uhvaćeni širom Evrope pošto su putovali sa bosanskim dokumentima.

Postoji dalekosežno globalno strateško grananje od uspona i širenja "Balkanaca". Već je, što je važno za rani stadijum pojave "Balkanaca", uticaj veterana mudžahedina koji su služili u Bosni i Hercegovini u različitim islamističkim diverzijama i terorizmu širom sveta velik. "Balkanci" su otkrivani na istaknutim položajima od Sjedinjenih Država do Zapadne Evrope, od Severne Afrike do Bliskog Istoka, i od Čečenije do Kašmira i Malezije. Mada su oni još uvek vrlo mali po broju u poređenju sa "Avganistancima", njihov uticaj je veći. Motivisani svojim izričitim islamističkim zarom, "Balkanci" i njihove pokroviteljske države vode vrlo agresivan i ofanzivni džihad koji ističe pohod Islama i osvajanje novih prostora za islamističku stvar.

Kao posledica toga, islamistički pokret kroz čitavo središte Islama je preobražen. Do nedavno, radikalni Sunitski Islam bio je pretežno lokalizovan pokret: islamisti koji su se borili da transformišu vlastite zemlje ili zajednice u islamističke entitete. "Avganistanci" su bili vojnici islamističke solidarnosti, koji su pomagali bratskim islamistima da obrazuju islamističke vlade u svojim mestima. Posle toga, sunitski islamistički pokret je transformisan u pokrete koji su se širili i napredovali nastojeći da prošire Islamističku Revoluciju na strane zemlje. "Balkanci" su standardni nosioci i misonari nove Islamističke Revolucije. U suštini "Homeinizacija" sunitskog islamističkog pokreta praktično je dovršena s pojavom i usponom nadmoći "Balkanaca".

Mesto gde je transformacija presudna i dugoročno strateško grananje presudno jeste Čečenija. Čečenija je velika kriza koja još uvek preti stabilnosti ruske vlade i

sposobnosti ruskog predsednika da ostvari reforme i poveća ekonomske slobode. Svako usporavanje u društvenoj i privrednoj dinamici preti da izazove užasne posledice na odnose Rusije sa Zapadom. Imajući na umu ogroman strateški značaj Rusije, Zapad ne može da dopusti takve nepovoljne razvoje.

Evolucija čečenske krize može se pratiti sve do uticaja stranaca. "Avganistanci", uz sponzorstvo i snažnu podršku iranske, pakistanske i turske obaveštajne službe sproveli su islamizaciju onog što je započelo kao nacionalni oslobodilački pokret. Glavni aspekt ove faze bilo je usvajanje terorizma - i duboko unutar Rusije i izvan zemlje - kao glavnog instrumenta čečenske pobune. Dolazak "Balkanaca", koje su takođe sponzorisale i podržavale ove tri obaveštajne službe, olakšao je početak još jedne duboke promene u čečenskoj pobuni. Ovoga puta, postojao je postepen pomak do strateške ofanzive sa panturskim i panislamskim karakterom. Čečeni i njihovi islamistički saveznici pružali su se put drugih muslimanskih naroda na Kavkazu u nastojanju da organizuju islamistički ustanak u čitavom regionu, kao i da zajedno napreduju u Rusiji i Ukrajini. "Balkanci" koji su delovali izvan Čečenije ostvarili su kontakte čak i sa islamističkim elementima među krimskim Tatarima, nagovarajući ih da se pridruže regionalnom džihadu.

Ne bi se moglo očekivati ni od jedne vlade u Moskvi da toleriše takvu stratešku pretnju. Ako bi se džihadu pokrenutom u Čečeniji dozvolilo da napreduje, Moskva konačno ne bi imala alternative sem da napadne izvore sponzorstva Čečena i njihovih saveznika. Strateška grananja ovakvog ruskog popuštanja bila bi duboka, barem zato što je Turska članica NATO-a a rusko prisustvo na obalama Indijskog Okeana i Persijskog Zaliva bi drastično promenilo globalan strateški položaj. Zapad ne može da dozvoli takve strateške promene.

Ipak, u isto vreme, Klintonova administracija nastavlja da prikriva sve veću umešanost Irana u AID i druge bezbednosne aktivnosti Sarajeva. Sjedinjene Države su čak zavarale svoje najbliže saveznike u nastojanju da sakriju obim islamističkog prisustva u Bosni i Hercegovini. General Majkl Voker, na primer, zapovednik pešadijskih snaga IFOR-a, požalio se u maju-junu 1996. da je obaveštajni podatak dobijen od Sjedinjenih Država o prisustvu mudžahedina u Bosni i Hercegovini bio uglavnom netačan. U jednoj oblasti, gde su Sjedinjene Države navodile da ima četiri Iranca, obaveštajna informacija IFOR-a je ukazivala na prisustvo između 100 i 200 iranskih mudžahedina.

Konačno, jula 1996., posle više meseci namernog laganja o broju mudžahedina u Bosni i Hercegovini, visoki američki zvaničnik Klintonove administracije počeo je da potvrđuje da su mudžahedini boravili u zemlji u daleko većem broju nego što su Sjedinjene Države do tada priznavale. Mnoge zapadne i istočne evropske obaveštajne službe su zasnovale svoje procene o situaciji u Bosni i Hercegovini na podacima amričke obaveštajne službe. Poverenje Evropljana u verodostojnost američkih obaveštajnih tvrdnji je odbačeno, posebno među istočnoevropskim

Državama, što je novost u ophođenju s CIA-om i Odbrambenom Obaveštajnom Agencijom (DIA).

Klintonova administracija je, u međuvremenu, takođe uložila velike napore da sakrije nalet militantnog Islama u Evropi iz Bosne i Hercegovine ističući "ublaženu" sliku o sarajevskoj vlasti i predstavljajući česta otkrića o umešanosti AID-a u međunarodni terorizam kao nebitna i izolovana skretanja. Klintonova adminstracija nastoji da skrene pažnju s tih razvoja zaokupljajući evropske vlade, međunarodne organizacije i zapadno javno mnenje sa hapšenjima srpskih "ratnih zločinaca" i sa održavanjem izbora na vreme kao glavnim izvorima pretnji koje dolaze iz Bosne i Hercegovine.

Sredinom juna 1996., Klintonova adminstracija je pritiskala da se izbori održe u septembru čak i ako se Bosna i Hercegovina raspadne. Čak je i Izetbegović potvrdio da vreme nije sazrelo. Uz podršku Sjedinjenih Država, Izetbegović je sada zahtevao da IFOR stvori primerene uslove okupljanja koji vode održavanju izbora; odnosno da IFOR savlada i bosanske Srbe i Hrvate.

Suočavanje sa stvarnošću i istorijom

Da Klintonova administracija prizna istinu, i zaista odustane od nametanja svog tumačenja sporazuma Dejton-Pariz, to bi se izrodilo u priznanje promašenosti njene politike u Bosni. Po svim merilima, teško je za bilo koju supersilu da to uradi, naročito u žestokom nadmetanju izborne godine. Prema tome, radije nego da prizna činjenice na Balkanu i uvidi vitalne interese najbližih saveznika Sjedinjenih Država, Klintonova administracija je odabrala da nastavi s nametanjem procesa Dejton-Pariz i, shodno tome, eskalira umešanost Sjedinjenih Država. Upravo zbog te duboke protivrečnosti - između stvarnosti u regionu i opsteg kursa politike Sjedinjenih Država - to stalno nametanje sporazuma Dejton-Pariz od strane Amerike postaje kamen temeljac s dugoročnim uticajem koji seže daleko izvan Balkana.

Klintonova administracija nastavlja u 1996. sa svojim krstaškim ratom protiv Srba, samo da bi opravdala minule akcije. Insistiranje Sjedinjenih Država da se izbori u Bosni održe u septembru 1996, uprkos stalnom pogoršanju situacije u Bosni i Hercegovini - i organizovanom nasilju protiv kandidata, kao što je napad na nekadašnjeg premijera Harisa Silajdžića sredinom juna 1996. - indikativno je za ovaj trend. Zaista, evropski zvaničnici ističu da je Klintonova administracija insistirala na održavanju izbora prvenstveno zato što bi se njihovo neodržavanje negativno odrazilo na postignuća administracije na američkom predsednickim izborima.

Slično tome, ukupna balkanska politika Klintonove administracije se rukovodila domaćim interesima, naročito izbornom godinom. Suština politike Klintonove administracije bila je, sve više, da zadrži podršku probosanskog lobija u Sjedinjenim

Državama, prvenstveno arabista. Dakle, s propadanjem sporazuma Dejton-Pariz samih od sebe, Klintonova administracija je pokušavala da oživi pitanje Kosova kao sledeće sporne tačke sa Srbima.

Mesto gde bi očita srpska ranjivost i nedostatak rešenja mogli efikasno da se iskoriste jeste Kosovo. Do nedavno, zaostao strah od neizbežne i nemilosrdne srpske reakcije na ma kakvo prisvajanje njene posvećene zemlje na Kosovu poslužio je kao obuzdavajući činilac za sve islamističke frakcije koje se bore da oslobode kosovske Albance, a kamoli da izvuku korist iz svog lošeg stanja da bi eskalirali i proširili rat sa Srbima.

Zasad, međutim, samo postojanje Kosova kao potencijalnog nerešenog pitanja služi kao katalizator za rastuću krizu koja proždire čitavu albansku populaciju na Balkanu. To, za uzvrat, povećava mogućnost da se militantni islamizam iskoristi protiv ne samo Jugoslavije Već takođe i sekularne i sve više prozapadne Albanije, kao i Makedonije. Zbog prisustva američkih civila i američkih snaga, destabilizacija Albanije od strane islamista pokazuje se kao idealan put da se Sjedinjene Države uvuku u aktivno sudelovanje u balkanskim ratovima, čak i ako se bosansko-hercegovačka kriza reši ili se ne bude smatrala za verodostojno međunarodno političko opravdanje za takvu intervenciju.

Od početka 1996. došlo je do čitave bujice terorističkih napada na Kosovu. Većinu napada su izveli albanski separatisti.

Sredinom februara 1996. nekoliko bombi je eksplodiralo na Kosovu u više prebivališta izbeglica iz Srpske Krajine. Eksplozije nisu izazvale žrtve ili veću štetu. U Prištini, “Oslobodilačka armija Kosova” je prihvatila odgovornost za te napade. “11. februara 1996., gerilci Oslobodilačke armije Kosova izveli su oružane napade u 1. operativnoj zoni. U napadima na izbegličke logore u Prištini, Mitrovici, Peći, Podujevu, Suvoj Reci i Vučitrnu korišćene su ručne bombe.” Saopštenje je odredilo ciljeve organizacije. “U interesu mira na Balkanu, i srpskog i albanskog naroda, zahtevamo kraj kolonizacije, terora i okupacije Kosova, kao i migracije kosovskih Albanaca.”

U međuvremenu, u Albaniji, predstavnik Nacionalnog pokreta za oslobodenje Kosova takođe je prisvojio odgovornost: “Bacili smo bombe na Kosovu, a to je samo početak.” “Oslobodilačka armija Kosova” je odmah reagovala, objavivši još jedno šaopstenje koje je iznova uveravalo u njenu odgovornost. Ovo saopštenje je istaklo da su nedavni bombaški napadi bili samo početak terorističke kampanje. U izjavi stoji: “...za ljubav mira na Balkanu, stavili smo do znanja Beogradu da su dosadašnje akcije bile samo najava novih bombaskih napada i u isto vreme poziv na hitan dijalog o povlačenju vojske i policijskih snaga iz Republike Kosovo. “Oslobodilačka armija Kosova” takođe hitno poziva Sjedinjene Države i druge svetske sile da priznaju nezavisnost Kosova, “zato što je u suprotnom rat u ovom regionu neizbežan”.

Krajem aprila 1996. albanski teroristi su ponovo demonstrirali svoju težnju i sposobnost da deluju. 22. aprila, bujica pucnjave u provincijskim gradovima Stimlje, Peć, Dečani, a u Kosovskoj Mitrovici na putu Rožaj-Priština napadnuti su i civili i policija. U jednom napadu, teroristi su otvorili automatsku vatru i bacili ručne bombe u srpsku kafanu u Dečanima ubivši petoro gostiju i ranivši još nekolicinu. Ubrzo potom automatskom vatrom napadnuta su dvojica policajaca u patroli i oba su bila ranjena. Onda je kod Brusa iz zasede napadnut policijski automobil uz jednu žrtvu. Još jedan policijski automobil je napadnut iz zasede na obližnjem putu, s još jednom žrtvom i jednim ranjenim. Nedelju dana kasnije, došlo je do pokušaja dizanja u vazduh kuće komandira policijske stanice u Dušanovu. Bomba je izazvala rušenje dela zgrade, ali nije bilo povređenih.

Ovoga puta bilo je samo neslužbenih tvrdnji o "Oslobodilačkoj armiji Kosova", prvenstveno objašnjenja tri stranke u Albaniji, Turskoj i na Bliskom Istoku da je Armija ponovo odgovorna za napade. Važniji je bio pokušaj pročelja "vlasti" - Demokratske Lige Kosova (DLK) - da osigura politički uticaj terorizma. DLK je poricala bilo kakvu vezu sa terorizmom. Ipak, krajem aprila, vođe su upozorile da će, dogod Kosovo ne stekne nezavisnost, biti značajne eskalacije albanskog terorizma. U saopštenju, DLK je upozorila na "dalju radikalizaciju" u regionu zato što je "albansko strpljenje" isticalo.

Otad se nastavilo uznemiravanje jugoslovenskih vlasti terorizmom slabog intenziteta. Početkom maja, "oslobodilačka armija Kosova" objavila je saopštenje da će se "oružani sukob na Kosovu i Metohiji obnoviti i da će se proširiti na čitav Balkan". Zaista, sredinom juna, bilo je više oružanih incidenata u Podujevu i Mitrovici, u kojima je ubijen jedan policajac, a dva druga ranjena. Ovi napadi u Prištini i Tirani odmah su pripisani albanskim separatistima. Ubrzo zatim, "Oslobodilačka armija Kosova" je istakla odgovornost za te napade. Staviše, u Tirani, Informativni centar Kosova (ICK) ukazao je da "novi talas državnog nasilja i terora na Kosovu iskusava mogućnosti nastojanja da se izazovu velike nevolje u vreme kada je pitanje Kosova postalo istaknuto za međunarodnu zajednicu".

Nalet terorizma nije dosao kao iznenađenje. Od početka devedesetih godina, Sarajevo i njegovi islamistički pokrovitelji aktivno su se pripremali za sledeću rundu napada na Srbe: ovoga puta preko Kosova.

Sredinom 1993. Sarajevo i njegovi saveznici su se već spremali da pokrenu operacije u strateškoj pozadini Jugoslavije. Ključni deo plana je bio da se potkopa Kosovo i brzo eskalira oružana borba protiv Beograda iz baza u Albaniji. U junu, vlada Saudijske Arabije je darovala milion dolara da se sagradi "izbeglički logor" za bosanske muslimane u Albaniji. Sredinom jula, međutim, visoki bosanski zvaničnik u Sarajevu poverio je novinaru BiBiSi-ja, Misi Gleniju, "da je bosanska vlada imala nameru da bazu iskoristi za gerilce da bi ih slala na Kosovo. Srbi ne bi bili u stanju da razlikuju (bosanske) gerilce, lingvistički ili etnički, od lokalnih Srba". Ti bosan-

ski operativci bili bi u stanju da izvedu serije terorističkih operacija koje bi mogle biti pripisane organizaciji kosovskih Albanaca, podstičući tako žestoku reakciju srpskih snaga bezbednosti i, otud, ciklus nasilja. Rasprostranjeno nasilje na Kosovu koje bi usledilo, veruje Sarajevo, onda bi poslužilo da se uvede zapadna vojna intervencija protiv same Jugoslavije.

U međuvremenu, Sarajevo i islamisti započinju pripreme i obuku albanskih kadrova za buduću eskalaciju islamističke borbe na Kosovu. Sredinom 1993. Sarajevo je oživelo Handžar diviziju sa svom njenom fasističkom kulturom i uživljenošću u ulogu dostojnih naslednika svojih SS prethodnika. Prvenstvena uloga Handžar divizije jeste da bude pretorijanska garda predsednika Alije Izetbegovića i drugih visokih vođa u Sarajevu. Handžar divizija se sastoji od 2.500 do 3.000 elitnih vojnika raspoređenih u Sarajevu i 6.000 do 7.500 jakih snaga za dopunu u Fojnici.

Važno je reći da većina vojnika u Handžar diviziji nisu bosanski muslimani. Umesto toga, oni potiču iz oblasti drugih muslimanskih manjina, prvenstveno Albanaca, a vode ih eksperti, veterani iz Pakistana i Avganistana. "Iznenađujuće je da izgleda da samo nekolicina onih koji vode Handžarce u Fojnici dobro govore srpskohrvatski. Većina njih su Albanci, bilo sa Kosova ili iz same Albanije", objasnili su oficiri UN u Fojnici. "Handžarce obučavaju i vode veterani iz Avganistana i Pakistana. Veliko prisustvo rođenih Albanaca je zloslutan znak. Može biti da se izvori rata pružaju na jug, preko Kosova i Albanije, a otud do Albanaca u Makedoniji." Ova zapažanja, sačinjena krajem 1993., pokazala su se tačna.

Do 1995. Handžar divizija je transformisana u specijalne snage fanatika iskušanih u borbi. U mnogim slučajevima, naročito u borbama u zapadnoj Bosni i Hercegovini u leto-jesen 1995., oni su dejstvovali u tesnoj saradnji sa jedinicama mudžahedina. Raspoređivanje albanskih veterana i pozadinskih kadrova mudžahedina u Albaniji otpočelo je u jesen 1995. U međuvremenu, međunarodno islamističko vođstvo je završilo pripreme za eskalaciju terorističke kampanje na Kosovu. Pri kraju, establisment novih islamističkih štabova u Teheranu i Karačiju bio je određen u toku PAIK (Pan-arapska islamistička konferencija) koja se sastala u Kartumu prvih dana aprila 1995. Novi regionalni centar u Karačiju je odgovoran za islamističke aktivnosti u Albaniji, uključujući i Kosovo. Prema tome, krajem 1995., i komandni ešeloni i operativni kadrovi bili su spremni za eskalaciju islamističkih borbi na Kosovu. Zaista, kao što je gore rečeno, nasilje je provalilo početkom 1996.

Obnovljeni terorizam na Kosovu je dograbila Klintonova administracija kao izgovor za izrazito povećanje američkog uplitanja na Kosovu u prilog "ugnjetavanih Albanaca". Ovo mešanje je simbolizovano otvaranjem američkog Informativnog centra i diplomatskog ureda u Prištini 5. juna 1996. Nimalo slučajno, šef pregovaračkog tima Sjedinjenih Država za nekadašnju Jugoslaviju, Džon Kornblum, bio je taj koji je otvorio Informativni centar u Prištini, ističući tako politički značaj ovog događaja. U svom obraćanju javnosti, Kornblum je rekao da je otvaranje

centra još jedan "dokaz stalnog zanimanja Sjedinjenih Država i brige za ljude ovog regiona".

Albanske vođe su brzo istakle politički aspekt ovog događaja i svoja očekivanja od Klintonove administracije. Na svečanosti otvaranja, Ibrahim Rugova je rekao da je to bio "istorijski dan za Kosovo i ljude koji tu žive". On se zahvalio predsedniku Bilu Klintonu i svim drugim američkom političarima koji su doprineli osnivanju centra na Kosovu. Džemal Mustafa, Rugovin savetnik za informacije, dodao je da je osnivanje američkog centra poslužilo kao "snažna potvrda priznanja i internacionalizacije kosovskog pitanja. Činjenica da Sjedinjene Države otvaraju svoj prvi ured u Prištini svedoči da su američko bavljenje, pomoć i zanimanje za Kosovo već postali prepoznatljivi i imaju karakter ozbiljnog i obečavjućeg institucionalizovanja". Edita Tahiri, predstavnik DLK za inostrane poslove, takođe je rekla da je "pitanje Kosova i Albanije priznato od vlasti Sjedinjenih Država".

Kako stvari stoje, kosovski Albanci su pridali previše pažnje odvažnom manevru balkanskog aspekta američke izborne politike Klintonove administracije. Ona ne brine o Albancima na Kosovu. Klintonova vlast je uznemirena zbog predsednika Miloševića koji je u suštini postupio po praktično svim nalozima sporazuma Dejton-Pariz i ugovorima sa Sjedinjenim Državama. Budući da je demonizacija Srba poslužila kao opravdanje za američko prisustvo u Bosni i Hercegovini, javlja se hitna potreba u Beloj kući da se pronađe neki drugi razlog da se nastavi demonizacija Srba i sukob sa novom Jugoslavijom: osuditi loše stanje kosovskih Albanaca.

Ipak, ovi događaji su drukčije isčitani na Balkanu. Zaista, Klintonova administracija je već stvorila očekivanja među albanskim vođstvom za krupnom intervencijom da se osigura nezavisnost Kosova. Zvaničnici u Makedoniji su već upozorili da kosovski Albanci "išćekuju novi Dejton". Kad oni shvate da se to neće dogoditi, biće to još jedna pobeda islamista i podsticaj za terorizam.

U međuvremenu, regionalna politika Sjedinjenih Država je usredsređena na demonizaciju Srba jer je to moralom opterećena tema koja, pošto je negativna (budući protiv Srba), ne zahteva od administracije da se s njom suoči i objašnjava činjenice. Uz to, stalna demonizacija Srba obezbeđuje populističko objašnjenje jer Klintonova administracija ne živi prema obavezama naloženim u kontekstu sporazuma Dejton-Pariz.

Za Evropljane, koji slede vlastite vitalne i dugoročne interese, bosanska politika Klintonove administracije već se pokazuje kao sasvim podla lekcija. Evropljani su danas sve uvereniji da priče o saveznistvu i partnerstvu ne opstaju, da Sjedinjene Države neće oklevati da se ogluše ili naruše evropske vitalne interese ako se oni na bilo koji način budu kosili sa probitačnošću Klintonove izborne kampanje.

Uprkos dugoročnom štetnom uticaju Klintonove administracije na američko-

zapadnoevropsko saveznistvo zbog vođenja prosarajevske politike, muslimanski svet nastavlja uporno da tvrdi da šta god da urade Sjedinjene Države to nije dovoljno. Za Sjedinjene Države je praktično nemoguće da smire muslimanski svet zato što je islamističko buđenje vere bitno antiameričko i zahteva uspostavljanje muslimanskog političkog poretka koji je u nepomirljivoj protivrečnosti s poretkom zapadnog sveta, uključujući i načela sporazuma Dejton-Pariz. Takvi izgledi ne odvraćaju Klintonovu administraciju od intenziviranja nastojanja da nametne prosarajevska rešenja u Bosni i Hercegovini. Njenom politikom dominiraju domaći politički motivi izborne godine. Dakle, nepraktičnost i lukavost bosanske politike ne zanimaju Klintonovu Belu kuću.

Druge svetske sile takođe izbliza motre zaokrete i obrte Klintonove administracije kao nagoveštaje najskrovitijih karakternih crta američke politike. Spremno uočen nesklad između deklarisane američke politike i stvarnih akcija Klintonove administracije u Bosni igra glavnu ulogu u tome kako vlade širom sveta temelje svoju politiku i diplomatiju naspram Sjedinjenih Država.

U globalnim razmerama, najvažnija je evolucija glavne strategije Moskve. Posle drugog i konačnog kruga ruskih predsedničkih izbora, početkom jula 1996., vlada predsednika Jeljcina će pojačati svoje aktivno praćenje i odbranu tradicionalnih i strateških interesa Rusije. Jeljcinov izbor generala Aleksandra Lebeda za svog vrhovnog zapovednika nacionalne bezbednosti pokazuje sve veće zanimanje Moskve za globalna i bezbednosna pitanja. Formulacija novog poretka u Evropi, a naročito grananje pomeranja NATO-a na istok, jedno je od najviših prioriteta s kojim se suočava tim Jeljcin-Lebed. Moskva smatra skorašnje razvoje na Balkanu za primer američkih aspiracija u Evropi: nastupajući trendovi koji se smatraju nacionalnom pretnjom za Rusku Federaciju. Aleksej Bogaturov i Viktor Kremenik, iz instituta Sjedinjenih Država i Kanade Ruske akademije nauka, objašnjavaju zabrinutost Moskve:

“Suština nije u tome da li se zapadnoatlantska alijansa ustremila protiv Rusije politički ili pravno, već što strukturno i geopolitički njeno širenje nosi logiku razlaganja na etničke države prema zapadnom modelu - što je vrlo razorno po Rusiju - što se već pokazalo na Jugoslaviji, Cehoslovačkoj i nekadašnjem Sovjetskom Savezu. Komična - a u isto vreme i tragična manifestacija ove logike jesu muslimansko-hrvatska i/ili srpska formacija u Bosni, čija je državnost beznadežno uništena.”

Ruska nacionalna bezbednosna elita je rešena da obnovi neospornu rusku hegemoniju nad praktično čitavim nekadašnjim Sovjetskim Savezom, i preko spleta ekonomskih odnosa i preko vojne moći. Tim Jeljcin-Lebed smatra uspon militantnog radikalnog Islama velikom dugoročnom pretnjom po Rusiju. Odraz islamističkog uspona u Bosni i Hercegovini, naročito upliv “Balkanaca” u Čečeniju i posledična islamizacija pobune, smatraju se pretnjom za rusku dugoročnu na-

cionalnu bezbednosnu postavku koju Moskva smatra da je sve teže tolerisati, a kamoli se s njom nagoditi. Prema tome, sledeći vlastite nacionalne bezbednosne interese, Moskva će zaoštriti svoj stav u pronalaženju "mirovnog rešenja" za bosansko-hercegovačku krizu.

Zapravo, Rusija je tako zaključila da više ne može verovati uveravanjima Klintonove administracije da širenje NATO-a na istok i negovanje nekadašnjih sovjetskih republika (naročito Ukrajine) nemaju za cilj da obuzdaju i destabilizuju Rusiju. Zbog toga, Moskva se oseća prisiljenom da se usredsredi na suprotstavljanje usponu "pretnje" sa Zapada po cenu drugih prioriteta i obzira. Svesna islamističke eskalacije u ratu u Čečeniji, korišćenjem bosanskih efektiva i uspona islamističkog bloka pod vođstvom Teherana, Rusija sklapa pakt s đavolom da bi oslobodila stratešku pažnju Moskve da se pozabavi s evropskim izazovom. Strateški sporazum s Narodnom Republikom Kinom (NRK), sklopljen za vreme posete ruskog predsednika Borisa Jeljcina Beidingu aprila 1996., najvažniji je rezultat ove ruske politike. Moskva se sprema bilo da pobedi, bilo da izazove veliki sukob s usponom Islama u srcu Azije i jugozapadne Azije. U svakom slučaju, posledična konsolidacija ruske hegemonije na ovim vitalnim područjima Azije postaće strateška nevolja za Zapad.

U međuvremenu, Beiding i njegovi najblizi saveznici, naročito ključni članovi Transazijske osovine, osećaju slabost i ranjivost Sjedinjenih Država. U očekivanju sve veće upletenosti Amerike i njenog tonjenja u bosansko blato, opake zemlje su žudne i rešene da iskoriste tu zaokupljenost Sjedinjenih Država da bi poboljšale svoj strateški položaj. Još jednom će uspon Transazijske osovine pod vođstvom Beidinga opustositi ekonomske odnose Sjedinjenih Država sa ekonomskim silama pacifičkog ruba i ugroziti američko pristup naftnim rezervama Persijskog zaliva i Centralne Azije. Privreda Sjedinjenih Država, s kraja devedesetih, ne može da apsorbuje ni jedno od ovih očekivanja, a kamoli kombinaciju oba.

Tako je dugoročni rezultat bosanske politike Klintonove administracije, a naročito nametanja sporazuma Dejton-Pariz, narušavanje vitalnih i dugoročnih interesa Vašingtona. Bez ikakvog opipljivog strateškog postignuća, Klintonova administracija se već otuđila i narusila odnose sa svojim najbližim saveznicima i prijateljima. Istovremeno, Klintonova administracija nastavlja da pomaže i podupire neke od najgorih američkih neprijatelja. Sve u ime domaće politike u godini izbora: davanje prioriteta koje nije izgubljeno u velikom broju svetskih prestonica.

A šta može da pokaze Klintonova administracija predvidivom glasačkom telu za tako veliku stratešku cenu?

Poslednja runda američke diplomatije samo je pogoršala situaciju. Posle susreta, 2. juna 1996., predsednika Tuđmana, Izetbegovića i Miloševića s državnim sekretarom Sjedinjenih Država Vorenom Kristoferom u Ženevi, Zagreb je jedino mogao da odustane od održivosti koegzistencije s Izetbegovićevim Sarajevom, a kamoli stalnog postojanja njihove "federacije".

Hrvatski zvaničnici su zaključili da nema logike u stalnom naporu "da se ubrzava sprovođenje civilnog dela Dejtonskog sporazuma, koji se, uprkos nastojanjima međunarodne zajednice, suočava s propašću. Zvanični Zagreb je očajavao što Klintonova administracija dosledno odbija da se suoči sa stvarnošću u nekadašnjoj Jugoslaviji i umesto toga nastavlja svoju nesmanjenu kampanju demonizovanja Srba i progona "ratnih zločinaca".

Sredinom juna, ljudi iz Zagreba su otvoreno osporavali od Sjedinjenih Država predvođeno međunarodno pripisivanje propasti sporazuma Dejton-Pariz nezavršenom "lovu" na srpske "ratne zločince", naročito Radovana Karadžića. Ljudi iz Zagreba sada otvoreno iznose da je pitanje Karadžića uvek bilo alibi Klintonove administracije za propast njene bosanske politike. Dobro etablirani Goran Rošić objašnjava:

"Svako je - od međunarodne zajednice, preko Sjedinjenih Država i Karla Bilta, do zvaničnog Sarajeva - spreman da nađe opravdanje za situaciju u Bosni i Hercegovini u činjenici da Radovan Karadžić ostaje u vlasti, odnosno u apsolutnoj vlasti u Republici Srpskoj. To, međutim, nije cela istina. Od pre izvesnog vremena neki procesi su postali jasniji, a oni nas vode do zaključka da je svaka strana nastojala da sve otvorenije izrazi svoje nezadovoljstvo mirovnim sporazumom i nekim od njegovih klauzula, otvoreno postavljajuci prepreke na putu implementacije."

Zaista, propast procesa Dejton-Pariz posledica je duboke pojave: učvršćivanja samospoznaje tri glavna naroda koji žive u Bosni i Hercegovini. U leto 1996. nije bilo nikakve sumnje u rešenost Sarajeva da se Bosna i Hercegovina islamizuje. U junu, Ejup Ganić je istakao islamistički karakter nove Bosne i Hercegovine kao ključ za njenu jedinstvenu ulogu predstavnika muslimanskog sveta u Evropi. "Mi smo deo Evrope i u njenom smo srcu. Naše prisustvo ovde biće pokazatelj kakva je interakcija Evrope sa muslimanskim svetom," objasnio je on. Konačno, dodao je, Bosanci "su takođe rešeni da zadrže svoj islamski identitet, a mi ćemo nastojati da ojačamo taj identitet sveobuhvatno uvodeći arapski u naše poslove. Isto tako ćemo podučavati o srpskim surovostima i masovnim istrebljenjima".

Ljudi iz Zagreba vide u tom trendu glavni činilac propasti procesa Dejton-Pariz zbog montiranja otuđenja između bosanskih muslimana i hrvatskih katolika. Oni pripisuju sve veću nepopustljivost Sarajeva "činjenici da se islamizacija Bosne i Hercegovine sve otvorenije događa". Pojačavanje procesa islamizacije jeste glavni činilac za destabilizaciju Bosne i Hercegovine zbog njoj svojstvenog neprijateljstva i suprotstavljenih odnosa između sarajevske islamističke doktrine i hrišćanstva.

Izražavajući stav zagrebačke elite, Goran Rošić najviše strahuje od sarajevskog hvatanja u koštac sa razvijenom stvarnošću u Bosni i Hercegovini. On zapaža da "bošnjačko-muslimansko vođstvo postepeno shvata da čitava Bosna i Hercegovina postoji još samo na papiru". Za domaće potrebe, Sarajevo "podešava svoju

politiku sve otvorenije prema ideji o čistoj bošnjačkoj državi na teritoriji pod kontrolom Bosne i Hercegovine". U tome lezi potencijalni izvor erupcije sukoba.

Rošić objašnjava da Sarajevo još nije odustalo od svoje zelje da podstakne veći vojni sukob između IFOR-a, bosanskih Srba, pa čak i bosanskih Hrvata. "Alija Izetbegović i njegovi saradnici su uveli novinu po kojoj oni izvrše pritisak na srpski entitet (tu taktiku su koristili i u Stocu, isto tako) i povećaju napetost. Na organizovan način onda šalju pripadnike svoje nacije u srpski entitet (Doboj, Prijedor, Brčko) i tako provociraju Srbe. U isto vreme oni testiraju odlučnost IFOR-a da štiti civile. Ti pokušaji su se do sada pokazali neuspešni. Njihova učestalost ukazuje da se mogu dogoditi i gori incidenti, što je verovatno i cilj takve 'politike'. Na isti način, oni vrše pritisak na međunarodnu zajednicu da omogući masovan povratak u domovinu onih bosanskih muslimana koji su izbegli širom sveta. Njihov povratak bi mogao da stvori kritičnu masu beskućnika i nezadovoljnika koja bi mogla da se izrodi u nove krize, kako u odnosima bošnjačkih muslimana sa Republikom Srpskom, tako i sa njihovim (hrvatskim) partnerima unutar Federacije Bosne i Hercegovine." Skoro da je neizbežna posledična navala islamističkog terorizma i diverzija širom Bosne i Hercegovine.

Goran Rošić, prenoseći stav zvaničnog Zagreba, nema nimalo vedar pogled na Bosnu i Hercegovinu. "Imajući sve to na umu, čovek može da zaključi da takav pristup međunarodne zajednice Bosni i Hercegovini, i ponašanje bošnjačko-muslimanske i srpske strane, ukazuje da se Bosna i Hercegovina nalazi u ovom trenutku između mira i rata. Ni jedno vitalno pitanje nije rešeno, a iz dana u dan obnova borbi postaje sve izvesnija i izvesnija." Zagreb gubi nadu u međunarodnu zajednicu pod vođstvom Sjedinjenih Država, zaključivsi da IFOR nije više takva garancija mira kao što je bila pre tri ili četiri meseca i da se njegova uloga sve više dovodi u sumnju". Ako su septembarske izbore nametnule Sjedinjene Države, one će "cementirati podelu Bosne i Hercegovine".

Prema tome, Izetbegovićevo Sarajevo će morati da se suoči sa protivrečnošću između stvarnosti male islamske zemlje neprijateljske i prema Hrvatima i Srbima, i iskrene i obnarodovane rešenosti da učvrsti, i silom ako bude neophodno, islamističku kontrolu nad čitavom Bosnom i Hercegovinom. Zagreb je uveren, ne bez valjanog razloga, da će Izetbegovićevo Sarajevo izvesti očajnicki pokušaj da "oslobodi" ostatak Bosne i Hercegovine pre nego prihvati stvarnost. Budući rat će se najverovatnije pretvoriti u regionalni rat kao što je prorekao Delić. Beograd je saglasan s tom procenom.

Zaista, u vreme kad ovo pišem, u leto 1996., Izetbegovićevo Sarajevo pojačava svoj napor da učvrsti kontrolu nad čitavom Bosnom i Hercegovinom svim sredstvima. Suočeno s izgledima od Sjedinjenih Država nametnutih izbora, Sarajevo pokušava da ukloni sa scene potencijalne protivnike Izetbegovića, kao što se pokazalo u pokušajima ubistva Abdića i Silajdžića. Uz to, Sarajevo ne isključuje

upotrebu sile da bi obezbedilo da Izetbegović zadrzi vlast nad čitavom Bosnom i Hercegovinom. "Ni jedan častan čovek ne može ostati nenaoružan," nedavno je Izetbegović rekao građanima u Goraždu. Razlog za ovu militarizaciju jeste da obezbedi da "jednog dana, čitava Bosna bude oslobođena". To nije prazna priča. Od aprila 1996. general Delić i Vrhovno zapovednistvo bosanskih muslimana pripremaju se za takav rat, rat koji uključuje napad na američko kontingent IFOR-a da bi izazvao brzo povlačenje Sjedinjenih Država koje bi za sobom ostavile hrpu najsavremenijeg teškog naoružanja američkih snaga.

Istovremeno, suočen s ostvarenjem čvrste rešenosti Sjedinjenih Država da omoguće opstanak i sticanje vojnog primata Sarajeva, kao što se videlo u iransko-bosanskom skandalu, Zagreb je rešen da preokrene te trendove. Predsednik Tuđman i njegovi najbliži saveznici su očajni zbog strateškog rata koji neće biti vođen protiv Hrvatske. Zagreb uviđa da će provokacija koja će udaljiti Sjedinjene Države od Sarajeva, dok će krivica biti pripisana muslimanima i/ili Srbima, ishoditi u pristanak Zapada na hrvatsko uzdizanje do regionalnog vođe. Posledično komadanje Bosne i Hercegovine između Hrvatske i nove Jugoslavije jeste strateški imperativ za Zagreb. Stoga, mogućnost iznenadnog uspona u konvencionalnim vojnim moćima Bosne i Hercegovine noćna je mora za Zagreb: potencijalni izazov za njegove dugoročne planove i strategiju. Brzo ostvarenje vojnog razvoja bosanskih muslimana moglo bi da gurne Zagreb u preuranjeno i ishitreno sprovođenje njegovog plana za najgori slučaj: podsticanje regionalnog rata s uvlačenjem nove Jugoslavije. Ako se ne spreči, takav rat bi verovatno eskalirao i pretvorio se u evropski ili čak svetski rat.

U međuvremenu, Klintonova administracija nastavlja da insistira na nametanju Izetbegovićeve vlasti nad čitavom Bosnom i Hercegovinom i, naročito, bosanskim Srbima. U svojim neprestanim nastojanjima da podupru Sarajevo da zadrži celovitu Bosnu i Hercegovinu putem demonizacije i uništenja bosanskih Srba, Klintonova administracija ostaje zaboravna ne samo prema kompleksnoj stvarnosti prethodne Jugoslavije iz sredine devedesetih godina, već isto tako i prema istorijskoj verodostojnosti i lekcijama. U svom remek-delu iz 1941., Crno jagnje i sivi soko, napisanom posle njenih putovanja po Jugoslaviji 1937., Rebeka Vest je prepoznala odnose između Srba i muslimana u Sarajevu kao odraz važnije dinamike u Bosni: "Ovaj divni grad stalno govori o zaokupljenosti jednog drugim, o tome šta je Sloven, koji se nije dao ničim potkupiti, uzeo od Turcina, a ipak nikad nije bio pobeđen, o neutaženoj gladi s kojom je Turčin žudeo kroz vekove da sebi potčini Slovena, iako Sloven nikada nije potčinjen, čak ni samom sebi."

ODABRANA BIBLIOGRAFIJA

Beleška o izvorima

Neki to zovu mir zasniva se najboljim delom na obimnom domaćem materijalu sa svih strana umešanih u borbe u samoj prethodnoj Jugoslaviji, kao i iz Evrope (uključujući i Rusiju), sa Bliskog Istoka, iz muslimanskog sveta i iz Severne Amerike. Ovaj materijal obuhvata telefonske izveštaje iz lokalnih i međunarodnih novinskih agencija, brojnih članaka iz lokalnih dnevnih novina, časopisa, teleksa, snimaka radio i TV emisija lokalnih medija (uglavnom prevedenih od FBIS/JFRS vlade SAD); velike količine originalnog izvornog materijala pronađenog preko Interneta, kao i privatne zbirke od nekoliko hiljada knjiga, priručnika i članaka.

Uz to, autor je raspolagao jedinstvenom privatnom zbirkom primarnih izvora - uz originalne biltene, dokumenta i izveštaje - razvijenu kroz gotovo dvadesetogodišnje intenzivno istraživanje. Staviše, autor je obavio obimne intervjue i uspostavio veze s brojnim zvaničnicima, komandantima, emigrantima, dezerterima i na drugi način umešanim pojedincima sa svih strana. Ovaj širok raspon izvora obrazuje jedinstvenu bazu podataka za stručnu analizu u pogledu tema koje se obrađuju.

Odabrana bibliografija

Ovo su primarni izvori korišćeni za pisanje knjige Neki to zovu mir. Oni predstavljaju samo delić različitog materijala konsultovanog tokom godina istrazivanja.

Novinske agencije

AFP (Francuska)

AIM (Nezavisan opozicioni servis u novoj Jugoslaviji)

ANATOLIA (Turska)

AP (SAD)

ATA (Albanija)

BETA (Jugoslavija)

BH PRESS (Bosanska vlada)

BINA (Beogradska, srpska služba)

DRINA (ad hoc, bosanska muslimanska služba iz džepova istočne Bosne)

FONET (Srpska nezavisna služba)

HABENA (Bosansko-hrvatsko glasilo Herceg-Bosne)

HINA (Hrvatska)

INTERFAKS (Rusija)

IRNA (Iran)

ISA-PRESS (Sandžacka islamistička služba bliska Sarajevu)

ISKRA (Krajiski Srbi)

ITAR-TASS (Rusija)

MAKPRES (Bivša jugoslovenska republika Makedonija)

MENA (Egipat)

MONTENA-FADz (Nezavisna služba u Crnoj Gori)

ONASA (Islamistička služba tesno povezana s bosanskom vladom)

Reuters (SAD/VB)

SIA (Srpska služba)

SRNA (Severna Bosna, organ Republike Srpske)

ŠTA (Slovenija)

TANJUG (Jugoslavija)

TASS (SSSR)

TIKER (Beogradska nezavisna služba)

ZBIA (Abdićevo glasilo)

Glavni časopisi i dnevne novine

BELEŠKA O AUTORU

Josef Bodanski je direktor za istraživanja u Međunarodnom udruženju za strateške studije, kao i direktor Kongresne grupe za terorizam i nekonvencionalno ratovanje u Predstavničkom domu Sjedinjenih Država. On je takođe viši urednik za grupu publikacija Defense and Foreign Affairs. Autor je još četiri knjige (Meta Amerika, Teror, Kriza u Koreji i Ofanziva na Balkan: mogućnost rata većih razmera kao posledica strane intervencije u Bosni i Hercegovini), kao i više poglavlja knjiga, odrednica u International Military and Defense Encyclopedia, i brojnih članaka u više časopisa, uključujući Global Affairs, Jane's Defence Weekly, Defense and Foreign Affairs Strategic Policy i Business Week. Osamdesetih godina radio je kao viši savetnik za Ministarstvo odbrane i Ministarstvo spoljnih poslova Sjedinjenih Država.

SADRŽAJ

PREDGOVOR 1
UVOD 4
MIR ISLAMISTA 7
Stvarno Sarajevo posle dejtona 7
Mudžahedini? Koji mudžahedini? 11
Istinsko značenje sporazuma Dejton-Pariz 15
Polazno operativno grananje 24
Početak IFOR-a 27
Hvatanje u koštac s prisustvom IFOR-a 28
Novo lice bosansko-muslimanskih snaga 30
Novo pregrupisavanje mudžahedina 31
AID i teroristička elita 38
Suočavanje sa stvarnošću 44
Islamistička teroristička infrastruktura 46
Tajna infrastruktura 49
Prava iranska efektiva 50
Islamističke elitne snage 52
Prepoznavanje pretnje 54
Udeo Irana 57
REGIONALNO VOJNO NAORUŽAVANJE I DINAMIKA 71
IFOR u ravnoteži 72
Regionalno vojno jačanje 77
Hrvatska 77
Jugoslavija 93
Preobražaj vojske Bosne i Hercegovine 97
POSLE EKSPERIMENTA 107
Pripreme za borbu 108
Izmene stvarne dinamike i politike 111
Neki to zovu mir, Josef Bodanski 115
Suočavanje sa stvarnošću i istorijom 120
ODABRANA BIBLIOGRAFIJA 130
Beleška o izvorima 130
BELEŠKA O AUTORU 132